

JINEOLOJÎ

3 Aylık Bilim Kuram Dergisi Özel Sayı

JINEOLOJÎ

Üç Aylık Bilim ve Kuram Dergisi

Yerel Süreli Yayın / Özel Sayı
Ekim-Kasım-Aralık 2022

JİNGEH Basın Yay. Mat. Dağ. Tas. Ve
Reklam Org. Film Eğt. Tic. San. LTD
ŞTİ. Adına sahibi: Zeynep Demir

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Ayşe Berktaş

Yayın Kurulu:

Derya Aydın, Elif Berk, Elif Kaya,
Haskar Kırmızıgül,
Meral Çiçek, Nagihan Akarsel,
Neslihan Şedal, Laleş Çeliker,
Rojda Yıldız, Ruşen Seydaoğlu,
Suzan Akipa

Danışma Kurulu:

Candan Yıldız, Dılar Dirik, Evin Soysal
Feryal Saygılıgil, Gönül Kaya,
Havin Güneşer, Hülya Osmanağaoğlu,
Kayuş Çalıkman Gavrilof,
Malalai Joya, Nazan Üstündağ,
Nükhet Sirman, Rabab El-Mahdi,
Rabab İbrahim Abdulhadi,
Remziye Arslan, Ronahi Önen,
Ruken Şengül, Saira Zuberi,
Seda Altuğ, Shiler Amini,
Silvia Federici,
Silvia Marcos, Şemsa Özar,
Şenel Karakaş,
Valentine M. Moghdam,
Yakın Ertürk, Yüksel Genç,
Zeynep Kivılcım

Abonelik Koşulları:

Yıllık abonelik bedeli: 125 TL
Yurtdışı abonelik bedeli: 70 Euro
Türkiye Ziraat Bankası Diclekent Şubesi
Hesap No: 74457524-5002
IBAN:
TR 66 0001 0020 0074 4575 2450 02
Euro Hesabı
Ziraat Bankası Galatasaray/İstanbul
Şb.
Hesap No: 74457524 5003
IBAN:
TR260001000701744575245003

Yazışma Adresi:

JİNGEH Basın Yayın
Huzurevleri Mahallesi Sıtkı Göral
Caddesi 13. Sokak Kurdi-Der Apt.
Kat:4 No:4
Kayapınar / Diyarbakır
Tel: 0412 229 63 89
e-posta: editorjineoloji@gmail.com
internet adresi:
<http://www.jineolojidergisi.org>
facebook: @jineolojidergisi
twitter: @jineolojidergi

** Yayınlanan tüm yazıların sorumluluğu yazarına aittir. Dergide yer alan yazılar kaynak gösterilmek kaydıyla kullanılabilir. Dergiye gönderilen yazıların yayınlanması yayın kurulunun kararına bağlıdır.*

Kapak Resmi

Zehra Doğan
Kapak Tasarım
Newal Bulut
İç Tasarım
Nazemin Çap
Basımevi
Ceylan Matbaa
Maltepe Mah. Davutpaşa Cad. Güven
İş Merkezi B Blok No:318
Topkapı-İstanbul

BU SAYIDA...

- 5** | Editörden
- 12** | Kadın Amacında Güneş Kadar Netse Yöntemini Bulur
- 27** | Jineoloji Merceğinden Özgürlük Deneyimimize Bakmak
- 41** | Anlamı Anlam ile Koruyanlar: Êzidîler
- 55** | Empati ile Yola Çıkmak
- 67** | Alişer ve Zarife'nin Aşkında Gizli Olan Anlam: Heval
- 75** | Cinsel Özgürlük mü, Özgürlüğün Cinsel Politikası mı?
- 93** | Verili Distopyaya Karşı Ütopyamıza Sarılmak
- 105** | Varoluşun Erdemli Duruşu: Direniş
- 116** | Demokratik Siyasete Dair Bir Anlam Çerçevesi
- 128** | Kadın Mücadelesinde Parti İhtiyacı
- 149** | Doğalar Arası Aheng İçin...
- 168** | Tarihin Doğru Tarafında Yer Alanların Hareketi: 1968
- 182** | Geleceği Tahayyül Etmek İçin...
- 194** | Cinselliğin Kadın Meali
- 210** | Çağın Arkaik Sesi: Jin

“Küllerinizden kendinizi yeniden yaratmalısınız. Bu anlamda "Xweda" kavramını oldukça yaratıcı ve anlamlı buluyorum. Kendi kendini doğuran anlamına geliyor. Siz de kendinizi yeniden doğurmak durumundasınız. Buna mecbursunuz, çünkü başka çareniz yok. Ne üzerinde yaşadığınız coğrafya ne toplum olarak karşı karşıya bulunduğumuz riskler ve sorunlar, ne de tarih ve zaman bize başka türlü bir yaşam hakkı tanımıyor.”

Sırta ermek
insana
ermekmiş, sırrın
kendisi,
toplardamar-
larında kalbe
pompalanan ve
varlığının her
hücrelerine sonsuz
bir aşkınlıkta
dolan, oradan
bütün duyu
organlarına
yansıyan,
canlıların
en canlısını
güzelleştiren,
güzelleştirdikçe
varlığı var eden
şey sevmekmiş.
Ne basit ne
sıradan ne
tüketilmiş
geliyor değil mi?

Nagihan'a...¹

*peri kızının öyküsü bu
bir varmış, o hep varmış
Lilith'in mekânı Dicle ve Fırat yakılarında
dut ağacının gövdesiymiş meskûn mahali
Havva'nın elmasına özgürlüğün kavalını üfler
Meleke Tawis'in renkleriyle dans edermiş
zamanı sonsuz ve dönümsüz
40'lar dergahında
aşkın bir aşk ile dönerken ateşin semahına
12 erenlerin sırlarıyla
üçler, beşler, yediler, alimi dervişlerin
ateşgahında ehl-i hakka yürürmüş
her sabah güneşe dua eder
her akşam saçlarını
Selene'nin ellerinde ayın ışığı ile tararmış
sihirli sözleri ile büyü yapar
dilinden dökülen her sözcük anlamı deryanın
gergefine dolanırmış
ve halkının kızları
eteklerindeki kıvrık güllerden*

¹ Bu dosyamız 4 Ekim 2022'de Süleymaniye'de katledilen Yayın Kurulu Üyemiz Nagihan Akarsel'in anısına ithafen hazırlanmıştır. Sayıda yer alan 15 yazı, Nagihan Akarsel tarafından daha önce dergimizin çeşitli dosyalarında kaleme alınmıştır.

*saçlarına taç yapar
alınlarına sırlı bir dag
isli bir çıra ışığında
ana ile buluşur gibi Cem-i mabedde
mumdan çırallar ve gülümseyen suretlerle
o perinin soyuna ibadet ederlermiş
ellerinde kırk örükle örülmüş saçlardan bayrak
Ve dillerinde sûre-i ilahî; Jin Jiyan Azadî...*

“Anladım birden anladım, yolum yok çılgınca sevmekten başka”² ağacı, kuşu, gökyüzünü, yeryüzünü, insanı, mücadeleyi, değişimi, devrimi... Sevmek var ediyor, sevmek varlığın özüne ulaştırıyor. Bunca yıl yanı başımızda duran her seferinde yenilediğimiz, yeniledikçe yenilendiğimiz, her seferinde yeniden doğduğumuz gerçek bu... “Her ne var ise cihanda aşk imiş, gerisi kıyl û kal imiş”³

Sırta ermek insana ermekmiş, sırrın kendisi, toplardamarlarında kalbe pompalanan ve varlığının her hücreğine sonsuz bir aşkınlıkta dolan, oradan bütün duyu organlarına yansıyan, canlıların en canlısını güzelleştiren, güzelleştirdikçe varlığı var eden şey sevmekmiş. Ne basit ne sıradan ne tüketilmiş geliyor değil mi? Oysa hiç tükenmeyecek olanın dilde bu kadar tüketilmesi, başlı başına insanı kuşkulandırmalı. Cellatların ilk öldürdüğü şeydir, öldürmek istediği, atan bir kalp. Öldürmeyince sanırım bunu sınırlandırmaya olanca gücüyle bir insana bir eşyaya yöneltmeleri. Zamane aşkları gibi bir kalbe bir insana doğrultmaları, zamana, yıllara, aylara, hatta günlere sığdırmaları, olanca gücüyle insanı şartlı refleksle buna koşullamaları. Bir beden, bir kalp, bir yürekte toplamaya çalışmaları.

Oysa evren sonsuzluğundaki insanın adına sevgi dediğimiz her şeyi güzelleştiren hissi, bir kişiye bir nesneye hapsolmayacak kadar büyük, o yüzden sevgi diye yönelen her şey bir insanda karşılık bulduğunda tüketim kültürünün bir nesnesine dönüşüyor. İlahi olan duygu birden köreliyor, ölüm ve nefret kültürüne dönüşüyor. Sonrası klasik düzenin bekçiliği ve içinden çıkamadığın kafeslerde birbirini haps etmek ve hapsedtiğin kafeste birbirinin tükenişini izlemekten ibaret birer seyirlik melodrama dönüşüyor. Oysa hayat uzun bir melodramdan ibaret olmaz ki. Bir sahneyse ve hepimiz sonsuzluğun sahnesinde sıramız gelince doğup

² Fûruh Ferruhzad’ın “Pencere” isimli şiirinden alınmıştır.

³ Fuzûlî’nin “Aşk İmiş Her Ne Var Âlemde” isimli şiirinden alınmıştır.

sahnedeki yerimizi alıyorsak ki bunun adına hayat diyoruz, sadece melodramla sınırlı kalmış bir sahne olamaz kendi yaşamımızın başrol oyununda, yani hayatta. Bazen dram, bazen trajedi, bazen komedi ya da hepsinin toplamı işte hayat.

O sırrın kendisinde yaşamın hakkını vermek için kolektif sevmeli insan, kalbi kafeslere kapatmadan, kolektif sevebilmeli, kolektif âşık olabilmeli, yüreğini bölüştürebilmeli. Bu hakikati sınayanlardan feyz almalı, Zeryan'ın Şırnak'da gözlemlerindeki ışıltıyla öğütlediği Derweş ve Aduleler bize bunu anlatmıyor mu?

“Adule bir Derweş yitirdi ve bu kadar acıyla ağıt yaktı. Ya ben kaç Derweş yitirdim...”

Adalet, eşitlik, özgürlük, saygı, onur vs. insanlığın, tarih boyunca biriktirdiği tüm ahlaki erdemlerin hepsi önce bir yürekte başlamalı, bir yüreğin atışındaki adalette mesela. Mesela ağaçla taş arasına mesafe koymamalı. Eşitlik mesela, kuş ile böceğin aynı derecede yaşama hakkı olduğu gerçeğiyle eşit yaklaşmalı. Özgürlük mesela, kimseyi kalbinde kafese koyacak kadar tutsaklığı içselletirmemeli. Saygı mesela, birini bir şeyi yücelttiğinde, diğerine duyduğu saygıda kusur etmemeli. Onur mesela, birinin sevgisini dilenirken onurun zedelenmiyorsa, bir başkasının da senden sevgi dilendiğinde onurunun zedelenmeyeceğini ya da tam tersi olabileceğini varsaymanın onuru olmalı. Ekmeği de kalbi de bölüşmeli, bölüştüğçe çoğalmalı, kolektif sevmenin yarattığı güzellikte var etmeli kendini insan. Güzelliği de bölüşmeli. Zaten farkında olmadan dahi bunu yaptığında her şey birden devrimci bir fırtınanın etkisi altına giriyor. Hayat bunu bize defalarca ispatladı.

Bugünlerde Rojhilat'da başlayıp, tüm İran'a hatta Oradoğu'ya yayılan “Jin Jiyan Azadi” sloganıyla sokakları ateşe veren kadınlar mesela, konulmaya çalışıldıkları kafeslerden çıkıp, tüm evrene yayılan sevgileriyle ateşleri tutuşturuyorlar. Sanki yıllardır bir sebep arıyorlarmış da onu bulmuşlar gibi -ki hepimiz öyle değil miyiz-, bazen içsel olarak sevmek ve harekete geçmek için bir sebebe ihtiyaç duyarız. İşte o kadınların sebebi olan Jîna Amînî'nin çehresine bakıyoruz günlerdir. Neydi insanları bu kadar harekete geçmeye teşvik eden yüzündeki davet? Dupduru su gibi bir yüz. Hiçbir gizemi yok, sanki tarih bütün sırlarını o yüzde ortaya dökmüş. Hüznü ve ısl ısl umudu aynı anda yansıtan gözler, gülmeyi çok seven ama her an “kadınlar çok gülmez” diyenlere inat ama aynı anda korkuyu da taşıyan, tedbirli bir tebessüm. İnsanı hayat denilen sahneye çağıran, zarif bir o kadar da hünerli olduğu belli eller.

Ve bir fotoğraf karesinin bir görüntüde varlığını anlama dönüştürdüğü o an. Tarihin bitimsiz ve tekrarsız sürelerinden “Özgürlük Sosyolojisi”nin yani özgürlük anı'nın

⁴ Şırnak'ta devlet güçlerince katledilen Zeryan'ın günlüğünden

bir pekiştirmesi gibi bakıyor bize Jına. Sanki o an için kadim coğrafyada kadınların başkaldırısını müjdelemek için bir ananın rahmine düşürülmüş cenin gibi. Ve toprağa gömülmüş ama köklerinden boy vermeye meyilli kadın ırkının özgürlüğünü müjdelemek için ses olmuş “Jin Jiyan Azadi” ilahisinin yeniden filizlenmesi gibi. Kadim bilgi ve belleğini yitirmiş bir toplumun yitirdiği anlamlarına kavuşması, “işte buldum, işte buldum, işte buldum” diye avazı çıktığı kadar sokaklarda bağırması gibi... Saqız’da, Sine’de, Meşet’te Tahran’da kadınların sokaklardaki dansına karışmak istiyoruz. Jına olup, *jin* yani yaşamın anlamlarından birinin anlamış olmanın coşkun sevgisi ile karışmak hayata.

Peki ya Jinaları sevgisi ile var eden, “Jin, Jiyan, Azadi” diye ölümsüzlüğün ve dahi özgürlüğün anahtarını yüreğinden bölüştürüp sunan kadınlar? Bir kere değil bin kere özgürlük anını bahşedenlerden, onlardan konuşalım biraz da. Adları tarih boyunca bazen fısıltıyla bazen çığlık çığlığa kazındı hafızalara. Yanı başımızdan geçtiler çoğu zaman, kalplerine ince bir kırıklık oluverdik, bir dem. Anlam deryalarından büyüttükleri, hakikate eremediğimiz için kal û beladan beri onlar seçen biz seçilen olduk. Onlar hep veren biz ise alandık. Beslendiğimiz kaynağa, Ana Tanrıça’nın memelerindeki berekete sarılır gibi sarıldık, tüketircesine... Arkaik bir geçmişin sesiydi çoğu zaman oradan gelmişlerdi, bize erdemleri hatırlatmak için. Bu çağa ait değillerdi belki de o yüzden affedici ve şefkatli yüreklerine sığındık. Ve an’da anlayamadığımızdandır belki yokluklarında kalbimizdeki bıraktıkları pusulaya sıkı sıkıya sarılma telaşımız.

An’ın Sosyolojisi’nin tarih boyunca bir döngüsü var. Bazıları için kısa süre içinde başlar bu yolculuk bazıları için ise kısıların kısası süresi içinde. Bir insan ömrü ne ile ölçülür? Ömür dediğimiz şey sadece doğup öldüğümüz süreyi mi kapsar? Dünyada tahmini altı milyardan fazla insan yaşıyor, kaç ömrünü anlam ile doldurur ya da kaçımız ömrümüze bir anlam sığdırıp karşılığında an’ın özgürleşmesini yaşarız? İşte tam burada başlıyor, yüzler ve yüzlerden öte hayatlardan yansıyan, varlığın anlamlaşması an’ı.

Ya da baştaki soruya dönelim “Jin, Jiyan, Azadi”yi var etmek kaç ömre bedeldir? Çünkü bizim ölüme bakışımızdaki dar kalıplara hapsolmuş varlık-yokluk ikilemine göre “bedel”dir gitmek. Oysa ölmek de yaşamak kadar, ölümsüz olmak kadar bir olasılık, sana-bana-ona göre olasılık ama varlığını keşfetmişler için bir tercih, yani bizim olasılık dediğimiz şey, xwebûn olmak için ilahi bir yola girmiş olanlar için bil-inçle ve erdemle yapılmış bir tercih. Ki tarih boyunca “ben kimim?”, “sen kimsin?” diye sorular sormuş herkesin tercihidir, bu hayatta ayrımların başladığı yerdir orası.

“Acaba evren koca bir karadelik-madde ikileminden mi ibarettir? Bu durumda madde, madde olmayanın kendini görünür kılması değil midir? O halde kendini görünür kılan evrene büyük bir canlı gözüyle bakamaz mıyız?

Yaşamdaki tüm ikilemler acaba bu evrensel ikilemi mi çağrışmak-tadır? Örneğin sevgi-nefret, iyilik-kötülük, güzellik-çirkinlik, doğru-yanlış ikilemleri bu evrenselin yansımaları olabilir mi...?”⁵

Nasıl ki evren bilinçli bir tercih olarak bütün enerjisini bir noktada toplayıp iğne ucu kadar bir patlamadan her şeyi var ettiyse, o ilk patlama anından başlayarak, o soruyu soranların hepsinin bir tercihti. Biz ne zaman tercihsiz, sevgisiz, anlamsız, sadece nefes alıp vermeye indirgenmiş bir yaşama mahkûm edildik? Bu soru açık-lıyor, üzerimize karabasan gibi çöken cehennemin bekçilerinin bize yaptığı kötülüğün mahiyetini. Ve bu kötülük cehennemine inat cenneti müjdeleyen mesih olmaya soyunmuş, varlığı ile erdemi hatırlatanların duygu ve akıl ile dengeye kavuş-turdukları ve bize sundukları hakikati.

“Taş olarak ölmüştüm, bitki oldum. Bitki olarak öldüm ve hayvan oldum. Hay-van olarak öldüm, o zaman insan oldum. Öyleyse ölümden korkmak niye? Bir gün insan olarak ölüp, ışıktan bir yaratık, rüyaların meleği olacağım. Fakat yolum devam edecek: Hak'tan başka her şey kaybolacak. Hiç kimsenin görüp duymadığı bir şey olacağım. Yıldızların üstünde bir yıldız olup doğum ve ölüm üzerinde parlayacağım...”⁶

İşte o yıldızdan fotoğrafların suretini yansıtanlardan birisidir Nagihan Akarsel... Geçmiş gitmiş yaşanmış bir ömür değil o yüzden dilin geçmiş zamanına sıkıştır-madan, her bir fotoğraf karesinde bir anı anlatan tebessüm. Kadim halkımın hikâye anlatıcısı, Bilge'nin kolektif aşkı arayan havarisi. “Hakikat aşktır, aşk özgür yaşamdır” düsturunun baştan sona yaşayanı ve savunanı.

Sürgünlüğün toplumsal genetik ile taşıdığı kendi olmakta ısrarıdır ve hasretin adıdır. Cizre hasretidir, Mem û Zin dergahına ibadet edercesine bağlı kalan. Köklerine tu-tunmuş, kurumuş ağaçları bulup onların dallarından yeniden yeniden yeşile durdu-ran, aşk gibi güzelliği de kolektif bir hazla yaşamayı seven.

Duygu selidir, durmadan aktığı bu akışın bir nehirin coşkunluğunda Şam'da Bil-ge'nin sofrasında buluşturduğu.

Anları biriktirip heybesinde Ankara'da adımı attığı her mahallede bir evi ile bütün-leşen ve girdiği her yüreğin kızıdır o yüzden.

Amed'de, Hevsel'de, Dicle'de, Surlarla buluşan ayak izleridir; Koşuyolu Parkı'nda bir yudum çay sohbetinde, belleklerde unutulmaz olan.

⁵ Abdullah Öcalan, *Demokratik Uygarlık Manifestosu*, 3. Kitap: *Özgürlüğün Sosyolojisi*, Diyarbakır: Aram Yayınları, 2009.

⁶ Mevlana Celalettin Rumi

Alabildiğine dingin bir yürek ile alabildiğine fırtınanın dualitesidir ki yollar çağırır her seferinde yolculuk yapmak istemez yol olmak ister, yürüdüğü yollara değer katarak.

Biraz ürkek adımları, çokça kararlı, yüreğinde gözlerine coşkun bir sel gibi akan sevgi, Şengal’de bir ağacın gölgesinde “siyaset” yapan kadınların anlamı ile çarşamba günleri kırmızılar içinde Serdeşt’ten yukarıya doğru sırtlarını taşıyan kadınların yanı başında oturan.

Efrin’in 365 köyde ve 7 ilçesinde dünyanın ve evrenin döngüsünü Kuzziwenta’nın gömülü hakikatinde Hepat ile onun kızları Afrodit’in Afrin’e ulaşan (Afrinê dit) ve Puduhepa’nın etimolojik anlam deryasında sınırsız kulaç atan.

Kobanê’de Şikefte Keçikadan yola çıkıp Kibele’nin annesi Kubaba’ya ulaşmasına, tarihi yeniden ayakları üzerine yükseltilmesine tanıklık eden.

Tıpkı Mezopotamya’nın talana, işgale karşı kendilerini örtüler altına gizlemiş kadınları gibi yığma tepeler altına gizlenen kadın uygarlıklarının gün yüzüne çıkma vakti geldiğini müjdeleyen mesihin dili ve sesi.

Derik’te rejimin işkencehane ve korku merkezi olarak kullandığı mekânı, jin’in dokunduğu el ile jineolojî merkezine çevirip, betonun gri ürküten renksizliğine inat, rengarenk güller açtıran ve renklerden kurduğu bahçede yaşam ve özgürlüğün kokusunu veren.

Süleymaniye’de, buz ve jilet ile bedenleri ve kadınlığı sakatlanan sünnetli kadınların sessiz acısını bir sızı gibi yüreğinde taşıyan ve dokunduğu yaralarını sözün gücüyle iyileştirmeye soyunan.

Hawarî’de Sultan Sahak’ın mekânında, 12’lerin dergahında yetişen narlar misali ehl-i hakka erişen kadınların sırrına ortak olan.

“Tüm erenler bizden” diyen Liza Xatun’un beyitlerinde hak yolunun kadim izlerini temburun telinden yüreğe akıtan hakikata yolcu olan. Hewreman’da gece ile gündüzün eşit olduğu Newroz gecesinde meşalelerle en yüksek dağlardan en derin vadilere yankılanan sesini taşıyan.

Ve yüreğinin en derin sızısı dört parçaya bölünmüş bir ülkeye şifacı kadın eliyle dokunup, tarihten ve bugünden aldığı dermanlarla iyileştirmeye soyunan. Kadının belleğini kadından çalmak için tanrıların icat ettiği yazıyı, onların elinden alıp, kalemin gücüyle kadının hizmetine sunan...

Bir son yoktur bu yolun yolcularının, peri kızının yolculuğunun da sonu yoktu. O hep yürüyor, adım attığı her mekânda izlerini bırakarak, bazen söz, bazen bakış, bazen naif elleriyle. Dönüp dönüp onun yazdıklarını

okuyun, yaşamının tüm sırlarının takipçisi olun. Başardıkları ve başarmak için adım attıklarının sahiplenicisi olan, orada koynundan güllerle peri kı-zları boy verecek. Öncülleri ve ardıllarıyla bizi ertelenmiş bir yarında değil bugünden karşılayacak...

Çünkü O'nun da dediği gibi; "...Çağın duygu ve düşünce çağlayanına çağıran bir sese ihtiyacımız var... Eski, arkaik olduğu kadar şimdiyi anlatan bir ses'e... Evrende yalnız olmadığımızı hissettiren, enerjimizi bütünleyen bir söze. Duyguyu düşünceden, ruhu akıldan, sezgiyi bilgiden, maddeyi enerjiden, yaşamı ölümden, aydınlığı karanlıktan, felsefeyi sosyolojiden koparmayan bir heceye ihtiyacımız var."

Kadın Amacında Güneş Kadar Netse Yöntemini Bulur^{*1}

Nagihan Akarsel

Hayatı bütünlüklü kavramak bir bakıma kâmil olmak nev-i şahsına münhasır bir arayışı gerektirir. Farklılığının ve farkındalığının bilinci ile hayatın bilgisine, insanlığın görgüsüne ulaşmak zordur zira... Aslanan hayata dair bakımlı sorulara sahip olmaktır... Görmenin, bakmanın, merak etmenin, kalp gözünü açık tutmanın, yılmadan öğrendiklerini damıtmanın hünerini elde etmek ya da... İnce ince renklerin ışık dokularına dokunmanın, müziğin, resmin, fotoğrafın elinden tutmanın, yeri geldiğinde hatıra sayacı oluşturmayı bilmenin engin bilgisine ulaşmak belki de. Kalbi ve akli paradigmanın bağlantısını koparmadan “Anlamak yapmaktır”² diyebilmehtir ya da...

Bu yazıda jineolojîyi anlatmaya çalışmanın dahi kendi başına bir yöntem sorunu yarattığını daha başlarken hissettiğimi belirtmek istiyorum. Henüz yeni olan ama hayata ait, berraklaştırılmış, gelenekle ilişkilendirilmiş temaları, dili olan bir konu olduğunu hemen hissediyorsunuz. Nasıl bir dil ile yazılmalı jineolojî hakkında? Bu soru henüz başlarken sizi sarıyor. Cevabı öyle kolay değil. Yazıya her şeyden önce

* Nagihan Akarsel, “Kadın Amacında Güneş Kadar Netse Yöntemini Bulur”, *Jineoloji Dergisi*, Sayı: 2, 2016, 141-153.

¹ 21 Mart 1998 yılında Çanakkale Cezaevinde tutuklu bulunan Sema Yücel eylem gerçekleştirdiğinde ona hitaben Abdullah Öcalan Med TV’de yaptığı bir konuşmada “Kadın amacında güneş kadar netse yöntemini bulur” cümlesini kurmuştu. Bu cümle o gün adeta kafama ve yüreğime kazındı. Bir nevi özgürlüğe doğru yol alan yaşamımda pusulam oldu.

² Abdullah Öcalan, *Demokratik Uygarlık Çözümü*, İstanbul: Amara Yayıncılık, 2015.

kendinizi katıyorsunuz. Belirlemeler ile jineolojîyi anlatmaya çalışmak akışını engellemekten başka anlama gelmeyecek. Bunları biliyor, hissediyorsunuz. Kullandığım dil tabiatla ciddi bağlar kurmayı amaçlayan anlamlı bir arayışa çağırmalı.

Derin bir tefekküre insanları davet ederek, “Kimim, ne yapıyorum, nereye gidiyorum, kâinatla bağlarım var mı, dünya denen bu gezegeni nasıl kullanıyorum” gibi sorulara vesile olabilmeli. Ve en önemlisi de sorularla başlayıp sorularla bitiren bir dil olmayı başarabilmeli diyorsunuz.

Lakin yalın bir dilin derinliği ile ruhsal ve düşünsel dünyamızı harekete geçirmek öyle kolay değil... Öncelikle dilimizin hayat hissi vermesi gerekiyor. Ruhumuzu uyandıran, beynimizi hareketlendiren, aklın, bilginin, birikimin devreye girmesini sağlayan sözcükler olmalı. İşte bir sözcükte biriken bin anlamı anlatmak, sessizliği, boşluğu ya da boşluk gibi duran ama tasarlanmış olanı ayırt etmek öyle kolay değil. Dem gerekiyor. Demini alması için... Sade bir dilin oluşması için dem... Sadelik emekle, hünerle, cesaretle, hep birlikte edinilen bir edim nihayetinde. Bu nedenle kolektif bir dil duygusunu geliştirebilmeli jineolojî. Hem derdini anlatabilmeli hem de herkesi kapsayabilmeli. Duygu ve düşünce dünyamızda sağladığımız bütünlüğün, berraklığın ifadesidir dil duygusu. Dilde muğlak özneler veyahut hafif sisli puslu bir hava yaratmak doğruyu söylediğinin ya da derin olduğun anlamına gelmiyor nihayetinde.

Unutmayalım ki erkek egemen bir toplumda yaşıyoruz. Yaşadığımız sınıflı toplum her şeyi iktidara göre kodluyor. Entelektüel camianın, akademik literatürün anlaşılmasını o literatürün bir iktidar alanı olarak görülmesi ile bağlantılı. Bilgiyi sadece bir iktidar alanı yaratma üzerinden ele almak, bilgiye bu şekilde yaklaşmak son derece sakat bir yaklaşımı ifade ediyor. Bu bilgiyi parçalamaktır, güzel kılamamaktır. Oysaki bütünlüklü yaklaşmak ve biriktirdiğimiz anlamları, sözcükleri yaşama akıtmak güzel bir dinginlik hissi de verir. Sözcüklere duyulan saygı yaşadığımız acılar da dahil olmak üzere her şeyin çok kıymetli olduğu sonucunu yaratır.

Bugün insanlığın çok sığ olmasının bir nedeni de dili kullanamamasından kaynaklıdır. Dildeki değişimleri önemsememe, anadilinde okuyamama, yazamamanın yarattığı travmaların zamanla kültürel bir bariyer olup karşımıza dikilmesidir. Örneğin sözcüklerin yanı sıra anlamlarını hayatımızdan çıkarmamız ve yeni öğrendiğimiz bir dil ile kendimizi ifade etmeye mecbur kalmamız bir yarım kalmışlık hissi de yaratır. Oysa “Kendini gerçekleştirme” olarak da Ortadoğu bilgelik geleneğinde sıkça dile getirilen hayat macerasında bilgiyi güzelleştirme arayışı her daim olmuştur.

Bu yazımızda öncelikle hakikat ile ilişkilenmenin en temel yönteminin varolan sisteme karşı durmak yani direnmek olduğu gerçeğinden hareket edilecektir. Nereye bağlı olduğunu yani amacını bilen insanın yöntemlerini de bulacağı gerçeği esas alınacaktır. Jineolojinin amacı, yöntemleri ve esas aldığı yaşam diyalektiği

iç içe bir şekilde verilmeye çalışılacaktır. Çünkü Jineolojî her şeyden önce kendi yapısı içinde ne kadar konuştuğu önemli olan bir konu, bir yaşam duruşu... Sıkı bir belirlenimcilik içinde anlatılmaya kalkışılmayacak kadar sahi... Sade, şiirsel, kapsayıcı olması doğası gereği. Kendi yapısı içinde ne kadar konuştuğu önemli çünkü sırtında direniş yazan hayatların ürünü. Bireyin zamanından geçtiği kadar toplumun da zamanından geçmeyi hedefliyor. Farklı zamanlarda yaşayan kadınların hikayelerinin dilinde öbeğlendiğini hissediyor ve onlardan başlayarak hayatı ince ince teyelliyor. Kadınların dokuduğu pek çok zamandan geçerek hayata dokunuyor... İçinden geçtiğimiz çağda çatırdayan toplumsal dokuya vicdani ve akli bir müdahale olma iddiası ile geliyor. Bu yazıyla keşfedilmeyi bekleyen muazzam yaşam diyalektiğini birazcık da olsa anlamayı ve anlatabilmeyi umuyorum.

Hakikat ile Temas Kurmanın İki Yöntemi: Şiir ve Öykü

Hakikat ebedi ve ezeli olanın insan tarafından sezilmesinin öyküsüdür. Bu kendi kendimizi sezmenin öyküsüdür aynı zamanda. Bu öykünün içindeyiz. Öncesizlik ve sonrasızlık içinde bilincin bilinçle kavranması serüveni ya da. Hakikate ulaşabilmek başlı başına bir özgürlük serüveni aslında. Formüllerin aşıldığı yerde başlayan. Çok özgün, çok yeni, hiç alışılmadık bir arayış. Buna salt bilgiyle değil anlamayla ulaşıyor. Bilmek, hissetmek, anlamak, yapmak için öykü diyoruz. Aşk-bilgelik-özgürlük üçgeninde hakikatle temas kurmanın bir yöntemi öykü... Çünkü hakikat sunulan değil olunan şey. Sonsuz hareketliliğin içinde olmak ve öykü ile bunu anlatabilmek aynı zamanda...

Hakikatin çok farklı anlam katmanlarının bulunduğu da biliniyor. Belki de hakikat, Mani'nin bahsettiği ışıklı özdür. Bu öz sürekli hareket halinde olan ve yaşamın içinde anlam bulan hakikattir belki. Belki de yaşamda kendisini, dilini, eylemini diyalektik bir süreklilik halinde yaratan; asırlar öncesi ile sonrasını kesintisiz bir bağ içinde anda temsil eden; hayatın derinliklerinden kutsallık derecesinde yoğun bir emekle çıkarılıp anda değerinin öz ifadesine kavuşan gerçektir. Bu düşünsel çaba kadar ruhsal çaba, yani aşk işidir de. Aşk koşulsuz inanç, koşulsuz bağlılık, koşulsuz sevgi demek. Ve ışıklı özde varolan enerjiyi doğrudan insanlara iletebilme gücü anlamına geliyor. Nitekim bu enerji bilge insanların temel yaşam gücüdür.

Evet hakikatin tek bir anlatımı yok. Anda varolan emeğin ve onun değerinin öz ifadesi olarak hakikat duyumsadığımız her şeyin içinde varolan anlam. Yani hakikat gerçekten varolandır, yaşamın ta kendisi ya da. Bizim bunun farkına varmamız zaman alsa da önemli olan anlamak ve anlatabilmek, iletebilmek. Öykü de bunun yöntemlerinden biridir. Kendi açımızdan gördüğümüzü tüm açılardan sunabilme hüneridir aynı zamanda... Bilginin kuru kuru bilindiğinde değil insanın bünyesine katıldığında anlamlı olduğu gerçeğinden hareket ediyor jineolojî.

Hakikatin ne olduğunu anlamak ve o temelde sistemini inşa etmek elzem çünkü. Bunun yol ve yöntemleri hayati... Zira ağır bir hakikat kaybının yaşandığı bu çağda temel bir yaşam bilgisi noksanlığı var. Hiçbir şeyin adının anlamını tam karşılamadığı bir gerçek. Yüzeysel, mekanik, dağınık bir duruş yaşamın duruşu olamaz.

Oysaki yaşamı sahiden yaşamış olan insanlar hakikatten bahsederken çok temkinli olurlar. Daha çoğul bir ifade kullanırlar. Çünkü yaşamın akışına saygı duyuyorlardır. Bu hakikatin *toplumsal olma*³ gerçeğiyle bağlantılı bir durumdur aynı zamanda.

Bilgiyi güzel kılmak jineolojinin amaçlarından biri. Bilginin güzelleştirilmesi, çeşitlendirilmesi anlamları çoğaltır. Bir bakıma dünyada etik ve estetik değerlerle durmayı sağlar. Bu etik ve estetik değerler yöntemlerini de belirler, güzelleştirir. Hakikatin anlam bütünlüğünü koruma yolunda temel dayanakları olur. Yine bilginin kendisi ve o bilginin paylaşılması bir yöntem de kazandırır.

Sadece hasret çektiğimizde, aşık olduğumuzda, kahramanlıkları yazmaya ihtiyaç duyduğumuzda karşımıza çıkan şiir esasında hakikatle ilişkilenenin, temas sağlamanın bir diğer yöntemi. Yani sadece güzel sözcüklere ihtiyaç duyduğumuzda gelişen bir edebi tür değil şiir. Şiiri sadece bir edebi tür olarak ele almak ona büyük haksızlık olur. Gündelik hayatın içinde bir yaşam duruşu olduğunu en çok da şiirin arka belleğinden anlıyoruz. O zaman birçok örnek gelip kafamıza üşüşüyor.

Öncelikle şiir yazıdan önce halkların ifade biçimi oluyor. Şiir yazıdan daha eski bir dil. Sesler kelimelere, hecelere dönüştüğünde yazı oluyor doğru ama şiir gündelik hayatın en köklü ifade biçimi. Bir yaşam felsefesi... İnsanlığın kök hücresi olan Ezîdilik’de mesela şiir bir yaşam tarzı. Geleneğin en eski ve en güçlü temsilcisi olan Ezîdiler gündelik yaşamın içinde şiir ile anlamları koruyor ve çoğaltıyorlar. En büyük hayalleri şairlerin şairi olmak mesela. En değerli sanatçıları şairler... Her sözcüğün büyük bir incelikle seçildiği şiir sanatının bir yaşam felsefesi olarak Êzîdîlerde bu şekilde kendini koruması aynı zamanda yaşama duyulan saygının da ifadesi oluyor. Yaresanlar için de şiir, yaşamın temel anlamlarını içinde saklayan bir giz olarak tanımlanıyor. Şiir ve kadın Yaresanlar’ın hakikatini anlatıyor. Müzik yaşamlarının temel dili oluyor. Yine Konya’nın Ilgın ve Beyşehir ilçelerinde Tefçi kadınlar Kibele kültürünün temsilcileri olarak tarihin anda temsilleri adeta.⁴ Bu kadınların yaşam duruşu da şairane. Yine dengbejlilik, aşıklar geleneği bu kültüre dair örneklerden birkaçı... Sözlü gelenek böylesi sayısız örneklerle dolu.

³ Abdullah Öcalan, *Demokratik Uygurlık Manifestosu 3.Kitap: Özgürlük Sosyolojisi*, Diyarbakır: Aram Yayınları, 2009.

⁴ Konya’da ve Akşehir’de yapılan bir alan araştırmasında Kibele kültürünün devamı olarak Tef çalan kadınlardan bahseden yazının detayları için bkz.; www.bukak.boun.edu.tr (Son Erişim: 11 Kasım 2022).

Bu geleneğin araştırılması da jineolojinin temel konularından biridir elbette. Anlatmak istediğimiz bu temsillerden her birinin aynı zamanda jineolojinin dilini oluşturduğudur.

Yaşamın içinden bir duygu ve düşünce bütünlüğünün dile akması olarak şiiri İnanna'nın Şarkısı'ndan anlamaya çalışıyoruz mesela. Kadının bastırılmaya çalışılan sesinin İnanna ile nasıl yankılandığını anımsıyoruz. Kutsal kitapların istisnasız hepsinin şiirden oluşması bizi bu konuda daha da derinleştiriyor. Mevlana'nın Mesnevi'yi, Homeros'un Odesia ve İlyada'yı, Dante'nin İlahi Komedyası'yı şiir ile anlatması ya da... Kaybolan uygarlıklardan geriye kalan şiir bu geleneğini yaşam ile kurduğu güçlü bağdan ve toplumsal hafızada yer edinmesinden alıyor elbette. Bir başka deyişle yaşamın dili olmasından alıyor. Bu nedenle jineolojinin dili yaşamın dili olan şiir olmalı ya da öykü olmalı, sözlü kültürü onun her tür ifade biçimini esas almalı ve harmanlamalı diyoruz. Sahiden de kapitalist modernitenin amaçsız yarışı ve aşırı hızı içinde kendimize yolcu olmanın, sükunetle hayatın, kainatın nabzında atmanın bir yöntemidir dengbejlilik, şiir, öykü, müzik kısaca sanat. Yaşamın kendisinin sanat olduğunun farkına varmaktır belki de. Tabiatla ilişkisini kesmiş, beton-çelik-camdan örülü uygarlığın içinde nefessiz kalmış insanlara nefes olmaktır. Doğaya şükran duymanın engin bilgisine ulaşmak ancak

böyle mümkün olabilir. “Yaşam bize verilmiş bir şey değil, hak edilmiş bir şeydir” diyor Gamenn. “Tabiata duyduğumuz şükranı, hayata geri ödediklerimizle gösteririz. Sen hayata neyi geri ödüyorsun?”⁵ sorusuna jineoloji ile yanıt olma iddiasıdır ya da...

Yaşamın
içinden bir duygu
ve düşünce bütünlüğünün
dile akması olarak şiiri İnanna'nın Şarkısı'ndan anlamaya çalışıyoruz mesela. Kadının bastırılmaya çalışılan sesinin İnanna ile nasıl yankılandığını anımsıyoruz. Kutsal kitapların istisnasız hepsinin şiirden oluşması bizi bu konuda daha da derinleştiriyor.

Direnış Hem Temel Özelliğı Hem de Yöntemi

Onca uygarlığın kurulduğu, dağıldığı, el değiştirdiğı, onca dilin, dinin, inancın, kültürün yaşadığı, çatıştığı, iç içe geçtiğı zorlu bir coğrafyada yeşeriyor jineoloji. Her inkârın ardında yakın ve uzak tarihli bir toplu mezarlığın yattığını araştırdıkça daha net görüyor. Toprağı sadece insanların değil hakikatlerin, dillerin, kültürlerin, sözcüklerin gömüldüğünün farkında.

⁵ Murathan Mungan, *Şairin Romanı*, İstanbul: Metis Yayınları, 2015.

Kahramanlara ihtiyacı olmayan bir toplumun inşası için bilgi yapılanmalarının yeniden ele alınmasının önemini biliyor. Bunun için ahlaki politik toplumu esas alıyor. Verimli Hilal'in yani Hilala Zerin'in kültürünün aktığı bir damar olan Ortadoğu coğrafyasının bütün kalemlerini tanımak, araştırmak, anlamak için kendi zamanını kat etmeyi esas alıyor.

Jineolojinin dünyanın karşısında nasıl ve nerede durduğu çok önemli çünkü. Sırında direniş yazan bir geleneğin temsilcisi olduğu, demokratik uygarlık güçlerinin bilimi olduğu, hayatın akışkanlığına inandığı için önemli. Tarihin *iki ana damardan* ⁶ aktığı tezini esas alıyor jineolojî. Demokratik uygarlık damarından beslenmek ve bilgilerini ahlaki politik toplum gerçeği ekseninde damıtmak temel hedefi. Onun için sözlü kültür ve toplumun hafızasında birikmiş olan ve anda devam eden canlı tarih en büyük bilgi kaynağını oluşturuyor. Judith Mitchell'in, "İlk iş bölümü, ilk defa ezenlerin ve ezilenlerin ortaya çıkmasıydı. Öte yandan ilk iş bölümü de kadınla erkek arasındaki iş bölümüydü haliyle. İlk ortadan kaldırılması gereken tahakküm şekli de bu eşitsizlik olmalıdır. Bu şiirsel bir adalet anlayışı ile olacaktır"⁷ belirlemesi buraya kadar anlattıklarımızın bir özeti gibi.

İlk sömürge olan kadına dair yapılan her tanımlama bize bu konuda daha fazla veri sunmakta, yaşadığımız sızılı gerçeği anlamamızda daha fazla yardımcı olmaktadır. Kadın etrafında geliştirilen yaşamın kodlarını ve onların bugünde süren yansımalarını iyi tahlil etmemizde yol açıcudur. Statümüzü kendi öz deneyimimizle bilimsel bir şekilde tanımladıktan sonra kurtuluşun yani çözümün nasıl olacağına dair bir arayışın içine girmek kaçınılmazdır. Bu arayış aynı zamanda kadın özgürlüğü ekseninde yaşamın bilgisini oluşturma anlamına gelmektedir.⁸ Kadının bir nesne olarak uygarlık tarihi ekseninde tanımlanmasına karşı net redlerini ve yöntemlerini belirlemektir. Kabul red ölçüleri net olan kesimlerin yöntemleri de berrak olacaktır. Ya da "Kadın amacında güneş kadar netse yöntemini de bulur" belirlemesi çok şeyi anlatmaktadır.

Kadın özgürlük deneyimlerini incelemek jineolojinin en temel amaçlarından biri olmaktadır. Jineolojî Terzi Hermes'e ilham veren, Sühreverdileri, Brunoları ölüme götürecek kadar köklü olan ana eksenli toplumsal yaşamın günümüzde toplumsal dokuda sürdüğü gerçeğini esas almaktadır. Kartaca Kraliçesi Dido'nun, Semiramis'in, Hatice'nin, Ana Fatma'nın, Zenubyan'ın, Olympe De Goueges'nin,

⁶ Abdullah Öcalan, *Demokratik Uygarlık Manifestosu 4.Kitap: Kapitalist Uygarlık*, Diyarbakır: Aram Yayınları, 2009.

⁷ Juliet Mitchell, *Kadınlar: En Uzun Devrim*, çev., Gülseli İnal vd., İstanbul: Agora Kitaplığı, 2006.

⁸ Burcu Şentürk, "Yolumuzu Ararken: Feminist Metodoloji Üzerine Bir Deneme", *Dipnot Der-gisi*, Sayı: 7, 2011, 157 – 164.

Rosa Luxemburg'un, Virginia Woolf'un, Emma Goldman'ın, Sakine Cansız'ın, Gülnaz Karataş'ın, Suna Çiçek'in, Zeynep Kınacı'nın, Sema Yüce'nin, Sylvia Plath'ın, Nilgün Marmara'nın, Kader Ortakaya'nın ve daha nice kadının, kadın kurtuluş mücadelelerinin ve feminist hareketlerin birikimlerini bu damarın aktığı bir nehir olarak görmekte ve değerlendirmektedir. Özellikle kadının yok edilişi üzerinden kendini var eden uygarlık ile hesaplaşmayı o sistemin dışında köklü bir kopuş ile yapması gerektiğine inanmaktadır.

Kürdistan Kadın Özgürlük Hareketi deneyiminin içinden filizlendiği gibi, Abdullah Öcalan tarafından önerilen, “Kadın Kurtuluş İdeolojisi”, “Kopuş teorisi”, “Sonsuz boşanma”, “Erkeği dönüştürme projesi”, “Toplumsal Sözleşme”, “Xwebun”, “Eş başkanlık sistemi” gibi tezlerin yaşamda nasıl karşılık bulduğunu bilimsel olarak incelemenin önemine inanmaktadır. Kadın Kurtuluş İdeolojisi'nin beş temel ilkesinin, yurtseverlik, özgür düşünce ve irade, mücadele, örgütlenme ve estetik ilkelerinin yaşamsal öneminin farkındalığı ile hareket etmektedir. Kadın eksenli bir yaşamın her şeyden önce sistemin karşısında durmak, sisteme karşı direnmek ve alternatif bilgi yapılanmalarını, yöntemlerini oluşturmakla, toplumsal dokudaki hakikate dayanmakla bağlantılı olduğu gerçeğini esas almaktadır. Kadının “Xwebun” olma sürecinin ne kadar sancılı olduğunu yaşayarak deneyimlemeye devam etmektedir. Kadın özgürlük deneyimleri ekseninde bunların her biri ayrı ayrı ele alınması gereken ve kendi içinde başlı başına yöntemler içeren konulardır. Burada anlatmak istediğim kendini tanımayan, gücünün farkında olmayan kadınların mücadele bilinci ve gücü ile hep birlikte nasıl güçlendiklerini ifade etmektir. Ve jineolojinin dünyada yaşanan sorunların kaynağına inerek köklü çözümler bulmayı acil bir görev olarak önüne koyduğu gerçeğidir. Marie Mies,

“Her şeyden önce kadın çalışmaları neredeyse tüm disiplinlerde ve çağlar boyunca ortaya konan çalışmaların erkek merkezli olma problemiyle karşı karşıyadır. Ataerkilliğe ve cinsiyetçiliğe karşı yükselen isyan ve sınıfsal sömürüler ile kadınların sömürüsü gerektiği şekilde ilişkilendirilememektedir. Analiz ve amaç konusundaki eksiklikler feminist araştırma ve teorik çalışmaların önemini arttırmıştır”⁹

derken önemli bir konuyu dile getirmektedir. Jineolojî ilk sömürgecinin kadın olduğu gerçeğinden yola çıkarak, modern olmanın ilerici olmaması ilkesi ekseninde ahlaki politik toplumu temel araştırma birimi olarak ele almaktadır.

⁹ Maria Mies, “Feminist Araştırmalar İçin Bir Metodolojiye Doğru”, *Farklı Feminizmler Açısından Kadın Araştırmalarında Yöntem* içinde, der., Serpil Çakır ve Necla Akgökçe, İstanbul: Sel Yayıncılık, 2008, 48-64.

Çünkü yaşamın bilgisinin, toplumun bilgisinin burada saklı olduğu gerçeğinden hareket etmektedir.¹⁰

İşte burada kaybedileni kaybedilen yerde bulmak diyalektiği karşımıza çıkıyor. Jineolojî bir şeyi nerede kaybettiysen orada bulacağımızın bilimidir aynı zamanda. Bunun tersini uygulaması ona kaybettirir. Dünyanın bütün imkânları da önüne serilse anlamı kalmaz. Çünkü yöntemi yanlıştır. Eleştirilerini ve sorgulamalarını tarihin düz ilerlemeci ve tek boyutlu anlayışı üzerinden uygarlık eksenli yapan diğer iyi niyetli mücadeleler gibi yaklaşmamak en temel tedbirlerinden ve yöntemlerinden biridir.

Evet her yöntemi bir tedbiri de içinde barındırmaktadır. Çünkü jineolojî direnişi esas alır. En temel yöntemi direniştir. Bu hakikati özellikle de toplumsal hakikati yenden gün yüzünü çıkarma arayışının direniş eksenli olması ile bağlantılı bir durumdur. Direnişi esas alır çünkü bugüne kadar kadınlar, halklar, inançlar ve kültürler başta olmak üzere ezilen bütün kesimlerin temsilini yapan bir paradigmayı savunmaktadır. Demokratik uygarlık paradigması... Bu paradigmanın köklü bir geleneğinin olduğunu bilmektedir. Köklü bir bilim olduğunun farkındadır. Farklılığının ve farkındalığının merkezi hegemonik güçlerin en büyük korkusu olduğunun bilincindedir. Bu nedenle direniş hem temel bir yöntemi hem de yöntemlerini belirleyen temel bir özelliğidir.

Jineolojî yeni bir şey yaratmak gibi bir hedeften ziyade toplumsal değerleri açığa çıkarma arayışını esas almaktadır. Mekanik paradigmayı esas alan pozitivizmin toplum mühendisliğinin aksine, toplumun hakikatleri ile buluşmasının önünde olan engelleri ortadan kaldırmak temel hedeflerindendir. Bu buluşmayı sağladıkça varoluşunu sürekli bir şekilde inşa etmesi kaçınılmaz olacaktır. Hem direnişçi olması hem de tüm çabalarında araştırma ekseninin direniş boyutlu olması bu nedenle hayati önemdedir.

An'da devam ettiğine inandığı tarihin demokratik uygarlık damarını esas aldığı için de yöntemleri kendine has bir şekilde hayatın diyalektiği içinde oluşmaktadır. Kesin şudur ya da budur diye bir belirleme yapmak zordur. Hayatın akışında farklılığın bir dilinin olduğuna inanmakta, her farklılığın bir farkındalık yarattığının bilinciyle esnek ve özgür işleyişini esas almaktadır. Hayata özne-nesne, biz-öteki, beden-ruh, tanrı-kul, yaşam-ölüm gibi keskin ayrımlı olgular üzerinden yaklaşmak yerine bu ikilemleri aşan bütünlüklü bir yöntemi esas almakta, hakikati parçalamaktan ziyade bütünlüğünü koruma ve anlama temelinde ele almayı hedeflemektedir.

¹⁰ Der.,Ayşe Damla Pinçe, Beril Sarıaltun ve Gülbeyaz Sert, "Feminist Perspektifle Alan Araştırması Yapmak: Sunum Notları", *BÜKAK*, Bahar 2013, <http://www.bukak.boun.edu.tr/?p=852> (Son Erişim: 12 Kasım 2022)

Gizli Akan Hafızasını Yeniden Güncelleme Arayışı

Oysa nesneleş(tiril)en doğa ile başlar uygarlık tarihi; kadın, köle ve son olarak toplumun tümünden kendinden göç etmesi ile devam eder. Ve giderek ahlaki değerlerin yitirilmesinin, ahlaki çöküntünün yaşanmasının meşru görüldüğü bir sistem karşısına çıkar. Bu sistemin içinde nesnel olmak her şeyin temel ölçüsü olarak ele alınır. Bilimsel olmanın tek ölçütü nesnel olmak olur. Etikten uzaklaşan bilimin yöntemleri de anlam yitimini ve ahlaki çöküntüyü besler. Toplumdan uzaklaşan bilim ile özne-nesne ayrımı giderek keskinleşir. Birbirini yok eden uçlara dönüşür. Bu uçlaşma aynı zamanda uygarlık ile demokratik uygarlık yani ahlaki-politik toplum arasındaki uçurumun derinleşmesine neden olur. Doğayı, kadını, köleyi, son olarak toplumu nesneleştiren bilimcilik adına yere göğe sığdırılamayan nesnellik artık ölü nesnel doğa ile tanrısal özne insan anlayışını geliştirir.¹¹

Bu anlayış üzerinden kendini var eden kapitalist modernite pozitivism ile duygusal zeka ve analitik zeka arasındaki köprüyü ortadan kaldırmıştır. Varlığını sürdüren mitolojik, felsefik, dinsel yöntemlerin hepsini ötelemiştir. Tek bilimsel gerçek olarak gözlenebilen olguları esas almıştır. Tek bir hakikatin olduğunu iddia etmiş ve bunu da evrensellik diye piyasaya sürmüştür. Bireyciliği, güdüselliği körüklemiş “herkesin bir doğrusu var” diyerek göreceliği meşrulaştırmıştır. İşte hissedilmeyen düşüncelerin, toplumsal karşılığı ve katkısı olmayan işlerin, nitel ve nicel veri analizlerinin esas alındığı bu sistemde hayat bellidir. Tekdüzedir. Bunun dışına çıkmak kendi başına büyük bir risk ve mutsuzluk kaynağıdır. Sıkı belirlenmiş bir hayatın içinde varolana tabi olan ve manevi bir boşluğun girdabında kendinden göç eden bu insanlar için ise her şey tüketilmesi gereken nesnelerdir. Yani hakikat sadece gözle görülen, elle dokunulan, üzerinde araştırma yapılabilen nesneler olur. Bu nesnelerin diğer adı olgulardır. Bu olgular, toplumun ve doğanın temel bütün değerleri hıfzına geçerli olur. Nitekim hakikati olgular üzerinden tanımlamak pozitivismin en temel gücüdür. Hakikatin görünümü olarak bir olguyu tanımlamaktan ziyade onu mutlak hakikat olarak ele almak aynı zamanda yaptıklarını bilimsel bir kılıf ile meşrulaştırmalarının ifadesi olur.

Doğanın, kadının, hayatın dostu olanlar ise Hermetik¹² paradigma olarak gizli akan hafızasını yeniden güncellenmenin yöntemlerini ekolojik, feminist, kültürel, sınıfsal ve anarşist hareketlerde sürdürür. Direnişini kuşanmış hayata samimi akmanın yollarını esas alır. Ruhi paradigmadan kopmaz. Vicdandan kopmayan bilginin kıymetli olduğuna inanır. Çünkü bilir ki vicdandan kopan bilim pervasız olur, ahlaksız olur,

¹¹ Abdullah Öcalan, *Kürt Sorunu ve Demokratik Uygarlık Çözümü*

¹² Mahmut Erol Kılıç, ""Ebu'l Hukemâ": Hikmetin Atası Hermetik Felsefenin İslâm Düşünce Tarihinden Görünümü", *Divan: Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi*, Sayı: 5, Aralık 1998, 1-32.

hakikat noktasında yaşanan sapmaların ve anlam yitiminin başlangıcı olur. Ancak mekanik paradigmanın bilgi yapılanmalarını ve onun yöntemlerini tam çözümlemeyemediği için radikal bir kopuş ve çıkışı gerçekleştirmekte zorlanır. Çünkü hakikate parçalı yaklaşmaktadır. Ya salt sınıf, ulus ya da salt cins eksenli ele almakta bu da bütünü kavramasına ve o oluşa katılmasına izin vermemektedir. Oysa demokratik ekolojik ve kadın özgürlüklü paradigmanın hermetik paradigmanın çağımızdaki temsili olduğunu bilmek ayrı bir güven ve mutluluk hissi verir. Bu köklü olmanın yarattığı bir güven ve asalet duygusunu da besler. Jineolojî herşeyden önce böylesi köklü bir geleneğe dayanmayı ve kaybedileni kaybedilen yerde arama yöntemini esas almaktadır.

Hakikat arayışına Ortadoğu bilgelik damarından bir örnek olarak Hermetik paradigmanın kaynağı olarak da belirtilen Adem ve oğlu Şit'ten sonra üçüncü peygamber olarak gösterilen İdris'i verebiliriz. Yunanlılara göre adı Ermis, Yahudilere göre Hanok, Araplara göre Hermesül-Heramise, Mısırlılara göre Terzi Hermes, bize göre ise İdris olan peygamberin öğretisi aynı zamanda Hermetik paradigmanın gelişim diyalektiğini anlatmaktadır. Burada Terzi Hermes, “İnsanlar Ölümlü Tanrılar, Tanrıların Ölümsüz İnsanlardır. Nûr Sızsınız...” demektedir. Tanrıdan bilgiyi alan ve insanlara yayan ilk kişi olarak bilinen Hermes'in isminin Kürtçe'de “ê dirise” şeklindeki terzi anlamını karşılması ilginç bir ayrıntıdır. Milattan önce 3000 yıllarında yaşadığı tahmin edilen Terzi Hermes'in Kitap Külliyyatı olarak da bilinen Corpus Hermeticum önemli bir bilgi kaynağıdır. Aydınlanma döneminde bu külliyyatlarından birinin çevirisini 1591 yılında yapan Kardinal Francesco Patrizzi, “Greklerin bütün felsefi sistemleri, Pisagorcuların mistik matematikleri, Platon'un etiği ve teolojisi, Aristoteles ve Stoacıların fizikleri Hermes'in kitaplarından alınmadır”¹³ der. Thomas More'un Ütopya'sında bu doğrultuda bir yaklaşım sergilediği, yine dönem ütöpliklerinden biri olan Campanella'nın da Güneş Ülkesi kitabı ile Hermesçiliğin etkisinde kaldığı değerlendirilir.

Fakat söz konusu dönemin en önemli Hermesçi düşünürü Griordano Bruno'dur (1548-1600). Bruno, Mısır bilgeliğine ulaşabilmek için, yalnızca Hıristiyanlığın değil, Yahudiliğin bile ötesine geçmek gerektiğini ve bunun hem entelektüel hem de siyasal açıdan temsilini yapmanın zorunlu olduğunu belirtir. Bruno açık bir şekilde olmasa da kadın eksenli toplumun bilgeliğine göndermede bulunmuştur. Yine aynı dönemde kod bir isim kullanan Paracelsus'un tıpta kazandığı bilgileri doğa fenomenleri için kullanmak istemesi ve simya ile uğraşması önemli bir örnektir. Bu o dönem açısından Tanrı'ya şirk koşmak şeklinde değerlendirildiği için Paracelsus

¹³ Mircea Eliade, *Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi*, çev., Ali Berkay, İstanbul: Alfa Yayıncılık, 2017.

gerçek kimliğini kullanamamıştır. Aynı dönemde yaşayan ve kapitalist modernitenin temelini oluşturan mekanik paradigmanın fikir babası olarak bilinen Francis Bacon yerine Paracelsus'un görüşleri öne çıksaydı yaşamın paradigması nasıl olurdu diye sormadan geçemiyorum. Nitekim o dönemde katledilen demokratik uygarlık güçlerinin üç temel gücü olarak tanımladığımız *cadılar, simyacılar ve heretikler* konusu da ayrıca ele alınmayı bekliyor.

Bununla bağlantılı Şehabeddin es-Sühreverdi (1155-1191) ışıkcılık (İşrakilik) olarak bilinen felsefesini oluştururken, özünde kendisinin yeni bir şey söylemediğini, daha çok da zaten var olan bilgeliği (nur ilmi) dile getirdiğini belirtir. Çünkü ona göre, özü tanrısal olan bilgelik yani hikmet bir gelenektir. Molla Sadra Şîrâzî de (982-1050) Sühreverdi gibi, Adem'den İbrahim'e, Yunanlılara, filozoflara ve İslam Sufilerine kadar kopmayan bir silsile ile aktarılan hakikat bilgisinin birliğine inanır.

İnsan da dahil tüm var oluşun kaynağının ışık (enerji) olarak ele alınması, günümüz bilimsel verileriyle de önemli ölçüde örtüşen bir husustur. Yani tanrı-evren ayrımı yerine birliği ilkesi esas olur. Bunun bir diğer adı canlı evren anlayışı olur ki, bu hem insan türünün hakikatinin örüldüğü ilk toplum olan ahlaki-politik toplumun temel bakış açısıdır hem de günümüz biliminin paradigma değiştiren temel tespitlerinden biridir. Bu anlayışta “büyük”, “küçük”, “iç”, “dış” vb. tanımlamalar yoktur, her şey varoluşsal (ontolojik) olarak değerlidir, birliktedir. Bu canlı ve tanrısal olan evrenin en yetkin bir gerçekleşmesi olarak insanı günümüz bilimi “mikro kozmos”, “ikinci doğa” olarak tanımlarken, Hermetik felsefe “ölümlü tanrı” olarak tanımlar.

Tüm bu öğretiler bir geleneğin devamıdır. Ve bilginin ehil olmayandan gizlenmesi gerektiği şeklindeki etik ilkeyi benimserler. Özellikle İtalya'da yaygınlaşmış olan ve daha çok kapalı anlamlar ve sembolizme yer veren bir şiir ekolünün adı da “hermetik şiir” (poeziaermetica) ekolüdür. Aynı kökten türeyen bir diğer kelime olan hermönetik (Hermeneutics) sözcüğü ise “bir metnin iç anlamının bulunması, metnin asıl amacının anlaşılması” anlamlarında kullanılmaktadır ki Hermenotik yöntem de yorum geliştirme sanatı olarak yine doğrudan bu doktrinle irtibatlıdır.¹⁴

“Kendini Bilmek Tüm Bilmelerin Temelidir”¹⁵

Bilgelğin simgesi olan Hermes'in düşüncelerinin kaynağının tarım köy devrimini gerçekleştiren kadının doğal toplum anlayışından beslendiği ise kuşku götürmez bir

¹⁴ Mircea Eliade, a.g.e.

¹⁵ Abdullah Öcalan, *Demokratik Uygarlık Manifestosu 4.Kitap: Kapitalist Uygarlık*, Diyarbakır: Aram Yayınları, 2009.

gerçekdir. Ancak ilk sömürge olan kadınlar artık Hermes zamanına gelindiğinde yoktur. Buna rağmen kadın eksenli toplumun yarattığı değerler Hermes de içinde olmak üzere bir bilgelik damarı ile kendini sürdürmektedir. Burada her şeyden önce felsefe okumaları da dahil olmak üzere her alanda *güçlü ve kurnaz adam'ın*¹⁶ yalanlarına karşı donanımlı olmak ve bilgi yapılanmalarımızı iyi belirlemek hayati önemdedir. Bu hakikate yakınlaşmanın en temel yöntemlerinden biridir.

Bu tarihin asıl yapımcılarının nasıl görmezden gelindiğine dair bir örnektir sadece. Terzi Hermes örneğinde kastedilen tanrılık, bilgelikle eştir. İşte jineolojî ile bu bilgeliği anlamak kadar asıl kaynağın bu beş bin yıldan daha önce kadın çevresinde geliştirilen toplumda olduğu gerçeğinden hareket etmektedir. Hatta *demiurgos'un*-demir çağına-kadınlar üzerinde kurulan ilk egemenlikli sistemin başlangıcı olarak değerlendirilebileceği yönünde, “Filozof söylenecek ne varsa onlardan -doğa, tanrıça, esin perisi- öğrenmek üzere bakmak, dinlemek ve temaşa etmek yerine artık bilgeliğin yolunda değil *Demiurgos'un kibrinden yanadır*”¹⁷ şeklinde çözümlemeyi bir görev bilmektedir.

Hermetik felsefede evrensel oluşum ve oluş diyalektiği de neolitik kültürün izlerini taşımaktadır. Ermek isteyen istekliyi önce İsis tapınağına götürmeleri dikkat çekicidir. Tapınak, yeraltı mezarlarına giden deliklerle doludur. Tapınağın kapısında İsis heykeli vardır. İsis, Mısır mitolojisinde her şeye hayat veren Güneş Tanrısı Horus'un annesi ve Bereket Tanrıçası'dır. İsis, oturmuştur, dizlerinde kapalı bir kitap vardır, yüzü örtülüdür. Heykelin altında şu söz yazılıdır: “Yüzümdeki örtüyü hiçbir ölümlü kaldıramadı.” Jineolojî İsis'in yüzündeki örtünün ancak kadın eksenli bir yaşam paradigması ve onun sistemi ile kaldırılabilir yorumunu geliştirmektedir. Burada işte

Jineolojî İsis'in yüzündeki örtünün ancak kadın eksenli bir yaşam paradigması ve onun sistemi ile kaldırılabilir yorumunu geliştirmektedir. Burada işte hermeneutik yöntem karşımıza çıkmaktadır. Jineolojinin en temel yöntemlerinden biri de hermeneutik yöntemdir. İsis örneği başta olmak üzere tarihte bu yönlü yorumlanmayı bekleyen müthiş bir külliyat bulunmaktadır.

¹⁶ Abdullah Öcalan, *Demokratik Uygurlik Manifestosu 3.Kitap : Özgürlük Sosyolojisi*, Diyarbakır: Aram Yayınları, 2009. Abdullah Öcalan bugüne kadar yazdığı bütün savunmalarında temel çelişkinin ulus ve sınıf çelişkisinden ziyade köle kadın ile güçlü ve kurnaz arasında olduğunu belirtmektedir.

¹⁷ Luce Irigaray, *Başlangıçta Kadın Vardı*, çev., Melike Odabaş ve İlknur Ozallı, İstanbul: Pinhan Yayıncılık, 2014, 36.

hermeneutik yöntem karşımıza çıkmaktadır. Jineolojinin en temel yöntemlerinden biri de hermeneutik yöntemdir. İsis örneği başta olmak üzere tarihte bu yönlü yorumlanmayı bekleyen müthiş bir külliyat bulunmaktadır.¹⁸

Yaşamın amacını hakikate varma biçiminde belleyenler için iç görü ve sezgi hakikate götüren bir diğer yöntemdir. Çünkü insanın sadece kendi içine bakması, bunda ısrarlı ve istekli olması yeterlidir. Yani tasavvufçuların söylediği gibi Hermetik felsefede neyi arıyorsa kendisinde aramaktadır, dışarıda değil. Kendisini bildiği ölçüde her şeyi bilmek temel ilkesidir. Sokrates ile özdeşleşen ama tüm hakikat arayışçılarının özenle uygulamaya çalıştığı ve günümüz biliminin de paylaştığı “Kendini Bil!” ilkesinin belki de ilk sistematik hali olmaktadır. Yine Abdullah Öcalan’ın bu hususta belirttiği “kozmosu ve kuantumu bilmek istiyorsan, kendini bil!” veya “kendini bilmek tüm bilmelerin temelidir” tespitleri de bağlantılı olarak yapılan önemli tespitler olmaktadır. Tespitlerdeki bu benzerlik, esasında kaynağın aynı olduğunu doğrulamaktadır. Denilebilir ki oluş’un doğasına sadık kalarak, girilecek her hakikat arayışının aynı sonuçlara ulaşması kaçınılmazdır. Nirvana’nın, Fenafillah’ın, En’el Hak’ın veya “Ben benim, ben evrenim, ben öncesi-sonrası, yakını-uzacı olmayan zaman ve mekânım!”¹⁹ tespitinin özünde aynı şeyi anlatmasının nedeni tam da budur.

Özne-Nesne Ayrımına Karşı Durmak

Buraya kadar anlattıklarımızdan da anlaşılacağı üzere jineolojinin dili de yöntemleri de kapitalist modernitenin pozitivist yöntemlerinden çok farklıdır. Ancak tümünden reddetme yerine bu yöntemlerde de bir hakikat payının olduğunu farkındalığı ile hareket eder. Pozitivizmin kesin belirlenmiş doğruları ile harekete eden, gözüyle gördüğünün dışında bir şeye inanmayan, katı bir nesnelciliği esas alan zihniyet yapılanmasının karşısında durur. Nesnelciliği ve onunla paralel olarak öznelciliği anlamayı önemser. Ancak nesnelciliğin başına pozitivism öznelciliğin başına görecilik getirildiğinde hakikatin muğlaklaştırıldığının da farkındadır. Elbette öznel ve nesnel dediğimiz kavramlar vardır ve olacaktır. Burada tartıştığımız mesele bu kavramların olup olmaması ya da doğru olup olmadığı değildir. Bu kavramlar ekseninde liberalizm tarafından üretilen yöntemlerin tehlikeli olduğudur. Hakikate en fazla ulaşılan süreçlerin de bu öznel nesnel ayrımlarına gitmeden gözleyen ile gözlenen arasında yaşanan yakınlaşma ile mümkün olduğudur.

¹⁸ Komünar Dergisi

¹⁹ Abdullah Öcalan, *Demokratik Uygurlık Manifestosu 3.Kitap: Özgürlük Sosyolojisi*, Diyarbakır: Aram Yayınları, 2009.

Nitekim önce doğayı sonra kadını ardından köleyi ve en son kapitalist modernite ile toplumu nesneleştiren yöntemi iyi anlamak gerekmektedir. Yani özne-nesne ayrımının her şeyden önce kadına ve doğaya hükmetmekle beraber geliştiğini bilmek önemlidir. Hem fiziksel doğaya hem de toplumsal doğaya yüklenen anlamlardır bunlar. Sermaye ve iktidar bu birikim ile gelişimini sağlar. Evrensellik ve görecelik de özünde özne nesne ayrımının günümüzdeki anlamı olmaktadır. Diyalektik yöntemde ise evrenin diyalektik bir karakter taşıdığı derin gözlemlerle her an keşfediliyor olsa da bu konunun tanımlanmasında da hatalar bulunmaktadır. Diyalektik konusunda Hegel'in yorumu faşizm ile, Marks'ın yorumları reel sosyalizm ile sonuçlanmıştır. O zaman ne diyalektiği zıtların yıkıcı birliği olarak görmek, ne de değişimi anın zıtsız oluşçuluğu, yaratıcılığı biçiminde yorumlamak doğrudur.

Bu temelde jineolojî ne evrenselci düz çizgisel ilerlemeciliği, ne de sonsuz döngüsel tekilci göreliliği esas alabilir. Bunun yerine analitik ve duygusal zekânın uyumunu ifade eden, katı öznellik ve nesnellik kalıplarını aşan, yok edici olmayan bir diyalektik yöntemi esas alan sosyal bilimdir. Bireyden başlayarak topluma kadar dogmaların ve güdülerin hâkimiyetinden kurtulmak, yazılı olanın dışında yaşamın içinde olan bilgi kaynaklarını görmek, toplumsal doğaya ilişkin özgürce inşa potansiyelini sağlamak, kendine saygı temelinde kendi sistemini oluşturma gücünü bilmek ve son olarak da özgücüne güvenmek temel yöntemlerdir. Jineolojî pozitifizmin evrenselci, düz ilerlemeci ve kesinlikçi (olasılıklar ve alternatiflere kapalı yöntem anlayışı) yöntemle çizdiği yolda gerçekleştirmek

istediği homojenleşmeye (tekipleşmeye), sürü ve kitle toplumuna çoğulcu, olasılıkçı, alternatiflere açık ve demokratik toplumu görünür kılan yöntemlerle cevap vermeyi esas almaktadır. Çok kültürlü, tekelleşmeye kapalı, ekolojist ve feminist özellikleriyle, temel toplumsal ihtiyaçlara cevap vermek ve her farklılığın farkındalık yarattığı esnek ve özgür bir yöntem ile xwebun olmak temel amaçlarından biridir.

Sonuç Yerine

Bütün bu konuların hepsi ayrı ayrı başlıklar halinde ele alınmayı gerektirecek kadar derin, bunun farkındayım. Yine her birisini açıklarken, anlamaya, anlatmaya çalışırken ortak bir dilin kullanılması çok elzem.

Bu temelde jineolojî ne evrenselci düz çizgisel ilerlemeciliği, ne de sonsuz döngüsel tekilci göreliliği esas alabilir. Bunun yerine analitik ve duygusal zekânın uyumunu ifade eden, katı öznellik ve nesnellik kalıplarını aşan, yok edici olmayan bir diyalektik yöntemi esas alan sosyal bilimdir.

Ancak başta da dediğim gibi bilgilerimizi damıtmak, sadeleşmek biraz dem istiyor. Benim arz-ı endamım odur ki, “Nehir kurduğunda, ölüm katlanılmaz olduğunda, çekip gitmek gerektiğinde yola çıkmadan önce heybeme neyi koymam gerektiğini biliyorum”²⁰ diyebilmektir. Evet, her yazının sonunda, her sohbetin ardında her girdiğin riskin sonucunda şayet heybemize ne koymamız gerektiğini biliyorsak işte o zaman başarıya doğru güvenli adımlarla ilerlememiz zor olmayacaktır. “La Llorana”²¹ öyküsünün bize anlattığı tam da budur. Nehri tıkanan sanatçı nehrin kurduğunu düşünmek yerine tıkayanın ne olduğunu bulmaya çalışmalı ve yeniden akması için çaba sarf etmelidir yani. Bunun için her şeyden önce yine aynı kitapta geçen, “Çık ormana git, git. Eğer ormana gitmezsen asla bir şey olmaz ve hayatın asla başlamaz. Çık ormana git. Git.”²² sözlerinden cesaret almayı bilmek belki de. Yani bir yerden başlamamız gerekir. Sezgilerimizi yeniden bulmamız, aidiyet duygumuzun gelişmesi, hayat/ölüm/hayat döngüsünü bilmek ve yaşam içinde kendi anlamlarımızı biriktirmek için... Bu yaratıcılığını kaybettiğini düşünen bir sanatçı için ne kadar elzemse, “Hakikat aşktır, aşk özgür yaşamdır” felsefesinden uzaklaşan kadınlar içinde o kadar elzemdir. Hakikatin toplumsal olduğu gerçeğini benimsemişimizde, amacımızda net olduğumuzda işte o zaman anlamlarımızı biriktirme, yöntemlerimizi ve hakikatin potansiyelini daha iyi anlamamız imkân dahiline girecektir.

²⁰ Elif Bozgan, “Kurtlarla Koşan Kadınlar: Vahşi Kadın Arketipine Dair Mit ve Öyküler”, *BÜKAK*, Bahar 2010, <http://www.bukak.boun.edu.tr/?p=316> (Son Erişim: 11 Kasım 2022)

²¹ Clarissa Pinkola Estés, *Kurtlarla Koşan Kadınlar*, çev. Hakan Atalay, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2003.

²² Clarissa Pinkola Estés, a.g.e.

Jineolojî Merceğinden Özgürlük Deneyimimize Bakmak¹

Nagihan Akarsel

Oluşu sorgulamak zordur. Bir gerçekleşme sürecidir. Olan sorgulanmaz yaşanır çünkü. Oluşur. Anda oluşa dahil olmadığında ne kadar sorgularsan sorgula değiştirme gücün azalır. Uyguladığın yöntemler, denediğin yollar oluş *Anda* değil de sonradan devreye girdiğinde ise bu olanı sorgulamaktan başka bir anlama gelmez. Olan olmuştur artık. Olgudur. İstedığın kadar bunu sorgula, eleştir, diren, sahiden de olan olmuştur. Onun için *Anın* sosyolojisine göre olmak, *Anın* sosyolojisini anlamak hayati değerdedir. Bu aynı zamanda *Özgürlüğün Sosyolojisi*² dir. Hele de direniş damarını temsil eden demokratik uygarlık güçlerinden biri olan biz kadınlar için bu daha belirleyicidir. Anlamlarımızı oluş esnasında gerçekleştiririz çünkü. *Oluştan* alıkonulduğumuz, bunu başaramadığımız zamanlar ise direniriz. Ama farklı direniriz.

Bilgilerimizi koruruz mesela. Onları ataerkil tarihin sayfalarında değil hayatın tam içinde koruruz. Yelpazenin yapraklarına yazarız bilgilerimizi. Yelpazeye emanet ederiz. Çin'de elden ele dolaşan o yelpazenin her bir kıvrımında hayat ile birlik olmanın yöntemlerini ararız. Mesela sırlarımızı birbirimize kendi sözcüklerimizle ifşa ederiz. Hewraman'da erkeklerin anlamadığı, sadece kadınların konuştuğu bir dil ile duygu ve düşüncelerimizi

¹ Nagihan Akarsel, “Jineolojî Merceğinden Özgürlük Deneyimimize Bakmak”, *Jineolojî Dergisi*, Sayı:2, 2016, 40-52.

² Bu kavram ilk olarak 2008 yılında Abdullah Öcalan'ın Özgürlük Sosyolojisi kitabı ile literatüre girdi.

birbirimize iletiriz. Şaho dağlarının zirvesinde dolaşan *dağ masalcıları*³ bize bu bilgiyi verir. Bunun mimik, bakış, işaret veyahut başka bir beden dilinden gayrı sözle ifade edilen bir dil olduğunu anlatırlar. Her bir dağ masalcısı ondan sonra ant içer mesela: "Devrimden sonra gidip o kadınların dilini öğreneceğim" diye. Belki de daha birçok toplumda böylesi arayışları olan kadınlar vardır. Kim bilir!

Dengbêjlerin ezgisinde saklarız bilgilerimizi mesela. Xalê Cemil ezgisinde çocuk yaşta evlendirilmemizin isyanını haykırırız. Oradan yüreklere dokunuruz. Yüreklere dokunmayı, yüreğimizle düşünmeyi salık veririz. Yılmaz Güney'in cümleleriyle; "Sazın teline değen mızrabın atom bombasından daha etkili olduğuna" inanırız. Mısraların kafiyelerinde birbirimize mesajlar veririz. *Bilinç akışı*⁴ yöntemine bırakırız kendimizi. Bu yöntemin *başlangıçta*⁵ yer alan hakikate bizi götürmesini umut ederiz. Şiirin anlamın eylemi olduğuna ikna oluruz. Anlam yitiminin yaşandığı bir çağda yitip giden şairlerin umutsuzluğuna odaklanırsınız. Ve daha nicesi... Araştırılmayı, anlaşılmayı bekleyen daha nicesi.

Alışılalagelen sözcüklere yüklemekten çekindiğimiz duygu ve düşüncelerimiz neydi? Bizi böylesi bir arayışı götüren hayatın kendisi değil miydi? Bilgilerimizi hayattan damıttığımız için değil miydi o bilgileri yine hayatın kendisine emanet etme arayışımız? Bunu en çok Kürdistan Kadın Özgürlük Hareketi deneyimimizden biliyoruz. Onun için deneyimimizin yöntemlerini ele alırken buradan giriş yapmanın önemli olduğunu düşünüyorum.

Bilgi bizim için işlevsel olduğunda anlam kazanıyor. Anlamı, eylemi ve -biraz önce şiir için belirttiğimiz- anlamın eylemini hayatın her alanında oluşturma katkısı sunacak bir bütünlükte ve *Ana* hizmet edecek şekilde ele alan özgürlük felsefesini esas alıyoruz. O nedenle bizim için bilgi bir olgu değil. Olgu olduğu anda formel bir kalıba giriyor zaten. Mantığı ona göre belirleniyor. Akışkanlığı yitiyor. Olgu bir yerde kalıyor, *ben* bir yerde kalıyor. Ve *bene* bu bilgiye nasıl hâkim olacağının yöntemleri öğretiyor. Yani bir iktidar alanı oluşuyor. Bilgi araçsallaşıyor artık. Ama bizler bilgilerimizi hayatın içinden damıttık. Yaşamak için bilmek gerekti. Yaşamın dilini bilmek ve bu bilmeler ile yaşama saygı duymak gerekti. Bunun için her şeyden önce birbirimizle olmaya ihtiyacımız vardı. Öyle yabancılaştırılmıştık ki kendimize olan nefretimiz aynı zamanda hemcinsimize olan nefretimiz anlamına geliyordu. Birlikteliğin dili etik olmağı artık. Birbirimize olan saygımızla başlayan ve

³ 1990'lı yılların başından beri cezaevinde olan ve müebbet hapse mahkûm edilen Rojbin Perişan'ın Bakır Sesli Kadınlar isimli kitabında kullandığı kavram.

⁴ Virginia Woolf'un kitaplarında kullandığı temel yöntemlerden biri.

⁵ Luce Irigaray, *Başlangıçta Kadın Vardı* kitabına atfen.

kendimize olan saygımızı yaratan bir diyalektik işliyordu. Ayakta kalmayı başarmak güven kazanmaktı. Öz gücümüzle hayatın şifrelerini çözme ve olma haliydi yaşadığımız. Hakikatin ve yöntemin iç içe geçtiği etik ve estetiğin birbirini tamamladığı bir yerden ilerliyorduk. Bu yolda Kopuş Teorisi, Kadın Kurtuluş İdeolojisi, Özgür Yaşam ve Erkeği Dönüştürme Projesi, Sonsuz Boşanma, Toplumsal Söleşme, Xwebûn ve Özgür Eş Yaşam Kuramı ile esasında kendimize ilerliyorduk. "Ben benim" felsefesinde kendimizi buluyorduk. Kopuş teorisinden Özgür Eş Yaşam kuramına giden mücadele diyalektikimizdeki bütünlüğün anlaşılması için kullandığımız yöntemler de ayrıca bu yazının konusudur zaten.

İşte bilgilerimizin oluş süreci olarak da tanımlayabileceğimiz bu hakikatte bir şeyi öğrendik. Bildiğini yapma gücünü göstermek. Klasik deyimle teori ile pratiğin bütünlüğü. Ya da "Anlamak yapmaktır", ya da "Söz eylemdir" gerçeğine göre olmak.⁶ Biz kitaplarda yazılıp çizilenlere çok odaklanmadık, içinde bulunduğumuz savaş koşullarından dolayı çok odaklanamıyoruz da. Okuduklarımızı not ettik ama en çok veciz sözleri not ettik ve güncelerimizde paylaştık. Hala sözle alıntı yapmayı bilmiyorduk. Yazı yazarken belki tuhaf gelecek ama kalemimizi defterimizi alıp ya bir ağacın kökünde ya bir suyun kenarında ya da bir şikeftin gölge vuran kapısında *ilham perilerinin*⁷ gelmesini bekledik. Yaşadığımız anları anlamlandırma üzerinden yazdık. Onun için çoğu zaman yazdıklarımıza soyut denildi. Ama bu bir gelişim süreciydi. Kendimizi, bununla bağlantılı dilimizi yaratma süreciydi. Bunun kendi içinde taşıdığı anlam ve hakikat biz *Anın* içinde yer aldığımız müddetçe devam edecekti. Çok bilinçli bu süreçleri yaşamışız gibi geliyor değil mi? Hayır hiç öyle değil. Tamamen sezgiseldi her şey. Eylemlerde en ön saflarda yer alarak, hissederek, inanarak, konuşarak, anlamlandırarak, yazarak geliyordu her şey. Biz geliştikçe mücadelemizde geliyordu. Mücadelemiz geliştikçe bizde geliştirdik.

Doğrusunu isterseniz okuduklarımızı not alma zamanımız da yoktu. Bunu bir gün yazacağımız yazılarda değerlendirebileceğimizi de düşünmüyorduk. Okuyorduk anladığımız kadarını eğitimlerde birbirimizle paylaşıyor, tartışıyorduk. Eğitim bizim için bilgilerimizi, gözlemlerimizi paylaşma ve aşma zeminleriydi. Hatta kendi aramızda yaptığımız bir espri de vardır, "Ne olursa olsun dünyada yıkılsa eğitimlerimizi gerçekleştiririz" diye. Bir sistemi inşa ederken onun temel ayağının eğitim olduğu konusunda hepimiz iknaydık. Bu nedenle yıllardır: Özgür kadın kimdir? Nasıl yaşar,

⁶ Abdullah Öcalan'ın çözümlemeler, savunmalar ve görüşme notları başta olmak üzere birçok defa dile getirdiği tespitleri.

⁷ Sözle bugüne gelen ya da tarihin satır aralarında geçen ve hemen bize dokunan bir gerçek vardır. O da direnenlerin her zaman suyun kenarında, ağacın dibinde ya da şikeftin gölgesinde ürettiklerine dair. İlham perileri kavramı da birçok kavram gibi yeniden anlamlandırdığımız bir kavram.

erkeği öldürmek, cins mücadelesi, kadın özgürlük hareketleri tarihi, toplumsal cinsiyetçilik derslerini görüyoruz. Bu dersleri hem özgün hem de erkek arkadaşlarla beraber sürdürüyoruz. Hem kadınlar hem erkekler için geçerli olan özgün eğitimimizde birbirimizin deneyimlerinde ortaya çıkan gerçek ile önce kendimizi tanımayı esas alıyor, çözümlemeler, analizler yapıyor, toplumsal cinsiyetin nasıl inşa edildiğini ortaya çıkarmaya çalışıyoruz. Yazımızda bu yöntemi de ele alacağımız için burada kısaca eğitimleri öyle bildik okul veya üniversite sıralarında değil mekâna takılmadan tamamen yaşamın içinde gördüğümüzü belirtmekle yetineceğim.

Güncelerimizde yazıyorduk. Bu nedenle günceler Kürdistan Kadın Özgürlük Deneyimini anlamak isteyenlere müthiş bir olanak sunuyor. Ancak hislerin, sezgilerin, direnişin destanı olan güncelere bir kaynak olarak bakılmıyor nedense. Çünkü orada duygular var. Birey hissettiğini olduğu gibi dolandırmadan yazmış çünkü. Bunun nasıl bir bilimsel kaynak olduğunu idrak edemiyoruz. Çünkü algımıza göre kanıtlanmış somut verilere ihtiyaç vardı. Deneyselcilğe fırsat verecek, hakimiyet alanı açacak, olguyu çıkarımıza göre tanımlayacağımız bir nesnellik gerekiyordu. Bu nedenle de deneyimimiz hala incelenmeyi bekliyor. Anlatmak istediğimi Zeynep Erdem'in güncesinden 10 Mayıs 1995'te yazdığı bir an ile daha iyi anlatabileceğimi düşünüyorum.

"Sırtımı orta yaşta bir ağaca dayadım yüzüm tam yeni doğan güneşe bakıyor. Sıcaklığını hissetmek. Nedense dağda her şey daha farklı, sanki gerçeklerini tanıyorsun. Mesela şehirlerde yıldızlar bu kadar dikkatimi çekmemişti, zaten fazla görünmüyorlar ya. Güneş, ay, gökyüzü, bir kaya parçası, bir ağaç, böcekler, çiçekler, dağlar. Her şey o kadar farklı ki şehirlerde yalnızca canlılık ya da hareket insanlarda var ya da onlara mahsus, onun dışında bir şey yok, göremiyorsun, ama dağlarda öyle değil. İnsanlar dışında da öylesine ilginç, değişken bir yaşam var ki, bazen zaman olsa da, ya da devrimden sonra bunları inceleyebilsem diyorsun. Ve kimi zaman kendime korkunç öfkeleniyorum, 'anlat, yaz' diyorum. Denemeye çalışıyorum, sonra beğenmiyorum. Şiirle anlatmak isterdim. Şiir, duyguların en zirvesidir, şiir duyguların en incesidir. Birçok şeye şiirle başladım diyebilirim. Mesela siyasete ilgim ilk Ahmet Arif'in içinde 'haberim var mı taş duvar demir kapı kör pencere' şiiriyle arttı. Ya da yaşanan toplumsal sorunların şiirle dillendirilmesi beni klasik bir kitaptan daha çok etkileyebiliyordu."

Bilimsel anlamda deneyimimizi incelemek isteyen için bu paragrafta doğa, şiir, kent yaşamı, mücadele, yazmanın anlamı... Daha doğrusu farklı bir hakikat yok mu sizce de?

Bir de bizim deneyimimizde bilginin kime ait olduğu çok önemli değildir gerçektten. Mesela bu yazıyı yazarken de daha önce yazdığım yazılarda da araştırdığım bizim elimizden çıkan bütün yoğunlaşmalarda -kaynaktan ziyade yoğunlaşmaların

aktarıldığı yazılar olduğu için yoğunlaşma diyorum- tarihe dair birçok bilgi var sa-
hiden. Ama bu bilgiye dokunulmadan, alıntılanarak o bilgi yorumlanıyor. Yani kimin
söylediğinden ziyade neyin nasıl söylendiğine odaklanıyor. Örneğin kapitalist mo-
dernitenin iktidar kurumlaşması ile zirve yaptığı 20. yüzyılda eleştirel yöntemi esas
alan düşünürlerin daha çok isimleriyle öne çıktıkları biliniyor. Bir Adorno'dan bah-
sederken ya da bir Heidegger'i ele alırken onun kimliğinden ziyade düşüncelerini not
etmiş. Kimi zaman bu düşünürlerin kendi düşüncelerine ters düştükleri de bir ger-
çek. Yani bilgiyi aşırı göreceliğin sınırlarına hapsedmekten ziyade o bilginin anlam-
larını anlamayı, yorumlamayı tercih ediyor. Bunu farkında olmayarak yaptığımızdan
eminim. Yıllar sonra Abdullah Öcalan'ın bilimi "anlam yorumu" olarak tanımla-
ması aslında yaşamıyla bu tanıma göre olduğunun ifadesiydi. Bu yaşamın bütünlü-
ğüyle bağlantılı bir durum sahiden de. Ya da Savuşka'nın (Gülcihan Sönmez) yaptığı
gibi Nilgün Marmara'nın şiirinden bir mısrayı defterinin bir köşesine not etmiştir
ve altına da, "Bu kadar güzel hissedene bir kadın neden intihar eder ki? Kadın şairler
neden hep intihar eder ki?" demiştir. Bu onun için araştırılması gereken bir konudur
artık. Doğrusunu isterseniz araştırmak ve anlamak bizim deneyimimizde biraz da
aynı anlamı karşılamaktadır.

Dipnot ve kaynakça göstermenin gereksiz olduğunu söylemiyorum. Kaba bir ispat
gerekliliği olduğu üzerinden bir yaklaşım içinde de değilim. Hatta referans gös-
terme, konuda derinleşme babında gerekli olduğu konusunda da iknayım. Ama ne-
redeyse ilericiliğin, çok okumanın, araştırmanın ve en önemlisi

de doğruluğun yani bilimin bir ölçüsüyümüş gibi ele
alınmasına karşıyım. Bilginin hayatın diyalektiği ile
bütünleşmeyen, yaşamdan uzak sözcüklerine
karşı mesafeliyim. Ne yapsam da böylesi soğuk
sözcüklere, kavram ve belirlemelere ısınamı-
yorum. Düşünce diyalektiğimi bozacaklar
diye yıllarca kendi kaynaklarımızın dışında
bir şey okumadığımı da belirtmek istiyor-
um. Bunu kendini gerçekleştirmeden, neyi
nasıl alacağını, özümseyeceğini bilmeden
her tür bilgiye mesafeli ol şeklindeki sezgi-
sel bir refleks olarak anlamlandırıyorum.
Kendimize rağmen gelişen bu savunma me-
kanizmasının da çok anlamlı olduğuna ina-
rıyorum. Ben sadece olguya dönüşen bilgi
yerine Anda bilgisini oluşturan bir yaşam diya-
lektiğine sahip olduğumuz ve hayatın içinden bil-
gilerimizi damıtarak kendimiz olduğumuz
gerçeğinin anlaşılmasını istiyorum.

Kendimize
rağmen gelişen bu
savunma mekanizmasının
da çok anlamlı olduğuna
inanıyorum. Ben sadece olguya
dönüşen bilgi yerine Anda bil-
gisini oluşturan bir yaşam diyalek-
tiğine sahip olduğumuz ve
hayatın içinden bilgilerimizi
damıtarak kendimiz olduğu-
muz gerçeğinin anlaşıl-
masını istiyorum.

Nitekim bu yazı ile dipnot ve kaynakça yazmaya da özen gösterdim. Ve yazarken farklı bir anlam keşfettim. Kullandığım bazı kavramların ve cümlelerin kime ait olduğunu düşünmeye sevk etti beni. Yani biriktirdiğim hatta yaşamımın bir parçası kıldığım bilgilerin kaynağının hafızamda capcanlı olduğunu keşfettim. Bir belirlemeyi bulup onun üzerinden yazmaktan ziyade anlatmak istediğimi besleyecek bir kazıya girdiğimi fark ettim. Hem Virginia Woolf'un bilinç akışı yöntemi ile hafızamda bir kazıya girdiğimi hem de anlamları buluşturmanın keyfini yaşadığımı belirtmek istiyorum. Bilginin beni mutlu ettiğini bir kez daha hissettim.

Sistemi Reddetmek Bir Başlangıçtır

Yola çıktığımızda bütün bunların bilincinde miydik sahiden de? Geride bıraktığımız hayata bir daha hiç dönmeyeceğimize dair yeminler ederken, içten içe bunu hissederken burada pusulamız olan hakikat neydi? Özgür bir yaşam diyorduk ama bu yaşamın ne büyük bedellerle yaratıldığının farkında mıydık? Sistemden köklü bir kopuşu sağladığımıza inanıyorduk. Geriye bakmadan özgürlük ile aynı anlamda karşıladığımız dağlara doğru ilerliyorduk. Mücadeleye katılmak özgürlük demek bizim için. Tılsımı kendi içinde saklı, belleğimize kayıtlı bir özgürlük diyarıydı. Ancak Sokrates'in "Nereye gidersen git kendini de beraberinde götürüyorsun" sözü işte tam da o zaman karşına çıkıyordu. Sihirli bir değnek seni bir zamandan başka bir zamana ışınlamıyordu hakikaten. Her şey çok zordu. Beraberinde taşıdığın onca anlayışla tek tek yüzleştikçe nefret ediyordun kendinden. Önce bir kendini hiçleştirme psikolojisi hâkim oluyordu her yanına. Bir özgüven sorunu, bir öz irade sorunu yaşıyordun. Kapitalist modernitenin yarattığı özgür birey gerçekliği ile ilk karşılaşma ve çarpışmaların başlıyordu. Bu çarpışmaları sağlıklı bir şekilde atlatabilmen için kendini, aileni, okul, arkadaşlar, içinden geldiğin süreci sorgulamaya başlıyordun. Bir kişilik çözümlemesine girişiyordun. Çözümlemek, bir başka deyişle analiz etmek ve yoğunlaşmak temel yöntemindi. "Çözümlenen birey değil toplum, an değil tarih" felsefesini esas alıyordun. O zaman yavaş yavaş hiçleştirme psikolojisinden sıyrılıyor, bireyin değil anlayışların mahkûm edildiğinin idrakine varıyordun. O anlayışlar sana ait değildi. Sistemin sende yarattığı tahribatlardı. Bir enkaza dönüşmemek için öncelikle onlara karşı mücadele etmen gerekiyordu. Bu da öyle kısa bir zaman diliminde hemen aşılacak bir durum değildi. Yeniye yaratma arayışı olan bireyler için bu sürekli bir mücadeleydi.

Sistemden kopuşu gerçekleştirmek kendi başına yetmiyordu. Sistemin dışına çıkmak önemli bir adımdı ama sadece bir başlangıçtı. Bununla beraber başka bir gerçek vardı. Kendini gerçekleştirme sürecimiz farklı işliyordu. Ataerkil sistemin dışına çıkmıştık ama onun karşısında nasıl duracağımızı henüz bilmiyorduk. O sistemin temsilini yapan anlayışlar çok fazlaydı. Geleneksel kadın rolünü dayatan anlayışlar,

kadını güç görmeyen yaklaşımlar, geri cephede kadını tutmaya çalışmalar, modern olmayı kendine göre ilericilik ya da ajanlık olarak ele alan tutumlar ve benzeri onlarca anlayış vardı. Küçük burjuva özgürlük anlayışı, feodal köylü kurnazlığı, erkek karikatürü ya da kaba retçi erkek yaklaşımı gibi ayrı ele alınması ve yazılması gereken çok sayıda anlayış çözümleniyordu. Sahiden de çözümlenen birey değil toplumdur. Erkeğin gölgesi peşimizi bırakmıyordu. İşte o zaman yeni bir örgütlenme arayışına girildi. Özgürlük, irade, cins bilinci, cins kimliği, cins mücadelesi, güç, bilgi, ahlak, erkek, kadın nedir yeniden tanımlanması gerekiyordu. Tüm bunlar zorlu savaş koşullarında amansız bir direniş içinde gerçekleşti, gerçekleşiyor. Kürdistan kadın özgürlük deneyimine yaklaşıırken bu vurguyu üstbilgi olarak sürekli aklımızda tutmak önemli. Çünkü, sistemin dışına çıkmak ve direnmek temel diyalektiği yine bu sistem içinde sisteme karşı direnmenin de köküdür.

Deneyimimiz bizi yaşamla, toplumla, kadınla buluşturuyordu. Ve jineolojî tüm bu deneyimlerin sonucunda oluşan kadın, yaşam ve toplum bilimidir. Geçmişten günümüze süregelen bütün kadın özgürlük deneyimlerini özgürlük belleği olarak ele alan, Kürt kadın özgürlük deneyimini bu belleğin güncellenmesi ve örgütlenmesi olarak gören jineolojî bu yönüyle aynı zamanda kadın paradigması eksenli demokratik modernite sisteminin bilimidir. Bu kendi başına bir konu elbette. Ama jineolojî merceğiyle özgürlük deneyimize bakmak, analiz etmek deneyimlerimizin kuramlaşması ve dolayısıyla yaşamsallaşması için hayati bir değer arz ediyor.

Kopuş Süreci Kendi Bilmelerimizi Oluşturma Süreciydi

Öz savunma anlayışıyla yaşamsallaştırılan özgün mekânlarda kendi sistemini yaratma arayışı sadece düşmana karşı bir öz savunma değil sistemin bütün geriliklerine karşı örgütlülüğünle karşı durma arayışıydı. Bu dönemde yavaş yavaş gelişmeye başlayan kopuş teorisi, kendi bilmelerimizi oluşturma süreciydi. Bilmek güçlenmektir. Kendimizi her bakımdan donanımlı kılmak için erkek egemen sistemin mekânından, zihniyetinden, duygu ve düşüncelerinden kopuşu sağlıyorduk. Başlangıç olarak fiziki kopuşu esas aldık. Çünkü yaşamlarımıza sinmiş erkeğe göre olma halini aşmak ve "xwebunu" başarmak istiyorduk. Kadın hakikatine yabancılaşmıştık. Özgürlük saflarında yerini alan bir erkeğe yoldaşımız da olsa, temsil ettiği anlayışlar itibarıyla sistemi temsil ettiğinin bilincine varmak içinde bu kopuş gerekiyordu. Bacı, kardaş, sevgili, kız kardeş, ana değildik. Dünyanın dört bir yanından Laz, Çerkez, Kürt, Türk, Alman, Ermeni birçok kadın aynı çatı altında bir arada mücadele ediyorduk, ediyoruz. Türkiye'nin ilk kadın genel yayın yönetmeni Gurbettelli Ersöz; akademisyen ve bir anne olan Meryem Çolak; aşiret kızı Çiçek Kıcı; ev hanımı,

Bêrîvan, üniversite öğrencisi ve benzeri farklı yaşam deneyimleri olan kadınlar olarak hep birlikte "jin nedir" sorusunun cevabını arıyorduk. Statülerimiz önemli değildi. Bu sadece bir görev paylaşımıydı.

İktidar olgusu öne çıktığında ise sistemimizin diyalektiği karşımıza çıkıyordu. Toplantı ve eğitimlerde esas aldığımız eleştiri-özeleştir ve çözümleme yöntemi ile buna karşı mücadele ediyorduk. Demokratik uygarlık hakikatinin bir parçası olan ekolojist, feminist, marksist, anarşist ve benzeri hareketler gibi sadece eleştirmiyorduk. Özeleştirimizi de veriyorduk. Tek başına eleştirmek muhalefet olmaktır sadece. Bu da sistem içinde çözüm aradığın anlamına gelir. Eleştiri ile birlikte özeleştirimini vermek ve bunun pratiğini sergilemek ise alternatif olma iddianı ortaya koyuyordu. Çözümleme ile içinden geldiğimiz kapitalist modernite sistemini deşifre etmeyi ve bütün kirlerinden arınmayı esas alıyorduk. Eğitimlerde bilgilerimizi paylaşıyor, eleştiri ve özeleştirimizi vererek de geriliklerimizi geride bırakma sözü veriyorduk.

Kadın Kurtuluş İdeolojisi ile İlkelerimizi Oluşturuyorduk

Özgün örgütlenmemizi oluşturma sürecinden sonra kurumsallaşma yönünde adımlar atacak kadar belli bir irade ve güce ulaşmıştık. Dünyada bir ilke imza atıyorduk. Kadın Kurtuluş İdeolojisi ve beş temel ilkesi ile nasıl özgürleşeceğimize cevap olacaktık. Bu aynı zamanda Abdullah

Tek başına eleştirmek muhalefet olmaktır sadece. Bu da sistem içinde çözüm aradığın anlamına gelir. Eleştiri ile birlikte özeleştirimini vermek ve bunun pratiğini sergilemek ise alternatif olma iddianı ortaya koyuyordu.

Öcalan'ın bir yöntemi idi. Her saldırıya ilkesel ve sistemsel bir çıkışla cevap verme arayışının bir sonucuydu. Bu da ayrıca ele alınması gereken bir konu.

Burada iki temel soru çıkıyor karşımıza. Birincisi koskocaman bir kadın hareketiydik ama önderimiz bir erkekti. Bu konunun birçok bireyin, hatta kesimin kafasında soru işareti olduğunu biliyorum. Doğrusunu isterseniz burada esas sorgulanması gereken önderimizin neden bir erkek olup olmadığı değil. Esas sorgulamamız gereken kendimiziz. Özgürlüğe doğru ilerlerken kullandığı yöntem ile kadın hakikatini açığa çıkarma gücünü gösteren Abdullah Öcalan bakın bu konuda ne diyor:

“Kadından da bazı önderler çıksın dedik. Uzun bir süredir kadın yoldaşlarımızın bazılarıyla bu konuda derinleşmeye çalıştık. Kendimce önemli gelişmeler olabilir diye düşündüm. Bu çalışma özgündü, yaratıcıydı. Bu konuda oldukça önemli gelişmeler sağlandı. İlerde bu çalışmaların daha da büyük etkisi görülür ve zaten görülmüştür... Tüm planlarınızı hayata geçirebilirsiniz. Düşünüyorum da; ne kadar kadın hayali varsa, hepsi örgütle hayata geçirilir değil mi? ... Kurtuluş, kadın kurtuluşu, özgürlük diyorsunuz. Hem en renkli düşünün hem pratik değeri olan adımlar atın. Ben bir kadın sempati-zanı olarak bunları söylüyorum. Benim öyle kadın kurtuluş önderi olmaya fazla niyetim yok. Ama yandaşım. Beni yandaş olarak kullanabilirsiniz”⁸

İkincisi ise bize sürekli gelen birey olamama eleştirisidir. Feminist hareketlerin içindeki kadınlar kadar kendi arzu ve isteklerine göre davranamayan, aslında farklı hayalleri olan, yaşadığı ya da yaptığı şeyleri mecburiyetten dolayı yapan bir kesimmişiz gibi bir algıdır. Evet, modernizme ya da kemalizme göre ele aldığımızda biz özgür değildik. Giyimimizle, konuşmamızla, duruşumuzla, cinselliğe yaklaşımımızla onlara göre geriydik. Örgütlenme modelimiz de daha önce Türkiye sol hareketleri başta olmak üzere birçok hareketin modellerinden farklıydı. Ölçülerimiz çok netti. Modernitenin kalıplarına bir türlü uyum sağlayamamıştık. İyi ki olamamışız. Uzun bir dönem bunun büyük bir eksiklik olduğu konusunda en azından kendi adıma çelişkiler de yaşadım diyebilirim. Ama gün geçtikçe, Sakine Cansız arkadaş gibi yaşamıyla sadeliğin ve özgürlüğün ölçülerini temsil eden önderlerimiz, eylemiyle manifesto yazan Zeynep Kınacı arkadaşın "Anlamlı bir yaşamın sahibi olmak için bu eylemi gerçekleştiriyorum" deyişindeki derinlik, kendini gerçekleştirmenin ve özgürlüğün ne kadar zor olduğunu bize anlatıyordu. Küçük burjuva özgürlük anlayışına tenezzül etmemeyi öğrenecektik. Alternatif birey ancak böyle yaratılabilirdi.

Kadın Kurtuluş İdeolojimizin beş temel ilkesi yurtseverlik, özgür irade-özgür düşünce yani kendi öz iradesiyle karar alma gücü, örgütlülük, mücadelecilik ve son olarak estetik-güzellik ilkesini yaşamın, savaşın, mücadelenin her adımında sıkı sıkıya gözetmektir. Bu ilkelerin birbiriyle nasıl bir bütünlük içinde olduğunu son zamanlarda karşımıza çıkan göç olgusu üzerinden örneklendirelim mesela. Kendi köklerinden kaçışın ayyuka çıktığı bu yüzyılda özellikle de bulunduğumuz coğrafyada kadınlar güçlü yurtsever duygulara sahip olsalardı bu kaçış gerçekleşir miydi acaba? Topraklarından bu kadar rahat kaçır mıydı? Mücadele gücünü göstermezler miydi? Bunun için örgütlenme ihtiyacı duymazlar mıydı? Özgür düşünce ve özgür iradenin bununla bağlantılı geliştiğini daha çok idrak etmez miydi? Böyle yaklaşan kadınlar, sanatın yaşamın ta kendisi olduğunun bilinciyle yaşamı yeniden kurmazlar

⁸ Abdullah Öcalan, Eylül 1998 Çözümlemeleri

mıydı? Bu sorular daha da çoğaltılabilir elbette. Kadının yitirdiği duyguların toplumun yitirdiği duygular olduğu gerçeği karşımıza çıkıyor burada. Onun için bizim ideolojimiz radikal olmalıydı. Çünkü amacımız radikal bir toplumsal devrimdir. Sakine Cansız'da olan netliği anlamaya ihtiyacımız vardı. Bu nedenle ataerkil sistemden köklü bir kopuşun, sonsuz bir boşanmanın gereğini hemen hissettik ve onun yöntemlerini yaratma arayışına girdik. Mücadelemizi özgür demokratik-ekolojik ve kadının özgürleştirilmesine dayalı bir toplumsal perspektife oturttuk. Tüm bunların Ortadoğu kadın bilgeliği, feminist hareketlerin çabaları ve dünya kadın mücadele deneyimleri ile buluşturulmasını esas aldık. Jineolojî ile tarihte ve dünyada kadın özgürlük deneyimlerinin bilimsel bir şekilde ele alınması da önemli bir hakikattir.

Yine yurtseverlik kendi kimliğine dayalı mücadele etmektir. Çünkü "Her bitki kendi kökleri üzerinde yeşerir" Ezidi bir kadın ya da Türk bir kadın içinde yetiştiği toplumsal yapı ve çelişkileri üzerinden mücadele etmeliydi. Soyut bir sosyalist ya da soyut bir kadın özgürlüğü kimliğinin pek bir anlamı yoktu. Bu yüzden de bizimle beraber mücadele eden Alman, Laz, Hemşin, Ermeni, İngiliz, Türk ve benzeri farklı etnik kökenlerden enternasyonal arkadaşlarımızın en çok kendileri için mücadele etmelerinin önemini paylaşıyorduk.

Sonsuz Boşanma

Kurumsallaşma ve konfederasyon tarzı ile toplumsallığın, örgütlenmelerimizin temel bilgi yapılanmaları bu kopuş teorisini pratikleştirme deneyimimiz ile gerçekleşmiştir. Kadın eksenli bir yaşamın nasıl yaratılacağını anlamak için bir gereklilik olarak gerçekleştirilen fiziki kopuş beraberinde ruhsal ve düşünsel kopuşun nasıl gerçekleştirileceğinin yöntemlerini bize sunmuştur. Bu aynı zamanda Abdullah Öcalan'ın sonsuz boşanma olarak ifade ettiği gerçeğe doğru da ilerlememizin zeminini oluşturmuştur.

Bu boşanma verili olan sistemden ve onun yarattığı erkeklerden boşanmayı ifade ediyordu. Yani verili sisteme bağımlılıklarımızın hepsini ortadan kaldırmak anlamına geliyor. Bu sonsuz boşanmanın bir tarafı kadinken diğer tarafı ise erkeklerdi. Ancak erkeklerin kendilerini sorgulama düzeyi çok zayıftı. Verili olan üzerinden bildikleri yöntemlerle yaşamaya, mücadeleye giriyorlardı. Kendilerini sorgulama ihtiyacını hissetmiyorlardı. Bu konuda Abdullah Öcalan kadınlara nasıl YAJK'ı (Yekîtiya Azadiya Jinên Kurdistan) önerdiyse erkeklere de YAZK'ı (Yekitiya Azadiya Zilamê Kurdistan) öneriyordu. Ancak erkekler bu öneriye cevap vermemişlerdi. 1997'de bununla paralel olarak "Erkeği Öldürmek" kavramı literatürümüze girmişti. Abdullah Öcalan, bu kavram ile var olan erkekliğin kabul edilemeyeceğini ve sorgulanarak aşılması gerektiğini net olarak ifade ediyordu. Bunu aynı zamanda bir görev olarak kadınların önüne "Erkeği Dönüştürme Projesi" olarak sundu. Bunun yöntemi ise cins mücadelesi oldu.

Erkeğin oluş süreci de başlı başına incelenmeyi gerektiren bir durumdur. Katı feodal bir toplumun temel özelliklerini taşıyan erkeğin mücadele içinde nasıl bir dönüşüm yaşadığı önemlidir. Kopuş, erkeği de çok zorlayan bir realiteye sahip olmuştur. Erkek, kadınla nasıl yaşayacağını arayışına girmiştir. Bu konuda Mehmet Alkan (Harun Fırat)'ın bıraktığı mektupta dile getirdiği şu sözleri çok anlamlıdır;

"Mücadele yaşamım boyunca beni bocalayan, uğraştıran, yaşamımın en temel sorunu haline gelen önemli bir nokta kadınla olan yoldaşlığın ölçülü ve doğru bir rotaya oturtma savaşımı oldu. Doğru bir savaş verilmedikçe kadına yaklaşma cesaretini göstermek elbette zor olacaktı. Aslında burada sorun haline gelen kendi zihniyet gerçekliğimin köklü bir çözümlemeye tabi tutulmasıdır. Sorunu tek yönlü bir kadın sorunu olarak ele almak gerçekçi olmayacaktır. Egemen zihniyeti bilince çıkarmadıkça ve sorunu kendimden uzakta aradıkça doğru bir ilişkilenmeyi yakalamam da zordur. Sorunun kendisi duygu ile düşünceyi, beyin ile yürekten koparıp köleleştiren, bağımlı kılan anlayış ve yaklaşımların kendisi olmaktadır. Büyük bir zihniyet değişikliği için zorlu bir mücadeleye giriştiğimiz bir gerçektir"

Erkeklik ile ilgili de;

"Bu savaş bir nefis ve günahlardan arınma savaşımıdır. Tüm erdemli insanlar nasıl ki savaşımalarında öncelikle duygu ve düşüncede nefsi terbiye ederler, iliklerine kadar bir arınmaya tabii tutulurlarsa, bizlerin de aynı tarzda özgürlük sorununa yaklaşırken bu şekilde bir sadelik ve samimiyetle yaklaşmamız hayati önem taşımaktadır. Politik hesaplara girmeden, güdüsel arzulara yeltenmeden, her türden egemenlikli zihniyete götüren anlayış ve yaklaşımları çözerek ilişkilenmek en doğal bir yaşam biçimini açığa çıkarmaktır" diyen Harun,

"Nehirler denizlere doğru akarken kaynaklarına hep bağlı kalırlar. Özgürlüğe doğru adım adım yaklaştığım bu zamanlarda Zilan'dan kopmadan her anımı onunla yaşamak büyük bir heyecan ve cesaret vermektedir. Şu bir gerçek ki Zilan karşısında erkek milyon kere yenilmiştir. Bu yenilgi karşısında cinsel gücün ve kaba fizikle övünmek zayıflığın kendisi olmaktadır. Bu konuda erkeğin güdülerini terbiye eden, düşüncelerine anlayış kazandıran büyük bir nefis savaşımı vermek zorundadır. Yaşamda zayıf görülen, alay konusu edilen, başarı gücüne kaygıyla yaklaşılan, fırsat bulduğunda güdülerini konuşturan, sahte özgürlük sözleriyle de kadınla ilişkilenmeye çalışmak, ateşi avuçlamaya benzer"

demektedir. Bu paragrafın her bir cümlesi bilimsel anlamda analiz edilmesi gereken bir derinliğe sahiptir.

Sosyolojinin Özü Olarak Kadın

Jineolojî ile bu gerçeği açığa çıkarmak ve bilimsel bir analize tabii tutmak anlamlı oluşlara da vesile olacaktır. Hiçbir mücadelede ne erkek ne de kadın kendisini böylesine derin bir sorgulamaya tabii tutmamıştır. Nasıl yaşamalı sorusunun cevabını bu denli aramamıştır. Çünkü bugüne kadar hiçbir mücadele devletli uygarlığın dışında bir sistem arayışında bulunmamıştır. Verili olanı kabul etmeme yönünde çok güçlü bir direniş olmakla birlikte yeni bir paradigma ile kendi bilgi yapılanmalarını yaratma, kadın ve erkek çözümlemesi yapma, kadını "sosyolojinin özü"⁹ olarak ele alma söz konusu olmamıştır. Var olan direnişler varlığını koruma eksenli olmuştur. Ancak kadın özgürlüğünün esas alındığı demokratik, ekolojik, kadın özgürlüğüne dayalı paradigmamızda, kadının özgürlüğünün erkeğin de tüm toplumunda özgürlüğü olduğu bilinci ve bunun sistemini oluşturma mücadelesi vardır.

Varlığını kanıtlama ile başlayan mücadelemiz, sınıf savaşımı, cins bilinci, cins mücadelesi, toplumsal inşa, kavram-kuram ve kurumlarını oluşturma gibi bir literatür ile artık varlığını inşa etme aşamasına gelmiştir. Bu aynı zamanda alternatif paradigmaya sahip olmaktır. En büyük şansımızın bu olduğunu belirtmek istiyorum. Bu paradigmayı içselleştirmek ve bunun gereklerine göre sürekli bir inşa halinde olmak hayati önemdedir. Bununla bağlantılı özgür eş yaşam kuramı toplumsal insanın en temel yaşamsal ilkelerinden biridir. Buna dair Abdullah Öcalan,

"Kapitalist tekellerin yaşam tarzına karşı alternatif yaşam geliştiremeyenler, sistemin ideolojik saldırısına açık olanlar çok çabuk çürüyor ve düşünceleri erkenden yaşılanıyor. Bu nedenle sonsuz boşanma ve alternatif paradigmayı ortaya koyduk. Hatta kurumsal düzeyde özgür eş yaşamı da çözdük. Yani teorik olarak doğru yaşam nedir, ölçülerini tespit ettik."¹⁰ demektedir.

Bu yaşamı inşa etmek bizim için hayati görevlerden biridir.

Özgürleşmenin önemli adımlarından biri olarak ele alınan cinsellik konusunda ise sürekli feodal ya da kapalı yaklaştığımız yönünde eleştiriler aldık. Cinsel özgürlük için yıllarca mücadele eden feminist mücadeleler gibi olmadığımız için özgürleşmediğimiz yönünde eleştiriler geliyordu. Öncelikle şunu belirtmek istiyorum ki özgürlüğün ilk adımı olarak hiçbir zaman cinsel özgürlüğü ele almadık. Liberalizmin kışkırttığı bu sahte özgürlük anlayışına ve tuzağına düşmedik. Cinselliği, hayatın kutsal bağı olarak tanımladık. Bu bağın özgür yaşanması konusunda belli bir netleşme de yaşadık. Ama nasıl yaşamalı sorusuna cevaplar üretmeden, erkeğin

⁹ Abdullah Öcalan, *Demokratik Uygurlik Çözümü -V-, Kürt Sorunu ve Demokratik Ulus Çözümü, Kültürel Soykırım Kıskaçında Kürtleri Savunmak*, İstanbul: Amara Yayınları, 2015, 63-78.

¹⁰ Abdullah Öcalan, Görüşme Notları.

kadın üzerinde kurduğu en özel ve en köklü tahakküm alanından uzak durduk. Bu alandan uzak durmak erkeğin de kendini sorgulamasını beraberinde getirdi. İnşa edilmiş kadınlık ve erkekliği kırmadan, özgür birlikteliğin zihniyetini, mekânını yaratmadan birbirimize dokunmadık. Kadın ile erkek arasındaki ilişkinin cinselliği de aşan felsefi, bilgece bir ilişki olduğu konusunda netleştik. Bu konuda özgür eş yaşam kuramını geliştirdik. Bu konu da kendi başına ele alınmayı gerektiren bir derinliğe sahiptir.

Nitekim alternatif bir yaşam yaratabilmemiz için eleştirel bir bilince ve bilgiye ihtiyacımız bulunmaktadır. Bunu mücadele içinde özgürlük yoldaşımız Abdullah Öcalan'ın sürekli öneri ve perspektifleri ile yaşamı uğruna ölecek kadar çok seven yoldaşlarımızın eylemleri ve sorgulama güçleri ile kendimizde oluşturma arayışını sürdürüyoruz. Bu sürekli bir mücadele. Var olan sisteme karşı sürekli bir eleştirel bilinç ve bilgi içinde olmak herkesin görevi. Bunu ahlak ve bilinçle beslemek temel farkımız. Çünkü sistemden sonsuz boşanma için her şeyden önce eleştiri, bilgi, ahlak ve inancımızı içselleştirerek süreklileştirmemiz gerekmektedir. Sistemin bizde yarattığı dogmatik, pozitivist, metafizik ve benzeri düşünce biçimlerini ancak ahlaki politik toplum eksenli bir bilinç yapısını kendimizde oluşturarak aşabiliriz. Çünkü "Köklü kopuş, kapitalist modernitenin insanlığa dayattığı eşitsizlik ilişkilerini kabul etmemek demektir. Köklü kopuş ideolojik, politik, etik-estetik, kültürel ve toplumsal düzeyde yaşandı mı bir anlam kazanır. Bu kopuşun düzeyi günlük sosyal pratik yaşamdaki mücadele düzeyiyle doğru orantılıdır."¹¹

2000'li yılların başında gündemimize giren Toplumsal Sözleşme de bu köklü kopuşu tamamlama düzeyimizle bağlantılıdır. "Kadının toplumsal sözleşmesini 21. yüzyıl kadın özgürlük manifestosu niteliğinde oluşturmalılar" diyen yine, "Kadının özgürlük tezlerini toplumsal sözleşmeye vardırmaya kadar mücadele gerekiyor" şeklinde dile getiren Abdullah Öcalan bununla toplumsal ilişkilerin ekonomiden eğitime, tarihten ekolojiye, etik estetikten sağlığa, demografyadan politikaya her yönüyle yeniden düzenlenmesini kastediyordu. Bunun içinde eş yaşam ilişkilerinin düzenlenmesinden alternatif bilgi yapılanmalarını oluşturmaya kadar toplumu ilgilendiren her şey vardı. Paradigmamızın kadın eksenli olması yapılacak sözleşmenin de kadın eksenli bir toplumsal sözleşme olması anlamına geliyordu. Bunun içinde kadınların özgürlüğünü koruyacak temel yasalar olmakla birlikte onu da aşan bir gerçeklik vardı. Kadınların özgürlüğü de toplumun özgürlüğü de ancak özgürlük ilkelerine dayalı bir sistemle olabilirdi. Esas olan bu özgürlük düzeyini açığa çıkarmak ve onun sistemini oluşturmaktı. Bu eksende zaten kadın tarihi, kadın devrimi ve kadının toplumsal sözleşmesi önümüze temel görevler olarak hala durmaktadır.

¹¹ Abdullah Öcalan, Görüşme Notları.

Jineolojî'nin eylem kılavuzları olan etik-estetik, ekoloji, ekonomi, tarih, demografya, eğitim, sağlık ve politika olmak üzere yaşamın her alanında ahlaki politik toplumun bilmelerini açığa çıkarmak ve esas almak durumundadır.

Dünyaya kafa tutacak kadar cesur, samimi ve dürüst insanların mekânı olan mücadele deneyimimizde birçok olumsuz anlayışın temsilini de yaptık. Sistemin kirlinden tamamen arınmış değildik. Bu uzun soluklu bir mücadele gerektiriyordu. Eleştirel bilinç, bilgi ve ahlak eksenli, özgür yaşam hedefli alternatif paradigma konusunda donanımlı olmak önemliydi. Yaşama ve savaşa yanılıklı yaklaşımlar başta olmak üzere bu konularda ciddi sıkıntılar da yaşadık, yaşıyoruz. İyi'ye, Doğru'ya ve Güzel'e ulaşma arayışımız devam ediyor. Zor koşulların içinde adeta taşa filizlenen gül misali hakikati arama mücadelesinden hiç vazgeçmedik. Abdullah Öcalan'ın uyguladığı yöntem sonuç alıyordu. Bu doğru yolda olduğumuzun ifadesiydi. En son eş başkanlık sisteminin pratikleşmesi ve dünyanın gündemine girmesi, Rojava devrimi, demokratik ulusun inşası ve öz savunma deneyimimiz, özgür kadın alanları, kadın kurumları, kadın basını ve benzeri ile toplumsal yapıda önemli pratikleşmeler olarak tarih sayfalarının içinde yerini almaya başlamıştı. Konfederasyonlaşma süreci artık toplumsal anlamda kurumlaşma, toplumsal sorunlara çözüm olma ve inşa etme arayışının örgütlenme biçimi olacaktı. Uygulanan yöntemler toplumsal yapıda ve kadınların içinde hemen karşılığını bulmuş ve sonuç almıştı.

Elbette burada belirttiğimiz bütün bu kavram, kuram ve kurumlar ayrı ayrı ele alınması gereken kapsamlı bir içeriğe sahiptir. Biz burada sadece bu deneyime jineolojî ile bakmanın neden önemli olduğuna odaklanmayı esas aldık. Özgürlük deneyimimizin açığa çıkardığı yöntemlerin farklılığına, zenginliğine ve bu yöntemlerin sonuç aldığına vurgu yapmak istedik. Ki bu yazımızda sadece sistemi reddetme yani direnme, eğitim, günce, şiir, çözümleme, eleştiri-özeleştir, toplantı gibi bazı yöntemlerden örnek verdik. Ancak bunlarla beraber özgürlük deneyimimiz, bilimsel olarak ele alınmayı bekleyen zengin bir külliyata sahip. Ve bu külliyat öyle tarihin sayfalarında değil şimdi, Anda varlığını yaratmaya devam ediyor. Yani oluş halindedir. Bu oluşa dahil olmak, anlamak, çözümlemek, eleştirmek, değiştirmek özgür yaşama doğru ilerlemenin kodlarını içinde barındırıyor. "Hakikat aşktır, aşk özgür yaşamdır"¹² gerçeğinin ne kadar derin bir bilinç gerektirdiğinin bilgisini veriyor. Bu bilgiyi hep birlikte çözümlemek ve toplumsallaştırmak özgürleşme arayışı olan tüm kadınların önünde bir görev olarak duruyor.

¹² Abdullah Öcalan, *Demokratik Uygurluk Çözümü -I-, Uygurluk Maskeli Tanrılar ve Örtük Kral-lar Çağı*, İstanbul:Amara Yayınları, 2015, 25-68.

Anlamı Anlam ile Koruyanlar: Êzîdîler¹

Nagihan Akarsel

Bazı sırlar vardır. Zamanda saklı, toprağa yazgılıdır. Güneşin ışınlarına kayıtlı, karıncanın emeğine duyarlıdır. Taşın evrimine tutkulu, hayata yeminli sırlardır bunlar...

Ve bazı yüzler vardır. Her çizgisinde sessizliğe gömülen acının çılgınlığını taşır... O yüzlerde yüz bin defa yenilenir acılar... Gözünün değdiği her bakışa bir acı düşer... Yüreğinin ısındığı her kadına bir ışın değer... Her ışığa bir parça gülüş yüklenir. Gü-lüşe acı dolu huzmeler düşer...

Acılara eşlik eden sırlar vardır orada. Acıya direnen sırlar ya da... Külliyyatı doğa anaya dokulu, bilgisi suyun sesine yazgılı sırlardır bunlar... Direnci ağacın köklerinde, coşkusu kuşun kanadında, sezgisi dağın yamacında olan sırlar...

Her ay dönümünde yenilenen toprağın bilgisini taşıyan, göğün ufkuna bu bilgiyi nakşedenlerdi onlar. Gün yüzüne hayatı ile bu bilgiyi ilmek ilmek işleyen ve güneşe selam duranlardı. Kutsiyetini tartışmasız kabul ettikleri taşın sırrına kayıtlı olanlardı. Kimilerine göre Êzîdî, kimilerine göre Êzdiyatî, kimilerine göre Êz-dayî, Êzdî ve kimilerine göre Yezîdî denilenlerdi. Ya onlar? Onlar kendilerine ne diyorlardı?

“Rüzgarın esintisi ile gelen reyhanın kokusuna dünyaları değişmem” diyen bu insanlar neden lanetlenmişti? O kokunun sarıcılığında her yeni güne güneşin temsiliyetinde teşekkür ederek başlayan bu insanlar neden dünyanın hedefindeydi?

¹ Nagihan Akarsel, “Anlamı Anlam ile Koruyanlar: Êzîdiler”, *Jineoloji Dergisi*, Sayı: 5, 2016, 111-123.

Oysaki hemen yanı başında, seninle bir parça ekmeğini paylaşmak için can atan insanlardı onlar...

Taşın, toprağın, ağacın, çiçeğin, suyun, deniz kabuğunun, ipin, ateşin, güneşin, hayata dair her şeyin kıymetini bilen bu insanların neden hedefte olduğunu anlamak güçtü. Güç olan bu insanların yaşamı değildi. Bilakis yaşamları çok sade ve doğaldı. Güç olan bu insanların neden hedefte olduğunu anlamaktı.

Sahi zamanın hızla aktığı, bilgimizi zamanla yarışa dönüştürdüğümüz bu olağanüstü bilgi- bilişim çağında neden onları anlayamıyorduk? Bilim anlamak değil miydi? Kırılardan denizlere, denizlerden okyanuslara, okyanuslardan uzaya doğru yol alırken ve fethedilmedik yer bırakmamışken şimdi yanı başımızda duran bu insanlara neden ulaşamıyor, neden onları anlayamıyorduk? Anlayamıyorsak ve bilim anlamak değilse o zaman bilim neydi? Bilim niçin vardı?

Bu yazıda inancı ile kimliğini ifade eden Êzidîler'in hakikatinde bilimin anlamı başta olmak üzere yaşamın, hakikatin, kadının anlamına doğru yol alacağız. Hakikati kadın-yaşam-doğa bağlamında tanımlayan bu insanların gerçeğinde kaybolan anlamlarımıza odaklanacağız. Hayata dair anlamlarımızı ararken yöntemlerimizin bizi coğrafyamızın hakikatine ne kadar götürdüğünü sorgulayacağız. “Hakikatin yöntem yöntemin hakikat olduğu çağımızın”² bilgi yapılanmaları ile hesaplaşacağız. Tarihi geçmişte, olan bitende değil hemen yanı başımızda arayacağız.

“Ez dayê me”³

Zamanın şimdi olduğunu anlatıyordu o anne... Ve tenindeki derin çizgiler şimdinin vicdandan ne kadar koptuğunu haykırıyordu. Sonsuz acıların içinde sınanmış bir halkın acılarını anlatıyordu gözleri. Ellerini havaya kaldırıp beddualar ettiğinde ise o acının isyanı yankılanıyordu. Yeryüzü, yeryüzü olmaktan utanıyordu adeta. Yaşanan katliamlar, sürülen umutlar, alt üst olan hayaller, çıkmaza giren yaşamlar ile dolu bir gerçektir söz konusu olan... Tüm insanlığın tanıklık ettiği son ferman ile insanlığın yüreği ve beyni arasındaki son köprülerde yıkılıyordu. Ve biz çocuklarının ihanetine uğrayan bir ananın haykırışına tanıklık ediyorduk. “Ez dayê me. Ez dizanim çi dixwazin zarokên min. Lê niha zarokên min li min didin.”⁴

² Abdullah Öcalan, *Demokratik Uygarlık Çözümü*, 2. Kitap: *Ortadoğu'da Uygarlık Krizi*, Diyarbakır: Aram Yayınları, 2009.

³ Kürtçe olan “Ez dayê me” tümcesi Türkçe'de “ben anayım” anlamına geliyor... Êzidîlerin en önemli özelliklerinden biri Kürtçe dilini yaşamın her alanında kullanmaları ve bütün sözlü kültür ürünlerinin Kürtçe olmasıdır.

⁴ “Ben anayım. Çocuklarımın ne istediğini biliyorum. Ama şimdi çocuklarım bana saldırıyor”

Toprağının, coğrafyasının çılgılığı olmuştu bu sözleri ile... Ana olan ama şimdi çocukları tarafından yakılıp yıkılan coğrafyasının çılgılığı...

Bu anneyi ilk defa 2014 yılının Ağustos ayında televizyonun başında Şengal katliamını izlediğimiz zamanlarda gördüm. Bembeyaz saçları gözlerinin üzerine düşmüş, bembeyaz elbiseleri toz içinde kalmıştı. Beyaz elbiselerinin taşıdığı anlam o tozun dumanın içinde asaletin nişanesi olarak duruyordu. Dudakları susuzluktan kurumuştur. Teninde gözyaşlarının izi vardı. Ellerini havaya kaldırmış, beddualar ediyordu. Zaman, orada o annenin gözyaşı izinde donmuştu adeta... Ve bizler televizyonun başında acıları izlemeye alışık insanlık olarak bir kez daha hakikatten uzaklaşmıştık.

Çocukların susuzluktan ölmesine tahammül eden, dünyanın yarısının açlık sınırının altında yaşadığının farkında olan, doğayı talan eden insanlar olarak bu katliamı da sineye çekmiştik. O zaman her birimizin yaşamından bir şey eksildi işte. Düşündüğünü hissetmeyen insanlar topluluğu olduk o zaman. Bunun muhasebesini DAİŞ'in elinde olan her bir kadının dramını okuduğumuz, izlediğimiz her an yapmaya devam edeceğiz. Biz peşini bıraksak da o kadınların dramı bizim peşimizi bırakmayacak. Beyaz elbisesinin sırrını vermeyen annenin gözlerinden dökülen yaşlar yüreğimizi dağlamaya devam edecek.

Şengal'de Êzîdîler'e dönük yapılan bu katliam 74. Ferman olarak kayıtlara geçti. Dünyanın gözleri önünde gerçekleşen bu katliam ile Êzîdî halkının ne kadar çok fermanndan geçtiğini öğrendik. Peki neden? İnancı dışında bir kimliği olmayan Êzîdî halkı neden merkezi hegemonik güçlerin taşeron örgütü olan DAİŞ'in hedefindeydi? Ve neden Êzîdî kadınları? Bu soru ile başlayan çelişkilerimizi çözme arayışına girdiğimizde işte o zaman farklı iki uygarlığın hafızalarının hesaplaşmasına tanık olduk. Bu bilgi çok değerliydi. Bu bilgiyi hakikatine dokunmadan olduğu gibi anlatmak ise büyük bir emek istiyordu.

Bu bilgi bize bir yandan siyahlar içinde şamanların simgeleri ile donatılmış ulus devletin örgütlü gücü DAİŞ, diğer yandan bembeyaz elbiseleri ve güneş rengindeki kuşağı ile bu güce karşı binlerce yıldır direnen demokratik uygarlık damarının ana güçlerinden olan kadınları anlatıyordu.

Peki biz bu bilginin izini nasıl sürecektik? Yöntemimiz ne olacaktı? Dünya merkezi hegemon güçlerinin hedefinde olan bu inancın içinde taşıdığı hakikate nasıl ulaşacaktık?

* Brüksel Jineoloji Merkezi

¹ Edmund Spenser, "The Faerie Queene", 1758, II. Kitap, 7. Bölüm, 17. Şiir, içinde. Carolyn Merchant, *The Death of Nature, Women, Ecology and Scientific Revolution*, 1980.

“Ez dayê me...” diyen annenin haykırışının yüreklerimize bıraktığı izden yol almak ilk adım için anlamlı bir başlangıç olabilirdi. “Ez dayê me” yani “Ben Ana'yım”... Ya da “Ez dî”, “Beni gördü”; “Ezda” “Beni veren”; “Ê zidî” “çoğalmak, üremek, özgürlük” gibi anlamlar bir bir yüreğimize dokunuyordu. Hepsî de üretken, yaratıcı, şefkatli, direngen, bütünlüklü coğrafyamızın farklı farklı tanımlamalarını karşılamıyor mu sahi?

“Îlmê me li ser dilê me”⁵

Bugüne kadar tarihin sadece tek bir nehirden aktığına inanıyorduk. Ona ikna edilmiştik. O nehrin akışı bizim hayatlarımıza yön verebilirdi. Bunun dışında farklı bir alternatîfin olmadığı hususunda yıllarca aldığımız eğitim ve öğretimin sonucunda bir ikna olmuşluğu da yaşamıştık. Tüm bu bilmelerimizin ne kadar bizi bize yabancı kıldığının farkında değildik. Düşündüğünü hissetmeyen, bilgiye pragmatist bir şekilde yaklaşan, bilmek ile mutlu olmayı değil bilmek ile güç olmayı öğrenen bir kültürel şekillenmeydi bu. Tek yönlü bir akışın içinde ona karşıtlık ya da muhaliflik temelinde yer alan çıkışlar devrimciliğimizi besleyen temel yönlerdi. Ancak sonradan öğrendik ki bu karşı çıkışların hepsi kendi başına bir nehirdi. Kendi yatağında akan... Ve alternatif bir sistem olarak yapılanacak kadar geniş bir kültürel bütünlüğe sahip olan...

Doğaya, hayata sadık bir inanç olan Êzîdîlik de bu kültürel bütünlüğün bir parçası olarak görkemli bir külliyyatı içinde barındırıyordu. Bu külliyyat ile oluşan kültürün kodları hala çözümlenmeyi bekliyordu. Belki de o kodları çözümledikçe insanlık kendi özünü buluşmayı başaracaktı. Êzîdî kadınların devletli uygarlık güçleri tarafından hedef haline getirilmesi sıradan ve tesadüfî bir durum değildi. Buradan başladığımızda ulaştığımız sonuçlar jineolojinin epistemolojisi, metodolojisi başta olmak üzere birçok konuda bize ön açıcı olacaktı. Neden Êzîdî kadınlar sorusu ile başlayan yolculuğumuz o kültürel yapılanmayı ve bilgi kodlarını tanıdıkça yerini bulmaya başlayacaktı.

Ortadoğu’da kök hücre rolünü oynayan bu kültürel bütünlük, aynı zamanda devletli uygarlığa karşı en direngen damarlardan birini teşkil ediyordu. Yazıya bilgilerini emanet etmekten kaçınan sözlü kültür, *qewl*⁶ ve semboller ile bilgilerini günümüze taşıyan Êzîdîler’in bugün dünyanın hegemon güçlerinin hedefinde olması da bu güçleri ile bağlantılıydı.

⁵ "Bilimimizi yüreğimizin üstünde taşıyoruz"

⁶ Êzîdî deyişleri

Tarihe lanetli bir inanç ve kavim olarak geçen Êzidîler'i ele almak bu nedenle çok hassas bir konuydu. Çünkü var olan bilgiler üzerinden ele aldığımızda Êzidîler lanetli bir kavimdi. Hak yolundan sapanlardı. Şeytana tapanlar, Allah'a ihanet edenlerdi. Kirli pasaklı olanlardı. Onlara yaklaşmak en büyük günahı. Evlerinde yemek yemek mubah değildi... Böylesi örnekler daha da çoğaltılabilir. Lanetli bir inanç olduğu için de onlar üzerinde her katliamı mubah sayan bir dünya politikası uygulanmakta ve bu meşru sayılmaktaydı. Ağırlıkta Güney Kürdistan'ın Seyhan ve Şengal şehirleri ile Ninova Eyaleti'ne bağlı Musul'un köylerinde, Gürcistan'ın Tiflis, Ermenistan'ın Erivan kentinin yanı sıra Rojava Kürdistan'ının Cizir ile Afrin kantonlarında, Mardin'in Midyat, Savur ve Nusaybin, Urfa'nın Viranşehir, Suruç ve Ceylanpınar ilçelerinde, Amed'in Bismil ve Çınar ile Batman'ın Beşiri ve Kurtalan ilçelerinde, Kilis ve Antep'te ve göçler nedeniyle Almanya başta olmak üzere Avrupa'nın birçok kentinde yaşayan Êzidîler, 75 milyon olan nüfuslarının fermanlar sonucunda şimdi dünyada 700 bin ile 800 bin arasında olduğunu belirtiyorlardı.⁷

Ortadoğu'nun en kadim inançlarından biri olan Êzidîliğe dair bilgilerimizin yanlış olduğunun bilinciyle yaklaşmak ilk adımımız oldu. İnançları üzerinden kimliklerini tanımlayan Êzidîler'in yazılı kaynaklarının fazla olmaması da araştırma yöntemimizi belirledi. Bilgilerini yırtılabilir, yanabilir, bir kağıt parçasının üzerinde tahrif edilebilir, her yerde kıymetsiz olur kaygısıyla kağıt kalemle emanet etmiyorlardı. Bilgilerini birbirine emanet ediyorlardı. Ya da kendi yetiştirdikleri, güvendikleri kimselere bilgilerini emanet ediyorlardı. Bir qewllerinde "şireta neke lı beleşan" yani "boş insanlara öğütte bulunma" diyorlardı. Bilgi onu anlayacak, uygulayacak olana emanet edilmeliydi. Bu bilgiler hayat ile birlik olan akışa hizmet etmeliydi. Bir ananın içten bir şekilde, "îlmê me li ser dilê me" deyişi bize bu değerli anlamı ifşa etmekteydi. İnançlarını bir bilim olarak ele almaktaydılar. Bu bilimin anlam ve hakikat ile olan bağına inanıyorlardı. Bir inançtan ziyade bir yaşam tarzını esas alıyorlardı. Yazmaktan ziyade dilden dile sözle, şiirle, qewl ile, şarkıyla kuşaktan kuşağa aktardıkları bu bilginin değerini yaşamın her alanında kendilerine esas alıyorlardı.

İnançlarını
bir bilim olarak ele
almaktaydılar. Bu bilimin
anlam ve hakikat ile olan
bağına inanıyorlardı. Bir inanç-
tan ziyade bir yaşam tarzını esas
alıyorlardı. Yazmaktan ziyade
dilden dile sözle, şiirle, qewl ile,
şarkıyla kuşaktan kuşağa ak-
tardıkları bu bilginin değerini
yaşamın her alanında
kendilerine esas alı-
yorlardı.

⁷ Amed Gökçen, *Ezidiler: Kara Kitap Kara Talih*, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2014

“Bilimin bir anlam yorumu”⁸ olduğu gerçeğinden hareketle ele aldığımızda bu anlamın Êzidîler’de çok daha güçlü ve hayatın içinden yöntemlerle ele alındığını görüyorduk. Zamanın ruhuna denk bir şekilde yaşamı anlamlandıran bu halkın doğayla olan bağı anlamın derinliği konusunda bize ön açıcı oluyordu. Hayata dair bilgilerini hayatın kendisinden toplamanın önemine vurgu yapan bu insanların yaşam tarzı da doğayla birlik, toprakla dost, havayla eş bir nefes alıp verme şeklindeydi.

Tarihin kronolojisine dahil olmayan hatta buna muhalif olan bir kültürün taşıyıcısıydılar. Tarihin şimdi olduğuna inanıyorlardı. Şimdi son kalıntıları yaşadıkları bu belleğe ulaşmak ise öyle bildik yöntemlerle olacak bir şey değildi. Onlara sorularımızı sormaktan ziyade yaşamın içinde bu sorularımızın cevabını aramak onlardan öğrendiğimiz ilk bilgiydi.

Anlamı yaşamın her alanına kazıyan bir gerçekti söz konusu olan... “Neden beyaz elbise giyiyorsunuz” sorusuna gülerek karşılık veren Dayê Mercan’ın, “Çünkü seviyoruz” şeklinde verdiği karşılık böylesi soruları anlamsız kılıyordu. Yaptıkları her şeyi, sevdikleri için yapıyorlardı. Sevmedikleri bir şeyi yapmazlardı. Sevgi ile bağı çoktan kopan yaşam onların dışında akıyordu. Onlar yaşama sevgilerini katmayı ve sevgi ile anlamları korumaya çoktan baş koymuşlardı. Şimdi “sevdiğimiz için giyiyoruz” derken dahi bir anlamı, bir kültürü koruyorlardı. Peki bu korumaya aldıkları anlam neydi?

İnançlarını bir bilim olarak tanımlamaları derin bir bellek ve kavrayışı gerektiriyordu. Yürekerinin üstünde korudukları bu bilimin anlamını anlamak önemliydi. Bu konuda tüm bilmelerimiz alt üst oluyordu. “Bilim güçtür”, “bilim iktidardır”, “bilim mutlak hakikattir” şeklinde kesinliği ispatlanmış mutlak bazı belirlemelerin bakış açısı olan pozitivistimin kaleleri bir bir yıkılıyordu. “Bilim anlamdır”, “Anlam hakikattir”, “Hakikat özgürlüktür” sözleri bir şiir tınısında yaşamlarına dokunduğumuz bütün Êzidîler’in dilinden süzülüyordu. Ve onlar bu hayatta her şeyin bir anlamı olduğuna, bu anlamı keşfetmenin temel yönteminin sevgi olduğuna yürekten inanıyorlardı. Bu anlamın bilimin kaynağı, hakikatin potansiyeli olduğu konusunda çok netteler.

Anlam ve hakikat ile bağı kopmuş olan bilimin gerçek anlamını fısıldıyorlardı. Lanetlendikleri için bir parça ekmeğini yemeyen insanların artık önyargısız yemeklerini yemesine, yemekten önce tıpkı onlar gibi ellerini sabun ile yıkayıp havlu ile kurulamalarını büyük bir mutluluk ile seyrediyorlardı. Adeta, “Bakın bu bizim kültürümüz. Biz kirli değiliz” diyorlardı. Seni seyrederken gözlerindeki ışıltı ile yüreğine dokunuyorlardı. Bu insanlar bir parça ekmeğini paylaşmak için dünyanın gözü

⁸ Abdullah Öcalan, *Demokratik Uygurluk Çözümü*, 4. Kitap: *Kapitalist Uygurluk*; 5. Kitap: *Maskesiz Tanrılar ve Çıplak Krallar Çağı*, Diyarbakır: Aram Yayınları, 2009.

önünde katledilmelerinin beklenmesine öfke duymuyorlardı. “Bizim inandığımız hakikatin anlaşılması için böylesi büyük bir bedel vermek, katledilmek gerekli miydi bilmiyoruz” ama “her şerrin vardır bir hayrı” diyerek o yaşadıkları ve henüz bitmeyen katliamları derin bir iç çekişle anıyorlardı. Her iç çekişlerinde biz daha çok susuyorduk.

Lulu...

Bazen insan çok şanslı olduğuna kanaat getirir. Kendi kişisel tarihinin izlerini sürerken karşısına çıkan yollar, yolculuklar, insanlar ve anlamlar ile daha fazla hissederek bunu. Hayat bu konuda ona durmadan fırsatlar sunar. Jineolojî kadınlar başta olmak üzere herkese böyle bir şans tanıyor. Bütünleşemediğin sistemin bilgi yapılanmaları ile hesaplaşmak bunun ilk adımı olur. İkinci adımı ise bu bilgiyi ararkenki yol ve yöntemlerine kalır.

Kadınlardan kadına aktarılan çok değerli bilgiler vardı. Bunlardan biri de şeytanoktu. Şeytanokların ismi Kürtçe'de *Lulu* idi. Onlardan öğrendik bunu. Lulu kutsal kabul ediliyordu. Çünkü lulu'nun içinde bir insan cesedi yıllarca da kalsa çürümüyordu. Yine yaratılış öykülerinde vardı bu lulu... Deniz kabuklarının arasında olan inci idi. İnsanın oluşumunu tek hücreli canlının çoğalması ile başlatan bilim insanlarının tezini doğrulayan bir öykü olabilir miydi bu lulu hikâyesi? Bu kapsamlı bir araştırmanın konusudur aynı zamanda.

Anaya saygı doğal yaşamın en önemli ritüeli olarak devam ediyordu. Konuk olduğumuz annelerin ve onların karşısında bir ihtiyaç olur diye bekleyen erkeklerin duruşu bize bunu anlatıyordu. Konukları kadınlar değil erkekler ağırlıyor, çay kahve ikramı ile onlar ilgileniyorlardı. Tarihleri hakkında, “Bizim tarihimiz çok uzun. Çok köklü. Bizim ta insanlığın başlangıcına kadar uzanan bir tarihimiz var. Ama bildiğimiz kadarı 7 bin yıldır” diyorlardı mesela... 7 bin yıllık bilinebilen tarih demek doğal toplumdan devletli uygarlığa geçiş sürecinin yaşandığı M.Ö. 2000 yıllarından başlayan bir zaman aralığına denk geliyordu. Ve bu dönem ilk sömürülen sınıf olan kadın ile ilk sömüren sınıf olan erkek arasındaki kavgaların en yoğun olduğu dönemlere tekabül ediyordu. Birinci cinsel kırılmanın olduğu dönemdi. Kadının artık doğal toplumdaki gücünden soyutlandığı ve dört duvarın arasına sıkıştırıldığı dönemdi. Sümerler'in başlangıç tarihiydi. Ve bu dönem kadın direniş çizgisini temsil eden Lilit'ın bahsedilen dönemlerdi. Erkeğin egemenliğini kabul etmeyen buna karşı direnen kadın direniş çizgisi...

Kadının enerjisinin adıydı aynı zamanda Lilit... Êzidîler'i söylenmeyen sözcük olarak dile getirdikleri şeytan sözcüğü de bu anlamı anlatmıyor muydu acaba? Kutsallarının lanetlenmesi ve günah sayılması karşısında en büyük savunma

mekanizmaları bu sözcüğü hiçbir şekilde ağızlarına almamak olamaz mıydı? Sahi şeytan kimdi? Adem ile Havva mitolojisinde yılan ile işbirliği yaparak yaşam ağacından elmayı koparan değil miydi? Ya da Havva'yı ayartarak yaşam ağacından elma koparmasına neden olan değil miydi? Mitolojilerde temalar farklıydı ama semboller aynıydı. Ve biz Ortadoğu'nun kadim kültürlerini araştırırken onları en çok sözlü tarihlerinde, sembollerinde ve öykülerinde buluyorduk.

Elmanın Aleviler'de de Êzidîler'de de bilgiyi temsil ettiğini de bu vesileyle öğrenmiş oluyorduk. O bilgisini almak da ısrarlıydı. Ve o bilgi ile beraber kendisinden çalınan değerlerini almakta kararlıydı. O dönemlerden kalan simgeler, izler ters yüz edilmiş de olsa şimdi devletli uygarlık ile bütünleşmeyen bir inancın dokusunda onun izine rastlıyorduk. Tahrip edilmek istenen bu toplumsal hafızanın hala canlı olduğunun bir göstergesiydi. Erkek tanrıların unutturmaya çalıştığı hafızanın korunmasıydı. Kadın kimliği etrafında örülen duvarlar, tabular, dogmalar bir kültür olarak şimdi pozitivist bakış açısıyla yeniden yeniden çeşitli kılıflarla örülmeye devam etmiyor muydu? Kadına dayatılan köleliğin bir tanrı emri olarak meşrulaştırılmasının adı olan ikinci cinsel kırım döneminde ise Lilith artık lanetli bir varlık değil miydi?

İlk kez Gılgamesh destanında rastladığımız Lilith, Sümer, Babil, Pers mitolojilerinde artık vampir kadındı. Sümerler'de ilk dönemlerde tanrıça İnanna'nın sol eli olduğuna inanılan Lilith, sonraları Lamaštu'ya, dişi bir ifrite dönüşendi. Bebekleri, lohusada olan kadınları öldüreni. Yahudilik ve Hristiyanlık'ta Adem ile eşit yaratılmış ilk kadındı. Ama her ne hikmetse Adem ile eşit olduğunu iddia ettiği ve Adem'e hizmet etmeyi reddettiği için ya cennetten kovulan ya da kendi isteği ile cenneti terk eden asi dişiydi. Adem'e ve Tanrı'ya boyun eğmeyi değil şeytanla birleşmeyi, şeytan olmayı tercih edendi. Birçok halk kültüründe korkulan ve değişik biçimlerde tedbir alınan kadın kimliğiydi. Karşısındaki en etkili tedbir ise demir maddelerdi. Bu örnekler dahi Lilith'in tanrıça inancının yıkılmak istendiği aşamalarda direnen kadın kimliğinin adı olduğunu göstermiyor mu? Aslında Lilith, zayıf da olsa günümüzde de var olan dişil enerjinin sembol kimliği değil mi? Devletli uygarlığa karşı direnen, sistem dışı kalmayı tercih eden ve bunun için her tür bedeli ödemeye hazır olan kadın kimliği olamaz mı?

Evet Lilith bu direngen duruşuyla bağlantılı sistemin şeytanı olarak anılır. Ama Êzidilik'te toplumsal hafızanın kök hücrelerini oluşturur. Lilith'i anlatmak için çizilen birçok resimde Lilith, vücudunun bir kısmı yılan olarak gösterilir. Bu da bize Şahmeran sembolünü anımsatır. Lanetli bir kimlik olarak mevcut mekanik paradigmanın yapılanmalarında Lilith yılanın arkadaşı olarak tanımlanırken, kendi başına bir nehir olan demokratik uygarlığın en temel güçlerinden biri olan kadınlarda başı kadın, vücudunun geri kalan kısmı yılan olan şahmeran resmi kadınların kendi el emekleri göz nuru ile işledikleri çeyizlerinin baş köşesinde yer alır. Ve bu bilgi kadınların yaşamında koruyucu bir işlem, bir bilgelik, tıp bilgisi olarak yerini alır.

Özellikle Alevilik ve Êzidilik inançlarında karayılanın kutsal olmasının bilgisinin de bununla bağlantısı incelenmeye değer bir durumdur.

Êzidi toplumunda bu bilginin izini sürerken devletli uygarlıkla bütünleşmemelerinin cezasının bu uygarlıktan dışlanma, katledilme olduğunu çok çarpıcı bir şekilde öğrenecektik. Şimdi devletli uygarlığın hafızasına dayanan ve o uygarlığı temsil eden DAİŞ'in ilk olarak Şengal'e saldırması ve Êzidî kadınlarını köleleştirmesi bu hakikat ile bağlantılıydı. DAİŞ'in İngilizce isim kısaltmasının İSİS olması dahi, kadının doğal toplum bilgilerini çalan erkek egemen hafızanın şimdi de sürmesi ile bağlantılı olamaz mıydı?

“Hak yolunda olanlar” ve Mekânları

Anlam her şeyin içindeki bilgiyi anlamaktı. Bu bilgiyi keşfedecek bir derinliğe ve duyarlılığa sahip olmak kadar o bilgiye saygı duymaktı. Bu bilgi en çok eşiklerini öptükleri *çilxanelerinde*, Leyla ile Mecnun'un aşklarında, Mecnun'un *şikeftinden* izlediği Leyla'nın su kuyusunda, gönüllerinden geçen dileklerini yükledikleri *perilerde*⁹, yağmur duasına çıktıklarında bulutlara en yakın olduğuna inandıkları *pire avra*'da yani *Bulutların Piri*'nin mekanında, Laleş'in doğayla birlik olan kutsallığında, *Sitiya Ez*'in¹⁰ ekmek hazinesinde, *Xatuna Fexre*'nin kutsallığında, *Sitiya Nisra*'nın ordusunda, topraktan can alan tohumun görkeminde, bileklerine taktıkları *batizmi* bağında, hastalıklara deva olan annelerin şifacı ellerinde, saçını uzattıkları erkek çocukların gözlerindeki ışıltıdaydı.

Bu anlamın içinde barındırdığı hakikat bütün inkâr ve katliamlara rağmen silemedikleri bir hafızada gizliydi. İlk büyük direnişini devletli uygarlığa karşı veren Êzidîler'in yazılı tarihin başlangıcı olarak kabul edilen Sümer tabletlerinde “Hak yolunda olanlar”¹¹ diye tanımlanması da ilgi çekici bir diğer noktaydı. Sümerler tarafından özgürlük ve anaya dönüş olarak tanımlanan *amargi* sözcüğü de bu konuda bir örnek olarak önümüzde durmaktaydı.

Her mekânlarında doğal toplumun izi vardı. Bu bizim, “Doğal toplumun olduğu her mekânda kadın kültürünün izleri var” şeklindeki ön bilgimiz ile de aynı manaya geliyordu. Mekân ve kültürün hiçbir zaman saldırganlar açısından tesadüf olmadığı

⁹ Kutsal mekanlarında bulunan bir kumaşa peri adını veriyorlar. Perilerin düğümlerinin açılması ve bazı perilerin düğümlenerek dilek tutulması ritüeli...

¹⁰ Siti Arapça, Kürtçe ve Hintçe'de öncü kadınlara verilen isim. Sitiya Ez ise Êzidilerde Ekmek tanrıçası olarak tanınıyor.

¹¹ 7622 yıl öncesine ait olan bir Sümer levhasında Êzidîler hakkında ‘hak yolunda olanlar’ tümcesinin kullanıldığı bilgisi var.

bilgisini de doğrulayan bir durumdu bu. Doğal toplumun, ana tanrıçanın -ki bu onlarda Xatuna Fexre'dir- tanrıçaların bilgisini korumak için uygarlık tarihinde dışlanmayı kabul etmişlerdi. Bu bilgiyi korumak için dağlara, dağlarda şikeftlere, çilxane dedikleri ibadethaneleri yol eylemişlerdi. Mekânlarının ya bir dağın yamacında ya bir ağacın dibinde ya da bir suyun kenarında olması dikkat çekiciydi. Doğadan besleniyorlardı ve doğayı katleden insanoğluna karşı dağlarda, mağaralarda, şikeftlerde, suyun kenarlarında direniyorlardı. Tıpkı şimdi dünyayı yok edenlere karşı direnenler gibi.

Bastıkları her karış toprağın, taşın, suyun, çiçeğin anlamını biliyorlardı. Mesela Afrin'de Çilxane dedikleri yerde çile çekiyorlardı. İçinde su kaynağı ve duvardan yukarıya çıkarken iz bırakan bir karayılanın dışında mum yakılan yerler ve taşları duvarın içinde deliklere yerleştirdikleri dilek yerleri vardı. Hz. Muhammed'in kırk gün Hira dağında bir mağarada yoğunlaştığı bilgisi geliyor hemen aklımıza. Hz. Muhammed'e vahiy ile gelen "oku" emrini sorgusuz sualsiz kabul eden bir gerçeği yaşayan coğrafyamızdaki dogmatizmin aksine onlar bu çilxanelerde kırk gün çile çekerek "kendini bil" hakikatine ulaştıklarını belirtiyorlardı. Kırk sayısı Aleviler'de de Êzidiler'de de dikkatimizi çeken bir sayıydı. Peki neden kırk diye sorduğumuzda, "Xweza jî piştî çileyê zivistanê û çileyê havînê xwe nû dîke", yani "Doğada yazın en sıcak kırk gün ile kışın en soğuk olan kırk günde belli acıların sonunda kendini yeniler" cevabını veriyorlardı. Bilimin anlam yorumu olduğunu bu yorumları ile de gösteriyorlardı. Kırk kelimesinin anlamı bu mudur değil

Hep
egemen erkekliğin
alanı olarak gördüğümüz
din ve inançların içinde
kadın izlerini ararken böyle
anlamlar ile karşılaşmak o köklü
doğal toplum kültürünün gücünü
bize ifşa ediyordu. Var olan sosyal
bilim anlayışının en dokunulmaz
kıldığı bu alanda bir kaziya
girişmek muazzam verileri de
sunuyordu.

midir onu bilemeyiz ama bu yorum önemli bir yöntemin kapısını bizlere aralıyordu. İnsanı doğanın sahibi değil doğanın bir parçası kılan bir yaklaşımın adıydı. Çilmiran, Çilkeçikan, Çilxane ve daha çil yani kırk ile başlayan birçok isim bunu anlatıyordu. Çil, çile Kürtçe'de hem çile çekmek hem de Ocak ayı anlamına geliyordu.

Ve biz bütün bu anlamların içinde Êzidiler'in tarihine doğru yol alıyoruz. Yaşamın ayrıntılarında, zamanın akışında süren bir tarihti bu. Geçmiş şimdi de, şu an da akıyordu. Kimi zaman bir din, kimi zaman bir felsefe olarak ele alınan Êzidîliği en iyi "ilme me" sözcüğü ile anlatıyorlardı. Yaşam ile bağı güçlü olan bu bilim aynı zamanda inancın ve felsefenin bilimle olan bütünlüğünün gücünü ortaya koyuyordu. Adeta inancın, düşüncenin, bilimin etik ve estetik ilkeler ile kopmayan adı

olmuşlardı. Hep egemen erkekliğin alanı olarak gördüğümüz din ve inançların içinde kadın izlerini ararken böylesi anlamlar ile karşılaşmak o köklü doğal toplum kültürünün gücünü bize ifşa ediyordu. Var olan sosyal bilim anlayışının en dokunulmaz kıldığı bu alanda bir kazıya girişmek muazzam verileri de sunuyordu.

Laleş kutsal mekanlarıydı... Havası, coğrafyası, ne çok soğuk ne çok sıcaktı... Bütün öncülerinin orada olduğunu ve Laleş'in bir araştırma merkezi, bir medrese rolünü gördüğünü belirtiyorlardı. Bütün yaşam alanları üzerinde ders görülen bir yer olduğuna inanıyorlar. Laleş'i merkez seçtiğinde yıldızların hareketini daha çabuk tahlil etme gücü vardı. Laleş'in üzerinde olan üç kubbenin güneş, ay ve dünya olduğuna inanıyorlardı. Her üçü aynı hizaya geldiğinde Güneş tutulmasının olduğunu ve yıl hesaplarının burada başladığını belirtiyorlardı.

7622 yıl öncesi Sümerlere ait olduğu belirtilen levhalar tahlil edildiğinde gelenek ve göreneklerinin aynı olduğunu belirtiyorlardı. O zamanlar artık devletli uygarlığa geçişin yaşandığı bir döneme tekabül ediyordu. Ve doğal toplumun bütün değerlerinin tahrif edilmeye, çalınmaya başladığı bir dönemdi. Sümerlere ait olduğu iddia edilen levhaların yeniden incelenmeye ihtiyacı olduğu konusunda Gönül Tekin ve Murat Bardakçı'nın Tarihin Arka Odası¹² programında yaptıkları muhabbet aklımıza geliyor o zaman. Gönül Tekin de her şeyi Sümerler ile başlatmanın bilinçli bir politika olduğunu belirtiyor. Çarşema Sor kutlamaları konusunda farklı uygarlıklar ile olan benzerlikler de bu kanaatlerini güçlendiriyordu. Sümerler başta olmak üzere farklı uygarlıkların da yumurtaları renk renk boyadıklarını ve yerin yıldönümü olarak kutladıklarını belirtiyorlardı.

"Yeni yıl geldi yaşam yenilendi" diyen bu insanlar 7 meleğe inanıyor, her yıl bir meleğin dünyayı kötülükten kurtarmak için geldiğini ve başa geçtiğini söylüyorlardı. Hangi meleğin geldiğini bilmeseler de bu devri daim, demokratik bir sistemin de olduğunun işaretiydi. Bu nedenle Nisan ayında çıkan kırmızı çiçekleri kutsal görüyorlar. Çocuklar bu çiçekleri topluyor, akşamları getirip daha güneş batmadan evvel yumurta kabuğu ve çamur ile yoğurup bir ziyaretin kapısına asıp öpüyorlardı. Bu ritüellerinin çok farklı boyutları bulunuyor elbette. Ama bu ritüellerinin insanlığa ait olduğunu ve artık ne yazık ki kendileriyle sınırlı kaldığının da bilincindeler. Nisan çiçekleri adını verdikleri, çabuk solan bu kırmızı çiçekleri ve yumurtaların kabuğunu da kırmızı ile boyadıkları için Kızıl Çarşamba yani Çarşema Sor diyorlar bayramlarına. *Melekê Tawus* geldiğinde bu çiçeklerin çıktığına inandıklarını ise sürekli vurguluyorlar.

¹² Gönül Tekin , "Tarihin Arka Odası", *Youtube*, 21 Ocak 2012,
<https://www.youtube.com/watch?v=QiiD9eCRfLM> (Son Erişim: 08 Kasım 2022)

Ahîret kardeşliği, *kiras guhertin* yani don değiştirme, ölümler olduğunda def ve şebabların çalınması başta olmak üzere birçok gelenek ve göreneğin Êzîdîler başta olmak üzere Ortadoğu'nun kadim dinlerinde devam etmesini hayat-ölüm-hayat döngüsüne göre olan doğal toplum ritüellerinin sözlü bir kültür ile devam ettiğinin işareti olarak yorumluyorduk.

Yine mesela her şeyin bir tanrıçasının olduğuna inanıyorlardı. Güneşin, tarımın, aşkın, yerin, göğün tanrıçası vardı. Êzîdîler'de en çok olanı ise *şêşim* dedikleri tanrıça... Kimisi tarım yaparken bu tanrıçayı çağırıyor. Kimisi hayırlar yapıyor, hediyeler dağıtıyor o zaman. Kimisi pamuk ekiyor ve bu pamukların bereketinin arttığına inanıyor.

Êzîdîlięin içinde kadınların izini aramaya devam ediyoruz. Karşıımıza kadın-doğa-yaşam bağlantısını anlatan kültürleri çıkıyordu. Bu kültürün en somut ifadesi ise her yıl 25 Aralık'ta yaptıkları *Batizmi* ismini verdikleri ritüelleriydi. Bu ritüeli gerçekleştirmenin bir aşiretin görevi olduğunu öğrendiğimizde bununla bağlantılı her bir aşiretin bir görevinin olduğunu öğreniyorduk. Her şey çok bütünlüklü ve birbirine bağlıydı. Pozitivizmin parçalayan, yalnızlaştıran bakış açısına karşı onlar her şeyi dayanışma ve iş bölümü içinde yapıyorlardı. Her aşiret bir görev ile sorumluydu. Çölke Aşireti batizmi düzenlemekten, bir aşiret doktorluk hizmetinden, bir başka aşiret toprak işlerinden sorumlu oluyordu.

Aşiretlerin her birisinin içinde yer alan ailelerde kendi aralarında iş bölümü yapmıştı. Aşiretin genel görevi doktorluktu, ama onun içinde yer alan her bir aile de farklı bir hastalığın tedavi yöntemlerini biliyordu. Bu yöntemlerin kimi otların bilgisine kimi kadınların biyolojiyi tanıyan bilgilerine kimileri de bazı kadınların şifa dağıtan özelliklerine bağlıydı. Bu da kendi başına ayrı bir kitabın konusu olacak kadar geniş bir kapsama sahipti. Örgütlenme biçimleri yaşam tarzları ile birlikteydi. Her bir aile bilgisini gelecek kuşaklara ailede olan çocuklarını yetiştirerek bırakıyordu. Her çocuğu değil ama içlerinden en yetenekli olanlar bu konuda eğitiliyorlardı. Şimdi bir kısmına başlıklar halinde değindiğimiz kültürel bütünlüğün içinde yer alan her bir kelimenin bir ritüeli, bir anlamı, bir hakikati bulunuyordu. Ve jineoloji ile bu anlamların hepsini tek tek o kültürel bütünlüğün dokusuna uygun bir şekilde yorumlamak ve anlamak ise büyük bir görev olarak önümüzde duruyordu.¹³

“Îsanê êzîdî îmana xwe bi jinê nas kiriye”¹⁴

Güneş doğmadan evvel uyanan, elini yüzünü yıkadıktan sonra güneşin karşısında

¹³ Jineoloji Akademisi, *Jineolojiye Giriş*, Diyarbakır: Aram Yayınları, 2015.

¹⁴ “Êzîdî insanlar imanlarını kadın ile tanıdılar”

duran ve dualar eden, ya bir toprağı ya da bir ağacı ziyaret eden, toprak-su-ateş-hava olmadan yaşamın olmayacağı bilgisine sahip olan bu insanlar bir ateş kütlesi olan güneş olmadan yaşamın olmayacağını bin yıllardır biliyorlardı. Ve bildikleri bu bilginin kutsiyetine inanıyorlardı. Varlık gerekçeleri olan bu dört elementi koruyorlardı. Tüm canlılar için geçerli olan bu yaşam kuralının farkındalığıyla doğaya hürmetlerini güneş duası ritüelleriyle sunuyorlardı.

Güneşin doğuşunu saygı ve mutlulukla karşılayarak dualar eden bu insanlara dönük önyargılar ise düşündürüyordu elbette. Katliamları meşrulaştırmak için üretilen bilgilerin hepsi yalandı. İnsanlığı muazzam bir kültürden mahrum bırakmışlardı. Ve bunu bilinçli bir şekilde yapmışlardı. Devletli uygarlık Ortadoğu sosyolojisini pozitivist bakış açısıyla tahrif ettiği gibi bunun sonucunda yarattığı zihniyet ile katliamları meşru kılmıştı. Oysaki onlar bilimin yaşam ile bağından vazgeçmemişlerdi. Bu bağın bir kuşun ötüşünden, bir taşın şekline, bir ağacın dallarına astıkları dilek ipinden ziyarette yaktıkları mumlara kadar her şeyin içinde olduğuna inanıyorlardı. Yaşamdan, toplumdan, kadından kopan bilimin bu kök kültürde bu kadar güçlü bağlantılar ile devam etmesi kendi öz kaynaklarını arayan jineolojinin dayanacağı kökün ne kadar güçlü olduğu bilgisini de veriyordu.

“Hak yolunda olanlar” olarak bu yolu hak etmeleri gerektiğini belirten bilge kadınları vardı. Bu bilge kadınlar evlenmiyor, dünya nimetlerine tenezzül etmiyorlardı. Böylesi kadınlara *şikestî*, bu duruma da *xweşikandin* diyorlardı. Yani nefsinin kırınlar anlamına geliyordu. Sadece genç kadınlar bu kararı vermiyorlardı. Kırk yaşından sonra hak yoluna kendini adayan kadınlar da az değildi. Bu kadınlara *fexra* deniliyordu. Genel olarak *şikestî* kadınlar ise o toplumun bilgelik mertebesine ulaşmış ve kendilerini kanıtlamış kişileri oluyordu.

Kültürlerini korumanın bedelini taşımaya devam eden Êzidîlik doğal topluma sadık kalmış bir kadın kültürüydü. Sözlü geleneklerinde, mitolojik anlatım, sembol ve hikayelerinde yaşam tarzlarını koruyorlardı. Bu yaşam köklü doğal toplum kültürüne dayanıyordu. Bunlardan biri de Sitiya Nisra'nın hikayesiydi. Kırk kadınla başlayan ve her bir kadının kırk kadını eğitmesiyle binleri bulan bir kadın ordulaşmasından bahsediyorlardı. Bir kadın ordusu! Êzidi sözlü geleneğinde bu konuda birçok mitolojik anlatım, sembol ve hikâye vardı. Bunun üzerine söylenmiş bir qewlleri de bulunuyordu. Qewla Sitiya Nisra... Bu qewl bir askeri örgütlenmenin komutanı olan bir kadının kendi halkına ve ordusuna seslenişini anlatıyordu. Hâlâ kadınlar dara düştüğünde Sitiya Nisra'yı çağırıyorlar. Neden mi? Şengal'i kurtarmaya gelenleri gördüklerinde o zaman Sitiya Nisra'nın ordusu geri döndü diye yorumlar geliştirdiklerini belirtiyorlardı mesela...¹⁵

¹⁵ Xanna Omerxali, *Analîza Qewlên Êzdiyan*, İstanbul: Avesta Yayınları, 2009.

Bunu olması gereken doğal bir durum olarak görüyorlardı. Tarihleriyle bağlantılarını kuruyorlardı. Pozitivist düşüncenin algılarımızda yarattığı parçalılığı, yabancılığı hemen anında deşifre ediyorlardı. Toprak için doğa için mücadele etmenin en çok kadınların üzerine düştüğü konusunda netlerdi mesela... Bilimlerinin ve mücadelelerinin gereklerini yerine getirmek için cinselliği, evliliği yasaklamış kendini hak yoluna adanmış olan kadınlar bu nedenle çok kutsaldı.

Kutsal mekanları ile de, tıpkı Şengal'in en yüksek yerinde bulunan Çilmiran gibi, bu hakikati anlatıyorlardı. Onlarda kutsal olan her şey, doğayla birliğini ispatlamış ve dünyanın bütün nimetlerinden arınacağı bir nefis mücadelesinden başarıyla geçmiş olanlardı.

“Bizim sırlarımız var. Ve bu sırlarımızı paylaşmamamız için üzerimizde vasiyet var” diyerek konuşmak istemeyen Şirine Salih'in kısa ama anlamı başlı başına bir kitabın konusu olacak derinlikte olan sözleri ise bize şimdi Êzidiler'in bozulan sosyolojisine dair önemli veriler sunuyordu. Dinlerinde kadınların kutsal olduğunu belirten Şirine Salih;

“Êzidîler imanlarını kadın aracılığıyla tanıdılar. Bizim dinimizde kadın kutsaldır. Biz ateşi ve suyu koruyoruz. Ama İslamiyet'in içimize sızmasıyla beraber kadının konumunda gerileme yaşandı. Kadın evin kölesi oldu. Xatuna Fexre, Sitiya Nisra, Star gibi öncü kadınlar toplumumuzda hala yeminler edilirken başına yeminler edilen kadınlardır. Onların meclisi vardı. Divanları vardı. Erkekler de onlara ihtiram ederler. Bilge ve anlayan kadınlardır onlar. Bütün görevleri yerine getiriyorlardı. İttifakları onlar yaparlardı. Dünya hesaplarını onlar yaparlardı. Biz tekrardan o kültüre daha güçlü dönmek istiyoruz ve biz hala da Xatuna Fexre ile Sitiya Nisra'yı çağırıyoruz...” diyordu.

Şirine Salih'in bu sözleri bize an'da süren tarihin bilgisini veriyordu. Katliam sırasında onları kurtarmak için gelen kadınları, “Sitiya Nisra'nın orduyu çağrımıza cevap verdi ve geldi” diye yorumlamaları da bu engin bilgilerinin ve inançlarının bir sonucuydu. Haklarında çıkarılan fermanları da, o fermanlara karşı onları koruyanları da bu bilgiyle karşılamaları yaşamlarıyla birlik ele aldıkları inançlarının bir sonucuydu. Ve bu inancın yaşamın ta kendisi olduğunun bilincini yitirmemek için anlamlarını yaşamın her anına yükledikleri anlamlar ile korumaya devam ediyorlardı.

Empati ile Yola Çıkmak¹

Nagihan Akarsel

Eşik bir başlangıcı ifade eder. Eşiği geçtiğin an yeniye doğru yol aldığın andır. Empati de anlamak için bir eşıktir. Bir anlama yöntemidir. Bütün kaygılardan, korkulardan azade olmayı gerektirir. Bir başkasının yüreği ile köprü kurmaktır nihayetinde. O yüreğe uzanmak, o yüreğin beyni ile iletişim kurmasını sağlamak ve ulaştığın anlamı söz ile anlaşılır kılmaktır. Anda gerçekleşen bu anlamı anlamak bir arayış işidir. Empati anlamak, anladığınızı anlatabilmektir. Empati kurduğunuz kişi de dahil olmak üzere herkese... Bir Kızılderili söylemi olan “Beni yargılamadan önce, benim makosenlerimle dolaşmalısın!” özdeyişi de empati ile ilgili dile gelen bilgece bir söylemdir esasında.

Duygusal ve sosyal zekanın en önemli bileşenlerinden biri olan empatinin sözlük anlamına baktığımızda; kendimizi bir diğer kişinin yerine koyup onun gibi hissedebilmek ve düşünebilmek olduğunu görürüz. Latincedeki iç, içine, içinde anlamına gelen em ön eki ile Grekçedeki duygu, acı, ısırap, algılama anlamına gelen “patheia” sözcüğünden türetilmiştir. Kendini onun yerine koymak, onun gibi bakabilmek, onun gibi hissetmek, düşünebilmek ve son olarak da ona bunu ifade edebilmek olarak da formüle edebiliriz.

Bu sayısını “Erkek Doğasına Bakış ve Erkeklik” dosya konusuna ayıran Jineoloji dergisinde kadınlar olarak erkekler hakkında yazarken ilk aklıma gelen sorulardan biri erkek ile ne kadar empati kurduğumuz oldu. “Varlık ikilemlidir. Bir yanı kadın

¹ Nagihan Akarsel, “Empati ile Yola Çıkmak”, *Jineoloji Dergisi*, Sayı:7, 2017, 9-20.

bir yanı erkektir”² sözü doğru ise bizler diğer yarımızı anlamak için ne yapıyoruz? Varlığımızın diğer yarısı ile iletişimimiz neydi? Ya da gerçekten biz erkeği ya da erkek kadını varlığının diğer yarısı olarak görüyor muydu? Kadın ve erkeğin yaralı ve yarım kimliklerinin ardında varlığı doğru anlamlandıramamanın etkisi olabilir miydi? Her iki varlığın kendi doğalarından uzaklaşmaları birbirlerinden de uzaklaşmalarının nedeni olabilir miydi? Kadının da erkeğin de kendi doğasını tanımlaması her iki cinsin birbirinin tamamlaması için bir adım olabilir miydi? Varlığımızın bir parçası değil diğer yarısı olarak erkek ya da kadının birbiriyle empati arayışı var mıydı? Kadın için acı, erkek için güç ile ifade edilen kombinasyonu bozmamız gerektiğinin farkında mıydık? Cinsler arasında neredeyse sona eren bağı bilgece yeniden kurmaya ve kadın ile erkek doğasını sahici bir şekilde tanımlamaya hazır mıydık? Bu bağı oluşturdukça özgürlüğe ve hakiki aşklara ulaşabileceğimizi biliyor muyduk? Jineolojinin böylesi bir misyonunun olduğunun bilincinde miydik?

Nitekim bu dosya konusu hazırlanırken ilk refleksin “Neden kadınlar erkekleri anlatsınlar ki? Erkekler bizi anlattıklarında nasıl tepkileniyorsak aynı şey kadınlar içinde geçerli olmalı. Erkek kendi kendisini anlatabilmeli” oldu. “Neden kadınlar erkekleri yazar ya da erkeği değiştirme dönüştürme neden kadınların görevidir?” konusu başlı başına bir yazının konusu elbette. Bu yazıda sadece bunun neden kadınların da sorumluluğunda olduğunu empati yöntemi ile anlamaya çalışacağız. Yani erkekleri yargılamadan önce Yerlilerin söyleminde dediği gibi onların ayak-kabıları ile dolaşmayı deneyeceğiz. Keza yaşamının büyük kısmını erkeği anlamak ve değiştirmek dönüştürmek üzerine değil inşa edilen erkek kimliğine kendini kabul ettirmek ya da o kimliğe tepki duymak ile geçiren kadın kimliğini çözümlemek açısından da bu gerekli.

Zira doğru sosyalleşmenin anahtarı olan empati ile anlamak ve algılamak pozitif bir enerji oluşturur. Bu enerji ile ilişkileri dengelemek ve yaratıcı kılmak mümkündür. Bu denge kadın ile erkek doğasının birbirini tamamlayan enerjilerini de tarif eder. Erkek egemen sistem tarafından kutuplaştırılan kadın ve erkek kimliklerinin birbirini tamamlaması mümkün müdür peki? Nitekim cinsel kimliklere çizdiğimiz sınırlar doğamızda var olan enerjinin karakterini belirlemede de engel oluşturmaktadır. Bir erkeğe senin içinde feminen enerji var dediğimizde bunu büyük bir hakaret olarak sayması içten bile değildir. Yine kadına içindeki maskülen enerjiyi tanıyor musun diye sormaya kolay kolay cesaret etmeyiz. Çünkü verili tanımlara göre her birisi birbirinden çok farklı... Biri duygusallığı ve yumuşaklığı diğeri akı ve kabalığı tarif eden enerjilerdir. Enerjinin cinsel kimliğe dönüştüğü form katıdır. Kimliği güç, ik-

² Abdullah Öcalan, *Demokratik Uygurlik Çözümü -III-, Özgürlük Sosyolojisi Tekrar Özgürlük Ütopyalarıyla Yaşama Çağı*, İstanbul: Amara Yayınları, 2015, 106.

tidar yine en amiyane deyimle kabalık üzerine şekillenmiş olan erkeğin duygusal olduğunu kabul etmesi ya da duygularını belli etmesi çok zor gerçekleşmektedir. Aslında insanın içinde her iki cinse ait enerjileri taşıdığı bilgisini en iyi yin (dişil) ve yang (eril) bize anlatır. Yin ve yang özelliklerinin insanda ve evrende olduğu yüzyıllardır söylenmesine ve doğu felsefesi başta olmak üzere birçok felsefede bu esas alınmasına rağmen mekanik paradigmanın babalığını yapan Batı felsefesinde bunun kabul edilmesi 20. yüzyılda gerçekleşmiştir. Toplumsal rolleri ile bağlantılı cinslerin bu yönlerini baskılaması da birçok sorunun kaynağı durumundadır.

Kişinin sezgisel, öngörülü yönünü ifade eden duygusal zekanın gelişkinliği ile de bağlantılı olan feminen enerji insanın doğayla, evrenle, yaşamla bağının kaynağını teşkil eder. Hareket ve eylemi ifade eden ve analitik zekanın gelişkin olmasıyla bağlantılı olan maskülen enerji ya da yang ise bu bağın yaşam bulmasını ifade eder. Bu kadar parçalanmış, yabancılaşmış ve acımasızlaşmış insan gerçeğinde empati kurmak haliyle zordur. Nihayetinde fikir-zikir-eylem bütünlüğünden neden uzak olduğumuzun bir cevabını da böyle vermek mümkündür. Ya da düşündüğünü hissetmeyen, hissettiğini anlamlandıramayan ve eyleme dönüştüremeyen parçalı insan gerçeğimizde buna örnek verilebilir.

Empati ediminden uzak olan kişilerin genelde farklı fikirlere kapalı olduğunu, kendi doğrularını esas aldıklarını belirtebiliriz. Böylesi kişiler kendi doğrularını kabul ettirmek için farklı güç yöntemleri ya da ilişkiyi tamamen koparma gibi yöntemler kullanırlar. Özellikle erkek egemen kültürde ya da erkeklik kültüründe bu sıkça karşımıza çıkmaktadır. Empati edimini çok kullanan bireyler ise karşıdaki bireyin bütün duygularından etkilendiği için kendisini savunmasız bırakır. Sürekli karşısında olan bireyi hissetme çabası zorlanmasına, zamanla kırılgan bireyler haline gelmesine neden olur. Buna en çok kadınları örnek verebiliriz. Kadının ezilmesinin bir nedeni de kendisini savunmasız bırakan bu yönüyle bağlantılıdır. Bunu kadın doğası diye meşrulaştırmaya çalışan yaklaşımlar ise tamamen egemenliği meşrulaştırma çabalarıdır.

Empatiyi kullanamayan ya da az kullanan insanlarda egoizm, iletişim sorunları, duyumsamazlık gibi özellikler baş gösterirken çok fazla kullanan insanlarda ise beklentilerinin karşılığını alamadığı için yalnızlık, mutsuzluk gibi duygular yaşanır. Empatiyi doğru kullanamamak insanların birbirine yüreğini kapatması başta olmak üzere bencil veya sürü psikolojisinin tekdüze boyun eğmişliğinde kaybolma gibi özelliklere neden olabilmektedir. Ne tahakküm yaratan ne de kırılgan bireyler oluşturan ilişkilene tarzından ziyade dengeli bir ilişkinin sağlanması empatinin doğru işletilmesiyle orantılıdır. Empatinin dengeli işletilmesi ise bireyin güçlü bir karakterinin ve öz savunma mekanizmasının olması ile bağlantılıdır.

Erkek Kadın Bilgeliğini Gerçekten Öğrenmek İstiyor mu?

Kurtlarla Koşan Kadınlar kitabında Clarissa P. Estes,

“Eğer kadınlar, erkeklerin kendilerini tanımalarını, ama gerçekten tanımalarını istiyorlarsa, onlara derin bilgeliklerinin bir bölümünü öğretmeleri gerekir. Bazı kadınlar yorulduklarını, bu konuda zaten çok fazla şey yaptıklarını söylerler. Naçizane fikrim şudur: demek ki öğrenmeye aldırmayan bir erkeğe ders vermeye çabalıyorlar. Çoğu erkek bilmek ister, öğrenmek ister. Erkekler bu istekliği gösterdiklerinde bir şeyleri ortaya dökme zamanı gelmiştir.”³ demektedir.

Erkeklerin kadınları tanıması ne anlama gelir? Kadınlar neden erkeklerin kendini tanımasını ister? Kadınların derin bilgeliği derken neyi kastediliyor? Erkek bu bilgeliği gerçekten öğrenmek istiyor mu? Bunu öğrenmek isteyen erkeği tanımının ölçüsü nedir? Bu sorular daha da çoğaltılabilir. Esasında bu belirlemede katıldığımız nokta kadının kendini tanıması ile ulaşacağı derin bilgeliğin erkeğin kendine yol alması için gerekli olduğudur.

Kadınların doğayla, yaşamla, toplumla kurduğu ya da kuracağı bağ erkek için de gerekli bir çıkış olmaktadır. Bu noktada kadınların erkek egemen sistemi yargılamak, ona karşı mücadele etmek kadar bu sistemi ve erkeği değiştirip dönüştürme gücünü göstermesi ve erkeği anlamak için yöntemler geliştirmesi önemlidir. Zira iktidar ve güç tanımlarının ötesinde erkeği tanımaya ve erkeğin doğasını anlamaya çalışan erkekler de var. Kadın ile doğru bir arkadaşlığın kodlarını arayan ve nasıl yaşamalı sorusunun cevabını arayan erkekler ile Estes’in dediği gibi kadın bilgeliğinin paylaşılması önemlidir. Ancak bu erkeklerin arayışı var olan egemen kültürü değiştirmek için yeterli değildir. Bu arayışın özgürlüğe akması, bir zihniyete ve örgütlü sisteme kavuşması gerekmektedir. Bunun için erkeğin kadının misyonunu kabul etmesi olmazsa olmazdır. Çünkü kadının rolü belirleyicidir. Kadın da egemen kültüre karşı yeniyi kendi örgütlü gücüyle yaratma sorumluluğu ile karşı karşıyadır. Bunu kabul eden erkeğin bu gerçeği erkeğe anlatması, onu ikna etmesi, bu konuda erkek egemen kodlarıyla bağlantılı gelecek bütün serjinik⁴, kılıbık, kadın yandaşı, zayıf erkek gibi suçlamalara karşı donanımlı olması gerekir. Çünkü güç ile kendini tanımlayan, kadını zayıf cins olarak bilen bir hafızanın ürünü olan erkeğin, kadının misyonunu tanıması erkek ortamlarından dışlanmasına, alay konusu olmasına, dedikodu malzemesi yapılmasına kadar varmaktadır.

³ Clarissa P. Estes, *Kurtlarla Koşan Kadınlar*, çev. Hakan Atalay, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2003.

⁴ Kürtçe’de kadına yakın olan erkekler için zayıflık manasında kullanılan bir deyimdir. Kadının gölgesinde kalan anlamında kullanılıyor.

Özellikle devrim ortamlarında erkek her ne kadar kadının öncülüğünü kabul ettiğini söylese de kafasında idealize ettiği bir kadın vardır. Bu kadın hata yapmayan, sitem etmeyen mükemmel bir kadındır. Ve bir imgeye dönüşmüştür. Bu imgenin gerçeğe yakın her bir haykırışı o kadından daha fazla uzaklaşmasına ve ona karşı saygısını kaybetmeye başlamasına neden olacaktır. Bütün güçlü kadınları böyle ele alır. Onlar imgedir. Göktedir. Kadın ile doğru bir arkadaşlığı nasıl oluşturabileceğine kafa yormak, kadını tanımak yerine idealize ettiği imgeden beklentisi olan, bu beklentisine cevap alamadığında uzaklaşan hatta tepki gösteren, hiçleştiren bir yaklaşım ortaya çıkmaktadır.

Kendini tanıyan, anlamlı bir yaşam arayışı olan bir erkek yerine ya imgeleştiren ya fazla muhatap olmamaya çalışan ya da bastıran erkek yaklaşımları sıkça çıkmaktadır. Abdullah Öcalan'ın ifadesiyle “Kadın devriminin erkeği özgürleştirme ile bağlantılı olduğunu”, erkeğin değişiminin bu devrime hizmet edeceğini ve yeni bir kültür yaratacağının farkında olmayan yaklaşımlar ise geriye düşmenin temel nedenlerinden biri olmaktadır. Pozitivist zihniyet yapılanmasının ya hep ya hiç, ak ya da kara mantığının bir sonucu olan bu yaklaşıma karşı jineolojî ile bütünlüklü, bir-biriyle bağlantılı ve gerçeklere göre bir yaklaşım sergilemek önemlidir. Tıpkı Alevilerde olduğu gibi her eyleminden sonra kadının da erkeğin de “gerçeğin demine hû”⁵ diyerek hakikate ulaşmayı amaç edinmesi hayatidir.

Örgütlü kadın, erkek egemen kültürün değişmesinin temel momentidir. Hem kadın hem erkek açısından bunun farkındalığı özgür yaşamın neden kadın eksenli bir yaşam ile özdeş olduğunu anlamak için gereklidir. Tek tek kadınlar ya da tek tek erkeklerden bahsetmiyoruz. Örgütlü kadın, erkeğin değişim ve dönüşümünden sorumludur. Erkek de böylesi bir kadın gücünün öncülüğünde kendi doğası ve özgürlük ile buluşacaktır. Bunun kabulü dahi yıllara varan bir emeğe kayıtlıdır. Örneğin, Kürdistan Kadın Özgürlük Hareketi içinde cins bilinci, cins sevgisi, cins mücadelesi kavramları etrafında yıllara varan bir mücadele yürütülmüştür. Kadının hemcinsi ile buluşması,

Kadının
hemcinsi ile buluş-
ması, tüm ataerkil ön-
yargılardan kendini sıyrarak
hemcinsini sevmesi ve onunla özgür
bir yaşamın kurulabileceğine inanması
temel ilkelerden biridir. Erkek egemen
kültürde her kadını kendisi için rakip
gören, sevmeyen, çekiştiren,
didiştiren kadının hemcinsi ile bu-
luşması kadın özgürlüğünün ol-
mazsa olmaz
adımlarındandır.

⁵ Erdoğan Çınar, *Aleviliğin Gizli Tarihi: Demirin Üstünde Karınca İzi*, İstanbul: Kalkedon Yayınları, 2007.

tüm ataerkil önyargılardan kendini sıyrarak hemcinsini sevmesi ve onunla özgür bir yaşamın kurulabileceğine inanması temel ilkelerden biridir. Erkek egemen kültürde her kadını kendisi için rakip gören, sevmeyen, çekiştiren, didiştiren kadının hemcinsi ile buluşması kadın özgürlüğünün olmazsa olmaz adımlarındandır. İki kadını bir arada gördüğü an onu fesatlıkla, dedikodu ile suçlayan ve teşhir eden ya da cezalandıran egemen kodlara karşı kadının birlikte iradeleşmesi öyle kolay olmamıştır, olmamaktadır. Kadının fiziksel, ruhsal ve düşünsel kopuşu anlamlandırması ve kabullenmesi de zor olmuştur. Bir kadının, “Hemcinsim ile güçleneceğime yıllarca ikna olmadım. Erkeklerin övgüleri benim varlık gerekçemdi. Varlığım elimden alınmıştı sanki. Hemcinsimden kaçıyor hep erkek arkadaşların yanında olmak istiyordum. Ben kadını sevmediğim için onların da beni sevmediğini düşünüyordum. Sonra emek verdikçe bunun değişebileceğini gördüm” deyişi çarpıcı bir örnektir.

Her kadın ortamı aynı zamanda birbirini sevmeye, saymaya ve emek verme ile bu ilk adımın atıldığı mekânlar olmaktadır. Çünkü kadının kadınla birlikte yaşamaması tamamen cins bilinci ve emeği ile bağlantılıdır. “İşte bir kere bu mücadele verildi artık bunun ilkeleri oluştu. Her yerde aynı şekilde uygulamam” şeklinde şablonvari ele alacağımız bir durum değildir. Hangi ortamda hangi bileşen olursa olsun kadınların birlikte birbirine emek vererek yaşamı oluşturmaları kadın özgürlüğü mücadelesinin canlılığının bir ifadesidir. Bir araya gelmenin ve birlikte yaşamının ölçüsü cins sevgisi, cins bilinci ve cins mücadelesi olmaktadır. Böylesi bir bilinç ile bir araya gelen ve örgütlü iradelerini oluşturan kadınlar, cins mücadelesi ile de hem geri kadın özellikleriyle hem de geri erkek özellikleriyle mücadele etmişlerdir, etmektedirler. İrade olmanın örgütlü olmak anlamına büründüğü bu mücadelede kadınlar özgürlüğün yolunun birlikte olmaktan geçtiğinin farkına varmışlardır.

Erkekler içinde cins bilinci ve sevgisinin gelişmesi elzemdir. Bir araya gelen erkeklerin ya da erkeğin örgütlü iradesinin tahakküm ürettiği genel kabulünü tersyüz etmek erkeğin pragmatist yaklaşımlardan kendini sıyrıp cins sevgisini oluşturmaları ile bağlantılıdır. Bu konuda çarpıcı bir örnek sıkça anlatılır. Kadın ve erkek mekânlarının ayrıştırıldığı, kopuş teorisinin fiziksel anlamda yürütülmeye başlandığı dönemlerde kadın ve erkekleri ziyarete giden bir arkadaş karşılaştığı manzarayı şöyle anlatmaktadır.

“Hele bir bakalım, tarihi bir adım daha atıldı. Bunun sonuçları, yansımaları nedir diye arkadaşları ziyaret ettim. Kadınlar kendi mekânlarında son derece kolektif, estetik, moral ile yüklü, kahkahalar ile şenlenmiş bir ortam yaratırken erkeklerin her biri bir ağacın kovuğunda yalnız ve mutsuz bir şekilde oturuyordu” diyerek durumun fotoğrafını sunmaktadır. Erkeğin kendisi için bu adımı bir şansa dönüştürüp hemcinsi şahsında kendini tanımaya ve değiştirmeye yol alması gerekirken tam tersi

olmuştur. Erkekler yıllarca bunu kabul etmemiş –ki bu hala anlayış boyutuyla çeşitli şekillerde devam etmektedir- tepki göstermiş, değişim dönüşüme ve kadının örgütlü iradesiyle oluşan değerleri kabullenmeye ve sahiplenmeye karşı direnmiştir. Bu direniş dünyayı sarsan en büyük adımların daha geç atılmasına neden olmuştur, olmaktadır.

Zira kadınların yaşamlarından çıkması ile hemcinsiyle baş başa kalan erkeklerin birbiriyle paylaşacak bir şey bulamamaları, yaşadıkları derin yalnızlık ve mutsuzluk hâlâ analiz edilmeyi beklemektedir. Bu analiz kadınlar tarafından ne kadar yapılsa da erkekler tarafından samimi itiraflar olmadığı müddetçe karşılığını bulması zordur. Cinslerin kendine ve sonra birbirlerine yabancılaşmasının kaynağını çözümlmek bu sorunun doğru yanıtını verecektir. Bir erkek arkadaşı, “Ben bir erkek arkadaşına baktığımda derin bir boşluğa bakıyormuşum gibi hissediyorum.” derken bu gerçeği ifşa etmektedir. Yine “Nasılsın?” sorularının havada kaldığını, selamsız, sabahsız saatlerce yan yana durduklarını, yaptıkları işler hakkında konuştukları halde kendilerinden hiçbir şekilde bahsetmediklerini belirtmiştir. “Yıllarca aynı çatı altında yaşadıkları halde birbirlerine sevdiklerinin ismini söylemeyen erkekler tanırım mesela.” diyerek durumun vahametini belirtmiştir. Bir duygu ortaklığı, duygu paylaşımı olarak da tanımlayabileceğimiz empatiyi bilmeyen erkeğin hem erkek ile hem kadın ile kuracağı ilişkinin sağlıklı olacağını belirtmek hayalcilik olur. Bu ilişkide en ufak bir sitem dahi kırılmaya neden olur. Bu anlamda erkeğin değişim dönüşümünde kadının belirleyici bir rolü olmakla beraber bu karşılıklı bir emek ile ancak sonuç alabilir.

Başlangıç itibariyle kadının rolü erkeğin fark etmesini sağlamaktır. Evet, başlangıç için fark etmek önemlidir. Nitekim erkek var olan yabancılaşmanın yapıcısı ve ürünü konumundadır. Hem belirleyen hem etkilenen olması durumu daha da zorlaştırmaktadır. Egemen yapılanmanın belirleyicisi olması mevcut haliyle kadın ve toplum özgürlüğü önünde engel olmasının da nedenidir. Hem erkeğin bu engel konumundan çıkması hem de egemenlik üreten bu kültürden kendini kurtarması her şeyden önce kendini sorgulaması ile bağlantılıdır. Başlamak için farkında olmak, değiştirmek dönüştürmek için de kendini sorgulamak önemlidir. Kendini sorgulamak derken sadece bireyin yaşamının sınırlarından bahsetmiyoruz. Bir bütün olarak şekillenen egemen kültür kapsamında ele almak ve sorgulamak başlangıç için önemli bir adımdır. Nietzsche, Ahlakın Soykütüğü Üzerine çalışmasına “Kendimizi bilmiyoruz, biz bilgi sahibi kişiler, bunun da pekâlâ bir nedeni var. Hiç aramadık ki kendimizi”⁶ diyerek başlar. Bu belirleme erkeğin kendi gerçeğine yeterince kafa yormaması için de değerlendirilebilir. Kendini arama, kendini gerçekleştirme

⁶ Friedrich Wilhelm Nietzsche, *Ahlakın Soykütüğü Üstüne*, çev., Ahmet İnam, İstanbul: Say Yayınları, 2015.

ihtiyacı duymayan erkek kadının zayıflıkları ile kendini tanımlamaya başlar ki bu da özgürlüğü arayan erkekler için büyük bir risktir. Bu birlikte yaşamaya değil tahakküm kurmaya merak salan insanın binyıllara varan bir tehlikeye, kendine ve biririne yabancılaşıma davetiye çıkaran anlayışıdır.

Acı ve Güç Kombinasyonunu Değiştirebilmek için Empati

Erkek doğasını anlama arayışına girdiğimizde karşımıza çıkan yalnızlaşma, yabancılaşma ve acının hem kadın hem de erkeğin doğasını ne kadar yaraladığını görebiliyoruz. Erkeğin kurduğu güç dünyasının kadına ve erkeğe acı ve yabancılaşma olarak geri döndüğünü, kadın zulmüne neden olduğunu derinden hissedebiliyoruz. Bu güç ve acı kombinasyonu erkek yaşamının çelişkilerini ve saklı hikayesini anlatıyor adeta.

Vicdanın yerini görevin, kimliğin yerini de iktidarla özdeşleşmenin aldığı bürokratik kişiliğin tehlike oluşturduğunu belirten Arno Gruen,

“...çünkü bu noktada şiddet ve cinayet üst düzeyde organize gerçekleşir ve sadece teknolojik olarak uygulanabilirliğe dayandırılır. Aslında bu tür davranış biçimleri sadece merhametten kopuşu maskelerler. Empati, içimizdeki insaniyetsizlikle aramıza duvar ören bir engeldir. Uygarlığımızın tarihi, acıma duygusunun bastırılması ve parçalanmasıyla sadece iç içe geçmekle kalmaz, aynı zamanda bunun temelini de oluşturur. Uygarlığın tarihi aynı zamanda, empatinin; empatinin gelişiminin ve kaderinin de tarihidir”⁷ diye tanımlar.

Bu eksen de kötülük ile aramıza duvar ören empatiyi hayatımızda ne kadar uyguluyoruz? Empatiyi hayatımızdan çıkardığımız anda kötülüğe karşı savunmasız mı kalıyoruz? Kadınlar olarak hem birbirimizi hem de karşı cinsimizi anlamak için bu yöntemi ne kadar işletiyoruz? Sosyal gücün ve birçok ayrıcalığın tadını çıkaran erkeklere dışarıdan baktığımızda hiçbir sorunlarının olmadığını düşünürüz. Erkeğin her zaman güçlü, dayanıklı, eğilmez-bükülmez olduğunu koşullayan verili kültür bunun nedeni olabilir mi? Böylesi bir kültür erkeğin kendi gerçeğini sürekli ötelemesine neden olmaz mı? Ya da bunun açığa çıkmasından korkan bir erkek karşımıza çıkmaz mı? Böylesi bir erkeği empatinin gücüne nasıl inandırabiliriz?

Zira erkek olmanın ne anlama geldiğinin mesajları çok küçük yaşlarda başlar. Gerçek erkeklerin güçlü, bağımsız, bedensel, korkutucu, kuvvetli, kontrollü, dayanıklı olduğu ve insanları ürküttüğü anlatılır. Yine saygın, katı, atletik, kaslı ve sert olmak

⁷ Arno Gruen, *Empatinin Yitimi ve Kayıtsızlık Politikası Üzerine*, çev., İlknur İgan, İstanbul: Çitlembik Yayınları, 2006.

erkeğin özellikleri arasında sıralanır. Kriterlere uymayan erkek çocukları ya kız gibi olmakla nitelendirilir ya da güçsüz bireyler denilerek dışlanır. Erkek bir kapalı kutu olarak tanımlanır. “Gizemlidir keşfedilmesi gerekir” vs. denilir. Yine erkeklerin duygularından bahsetmemesi sert olmanın en temel ölçülerinden biri olarak ele alınır. Duygusunu belli eden erkek –ki bu ağlamak, aşk, hüzn, sevinç vb. olabilir- zayıf erkek olarak tanımlanır. Duygularını aşırı derecede kontrol etmek erkek için bir başarı sayılır. Erkek olmanın ölçüsü duygusunu belli etmemek, her zaman güçlü durmak olur. Bu nedenle erkekler genel olarak sessizdirler ve arkadaşlıklarında ne düşündüklerini ya da hissettiklerini konuşmazlar.

Erkeklerin erkek olma yolunda sosyalleştirilme tarzlarıyla doğrudan bağlantılı olan bu özellikler erkek çocuklarının doğuştan getirdikleri özellikler değildir. Chicago Tıp Okulu Nörobilim Dalı’nda çalışan Doçent Lise Eliot, *Pink Brain, Blue Brain* (Pembe Beyin, Mavi Beyin) kitabında şuna dikkat çeker:

“Bebek beyinleri öyle çabuk şekillenir ki doğumdaki küçük farklılıklar zamanla güçlenir, ebeveynler, öğretmenler, akranlar ve kültür gibi etkenler farkında olmadan cinsiyet rollerini pekiştirdikçe... Kız çocuklarının erkek çocuklarından daha empatik olmaları doğuştan gelen bir şey değildir; yalnızca kendilerini ifade etme konusunda kızlara daha fazla izin verilir.” Der ve şöyle devam eder; “Eğer klişeleri büyütmezsek ve atletik ve akademik becerileri kadar duygusal gelişmeleri üzerine yoğunlaşmaya çalışırsak, erkekler de empatiklerdir ve daha fazlası olmayı da öğrenebilirler.”⁸

Erkeğin duygusal gelişimini zayıflık olarak nitelendiren sistemin bu kodlarını değiştirmek de ortak bir mücadele ile mümkündür. Zira erkek özgürlüğe attığı her adımda erkeklik kültürünün kodları ile karşılaşır. Ve bunlar bir engel yaratır. Ne kadar gelişkin olduğunu iddia ederse etsin erkek olma durumunun herhangi bir yönüyle tartışılabileceği kaygısı bile erkeği özgürlük yolunda atacağı adımlardan alıkoyabilir. Kadın haklarını savunmaktan dahi imtina eder. Kadını savunan bir erkeğin zayıf olduğuna koşullanmıştır çünkü. Dış baskı ile böylesi bir erkeği frenlemek de en makbule geçer anlayış olarak kabul edilir. Elbette bu baskı, en kaba deyimle cinsin kendi türünün içinden dışlanması baskısı şeklinde vuku bulur. Ve insanın psikolojisi, yaşamı üzerinde çok büyük bir etki yaratır.

Bu konuda S. Zizek’in verdiği bir örnek çarpıcıdır;

⁸ Nikki Van Der Gaag, *Feminism and Men*, Zed Books, 2014.

“Adamın biri kendisini darı sanıyormuş. Çevresindekiler ne yapmış etmişlerse adamı darı olmadığına ikna edememişler. Bunun üzerine adam hastaneye yatırılmış. Bu kez doktorlar uğraşmış, yok... Sonra nasıl olmuşsa bir gün adam darı olmadığına ikna olmuş. Doktorları da rahatlamış çünkü bu adam kendisini darı sanmak dışında normal zekâ ve yetenekte biriymiş ve sırf o nedenle hastanede olması doktorlara da ağır geliyor-muş. Adam darı değil de insan olduğuna kanaat getirince doktorları da sevinçle onu taburcu etmiş. Adam çıkıp gittikten beş on dakika sonra doktorlar bakmış ki bizim darı-adam koşa koşa hastaneye geliyor. Doktorlar önünü kesmiş; “Hayırdır, sen darı olmadığını, insan olduğunu bilmiyor musun?” diye panikle sormuşlar. Adam nefes nefese; “Efendim, efendim ben darı olmadığımı biliyorum. Biliyorum ama ya tavuk?! Peki, tavuk da benim darı olmadığımı biliyor mu bakalım?!” diye soruya soruyla karşılık vermiş.

Cinsiyet özgürlüğü mücadelesinde erkeklik kimliğini sorunsallaştırıp aşmaya çalışan erkek de darı olmadığını bilir ama iki yönlü bir kaygı taşımaya potansiyel olarak müsaittir. Birincisi acaba diğer erkekler de onun darı olmadığını biliyor-lar mıdır? Ve acaba kadınlar onun erkekliği sorunsallaştırmasını nasıl görüyor-dur? Her iki sorunun gerisinde de erkeğin kendi cinsel kimliğinin dışarıdan nasıl algılandığı kaygısı vardır.

Cins kimliği üzerinde hasar yaratan bu erkeklik kültürünün farkında olmak çok önemlidir. Erkeğin doğası gibi gösterilen olumsuz özelliklerin deşifre edilmesi ve bunların kader olmadığının kabul edilmesi bir diğer adımdır. Bu özelliklerin farkında olan, bu konuda kendini ikna eden ve bununla yüzleşen erkek hem-cinsiyle ve kadınla daha fazla empati kurabilir. Bu onun kolektifleşmesini olumlu yönden etkiler. Böylesi bir erkek kendiyle buluşmada daha çabuk yol alır. Doğayla bir bağ kurar. Mutlu olur. Yaşamı anlamlı bulur. Belki şiddetin ve sömürünün önüne geçemez ama ondan kendini korur. Vicdanlı olur. Korkula-rını bir tarafa bırakır. Paylaşma açık hale gelir. Tüm bunlar erkeğin kapalı bir kutu olma özelliğinden kurtulması anlamına gelir. Böylesi bir erkek karşıda-kinde itaat değil saygı yaratır. Mihenk noktasının bu olduğunu düşünüyorum. Erkekler karşıdaki bireyde saygı mı yoksa bağımlılık mı veyahut itaat duygusu mu yaratmak istiyor? Bunu samimi yanıtlayan bir erkeğin kendisini daha rahat tanıyacağı ve tanımlayacağı bir gerçektir. Böylesi bir erkek hem kendisiyle hem hemcinsiyle hem de doğayla ve kadınla daha rahat ilişkilendirir. Bu özellik erkeği özgürlüğe daha çok yakınlaştırır.

⁹ Bu alıntı yazı yayınlandığında henüz yayınlamamış olan, 2018’de yayınlanan Zeki Bayhan’ın Sıfıra Yükselmek adlı kitabından alınmıştır.

Bir Tortu da Olsa

Bu temelde empati yöntemini yaşamında doğal bir ilke olarak ele alan ve insanın kendine, doğaya, topluma, geçmişine yabancılaşmasının erkeğin doğası olmadığını anlatan örnekler de var. Bayramda geçmişine bir saygı duruşunda bulunmak için yanımıza gelen yaşlı amca mesela... Elinden tutan torunu ile zorlu patikaları, coşkun suları, tepesinde tüm yakıcılığıyla parlayan güneşi aşan amca bu konuda çarpıcı bir örnek sunuyor. Gözleri çok az gören, kulakları duymayan tahminen yaşı yüzün üzerinde olan amcanın ismini öğrenemedik. Bütün varlığıyla ceviz ağacına odaklanmıştı. Çocukluğunu bu ağacın dibinde geçirdiği, dallarından ceviz topladığı, buz gibi suyundan doyasıya içmiş olduğu belliydi. Derin bir sessizliğin ve ışığı az kalmış gözlerinin ışıltısında kâh gözleri yaşararak kâh gülümseyerek ağaca odaklanmıştı amca.

Bayram şekeri ikram ettiğimizde almadı. Çay getirdiğimizde içmedi. Hemen bahçemizin köşesinde olan erik ağacından erikleri toplayıp uzattığımızda gözleri parlayarak ve gözünden bir yaşın düşmesine engel olmayarak aldı. Erikleri bir elinden diğerine, etli olup olmadıklarını anlamak istercesine bıraktı. Sonra bir poşet istedi. Erikleri onların içine koydu. Henüz olmamış cevizlerden birkaç tane almasını istedik. Elini kaldırdı, “Hayır” dedi. “Henüz olgunlaşmamış meyveyi dalından koparmak ona saygısızlıktır” dedi. Şaşıarak baktık amcaya. Derin bilgeliğini doğaya aşkla olan bağlılığından aldığı belliydi. Öyle iki saatten fazla ceviz ağacının dibinde oturdu, ona baktı, dokundu, suyundan içti, dalından düşen cevizlerin çürüdüğüne içerlendi. Birçok duyguyu bir arada yaşadı amca. Veda eder gibiydi. Çocukluğunu geçirdiği ceviz ağacı ile vedalaşıyordu. Gençliğinin sırlarını paylaştığı, ilk dokuşlarına tanıklık eden bir ağaçtı belki de. Amcanın mutluluğu, hüznü, özlemi, hayat ile olan bağı, her şey ama her şey çok anlamlıydı.

Ağaçla empati kuran adeta sessiz bir dil ile ağaçla konuşan amcayı anlamak istedim. Yanı başında oturdum. Onun yerine kendimi koydum. Empati kurmak, onun hislerini yaşamak istedim. Baktığı yerlere baktım. Dokunduğu dallara dokundum. Daldan dala konan sincaba bakarken attığı hınzır bakışına takıldım. Hüzün ile sarmalanmış gülüşüne sürdüm gülüşümü. O anda dünyanın en mutlu insanlarından biri oluverdim sanki. Doğanın dilinden anlayan amca bana dünyanın en güzel hediyesini vermişti bu bayramda. Umud... Doğal erkeğin de mümkün olduğunun umudu. Doğayla son sözleşmesini yapıyordu amca. Ve belki de “Bir kuş, bir ağaç, bir su olarak geri dönerim.” diyerek bunu yapıyordu. Kim bilir...

Büyüleyici bir gerçektir ifşa olan. Doğayla birlik olan insanın, doğayla sözleşmesine tanık olmaktır. Ağacın, suyun, cevizin, börtü böceğin, sincabın yerine kendini koyarak onu anlamaya çalışan adeta onunla konuşan amca derin bir bilgeliğin ipuçlarını veriyordu. En sevdiklerimizden dahi esirgediğimiz sözcüklerin nasıl anlam

bulduğuna tanık oluyorduk. O sözcüklerin doğaya ait olduğuna ikna oluyorduk. Bu sözcükleri birbirinden esirgeyen insanların artık bırakın doğayla kendileriyle bile bağlarının kalmadığına hayıflanıyorduk.

Şimdi yaşamla son valsini yapan amcanın bir ağaca -ki eminim çoğumuz altı üstü bir ağaç diyoruz içimizden- veda etmek için nice yolları aşmasına, ona bakarken duygulanmasına, ceviz ağacının yakınında olan erik ağacından erikleri getirdiğimizde heyecanlanmasına nasıl bir anlam verecektik? Doğadan bu kadar uzaklaşan insanlığa bu amcanın duygularını ne kadar anlatabiliriz? Amcanın ağaç ile kurduğu empati, bizim amca ile kurduğumuz empatinin anlamı neydi? Doğayı, kendimizi, sevdiklerimizi, hemcinsimizi, erkeği anlamak için ne yapıyorduk? Sevmek bir bakıma anlamak değil mi? O zaman biz anlamak için en çok hangi yöntemleri kullanıyoruz? Ya da anlamak için bir çabamız var mı? Ne anlatabiliyoruz ne anlaşılabiliyoruz ne de anlıyoruz... Bir kördüğümüne dönüşen bu gerçeğin nedenlerini analiz etmek ise başlı başına bir eylem oluyor. Oysaki aşkla, tutkuyla doğaya, özgürlüğe, hayata bağlı olanlar için anlamak hayatın olağan akışıdır. Onlar için “Anlayabilmek, yaşamaktır.”¹⁰

¹⁰ Abdullah Öcalan, *Demokratik Uygurlik Çözümü -III-, Özgürlük Sosyolojisi Tekrar Özgürlük Ütoplarıyla Yaşama Çağı*, İstanbul: Amara Yayınları, 2015.

Kaynakça

- Serpil Sancar, *Erkeklik İmkânsız İktidar*, İstanbul: Metis Yayınları, 2009.
- Herd Goldberg, *Erkek Olmanın Tehlikeleri*, çev., Selçuk Budak, İstanbul: Bilim ve Sanat Yayınları, 2010.
- Genevieve Lloyd, *Erkek Akıl*, çev., Muttalip Özcan, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2015.
- Gülnur Savran, “Feminist Teori ve Erkek Şiddeti”, *Defter Dergisi*, Sayı:21, 1994, 45-53.
- Lynne Segal, *Ağır Çekim: Değişen Erkeklikler, Değişen Erkekler*, çev., Volkan Ersoy, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1992.
- Louann Brezendine, *Erkek Beyni*, çev., Gül Tonak, İstanbul: Say Yayınları, 2011.

Alişer ve Zarife'nin Aşkında Gizli Olan Anlam: Heval¹

Nagihan Akarsel

“Dağ unutmaz Alişer’i

Rüzgarda saklar

Gül unutmaz Zarife’yi

Şebnemde saklar”²

Kürdistan tarihinde sevgilerini özgürlüğe adayan kahramanlar az değildir. Hem tarihe hem topluma hem de toplumun temeli olan eş yaşama dair bir not düşen bu kahramanlardan Edule ve Derwêş’in anlamlı direnişi, Alişer ve Zarife’nin hevallığı yine Reşoya Silo ve Zeyno’nun güveni ayrıca incelenmeye değerdir. Bugün bu aşkların sosyolojisini, kültürünü ve sanatını yaratan ardılları olan Zeryanları ve Çiyagerleri anlamak ise başlı başına özgürlüğü nakşetmektir.

Zarife’nin Alişer’e “heval” demesiyle farklı bir anlama zemin hazırlayan Koçgiri direnişini anlatmak elbette bu yazının konusu değildir. Ancak Zarife ve Alişer’in özgürlük mücadelesinde saklı olan direnişini ve eş yaşam ilişkilerini anlamak önemlidir. Mücadelelerinin yanı sıra eş yaşamda yakaladıkları saygı, sevgi ve güven ile de tarihe not düşen bu kahramanların hikâyesi gerçekleşmeyen aşkların trajedisine son verme arayışıdır. Bu arayışın yöntemine dair güçlü bir vurgudur. Trajediyle sonuçlansa da bu trajedinin sonsuz olmadığının müjdesini içinde taşıyan bir umuttur.

¹ Nagihan Akarsel, “Alişer ve Zarife’nin Aşkında Gizli Olan Anlam: Heval”, *Jineoloji Dergisi*, Sayı: 8, 2018, 243-249.

² Yılmaz Odabaşı

Koçgiri direnişindeki bu çift; Zarife'siz bir Alişer'in ya da Alişer'siz bir Zarife'nin olamayacağını bilgisini veren bir eş yaşam örneğidir. Özgür bir yaşamın arayışçıları olarak kendi farklılıklarının bilincinde mücadele eden ve birbirileri için canlarını feda etmeye hazır olan iki özgür bireydir.

Kürdistan Özgürlük Mücadelesinde yol arkadaşlarının birbiri için kullandıkları heval kavramı aynı zamanda birbirileri için canlarını feda etme anlamına gelmektedir. İhsan Eliaçık'ın İsa'nın havarilerinde geçen havari kavramının heval anlamına geldiği yönündeki bilgisi de bu kavramın derinliğini ifade etmesi açısından dikkat çekicidir. Yine Ezidilerde eşlerin birbirini “haval” diye tarif etmesi de önemli bir bilgidir. Demokratik uygarlığın direniş damarının bilgi ve sezgisini içinde taşıyan bir kavram olduğu aşikardır. Arkadaş anlamına da gelen heval kelimesinin coğrafyamızda büründüğü anlam ise kısaca birbiri uğruna canını feda edecek kadar birbirini sevmektir.

Etimolojik olarak incelediğimizde Kürtçe'nin Kurmanci lehçesinde heval, arkadaş ve yoldaş olarak kullanılmaktadır. Kurmanci “hev” yani “birlikte, beraber” kökeninden gelmektedir. Farsça'da olan “ham” sözcüğü ile eş kökenlidir. Töre Sivrioğlu'nun Avesta Dili, Grameri ve Sözlüğü adlı kitabında ise heval sözcüğünün Türkçe'de arkadaş, Sanskritcede priyakrit, Avestada frya, Pehlevicede dost, Farsça da dost, Zazaca da ombaz olduğu ifade edilmektedir. Kitapta;

“Avesta'da birçok arkadaş tanımı ve kelimesi vardır. Türkçe'ye dost olarak tercüme edilmiş olan frya'nın Germen dillerinde arkadaş demek olan freund/friend ile olan benzerliği ortadadır. Diğer bir arkadaş kelimesi birçok varyasyonu bulunan riatha/rataya'dır. Mithra'nın sekiz arkadaşı onun için casusluk yaparlar. Karı koca ya da sevgili anlamında kullanılan yatak arkadaşı haxan, iyi arkadaş dost anlamında ise hushaxa veya hushaxi kullanılmaktadır. Olumsuz anlamlar taşıyan zışta ise kötülerle arkadaşlık kuranlar için kullanılır; “daêva,zışta”. Aşao-urvata ise doğrulukla arkadaşlık kurandır. Arkadaşlık ise “axşiti” doğrudan barış kelimesi ile ilintilidir. Arkadaşlıkla ilgili kelimeler barış hariç modern İranî dillerde bulunmamaktadır.”³ demektedir.

Kadın ile erkek arasındaki bağın hakimiyet ilişkisine dönüştüğü günümüzde heval kavramının eş yaşam ilişkilerindeki anlamına odaklanmak elbette önemlidir. Bu kavramın kapsadığı anlamın eş yaşam ilişkilerinde büründüğü hakikatin özgürlük ile olan bağlantısı da incelenmeye değer bir konudur. Karşılıklı saygı, sevgi ve güvene dayalı bir eş yaşam ilişkisinde yeri geldiğinde birbiri için canını feda etme erdemi ise bütünlüklü bir bakış açısını gerektirir.

³ Töre Sivrioğlu, *Avesta Dili Grameri ve Etimolojik Sözlüğü*, İstanbul: Avesta Yayınları, 2015.

Kadının “mülk”, erkeğin “sahip” olduğu günümüz ilişkilerinde bu ilişkilerin sonucu olan katliamların, tecavüzlerin, tacizlerin, cinnetlerin çözümlenmesi açısından da gereklidir. Mülkü üzerinde her türlü tasarruf hakkına sahip olan, yeri geldiğinde seven yeri geldiğinde döven bir erkek egemen anlayışa karşı hevalik bağına dayanan ilişkileri yaratmak önemlidir. Duygu ilişkilerinin bedensel paylaşımların ötesinde bir anlamı olduğunu ve bu anlam keşfedildikçe bedenine yabancılaşan gerçeğin kendini tanımmasının daha çabuk gerçekleştiğini anlatır. Ve tarihten örnekler bu bağın yaratılmasının imkânsız olmadığını bize anlatır.

Zarife’nin Hevali Alişer

Dersim’in Şeyh Hasenanlı aşiretine mensup olan Alişer ile Zarife, Koçgiri’nin Ümraniye nahiyesine bağlı Azger köyünde doğdular. Her ikisinin de 1882 yıllarında doğduğu tahmin edilmektedir. Alişer ve Zarife öğrenimlerini Sivas’ta yapıyorlar. Alişer’in zekiliği, sorgulama gücü ve şairlik yeteneği komple bir öncü olduğunu yansıtmaktadır. Zarife’nin bağımsız iradesi ise doğal toplumun direnen kadın damarlarını bağrında taşıyan Alevi kadınlara bir örnektir. Özgür düşünce ve duyguların önünde en büyük engelin bağımsız olamama olduğunu anlayan Alişer ve Zarife’nin birlik ve beraberlik arayışının her zaman temel hedefleri olması da ayrıca örnek alınması gereken bir konudur. Kürt kadınlar arasında ulusal bilinci oluşturma arayışına giren ve bunun propagandasını yapan Zarife öncü bir kadındır.

Duygu ve düşünce birlikteliğini en üst düzeyde yaşayan Alişer ile Zarife’nin çocuk sahibi olmamasının bilinçli bir tercih mi yoksa doğal bir durum mu olduğu konusu da ayrıca incelenmeye değerdir. Zarife yiğitliği ile tanınan bir kadındır. Yaşamında karşılaştığı tüm sorunları diyalog ile çözmeye çalışan, düşman ile dahi her şeyden önce diyalog yolunu seçen Alişer ve Zarife eş yaşama dair güzel bir örnektir.

Yaşamları boyunca özgürlük için mücadele eden Alişer ve Zarife’nin yaşamlarına dair fazla kaynak yok maalesef. Bu konuda bir yazı kaleme alan Zin Evinwelat;

“İlk gençlik yıllarında yaşamlarını birleştirdiler. I. Emperyalist Paylaşım Savaşı sırasında ilk kez aktif mücadeleye katıldılar. Rusya ile görüşerek, Ermenilerle ilişki kurdular. Bir direniş mücadelesinin olmazsa olmazı örgütlenme faaliyetini hiç ara vermeden sürdürdüler. Sivas (Sêwaz), Malatya (Meleti) ve Dersim bölgelerinde çalışmaların sorumluluğunu alarak, 1914’te özgür bir Kürdistan için çalışmaları başlattılar. Kürdistan Teali Cemiyetine 1919 yılında bir mektup göndererek, Dersim ve Koçgiri Kürtlerinin, cemiyete bağlı olduğunu bildirdiler. Alişer ve Zarife, Koçgiri direnişinin komutanlığını büyük bir titizlikle üstlendiler. Direnişin yenilgiye uğramasından sonra Zarife ile eşi ve yoldaşı Alişer’in Koçgiri’de kalma koşulları yoktu. Ama onlar halkı bilinçlendirme faaliyetlerinde sınır tanı-

madılar. Zarife ve Alişer, Dersim’e gittikten sonra halkı saz ve deyişlerle bilinçlendirme çalışmaları yaptılar. Şiirleri dilden dile dolaştı. Halkı birliktelik yönünde eğitirken, bir yandan da Dersim aşiretleri arasında varolan kan davalarını ortadan kaldırmak için çalışmalarında hiç durmadılar. Aşiretler arası sorunların çözümünde görev çoğunlukla Zarife’deydi. Çünkü Zarife, onurlu duruşu ve halka verdiği güvenle, toplumda saygın bir yer edinmişti.”⁴ demektedir.

Zarife’nin Alişer’e “heval” diye seslenmesi ve zamanla birbirlerine heval demeleri de birçok anlamı içinde barındırmaktadır. Bugün bile öldürüldükleri mağaranın önünden geçenler, onların ölmediğini, birinin “hevalê min” diğerrinin de “hevala min” diye birbirine seslendiklerini söylemektedir.⁵ Alişer ve Zarife’nin birlikteliği, bilgeliği, dostluğu üzerine öyküler ve destanlar yazılmaktadır.

Heval kavramı ile anne, bacı, karı, koca, ata ve benzeri aile bağları alt üst edilmektedir. Tekil sevgide, evrensel sevgiyi ya da evrensel birliği yakalamanın bilgisidir belki de. Ailenin ötesinde bağların da olabileceğinin müjdesidir. Bugün özgürlük mücadelesi ile ispatlanan gerçeğe tarihten verilen bir sestir esasında. Hiçbir şeyin kendiliğinden durup dururken gerçekleşmeyeceğinin güçlü bilgisidir. Birbiriyle bağlantılı olan tarihi an’da anlamanın, toplumu bireyde çözümlemenin, aşkı da özgürlük mücadelelerinde aramanın bilgisi de diyebiliriz. Anlamalı bir birlikteliğin imkânsız olmadığını bize anlatan direniş destanıdır aynı zamanda.

Zarife, eşi ile ilişkilerinde son derece saygılı, ona yoldaşça yaklaşan ve tüm yaşamlarını halkının özgürlüğüne adayacak denli kararlı bir Kürt kadındır. Hem Kürtleri, Kürdistan’ı çok seven hem de zerafetiyle örnek olan bir kadındır. Uzun süre Zarife ile aynı evde kalan ve Dersim katliamında kardeşi şehit olan Zarife’nin yakın arkadaş, dostu Gulşa Akkuş, onu şöyle anlatmaktadır:

“Alişer, Zarife’nin ismini kullanmaz, ona hep hevalê derdi. Öyle çağırırdı. Kürtleri, Kürdistan’ı ne kadar çok seviyorlardı? Bunu ben biliyorum. Çok, çok büyük bir bağlılıkları vardı. Her şeyleri Kürdistan’dı. Başkalarının tayyarelerinin üzerinde uçmadığı bir Kürdistan onların bütün isteğiydi. Bir seferinde Zarife’nin yanındaydım. Çiyaye Munzur’un Zeranik (Yeşil yazı) tarafına bakarak, bir yandan da benimle konuşuyordu. “Bu dağlar umut dağlarıdır. Bizim isteklerimizin gerçekleşmemesi diye bir şey olmaz.” diyerek konuşmasını sürdürdü. Kürtlerin başarılı olacaklarına,

⁴ Zin Evinwelat, *Bir Şahikalar Destanı Dersimli Zarife*

⁵ “Dersim’den Portreler: Alişer ve Zarife”, *GOMANWEB*, 6 Temmuz 2017, http://gomanweb.org/GOMANWEB2/2010_Klasoru/Temmuz/06Temmuz/dersimden_portreler/aliser_ve_zarife.html, (Son Erişim: 6 Temmuz 2017)

kazanacaklarına kesin gözüyle bakıyordu. Benim sorularıma, bizlerin sorularına tane tane yorulmadan cevap verirdi. Cevap vermekten bıkmazdı. Zevk alarak anlatırdı. Misafirperverliği de dillere destandı Zarife'nin. Sık sık görüşmeler yaptıkları Dersim'in aşiret temsilcilerini zevkle misafir ederdi. İnsanlarla görüşmek, sorunlarına cevap bulmak onu mutlu ederdi. Onun bir diğer yanı nişancılığıydı. İyi bir silahşördü. Tabancasını hep yanında taşırdı. Her zaman 'kollık pusti'sını (tabancasını) beraberinde taşırdı. Kütüklüğü çapraz bağlardı. Kütüklüğü hep mermi doluydu. Bir gün Zerenik'te (Yeşil yazı) Kem oğulların harmanın da atış yapılacaktı. Atıcılar, nişancılar arasında Zarife'de vardı. Bizim insanlar zaman zaman atış yaparlardı. Çevredeki aşiretlerden de atış için gelirlerdi. O gün harmanın öbür ucuna, loğun üzerine bir şişe koydular. O şişeye nişan alınacaktı. Kadın, çoluk çocuk herkes izlemeye geldi. İlk Zarife atış çizgisine geçti. O, kollık pusti ile ilk atışında şişeyi vurdu. Seyredenler de çılgık koptu. Ve bir süre aralıksız mermiler sıkıldı. Kendini kabul ettirmiş bir kadındı. Onun yeri ayrıydı. Bir seferinde kendisine neden hep burada kalıyorsunuz? Köyünüze gitmeyecek misiniz? dedim. Gülerek 'Biz artık Dersim'liyiz. Dersim, Koçgiri Kürtleri'nin yaylasıdır. Bu dağlar da bizim cenazelerimize de yer var.' dedi." ⁶

Zarife ve Alişer, yaşamları boyunca sadece direniş saflarında yer almakla birlikte; çok iyi birer ozan ve Kürdolog olarak da tarihe isimlerini yazdırdılar. Çok sayıda Türkçe, Kürtçe'nin Kırmanç ve Zazaki lehçelerinde şiir ve halk hareketi üzerine olan görüşlerini kaleme almış, bugün hala dilden dile dolaşan türkülerin ozanı, mücadele gerçekliğinin, yaşadıkları dönem ruhunun taşıyıcısı olmuşlardır. Kürt gerçeğinde kanayan bir yara olan ihanetin dumuruna uğrayan Alişer ve Zarife 19 Temmuz 1937'de bir toplantı için gittikleri mağarada katledildikten sonra kesilen başları Dersim kasabı olarak bilinen Abdullah Alpdoğan'a gitti. Katliamda bizzat yer alan Jan. Alb. Nazmi Sevgen'in, Zarife ve Alişer'e ait belgelerin, şiirlerin, onlar tarafından kaleme alınan Dersim Destanı adlı çalışmanın ve kendilerine ait çok sayıda fotoğrafın yer aldığı sandığı, Genelkurmay yetkililerine teslim etmekle birlikte; anılarında ve farklı yazılarında Alişer ve Zarife'yi anlatmaktan geri durmaz: "Alişer'in kesik başının resmini ben aldım. Fakat kesik başın resmini alırken ürperdim, tüylerim diken diken oldu. Günlerce o baş, gündüz hayalimde, gece rüyamda yaşadı." ⁷

Daha katledilmeden bir efsaneye dönüşen ikiliye, ünlü eserinde Kürt kadının kahramanlığını anlatırken yer veren Nuri Dersimi;

⁶ Akt. Zin Evinwelat, a.g.e.

⁷ Mehmet Bayrak, "Koçgiri İsyanı ve Alişer ile Zarife", *Bernamegeh*, <https://www.bernamegeh.com/kocgiri-isyani-ve-aliser-ile-zarife/> (Son Erişim: 12 Kasım 2022)

“Zarîfe, kocası gibi Kürt milli davasına bağlı, aynı yüksek gayeleri takip eden, eşsiz bir Kürt kızı olduğunu, hayatında doğrudan isbat etmiştir. Zarîfe, Kürt kadınları arasında milli uyanış için eşsiz bir propagandacı olmuştur. Zarîfe, Alişer’e daima, Kürtçe’de (arkadaş) anlamına gelen (heval) sözüyle hitap ederdi. Ne yazık ki, fikir ve duygu itibarıyla tam bir birlik olan bu ailenin bir çocuğu olmamıştır. Zarîfe, her yıl Dersim’e gider, milli gayeler hakkında nutuklar söyler ve aşiretler arasındaki ilişkileri ciddi bir hâkim gibi hallederdi.” diyor ve ekliyor: “O kendi döneminde okuma-yazma bilen, hem siyasi hem de askeri bir Kürt kadınıydı. Çok sefer Alişer bir şey yapmadan önce onun düşüncesini sorar, fikrini alırdı. Ona sormadan karar vermezdi. Zarife savaşıydı. Çok sayıda kadın da onunla birlikte savaştılar. Onlar da silahlıydılar. Çarpışmalar başlamadan önce silahlı eğitim aldılar, yaptılar.”⁸

Alişer ile Zarife’nin devlet tarafından el konulan kitaplarına ulaştığımızda özgürlüğe kayıtlı bir eş yaşamın duygu ve düşüncelerini daha güçlü hissedecek ve okuyacağız. Alişer ve Zarife’nin son anını da Cemşid Şar şu dizelerle dile getirmektedir:

“tujik dağındaki mağaraya vardılar

ses verip/ses alıp

içeriye bir dost gibi girdiler

kendilerine ekmek ve cephane hazırlayan

Alişeri arkasından vurdular

ve Alişer’in eşi Zarife

ne söze gelir/ ne tarife

öylesine görkemli

güzel

yiğit bir insan

ilkin şaşırdı bir an

arkasından atıldı üstüne Alişer’in

- “hevalımı” vurmayın aman

dedi

⁸Nuri Dersimi’den akt. Mehmet Bayrak, a.g.e.

ve çekip silahını can yoldaşının
vanklî'yı yere devirdi
sonra satılmışlar
soluğunu söndürdüler onun da
ve Zarife
çiçekli bir dal gibi düştü Alişer'in üstüne
yıl otuzyedi
ay temmuz
gün karalı dokuzdu
ve sehere doğru
esilmiş iki ışıklî baş
paşa alpdoğan'a teslim edildi
yel sustu
ay bulutu kuşandı
su akmadı bir an...."⁹

“En kutsal sevgi ölümü göze aldığıdır”

Kürdistan sosyolojisinde eş yaşam arayışı hiçbir şekilde bitmemektedir. Bu konuda Mem û Zin destanından Siyabend û Xece'ye, Alişer ile Zarife'nin arayışından Reşoyê Silo ile Zeyno'nun hikayesine kadar çok fazla anlatım vardır. Kimisinde gerçekleşmeyen aşkların acısı yaşanırken kimisinde de birlikte özgürlük için mücadele etmenin azmi vardır. Bunlardan Ağrı direnişinin kahramanlarından olan Reşoyê Silo ile Zeyno'nun direnişi de anlatılmayı bekleyen bir eş yaşam destanıdır. Derwişe Avde ile Adule'nin aşkındaki isyan, Reşo ile Zeyno'nun aşkındaki güven ile yansımaktadır. Alişer ile Zarife'nin hevalliği ile de bugüne kadar ezgilerde, destanlarda, masallarda kendini sürdürmektedir.

Bu anlamın sanatı, kültürü, sosyolojisi ise bugün Beritanlar, Zılanlar, Zeryanlar ve Çiyagerlerin mücadele azminde yaratılmaktadır. Zeryan'ın günlüğündeki şu sözleri bu azmi ne güzel anlamlandırıyor;

⁹Faik Bulut, *Belgelerle Dersim Raporları*, İstanbul: Yön Yayınları, 1991, 192-193.

“Son süreçte yaşadığım duygu mizansenine bir tanım bulmaya çalışıyorum. Tarihi örnekler beynimde canlanıyor. Bir Adule Derweş destanı kendisini tekrarlıyor. Önderlik bizleri, kadın gerillayı Adule’ye benzetiyor. Derweş-Adule, 12’ler destanı bu çağda kendini yeniliyor. Adule Milan aşiretinin soylu kızı. Onunla aynı aşirete mensubum. Yani ben de Milan’lıyım. Derweş yiğit bir Kürt erkeği savaşkan ve onurlu. Adule-Derweş’i, yiğidini yitirdiğinde bir ağıt yakar. Delala Derweşa diye yanık bir ağıt. Derweş son soluğunu Adule’nin dizleri üzerinde verir. Kendimi Adule’ye benzetsem abartıya kaçmaz. Ben de dizlerimin üzerinde Derweş gibi yiğit Kürt gençlerinin son soluğuna tanık oldum. Fakat bir ağıt yakacak fırsatı bulamadım. Adule bir Derweş yitirdi ve bu kadar acıyla ağıt yaktı. Ya ben kaç Derweş yitirdim. Onlar çağın Derweş’i. Onlar ülke aşkıyla yiğitçe savaştılar. Yaşadığım bu gönül bağımlı daha önce hiç yakalamamıştım. Öyle candan, içten, hesapsız ve ölesiye. En kutsal sevgi uğruna ölümü göze aldığındır”¹⁰

¹⁰ Ayşe Kaçar, *Şırnak Direniş Günlüğü*

Cinsel Özgürlük mü, Özgürlüğün Cinsel Politikası mı?'

Nagihan Akarsel

Hayatın dokularına dokunarak aşkı dokumak bir oluşturmaktır. Aşk, sonsuz bir ilişki ağı ile her şeyin birbirine bağlı olduğu gerçeğini ifşa eder. Her oluşun amacı olan uyumu yakalamayı hedefler. Bununla hayatı anlamak ister. Özgürlüğe varmanın bir yolu olarak tanımlar. Aynı zamanda özgürlük olmadan nefes alamayacağını fısıldar. Kimi zaman evrenin bütün güzelliklerini arama ve evrenle katışıksız bir bağ kurma arayışı olur. Kimi zaman ben ile sen'in biz olduğu an'ın büyüleyiciliğine kavuşma amacı. Nihayetinde bir başlangıç hali. Bir yaratma edimi. İki farklı dünyanın, iki farklı doğanın, iki farklı oluşun birbirini tamamladığı An ya da...

Başlangıç bir bütünün içinden belirir. Ve o bütünün parçaları ile kendini görünür kılar. Parçalar bütünü, bütün parçaları besler. Hayat bu bütünlük duygusu ile uyum ve ahengi yakalar. Bu uyum ve ahenk ile oluşunu tamamlayan insan hayatının anlamı ise toplumsallığında saklıdır. Hayat adına toplumsallığa ilk adımımızı nasıl atacağımız ise en önemli soru olarak cevaplanmayı bekler... İlk adım aynı zamanda temel çelişkinin adının konulması anlamına gelir. Ve ikinci adımda bu temel çelişkinin analiz edilmesi olur. Üçüncüsü alternatif olanın bilgisinin paylaşılması ve inşası olur. Bu kimi zaman yaradılış mitolojileri ile formüle edilir. Kimi zaman kutsal metinlerde sırlı bir hakikate büründürülür. Kimi zamanda modernite sosyolojisine kaynaklık eden beden algılarına mahkûm edilir. Ama illa ki de anlaşılmak ister bu bütünlük ve başlangıç hali...

* Nagihan Akarsel, "Cinsel Özgürlük mü, Özgürlüğün Cinsel Politikası mı?", *Jineoloji Dergisi*, Sayı: 8, 2018, 201-215.

Zaman ve mekânın dahi ayrı dünyalara yerleştirildiği bir çağda kim bütünü kavramak ister? Hayatın yalnızca kendilerini ilgilendiren kısmı ile ilgilenen insan için her şey hızla yok olup gitmekte. Herkes yaşadığı kadarına ikna olurken kim bütünü kavradığını iddia edebilir? Zira bedeni ile ruhu arasına çekilen perdeden hayatı izliyor insan. Anlamı hız ile orantılı, an'ı tüketmeye kayıtlı bir ömrü doldurma arayışı sürüp gidiyor. Başka hayatlardan ömür kırıyor. Her kırma ile kendi hayatından uzaklaşıyor. Oysa kirpiğinden kaşına, göz renginden kalp atışlarına, saçının telinden ayağının tırnağına kadar her şeyi bir bütünlük içinde değil midir insanın? Evrenin tüm mucizeleri insanda da gerçekleşmiyor muydu? İnsan mikro evren değil miydi? Sorgusuz sualsiz nasıl bedeninin bir makine olmasına izin vermişti?

Dualizmi kutuplara yerleştiren ve varoluşa mahkûm eden uygarlık kadın ile erkek arasındaki bağı da kutsallık ile lanetlilik arasında gidip gelen karşıt anlamlara dönüştürmüştür. Varoluşunu karşıtlıkları üzerine yaratan insan varlık bilincini nasıl oluşturacak ve nasıl tam olacaktı? Ateş ile suyu, beden ile ruhu, kadın ile erkeği, ay ile güneşi, zaman ile mekânı, yaşam ile ölümü, iyi ile kötüyü, an ile sonsuzluğu karşıt kutuplara koydukça kendisinden uzaklaşan insan varlık tanımına nasıl ulaşacaktı? Bununla bağlantılı olarak “Batıda medeniyetin, doğuda onurun”² ifadesi olan cinselliğe dair tabuları nasıl yıkacaktı?

Bu bağı kadın dokunuşlarıyla yeniden tanımlamak gerekmektedir. Orada gizli olan anlamı kadın bakışıyla yeniden yorumlamaya ihtiyaç vardır. Cinselliğin toplumsal tarzda inşa edildiğinin ve cinsellik ile iktidar arasında doğrudan bir bağ kurulduğunun farkında olarak bu tanımlı gerçekleştirmek önemlidir. Kadınların oluşturacağı bir cinsel politikanın özgürlüğün cinsel politikası olacaktır. Jineolojî ile bu anlamı aramak, yorumlamak ve tartışmak ise yaşamın başlangıç anına duyulan saygının bir gereğidir. Bugüne kadar bu yönlü yapılan bütün arayışları incelemek, özgürlüğün sosyolojisine uygun bir cinsel politikayı oluşturmak önemli bir görevdir. Kadının kaybedişinin başlangıcı olan cinsel kırılmayı çözümlemek kadar özgür, iradeli, başarılı bir cinselliğin nasıl olması gerektiğine odaklanmak gerekmektedir. Çünkü cinsellik bir sistemdir. Beyin hücrelerinden ayak parmaklarına kadar örgütlü olan çok güçlü bir sistem, çok güçlü bir enerji. Böylesi bir enerjiyi yok etmeye çalışmak ve yahut lanetlemek doğanın diyalektiğine terstir. Böylesi bir gayeden ziyade son derece güçlü ve örgütlü olan bu sistemi tanıma ve nasıl yaşamalı sorusuna cevap verme önemli olmaktadır.

² Stockholm Üniversitesi, Etnoloji, Karşılaştırmalı Din ve Toplumsal Cinsiyet Bölümü'nde öğretim üyesi olan Fataney Farahani, "Cinselliğin Diasporadaki Anlatımları: İranlı İsveçli Kadınların Kimlik Oluşumu" konulu doktora çalışmasını Amargi Feminist Kitabevi'nde aktardığı bir röportaj:

<https://m.bianet.org/bianet/print/115601-bati-icin-cinsellik-medeniyetin-dogu-icin-onurun-gostergesi> (Son Erişim: 10 Kasım 2022)

Farklılıkların eşitliğine, felsefi ve bilge bir arkadaşlığa, özgürlüğün sosyolojisini inşa etme yoldaşlığına, eşit temsiliyet hakkına kadar birçok yönüyle kadın ile erkek arasındaki ilişkileri özgürleştirme amacına odaklanan özgür eş yaşam kuramında ilişkilerin bu yönünü tahlil etmek olmazsa olmazdır. İktidarın kendisini en fazla kurumlaştırdığı alan olan kadın ve erkek bedenlerinin cins eksenli tanımlanmasını ve kadın ile erkek arasında arkadaşlığın gelişmeyeceği tezini teşhir etmek kadar bu yabancılaşmış ve metalaşmış bedenin ruhsal ve düşünsel güç ile bağının nasıl kurulacağı ve bu ilişkinin nasıl yaşanacağını tartışmak önemlidir.

O halde bu alanda özgürlük düzeyini nasıl yakalayacağız? Modernite sosyolojisi ile bu alana yüklenen sahte anlamları nasıl deşifre edeceğiz? Sıradanlaştırılan, güdülerin tatmininden öteye bir anlamı kalmayan bir cinsellik ile özgürlük sosyolojisi inşa edilebilir mi? Cinsel politikasız bir paradigma ile de özgürlük sosyolojisi inşa edilemeyeceğine göre bunun yöntemi ne olmalıdır? Cinsellik sadece bir üreme içgüdü müdür? Ya da mesele ömür boyu aynı yatağı paylaşmak mıdır? Çernişevski'nin "Nasıl Yaşamalı"³ kitabında Vera Pavlovna'nın ayrı odalarda yatma yöntemi midir? Aleksandra Kollantai'nin işçi sınıfının cinsel ahlak anlayışını oluşturmayı ivedi bir görev olarak gören cinsel özgürlük anlayışı mıdır? Rosa Luxemburg'un bir ömür boyu koruduğu bağımsızlığının, bireyselliğinin ve de aşkının uzlaşmaz karşıtlığında büyüyen çelişkiler midir? Kurtuluşunu bir başkasına endekslemek midir? Bu konuda aklımıza hemen Simon De Beauvoir'in, "Kurtuluşu bir başkasında görmek yıkılmanın en güvenli yoludur." sözü geliyor mesela. Buna rağmen Jean Paul Sartre'yi kaybetmemek için açık ilişki modelini uygulayan yaklaşımı mıdır? Kadınların bu konuda yaşadığı tüm deneyimler değerli olduğu gibi bu deneyimlerin paylaşılmasına ve ortak akıl olarak da tanımladığımız politikasının oluşturulmasına ihtiyaç bulunmaktadır.

Erkek egemen anlayışı cinselliği iktidar ile özdeşleştirirken kadın aklı ve ruhunun cinselliğin özgürlük ile bağını toplumsal bağlamda inşa etmesi önemlidir. Kurtuluşu başkasında aramak köleliği derinleştiren bir anlayış olduğu gibi böylesi bir anlayışın içinde günlük cinsel birleşmeler köleliğin hem kaynağı hem devamcısı rolündedir. Bir yanda kutsal bir alan olarak gösterilen mevcut aile kurumunu diğer yanda cinsel doyum için genelevleri adres gösteren bir sistemin, bir erkekliğin deşifresini nasıl yapacağımız yine cinsel doyumsuzluğu körükleyen, iktidarı besleyen toplumsal cinsiyetçiliği nasıl aşacağımız bu ortak akıl ile mümkündür. Bilgilerimizin yaşamımıza, düşüncelerimizin hislerimize, enerjimizin eylemimize, özgürlüğümüzün tüm olma bilincimize yani aşkımıza dokunmasını ancak böyle sağlayabiliriz. Bunları an'da dokumanın bilgisine ortak bir akıl ile ulaşabiliriz.

³ Nikolay Gavriloviç Çernişevskiy, *Nasıl Yapmalı?*, çev., Mazlum Beyhan, İstanbul: Kor Kitap, 2020.

Karşıtların mükemmel birliğinden doğan ahenge inanmak ise başlangıç için önemlidir. “Cinsellik başta olmak üzere canlılığın tüm özelliklerini bir düşünce biçimi olarak görmek önemlidir”⁴ çünkü...

Bugüne kadar ileri bir söylem olarak cinsel özgürlük veya cinsel devrim kavramları ile tanımlanan bu alanda yeni bir kavramlaştırmaya ihtiyaç vardır. Ya ilerilik ya da gericilik şeklinde keskin ayrımlara kapı aralayan cinsel özgürlük kavramı ekseninde yaratılan sonuçlara baktığımızda ortaya çıkan özgürlükten çok köleliğin meşru yöntemlerle sürdürülmesi olmaktadır. Bir tartışmanın başlangıcı olarak bu konuda Özgürlüğün cinsel politikası kavramının kullanılmasını öneriyoruz. Elbette bu tartışmaya açık bir öneridir. Yine bu konunun kendi başına bir dosya konusu olduğunun bilinciyle bu yazıda özgürlük ahlakı ve bilinci ile bağlantılı cinselliğin aşkın bütün olma hali ile bağını anlatmaya çalışacağız.

Tarihte Bütünü Kavrama Arayışları

Oluşun başlangıcından mitolojiye, felsefeden semavi dinlere kadar pek çok inanç sisteminde cinsellik özel bir yere sahip olmuştur. İnanışların yanı sıra çeşitli sosyal ve kültürel deneyimlerde de bu sürmüştür. Bu birlikteliği gerek tek eşlilik biçiminde kutsamak olsun gerek cinselliğin gücünü enerjisel olarak çeşitli amaçlar için kullanmak olsun farklı dinamikler üzerinden gerçekleşmiştir. Aslında dünyada her şeyin bir bütün olduğu bilgisine ulaşma amacı bugüne kadar çeşitli şekillerde sürmüştür.

Mesela mitolojik anlatımlarda tesadüflerin çağrıya atıf edildiği zamanlar vardır. Bu zamanları fark etmek ve bilinçli bir farkındalıkla bu tesadüflerin izini sürmek zordur. İçsel labirentlerin içinden incelmış bir sezgi ile bu izi sürmek, yola düşmek ise daha zor... Aniden gelip yüreğe oturan bir çağrı ile ölüp yeniden dirilmeye koşmak gibidir her şey... Değişim ve dönüşüme hazır olmak ya da... Bu çağrı dönüşüme hazır olanların karşısına çıkmaktadır. Korkuların sarıp sarmaladığı bu gizemli dünyada bildiği dünyanın konformizmine kapılan birey çağrıyı reddetmektedir. Daphne'nin Apollon'un çağrısına kulağını tıkayarak bir ağaç kütüğüne dönüşmesi buna örnek olarak verilebilir. Bu çağrıya cevap vermemek kişinin kendi ruhsal süreçlerinden kopması ve sıradanlaşması olarak da anlaşılmaktadır.

Yola çıkmanın bütün sorumluluğunu üstlenenler ise doğanın yardımına koşan sesleri duymakta gecikmemektedir. Aklın sınırlarını geçerek ruh ile bütünleşmeyi amaçlayan böylesi yolculuklarda insanın rehberi bütün doğa olmaktadır. Bazen ay ışığının silüetinde beliren bir gülümseme, bazen bir güneş ısısında bü-

⁴ Abdullah Öcalan, *Demokratik Uygurlik Manifestosu 1. Kitap: Kürdistan Devrim Manifestosu*, Diyarbakır: Aram Yayınları, 2009.

yüyen özgürlük ateşi, bazen bilge bir kadın, bazen bilge bir erkek... Mühim olan arayıştan vazgeçmemektir sadece.

Ancak huzursuzluk ile beslenen insanın takılı kaldığı bu eşikte bilinç ötesinin deneyimlerine hazır olmak kolay değildir. Ben'i geride bırakıp biz olmak büyük bir deneyimdir. Ben ve Sen'in biz olduğu yerde hayata yeni bir pencereden bakmak zordur. Eşik öyle bir yerdir ki burada karanlık ile aydınlık, iyi ile kötü, olmak ya da olmamak, kadın ile erkek, yaşam ile ölüm, güzellik ile çirkinlik, ay ile güneş, gece ile gündüz başta olmak üzere tüm düaliteler bir olmaktadır. Bu eşiği anlatan Çarpışan Kayalar mitolojisi kimi zaman darboğaz yaratan kimi zaman açılarak denizcilere yol veren hareketli kayalar düalitenin darboğazını anlatmaktadır. Birbirine karşıt kimi değerleri temsil eden iki kıta arasındaki eşikten geçmeyi başaran kişi kendi olma bilincinin derinliklerinde yol almaktadır.

Eşikten geçildiğinde yeniden doğum alanına gelinmektedir. Bu kimi zaman bir mağara, kimi zaman bir tapınak, kimi zaman da bir lahittir. Mitolojilerde sıkça kullanılan rahim imgesinin de sembolleri olan bu alanda kişi birçok sınavdan geçmektedir. Ve yeniden doğmaktadır. Bu yolculukta belirsizlikler diz boyudur. Ancak ölümle yüzleşmeyi göze alan kişi sonsuz yaşam ödülünü almaktadır. Psykhe'nin (Ruh), Eros'a (Aşk) kavuşmak için nice zorlu sınavlardan geçmesi gibi. Bir sonraki aşamada erkek kadının koşulsuz sevgisiyle aşk ile sarmalanmaya hazırdır artık. Bu aşamaya, "Hieros Gamos" ya da 'Kutsal Evlilik' de denilmektedir. *Kutsal Evlilik*, içimizdeki eril ve dişil yönlerin mükemmel uyumu olarak tanımlanmaktadır.

Egodan özgürleşme safhası olarak da tanımlayabileceğimiz bu aşamada erkeğin bütün ego parçalayıcı enerjilere açık olması gerekmektedir. Erkek bu aşkınlığı derin bir sezgiyle algılamaya başlayacaktır. Bu nedenle korkar ya. Ancak feminen enerjiden de destek alan kişi bu aşamadan sonra tümüyle sınanmış olarak tanrıçanın evine kabul edilir. Ve bu deneyimin sonunda kahraman baba ve annenin 'bir' olduğunu öğrenmektedir. Dünyevi kimliğinden dönüşen, ruhani kimliğinde yeniden doğan, düalitenin sınırlamalarından özgürleşen kahraman artık aşkın bir hal ile donanmıştır. Bundan sonraki aşama artık bu bilgiyi aktarma aşamasıdır. Ölüm korkusundan özgürleşmek,

Ben'i
geride bırakıp biz
olmak büyük bir deneyimdir.
Ben ve Sen'in biz olduğu yerde
hayata yeni bir pencereden bakmak
zordur. Eşik öyle bir yerdir ki burada
karanlık ile aydınlık, iyi ile kötü, olmak
ya da olmamak, kadın ile erkek,
yaşam ile ölüm, güzellik ile çirkin-
lik, ay ile güneş, gece ile gündüz
başta olmak üzere tüm düa-
liteler bir olmaktadır.

korkusuzca yaşama özgürlüğüne kavuşma erdemidir. Bu bir anlamda ne geçmişte ne de gelecekte olma, ama *an*'da, yani *sonsuzluk zamanı*'nda yaşayabilme sanatıdır.

Tek tanrılı dinlerin hâkim olmadığı Orta Amerika yerli topluluklarında ise yaratılış düşüncesinin dayandığı eril dişil tanrı sadece dinsel değildir. Bütün simgesel düzenlere sirayet eden farklı bir toplumsal cinsiyet yapısının özelliklerini taşımaktadır. Burada ilahların, insanların, nesnelerin, zamanın ve mekânın toplumsal cinsiyeti vardır. Örneğin mekanik paradigmada zaman ve mekân ayrı iki olguyu tanımlarken Kuzey Amerika yerlilerinde dünya kelimesi aynı zamanda bir yıl anlamına gelmektedir. Döngüsel zamanın dişilliği, çizgisel zamanın erilliği ifade etmesi şeklinde binlerce zaman diliminin olduğu belirtilmektedir. Döngüsel zamanın menstürasyondan geldiğine inanılırken, “Zaman ve dalgaları çeken ay denizde gelgit dalgalarına, döl yatağındaysa kan dalgalarına neden olur... Ayın dolunaydan yeni aya değişen hallerinin oluşturduğu dizi bir ay sürer ki bu kadınların aylık zaman deneyimine karşılık gelir, güneşse hep aynı biçimdedir, tıpkı erkeğin zaman deneyimi gibi” denilir. Burada kadın, erkek, zaman ve mekân algısının bütünlüğü dikkat çekmektedir.

Yine gece ile gündüzün bir olduğu 21 Mart'ta kadın ile erkeğin de bir olduğu ve kutsal evlilik törenlerinin doğanın döngüsüne uygun bir şekilde bu zaman diliminde yapıldığına dair Êzidîler, Yarısanlar ve Aleviler de var olan ritüellerin ayrıca çözümlenmeye ihtiyacı vardır. Bu inançlarda bir sır olarak korunan gerçeğin ne olduğuna dair çeşitli spekülasyonlar yapılmış olsa da bu sırrın hayatın kutsal bağına dair olduğuna kuşku yoktur. Yaşam, doğa ve toplum ile bir bütünlük içinde yapılan bu ritüeller kimi zaman semah ile kimi zaman batizmi yani 25 Aralık'ta Zerdeşt'in doğum gününü kutlayan ritüellerle, kimi zaman yar ile isimlerini bütünleştiren yarısanların bütünlüğünü anlatan şiir ve müzikleriyle yansıtmaktadır.

Bütün Olma Gerçeği Nerede Nasıl Kimin Eliyle Bozuldu?

Bu noktada “Cinselliğin bir bütün olma bu bütünlüğü koruma olduğu gerçeği nerede nasıl kimin eliyle bozuldu?” sorusu önemlidir. Kaderci veyahut maddeci yaklaşımlarla bugün bu anlamdan uzaklaştığımız bir gerçektir. Temel güdülerden biri olan cinselliğin bu kadar temel olmasının bir nedeni nesli sürdürme amacının yanı sıra bütün olma duygusuna duyulan özlemdir. Varlığının diğer yarısı ile bütünleşme arayışı olan insanın acılı ve sancılı arayışıdır. Fiziksel bir tatmin olmanın ötesinde bir bütün olma arayışı ya da. Hacı Bektaşî Veli'nin, “Bir olalım diri olalım” şeklinde formüle ettiği gerçek ya da. Bedenin ruh ve düşünce buluşması da diyebiliriz. Fakat ruhu, bedeni, düşünceyi birbirinden koparan batı modernitesinde yalnız aklıyla var olmaya çalışan insan için çok fazla anlamı olmayan bedensel bir hazdır. Sevgi, saygı

ve güvenden yoksun olduğunda bu hazzın bedenin istila edilmesinden başka bir anlamı olmadığı gerçeğidir. Böylesi bir cinsellikte ise doyumsuzluğun daha da arttığı bilgisi önemlidir.

Tek tanrılı dinlerden olan Yahudilik de üreme esaslı bir cinsellik esas alınırken kadının her anlamda aşağılanması en dikkat çeken boyuttur. Hristiyanlık ise cinselliği rahip ve rahibe uygulamasıyla kadrolarına yasaklamıştır. Batı uygarlığının gelişiminde bu uygulamanın önemli bir role sahip olduğunu belirten Abdullah Öcalan buna ilişkin şöyle demektedir:

“Hristiyanlık cinsiyetçi toplumun olumsuzluklarını bu kadrosal uygulamayla oldukça sınırlamıştır. Ruhsallığın zihniyet üzerindeki cinsellik baskısını gemlemesi toplumsallığın gelişiminde önemli rol oynamıştır. Fakat özgür eş yaşamı mümkün kılan diyalektik gelişime yol açamamış; ona karşı tepkisel olarak gelişen şey kapitalist modernitenin toplumsal cinsiyetçi patlaması olmuştur. Modern mülkiyetçi tek eşli yaşam, rahip-rahibe kültürüne karşıt bir yaşam tarzı olarak ikinci bir uç noktayı, bir kutbu doğurmuştur. Modernist tek eşli yaşamdaki bunalımın temelinde Hristiyanlıktaki rahip ve rahibe kültürü yatar. Her iki kültür de cinsiyetçi toplumun aşılmasında tikanıp kalmıştır. Batı toplumundaki cinsiyetçi kültür bunalımında bu gerçeklik saklıdır”⁵

Konuya ilişkin İslâmî çözümün de başarılı olmadığını belirten Öcalan bunu şu sözlerle ifade etmektedir:

“Rahip-rahibe yaşamının tersine cinsel doyuma öncelik tanıyan İslâmiyet, çok sayıda eş ve cariye konumundaki kadınla sorunları çözeceğini sanmıştır. İslâm’daki harem uygulaması bir nevi özelleşmiş genelev rolündedir. Genelevden farkı, bazı kişilere özel kılınmış olmasıdır. Özde aralarında fark yoktur. Doğu toplumunun Batı toplumlarının gerisine düşmesinde bu cinsiyetçi toplumsal uygulamanın belirleyici rolü vardır. Hristiyanlığın cinsiyetçiliği gemlemesi moderniteye yol açarken, İslâm’ın cinsiyetçi aşırı doyumunu teşvik etmesi ise bu konuda eski toplumdaki durumun daha da gerisine düşmesine ve Batılı modernite toplumu karşısında yenilgiye uğramasına yol açmıştır. Doğu kadını ve erkeğinin Batı kadını ve erkeği karşısında yenik düşmesinde toplumsal cinsiyetçiliğin rolü oldukça önemlidir. Cinsiyetçilik toplumsal gelişme üzerinde sanıldığından daha fazla etkilidir. Doğu ile Batı toplumları arasındaki farkın açılmasında cinsiyetçiliğin rolü üzerinde önemle durmak gerekir. İslâm’ın cinsiyetçilik anlayışı gerek kadının derinliğine köleleşmesinde gerekse erkeğin ik-

⁵ Abdullah Öcalan, *Demokratik Uygarlık Manifestosu 5. Kitap: Maskesiz Tanrılar ve Çıplak Krallar Çağı*, İstanbul: Amara Yayıncılık, 2015.

tidarcı kesilmesinde Batı uygarlığındakine nazaran çok daha olumsuz sonuçlar doğurmuştur.”⁶

Doğu’da kadın erkeğin eğri kabuğundan yaratılırken, batıda dişil bedeninin erilin yetkinleşmemiş eksik bir kopyası olarak tanımlanması söz konusudur. Ortaçağ’da söz konusu olan tıbbi bilginin kadını eksik erkek olarak tanımlaması ile Hristiyan cinsiyet kurgusu arasında açık bir ilişki vardır. Bu bilgi kadını eksik erkek olarak tanımlamaktadır. Kadını erkeğin eksik bir kopyası olarak gören bir anlayış söz konusudur. Bu modern tıbbı miras kalan en önemli bilgidir. Öte taraftan modernlikte beden, zaman ve mekândan etkilenmeden fakat onu etkileyerek bağımsızca hareket eden bir “varlık” olarak tasarlanır. İçerilmiş ve sıkı bir belirlenimcilik ekseninde sınırları çizilmiş olan beden algısı uygarlığın temel metaforudur. Rasyonel bir akıl ve bireysel bir beden ile oluşunu tamamladığını iddia eden insan bedenlere mahkûm edilmiş durumdadır. Beden algısı ile bütünleştirilmiş olan cinsiyet algısının tek arayışı ise o bedeni tatmin etmek olmaktadır. Yine kadın bedenini hastalıklı ve ayrıcalıklı gösterme pratiği kadın bedenine dair algıyı, bilgiyi ve eylemlilik hallerini iktidarın sızdığı bir alan haline getirmiştir. Ve orada modern bir kadınlık tanımı yaratılmıştır. Kadını salt beden algısı ile ele alan modernitede kadın nefstir. Erkeği tatmin etmesi gereken bir araçtır. Kadını bedenine ve üretrasına kapatan bu anlayış onu metalaştırma sürecini de hızlandırmıştır. Kısacası standart ve homojen yaklaşım kadının nefis olduğu gerçeğidir. Oysaki modernite ile bütünleşmemiş, devletleşmemiş yerel kültür ve inançlarda kadın bedeni akışkanlığın, canlılığın, dönüşümün ifadesidir. Bu kültürlerde kadın nefestir. Bu noktada Şems Tebrizi’nin, “Kadın bilene nefes, bilmeyene nefstir” sözü aklımıza gelmektedir.

19. yüzyılda da kadın ile erkek arasındaki bu bağ anlama arayışları sürmüştür. Bu çelişkiyi çözmeye çalışan filozoflardan Hegel özbilinç oluşmasını ifade etmek için “tanıma” kavramını kullanmıştır. Buna örnek olarak kadın ve erkeğin cinsel olarak karşılaşmasını kuramlaştırarak anlatmıştır:

“Alet kullanan insan doğayı kendi güdülerini gidereceği bir araç olarak görürken, cinsiyetlerin karşılaşmasında güdüler kendisine ait bir sezgiye kavuşur. Ne olduğunun bilgisine varır. Her fail diğerine bir belirsizlik ve ürkeklikle ama yine de belirli bir güvenle yaklaşır, çünkü kendisini bir başkasında dolaysız olarak görmektedir.”⁷ diye tarif etmektedir.

⁶ Abdullah Öcalan, *Demokratik Uygarlık Manifestosu*, 5. Kitap: *Maskeli Tanrılar ve Örtük Krallar Çağı*, İstanbul: Amara Yayıncılık, 2015.

⁷ Tery Pinkard, *Hegel*, çev., Mehmet Barış Albayrak, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2012.

Kendi özüne bir başkasında varmanın yolu ya da kendine dair bilgiyi kendisinin dışında edinmenin yolu olarak tanımlayan Hegel, özbilincin kaynakasal birliğini erkek ve kadın olarak ikiye bölmüğünü ifade etmektedir:

“Cinsel birleşmede, her bir fail ortak bir bakış açısı yaratmanın en temel haline katılırlar; bu ortak bakış açısı "aşk"ta, bir bilgi biçimi olarak ilk ve en dolaysız halindedir. Cinsel birleşme, faillerinin bilincinin derinlikli doğasını açığa çıkartır. Özbilince sahip bir cinsel birleşme, bu nedenle "doğal" olandan, cinsiyetin derin biyolojik çekiminden daha fazla bir şeydir; her bir fail, radikal biçimde derinlikli olan kendi öznel bakış açıları'nın ve bizzat kendilerinin bir başkasında tanınmasının, henüz çok derinlikli olmayan ama insan bireyselliğinden ve cisimlenişinden de kopmamış olan bir bakış açısını somutlaştırdığını anlarlar. Hegel'in ifade ettiği üzere, kendisinin bu şekilde farkında olan bir cinsel birleşmede, kişinin "işlenmemiş (ungebildetes) doğal benliği tanınır.”⁸

Bu tanımlamaya rağmen cinsiyetler arası farkları hemen her zaman etkinlik ve edilgenlik, bilen ve bilmeyen, hayvansal ve bitkisel gibi ikilikler üzerine kuran Hegel kadın erkek eşitliğinin zayıf bir uyarlamasını yapmaya çalışmış olsa da genel olarak etkin bağımsız kadın fikrinden hoşlanmadığı da bir gerçektir. Hegel'in bu notları da Christiana Charlotte Johanna Burkhardt'la evlilik dışı bir oğlunun dünyaya gelmesine neden olan cinsel ilişki içinde olduğu bir dönemde ele alması da tesadüf olmasa gerek.⁹

Karl Marx ve eşi Jenny'in öyküsüne baktığımızda Marx'ın bir ömür boyu zengin bir ailenin kızı olan Jenny'i ekonomik anlamda mutlu etme arayışının olduğunu görürüz. Kendisinden dört yaş büyük olan ve çocukluktan itibaren sevdiği Jenny ile ilişkisi çok inişli çıkışlı olmasına rağmen tükenmemesi önemlidir. Temel çelişkinin ekonomi olduğunu ifade eden Marx'ta bu ilişkinin bir rolü olduğunu belirtmek abartılı olmayacaktır. Hegel'in çözümünün ulus-devlet anlayışı ve onun çekirdek aile olarak kurumlaşmasında da kadın ile erkek arasındaki karşılaşmayı çözümlediği şekilde inkâr etmesinin ve etkin bağımsız kadından hoşlanmamasının da etkisi vardır mutlaka.

Kısaca temel çelişkiyi ekonomi ile çözmek isteyen Marx'ın, devlet ile bu kurumlaşmayı yaratacağına inanan Hegel'in aksine Öcalan kutsallık ile lanetlilik arasında ele alınan mayınlı bir alandan eş yaşam alanından başlamanın önemine işaret etmektedir. Kadın ile erkek arasında bozulan dengenin dünyadaki bütün dengelerin bozulmasının ana kaynağı olduğunu belirtmektedir. Devletli uygarlığın en büyük

⁸ Tery Pinkard, a.g.e.

⁹ Tery Pinkard, a.g.e.

sapmasının bu alanda olduğunu ifade etmektedir. Şimdi yaratılması en zor olan alan olması da bu sapmadan kaynaklıdır. Yaşamın kaynağı, ahengi, güzelliği bu ilişki ile bağlantılıyken tersine bu ilişkinin iktidar güçlerinin hizmetine sokulması kaybedişin kaynağı durumundadır. Öcalan şöyle demektedir:

“Kadın-erkek ilişki tarihi en deklase, anlamını yitirmiş ne onunla olunur ne onsuz olunur gibi bir tükenmişliğe gelip dayanmıştır. Başlangıç devrimini bu kaotik durumun tahliline dayandırmayanların kaosu sürdürmekten başka şansları yoktur. Kişisel ve kolektif çıkış yapanlar, ancak bu alanı bilimsel, sanatsal ve felsefi olarak temel alırlarsa, özgür eş yaşamına doğru adım atabilirler. Bu çıkış adımları, çokça sanıldığı gibi iki kişi arasındaki tekil, özel adımlar olmayıp, gerçekleştirilecek demokratik sosyalist topluma ilişkin evrensel ilk adımlarıdır.”¹⁰

Özgürlük Ahlakı

Evreni anlama tanıma arayışımız bizi özgürlüğün tanımına da ulaştıracaktır. Abdullah Öcalan’ın, “Evrenin amacı özgürlüktür diyesim geliyor” belirlemesi de bununla bağlantılıdır. Doğayla, toplumla, yaşamla, kadınla bağı kopmuş olan bilimin bireyin her tür güdüsünü tatmin etmeye odaklandığı özgürlük tanımının evrenin dili olmadığı bir gerçektir. Özgürlük evrendeki müthiş uyumu anlamak ve bu uyumun, ahengin insanda nasıl gerçekleştiğini anlama arayışıdır belki de. “En sert kayalarda kök salmaktan”¹⁰ tatalım, en dip dalgalar ile yarışmak, bir şeytanokun bilgisine erişmektir ya da. Bilemiyorum. Evrenin bir parçası olduğunun bilinciyle evreni anlama, anlam verme ve yorumlama gücüdür ya da... Şimdi söylenenler de mutlak gerçekler değil elbette. Önemli olan mutlaklık değil, mutluluk nihayetinde. An’da mutlu olmanın bilgisine ulaşma teatisi diyelim bir de... Evrende iki kişi ya da iki şey arasındaki frekans uyumunun adı olan rezonansı yakalayabilmektir ya da. Katıksız, beklentisiz, dürüst, samimi, karşılıksız bir sevgi ile sevdiğinde dünyanın öbür ucunda da olsa sevdiğini hissettiğin ya da koruyabildiğin gerçeğidir. Bu bağı özgürlük ahlakı ve özgürlük bilinci ile koruyabilme gücüdür ya da.

Zira kadın ile erkek arasındaki ilişkilerin özgürlük ahlakından yani etik ilkeden uzaklaştığı bir çağda yaşıyoruz. Bu çağda ne kadar çok kadınla ya da ne kadar çok erkekle beraber olduğun özgürlük ölçütü olarak ele alınmaktadır. Cinsel tatmini arayan ya da cinsel enerjiyi akıtmak için cinsler arasındaki ilişkinin birlikteliğine kodlanan insanlık en çok da bu ilişkide değerden yoksunlaşmaktadır. İnsanın oluş gerçeği en

¹⁰ Abdullah Öcalan, *Demokratik Uygarlık Manifestosu, 4. Kitap*, Diyarbakır: Hawar Yayınları, 2011.

¹¹ Abdullah Öcalan, *Görüşme Notları*, İstanbul: Mezopotamya Yayınları, 2015.

çok bu ilişkide sakatlanmaktadır. Evren ile olan bağı yok olmakta, akışkanlığını kaybetmektedir. Bu güdüsünü tatmin etmek için kendisine sayısız sanal proje ile gelen kapitalist uygarlığın basit bir metası ya da kölesi olmaktan kurtulamamaktadır. Bu güdüyü tatmin etme arayışı tüm köleliklerin kapısını aralamaktadır. Etik es-tetik ilkeden yoksun bir bedensel haz arayışı ile gelip geçici bir birlikteliğin sınırlarına hapsolmaktadır.

Metalaşan, makineleşen bedeninin ruhsal-düşünsel-bedensel bütünlüğünü sağlayamadığı içinde doyumsuz bir şekilde bir kişiden başka bir kişiye savrulmaktadır. Hem bedensel hem sosyal anlamda kendisini köleleştiren bu bağın özgürlük ahlakı yani etik ile bağını oluşturmaktan ise imtina etmektedir. Çünkü özgürlük ahlakı ile bütünlüklü bir bağı yakalamanın zorlukları çok fazladır. Özgürlük ahlakında salt bir güdüyü tatmin etme arayışı yoktur. Bir bütünlüğe ulaşma arayışı vardır. Bunun zamanı, mekânı ve toplumsal meşruiyeti olmazsa olmazdır. An'da özgür bir mekânda bir olmaya kayıtlıdır. Basit bir tatmin olmanın ötesinde bütün olmanın hazzına ulaşmayı ifade etmektedir. Bunun için kadının da erkeğin de hazır olması, belli bir olgunluğa kavuşmuş olması önemlidir. Yine kadının da erkeğin de iktidar ilişkilerinden kendilerini bağımsız kılmalarıyla mümkündür. Köleleştiren bir bağa değil özgürleştiren bir bağa kayıtlıdır özgürlük ahlakı. Ama şimdi bu tatmin özgürlük ahlakından yoksun bir şekilde her yerde aranmakta hatta yaşanmaktadır.

Kadın ile erkek arasındaki bu bağ bir hâkimiyet ilişkisine dönüşmekte, teslim olma güdüsüne endekslenmiş bir şekilde doyuma ulaşmanın yöntemleri aranmaktadır. Oysa ne kadar çok ilişki o kadar çok tatmin değil tam tersi ne kadar çok ilişki varsa o kadar az tatmin yaşanmaktadır. Kadın da erkekte de çeşitli şekillerde yaşanan doyumsuzluğun alabildiğine arttığı modernite sosyolojisinde fast food beslenmeden tutalım fast sexe kadar tüketim alabildiğine artmış bulunmaktadır. Kapitalist modernite yeni kavramlaştırmalar ile bunu meşrulaştırmaktadır. Bunun temeli uygarlık tarihi boyunca çeşitli şekillerde atılmış olmakla birlikte birkaç örnek verebiliriz. Mesela 19. Yüzyılda Victoryen sendromu olarak da isimlendirilen dönemde kadınların cinsel arzuları olamazdı. Cinsellik bütünlenmek için değil daha çok Anglosakson üretmek için yapı-lırdı. Amaç değil araçtı. Kadınlara yapılan en temel nasihat, "Gözlerini kapat ve İngiltere'yi düşün.

Özgürlük ahlakında
salt bir güdüyü tatmin etme
arayışı yoktur. Bir bütünlüğe
ulaşma arayışı vardır. Bunun zamanı,
mekânı ve toplumsal meşruiyeti olmazsa
olmazdır. An'da özgür bir mekânda bir ol-
maya kayıtlıdır. Basit bir tatmin olmanın
ötesinde bütün olmanın hazzına ulaş-
mayı ifade etmektedir. Bunun için ka-
dının da erkeğin de hazır olması,
belli bir olgunluğa kavuşmuş
olması önemlidir.

Ve ola ki zevk alma gafletine düşersen o zaman “Her şey İngiltere için dersin”¹² şeklindeydi. Yine Venedik’te yaşayan Kazanova’dan İspanyol efsanelerindeki Don Juan’a veyahut 20. Yüzyılda John Kennedy’e kadar seks bağımlılığını seks hiperseksüalite kavramı ile meşrulaştırması bunun bir başka boyutudur. Bu bağımlılığın adının kadınlar için nemfomani, erkekler içinde satriasis olduğunu belirterek meşrulaştırma işlemine devam etmektedir. Bu isimlendirmelerin Freud’un erkekler için kullandığı Oidipus kompleksi ile kadınlar için kullandığı elektra kompleksi kavramlarının geldiği aşama olduğunu düşünmeden de edemiyoruz.

Kadını bir cinsel meta olarak gören erkek egemen anlayış kadın ile doğru bir birlikteliğin sırlarını aramaz haliyle. Yine bu sevginin arkadaşı, dost, yoldaşı, heval her anlamı karşıladığının farkında olmaz. Bir bakışla, bir dokunuşla, bir gülüşle doyuma ulaşmanın sırrına ermeyenler tatmin olmazlar. Bütün bedenlere bir tatmin olma arayışı ile bakarlar. Yüzünü görmediği, bakışlarına kilitlenmediği, gülüşünü hissetmediği, sesini tanımadığı kadınlarla ya da erkeklerle birlikte olmaktan çekinmez. Ruhu bedeninden çoktan göç etmiş olan bu insan gerçeğinde ruhsal düşünsel bedensel bütünlükten bahsetmek ya da onun mümkün olduğuna inandığını belirtmek de bir ütopya olarak kalır.

Kadın ya da erkek olsun çağımızda sistemin kodlarını her anlamda kendinde taşıyan cinsler için bedensel tatmin en büyük amaç olarak karşımızda durmaktadır. Her kadın ya da her erkeği sadece bir beden olarak görme algısı ve anlayışı, onu o anda ağına düşürme ya da kafesine kapatma fantezisi özgürlük ahlakından uzaklaşmasına neden olur. Bu hazı tanımak için gösterdiği azami çaba her seferinde kendi bedene çarpıp durur. Bedeni beyinden ve kalpten akan enerjiden, istekten, sevgiden, aşktan yoksun bırakıldığı için acır. Mutlu olmaz.

Bu bütünlük duygusunu zedeleyen bir başka konu ise üreme güdüsüdür. Özellikle soyunu sürdürme, çoğalma içgüdüğü en güçlü güdülerden biridir. Bir erkek sevse aşkından dağları delegecek kadar sevse dahi bu üreme güdüsüne çoğu zaman yenik düşer. Bu yönlü örnekler de çoktur. Örneğin yıllarca bir birlikteliği sürdürmek için onca bedeli göze alan bir ilişki erkeğin bu güdüsü nedeniyle kaybeder. Uygarlık tarihi bunun sayısız örnekleriyle doludur. Baba olma güdüsünün gücü bütün olma, bir ömür varlığının diğer yarısını bulmuş olmanın huzuru ile özgür yaşamı bu temelde yaratma şansını bir kenara iter. Ya da baba olma güdüsü özgürlük ahlakı ile bütünleşmesinin önünde engel teşkil eder. Özgürlük mücadelesinin içinde dahi olsa özgürlüğe kendini yatırma gücünü elinden alır. Köleleşme, boyun eğme, ağlama, yalan söyleme, alışma, kendini sunma, hakaretleri sindirme gibi birçok tutum ve davranışa açık hale gelir.

¹² Elifhan Köse, *Bir Keşif Olarak Modern Kadınlık*, Ankara Üniversitesi KASAUM, 24 Aralık 2009.

Kadın ile erkek arasındaki bu handikap aynı zamanda tüm köleliklerin üzerinde yükseldiği zemini ifade eder. Toplumun köleliğe açılması da bu yolla olur. Tüm ahlaksızlıkların üzerinde işlevselleştiği bu kurumsal zeminde özgürlük ahlakından bahsetmek de ütopya olarak algılanır. Örneğin bedensel temas için fırsatı varken bunu yapmamak ahmaklık olarak nitelendirilir. Küçük beyaz bir yalan ile birlikte olmak için bir zemin hazırlama fırsatı varken bunu yapmamak zayıflık olarak tanımlanır. Bunun için çaba sarf etmemek aşk da iddiasının düşük olması olarak ifade edilir. Belki sevdiği kişi de böyle algılar. Ama özgürlük ahlakından taviz vermeye başladığın andan itibaren hem kendini hem onu ve belki de biz olma gücünü kaybedeceğinin farkındalığı önemlidir. İşte bu farkındalığın bilinci nasıl olacaktır? Bir ilişkide özgürlük ahlakını nasıl oluşturacaksınız? Kısacası sevdiğiniz, varlığının diğer yarısı olduğuna inandığı diğer yarın ile biz olma bilincine ve bu sizin kapsadığı evrenin gizli sırlarına nasıl ulaşacaksınız? Yani nasıl yaşayacaksınız? Nasıl yaşamalı sorusunun yanıtı nedir?

Özgürlük Bilinci

Öyle bir çağda yaşıyoruz ki kişi inandığı değerlere dahi kuşku ile bakar durumdadır. Varlığının diğer yarısını bulduğunu, özel olanı seçme gücünü kazandıkça geneli tanıdığını, geneli tanıdıkça özel olanın neden özel olduğunun bilgisine ulaştığını bilse dahi bunların kendi yüklediği anlamlar olup olmamasından kuşkulmaktadır. Özel olan nedir? Genel olan nedir sorularının cevabını bulmakta zorlanmaktadır. Özel olanın bir mülk ilişkisi olarak anlamlandırılmayacak kadar derin olduğu ya da sesinde, bakışında, gülüşünde, bedeninde bütün olma duygusunu keşfettiği olduğu bilgisi anlatılmayı beklemektedir. Saygı ve güven ile korunan, bireyde bir bütünlük duygusu yaratan bu alanın özgürlük bilincinin ve mekanizmasının nasıl olacağı da kapsamlı bir araştırmanın konusudur.

Evrendeki farklılıkların eşitliğine, çoğullaşmaya ve çeşitlenmeye dayalı özgürlük ahlakı ve bilincinin esnek, akışkan ve yaratıcı yönünü keşfetme bilinci önemlidir. Özgürlük bilinci ve özgürlük ahlakının toplumsallık ile bağına kurmak gereklidir. Yani özgürlük liberalizmin belirttiği ekseninde, “bırakın yapsınlar, bırakın kırsınlar” özgürlüğü değildir. Ya da kafama eseni yaparım da değildir. Tam tersine toplumsallığın bilincine ulaştıkça özgürlüğün anlamı ifşa olmaktadır. Nitekim duygu dünyasını çözümlemeyi başaran kadın ve erkekler başka kadın ve erkekler ile arkadaş olmayı başaracak kadar güçlenmişlerdir. Öcalan bunu şöyle dile getirir:

“Uygarlık sistemlerinin eş yaşamı ‘özel yaşam’ alanı olarak kutsaması, toplumsal hakikatin en tersyüz edilmiş bir yargısıdır. Aslında kamusalın özel, özelin kamusal olarak kavranması toplumun doğasına daha uygundur. Eş yaşamdaki ilişki, evrenselliği ve tüm toplumsal bağları temelde etkileyen özelliklere sahiptir. Uygarlığın en büyük ikiyüzlülüğü, bu evrensel ilişkiyi sadece çok mahrem ikili bir tekil olgu saymasıdır. Sosyolojik bilginin değersiz ve yarsız olmasının en temel nedenlerinden biri budur.”¹³

Öcalan bu sözlerle özel ile genelin birbirine ne kadar bağlı olduğuna işaret etmektedir. Ve sosyolojik bilginin yanlışlığını bu yanlış tespit ile bağlantılı olduğunu ortaya koymaktadır.

Geneli tanıyarak mı özele gitmek gerek yoksa özeli tanıyarak mı genel sağlıklı ilişkiler kurulabilir? Yani kadın ile erkeğin bir cins olmanın ötesinde birbirini tanımadığı çağımızda genelin içinde özeli keşfetmek ya da özelden yola çıkarak geneli keşfetmek mümkün müdür? Bu sorunun statik bir cevabı yoktur. Her insan kendi yaşam diyalektiğine, toplum gerçeğine ve ahlakına uygun bir şekilde yaşar. Ancak 1960’lardan sonra başlayan cinsel devrim, cinsel özgürlük gibi tanımlamaların çok da buna hizmet etmediği-

nin farkında olmak önemlidir. Cinsel özgürlük adı altında bedensel tatminler arayan ve geline aşamada sevgisiz, güvensiz, saygısız, özgürlük ahlakından yoksun ilişkileri meşrulaştıran bir anlayışı savunmak da doğru değildir. Kadının kendi cinselliğini tanıması gerekli olmakla birlikte bunun yönteminin bedensel arayışlara indirilmesi ne kadar doğrudur?

Cinsel özgürlük adı altında bedensel tatminler arayan ve geline aşamada sevgisiz, güvensiz, saygısız, özgürlük ahlakından yoksun ilişkileri meşrulaştıran bir anlayışı savunmak da doğru değildir. Kadının kendi cinselliğini tanıması gerekli olmakla birlikte bunun yönteminin bedensel arayışlara indirilmesi ne kadar doğrudur?

Şimdi birçok özgürlük hareketinde yaşanan temel handikabın da bu olduğu bir gerçektir. En ileri düşünceyi savunmakla beraber duyguyu bu düşünce ile birlik tanımlamada yaşanan zorluk cinsel politikanın belirlenmesinde de bir zorlanmaya neden olmaktadır. Duygunun özgürlük ahlakı ile bağını kurmada ve toplumsal meşruiyetini sağlamada yaşanan zorlanma gizli kapaklı, kirli ilişkilerin yaşanmasına

¹³ Abdullah Öcalan, *Demokratik Uygarlık Manifestosu 5. Kitap: Maskeli Tanrılar ve Örtük Krallar Çağı*, İstanbul: Amara Yayıncılık, 2015.

neden olabilmektedir. Kişi en büyük ahlaksızlığı, en büyük yalancılığı bu ilişki alanında yaşayabilmektedir. Kendisine saygısı olan insanlar ise bu ilişkiyi bütün toplumsal arayışların hizmetine vererek koruyabilmektedir ancak.

Cinsel özgürlük tanımlamasının nasıl bir özgürlük anlayışı ile birlikte kullanıldığı önemli olmaktadır. Kapitalist modernitede özgürlük her isteğin, her güdünün tatmin edilmesi ve bireye hizmet etmesi temelinde ele alındığı için günlük, gecelik ilişkiler sıkça yaşanmakta, evlilik ilişkilerinde aldatma, aldatılma en üst düzeyde yaşanabilmektedir. Bu noktada, “Özel alan politiktir” belirlmesine katılmakla beraber bu belirleme de belirtilen konudan farklıdır. Kadını kamusal alandan koparan ve ailenin sınırlarına hapseden orada da erkeğin insafına bırakan, köleleştiren bir özel alandan bahsetmiyoruz. Ulus devlet anlayışının kurumlaşmasını sağlayan Fransız devriminde özgürlük olarak sunulan bir ev, bir eş bir işe sahip olma olgusundan da bahsedilmiyor. Zira bu anlayışın kadının mülkleştirilmesi anlayışını daha da kurumlaştırdığı nettir. Yani kadın köleliği kurumsallaştırılmış, bunu besleyen bir diğer adımı da bir diğer yüzyılda yani yirminci yüzyıldaki cinsel devrim ve cinsel özgürlük söylemleri ile kadın bedeninin tamamen metalaştırılması olmuştur.

Nasıl Yaşamalı?

Kapitalist modernitede özgürlük anlayışı olarak sunulanın köleliğin kurumsallaştırılması ve meşrulaştırılması olduğu aşikârdır. Özgürlüğü ahlaktan yoksun ele alan bu anlayış ilişkilerdeki kötürümleşmenin de temel sebebi olmuştur. Devrim adına yola çıkan birçok harekette de bu kötürüm olma hali devam etmiştir. Kadın ve erkek birlikteliği birbirini beğenme ve seçme sonra bıkınca bırakma özgürlüğü şeklinde tanımlanmıştır.

Savaşan, özgürleşen, güzelleşen kadın ya da erkek diyalektiği daha çok yirminci yüzyılın son çeyreğinden itibaren Kürdistan özgürlük mücadelesi ile gündeme gelmeye başlamıştır. Kadının xwebûn yani kendi olma bilinci, erkeğin kadının kendi olma bilinci ile kendini tanıma ve yaratma süreci içiçe bir şekilde sürmüştür, sürmektedir.

Kadın ile erkeğin birbirine cins olmanın ötesinde arkadaş olarak bakmasının bilgisine ulaşma mücadelesidir aynı zamanda. Kadın ile erkek arasında felsefi, bilgelige, arkadaşlığa dayalı tahakküm içermeyen akışkan bir ilişki yaratmanın mücadelesi ve politikası geliştirilmektedir. Bu bağ kadının da erkeğin de kendini tanıması yolunda önemli bir adımdır. Kendini tanıdıkça doğru olanı seçme ve anlam verme bilgisine ulaşmadır.

Ancak asıl sorun özel dediğimiz böylesi bir duygu gelip yüreğine oturduğunda ne yapılacağı konusunda yaşanmaktadır. Bu konuda ya dar dogmatik pastırmacı yaklaşım ya da küçük burjuva özgürlük anlayışına dayalı ahlaki ölçülerden uzak yaşamayı esas alan, bunu tercih ettiği içinde zamanla çürüyen bir yaklaşım göze çarpmaktadır. Böylesi ilişkilerin sonu ise kendine saygısını kaybetme, en temel değerlerinden kopma olmaktadır. Burada bu sorunu nasıl çözeceğimiz problemi karşımıza çıkmaktadır. Özgürlük tanımımıza uygun bir özel alanı yaratmak mümkün mü sorusu cesaretle sorulmayı beklemektedir. Ya da Öcalan'ın, toplumsal inşa için olmazsa olmaz olarak gördüğü bu ilişkilerin nasıl yaratılacağı konusu gündemimize oturmaktadır.

Kadının da erkeğinde özgürlük ölçülerine ulaşması başlangıç için önemli olmaktadır. Özgürlük için mücadele etmek, sosyalist bir bakış açısı ile toplumsallığı yarattığının bilincinde olmak gerekmektedir. Kadının ve erkeğin başlangıç olarak iktidar ve cinsiyetçi ilişkilerinin dışına çıkması önemlidir. Kadının “Ben benim” bilincine ulaşması yani xwebun olması birinci adımdır. Bunun için hemcinsini tanıması, deneyimi paylaşması ve yeni olanın bilgisine ulaşması gereklidir. Erkeğin erkek gerçeğinin karanlık yüzüyle yüzleşmesi ve korkularını aşması bir diğer adımdır. Çünkü erkek en çok da kendi karanlığından korkar. Erkeğin iktidar alanı olarak da tanımlayabileceğimiz bu alanda erkek egosunu tatmin etmeye odaklanmış durumdadır. Böylesi bir erkek için de bu arayış anlamsız bir serüvenden başka bir şey olmayacaktır. Kadının yanı başından ayrılmayan yalnızlık ve acının temel sebebi işte budur. Afrodit'in Adonis'e olan aşkının acılı sonu, Attis'in Kibele'yi aldatma girişimi, Frida Kahlo'nun Diego'ya olan mektubundaki, “Senden neden vazgeçtim biliyor musun” şiirindeki sitemi,¹⁴ Nilgün Marmara'nın, Silvia Plath'ın yaşamdan vazgeçiren sır, Simon de Beaiuvour'un ömrünü adadığı Jean Paul Sartre'yi anlama arayışı, Rosa Luxemburg'un Leo'ya olan sonsuz aşkına rağmen yanı başından ayrılmayan umutsuzluk ve yaşadığı yenilgi bize bu konuda kadınların yaşadığı handikapları anlatmaktadır.¹⁵ Yine Furuğ Ferruhzad'ın, “Umutlarımı aşkımı tekmeleyen bir erkeğe, vefa ettim/ ne verdimse ona helali olsun/ ancak karşılıksız kalbim ki hiçe bağışladım”¹⁶ sızısıdır. Salome'nin aradığı

¹⁴ “Frida Kahlo, Diego Rivera'ya Yazdığı Aşk Mektupları”, *İzdiham Dergi*, 4 Mart 2016, <https://www.izdiham.com/frida-kahlo-diego-rivera-ya-yazdigi-ask-mektuplari/> (Son Erişim: 12 Kasım 2022)

¹⁵ Rosa Luxemburg, *Sevgiliye Mektuplar*, çev., Nuran Yavuz, İstanbul: Agora Kitaplığı, 2006.

¹⁶ Rıza Berahani, “Şair Furuğ Ferruhzad'ın Yaşamı Üzerinden İran'da Kadının Yeri”, *Cafrande*, 29 Nisan 2020, <https://www.cafrande.org/sair-furug-ferruhzadin-yasami-uzerinden-iranda-kadinin-yeri-riza-berahani/> (Son Erişim: 12 Kasım 2022)

aşkın bedensel hazzardan azade olmasının ne Nietzsche ne Fraud ne de Rilke tarafından anlaşılmamasının sızısı diyelim birde. Erkeğin kadının duygularını anlama derdinin olmaması konusu ayrı bir yazı konusu elbette. Ancak burada değinmek istediğimiz kadının duygularını anlayabilecek bir erkeğin olup olmadığı sorusudur. Ya da erkeğin özgürleşmesinde kadının rolünün ne olduğu gerçeğidir. Böylesi bir erkeği yaratmada kadının rolüdür. Esasta ise iktidar ile özdeşleşen cinsiyetçi toplumun bu arayışlara rağmen kendisini en çok da bu ilişki de kurumlaştırması gerçeğidir. Nasıl yaşamalı sorusunun cevabının da bu deneyimlerin hepsinin araştırılması, tartışılması ve nasıl bir cinsel politika istendiğinin netleştirilmesi ile bağlantısı vardır.

Sonuç

Sonuç olarak bu duygunun gücünü keşfetmek, bunun için doğru insanı seçmek ve ölüme onunla her anlamda meydan okumak çok zordur. Bu insanı seçerken ölçünün neye göre olduğunu anlamak bilimsel, felsefî, sosyolojik ve etik ilke ile donanmış bilge bir bakış açısı ile adanmışlık ve sevgi ister. Ruhsal, düşünsel ve bedensel bütünlüğüne kavuşma erdemine kayıtlıdır çünkü. Ruhu, düşüncesi, bedeni paramparça edilmiş olan kadın ve erkeğin böylesi bir bütünlük duygusuna ulaşması ve yaşadığı yabancılaşmayı aşması ise öyle kolay değildir. Zaman yitirilmiş aşkların sızısını çekerken, toplumsal doğa yanlış teşhis ile günbegün kanarken, ahlaki politik ölçüler çağın dibine vurmuşken bunu söylemek dahi büyük cesaret ister.

Önemli olan bu bağı kadınların ortak aklı ile yaratmaya ihtiyaç olduğunun bilincinde olmaktır. Özgür eş yaşam kuramı ile kadının ve erkeğin ulaşması gereken ölçülere ulaşmayı hedeflemektir. Sosyalist, ekolojik bir eş yaşama ulaşmanın temel ölçüsünün kendini tanıma ve kendine olan saygıyı korumak ile bağlantısını kurmaktır. Cinsler arasında bozulan dengeyi yeniden yaratma mücadelesinden vazgeçememektir. Cinsel özgürlükten ziyade özgürlüğün cinsel politikasını yaratabilmektir. Bunun özgürlük ahlakı ve özgürlük bilinci ile bağını kurmak, estetik bir yaşamın bununla kurulacağını bilincinde olmaktır.

Nasıl yaşamalı sorusunun cevabına özgürlük ahlakı, özgürlük bilinci ve farkındalığının gücüyle ulaşabilmektir. Bunun için büyük bir mücadeleyi göze almak, yalnızlıktan korkmamak ve her şeye rağmen umut etmekten vazgeçmemektir. Her kadının birbirinin deneyiminde benzer duyguların olduğuna güvenmek, bunları tespit edip aşmanın ve özgürlüğe denk olanın bilgisine ulaşmaktır. Bu konuda korkmamak, birbirine güvenmek, nasıl bir yaşam istediğin konusunda ortak bir akla ulaşmaktır. Bu aynı zamanda özgürlüğün cinsel politikası olacaktır. Bu konuda feministlerin, “bilinç yükseltme odaları”

deneyiminden yararlanmak, Rosa Luxemburg, Alexandra Mikhailovna Kollantai¹⁷, Emma Goldman, Fûruğ Ferruhzad ve daha nice kadının bireysel deneyimlerini¹⁸ araştırmak önemlidir. Yine Kürdistan Kadın Özgürlük Hareketi'nde analiz etme, çözümleme yöntemi ile sürdürülen cins bilinci, cins sevgisi, cins mücadelesi olarak formüle edilen yöntemlerini araştırmak önemlidir. Xwebûn yani kendin olma bilincine ulaşmanın sanatını yaratma ve özgün eğitimlerde, özgün kamplarda paylaşmak, erkekler ile tartışmak, yazmak, çizmek ve özgür olanı yaratmak elzemdir.

¹⁷ Alexandra Mikhailovna Kollantai, *Marksizm ve Cinsel Devrim*, çev., Kemal Yalım, İstanbul: Akyüz Yayıncılık, 2001.

¹⁸ Bkz: Shulamith Firestone, *Cinselliğin Diyalektiği*, çev., Yurdanur Salman, İstanbul: Payel Yayınları, 1993; Carl Sagan ve Ann Druyan, *Atalarımızın Gölgesinde*, çev., Ayça Türkan, İstanbul: Say Yayınları, 2016.

Verili Distopyaya Karşı Ütopyamıza Sarılmak¹

Nagihan Akarsel

Devinim, bir oluş halidir. Eylemdir ve canlıdır. Bu nedenle canlı olan bir şeyin tanımını yapmak zordur. Eylemin sonuçlarına odaklanmak ise oluş anındaki ayrıntıların yitimi pahasına olur. Bu nedenle devinim halinde olan ve bu devinimin kaynağını toplumsal doku ile bireysel yapıdan alan etik ve estetik kavramlarını hem ayrı ayrı hem de birbiriyle bağlantıları temelinde ele alırken zorlanmak son derece doğal bir durumdur. Bir de jineolojik bakış açısıyla bunu gerçekleştirmek daha zordur. Çünkü sözcüklerini, cümlelerini pozitivizmin bütün keskin tanımlarından azade kılmayı gerektirir. Aynı oranda pozitivizmin handikaplarına karşı donanımlı olmayı gerektirir. Hermeneutik² yöntem başta olmak üzere zengin yöntemler ile demokratik, ekolojik ve kadın özgürlükçü paradigma ekseninde ele alınmayı şart kılar. Duyguda, algıda, düşünce gücünde ve anlatıda özgür ve bununla bağlantılı akışkan olmayı esas kılar.

Bu yazının konusu iki kavramı tanımlamaktan ziyade, yaşamın içinde olan karşılıkları temelinde anlamaya çalışmaktır. Günlük yaşamda sıkça kullandığımız “iyi olmak ile güzel olmak nedir?” onu anlayabilmektir. İyinin ve güzelin tanımlarının neye göre değiştiğine odaklanmak kadar ortaklaşılın evrensel çerçeveyi araştırmak, kaynaklarını anlamaktır. Bununla bağlantılı, iyinin ve güzelin dilini, eylemini ve kuramını neye göre nasıl oluşturacağımızın bilgisine ulaşmaktır. Yani, iyi ve güzelin nasıl örgütleneceğine jineolojî ile odaklanmaktır.

¹ Nagihan Akarsel, “Verili Distopyaya Karşı Ütopyamıza Sarılmak”, *Jineolojî Dergisi*, Sayı:10, 2018, 46-58.

² Hermeneutik hem tek tek dil bağlamları hem de bütün olarak dil’e değin anlama, yorumlama sanatı diye düşünülebilir.

Elbette bunu hep birlikte yani, kolektif bir şekilde yapacağız. Temel farkını birlik-telik gücünden alan ancak en çok da bu yanından yara alan kadın doğasının kapsa-yıcı yönü, belki de en çok iyi ve güzelin örgütlenmesinde rol oynayacak. Çok soyut bir cümle gibi görünebilir ama iyiyi düşünen, güzeli koruyan ve bununla toplum-sallaşmayı sağlayan kadının ta kendisi olduğu halde, bugün en çok buna yabancıla-şanın kadın olması da tesadüf olmasa gerek. Kadınlar olarak yeniden o toplumsallaşma gücünü oluşturmak ise verili olan distopyaya³ karşı ütopyaya⁴ sarılmak ile mümkün. Bunun önemini somut örnekler üzerinden işleyeceğimiz yazımızda soyut, ideal, ulaşılması imkânsız olarak gösterilen iyi ve güzel olana ulaşmanın, birlikte yaşam ile mümkün olduğuna odaklanacağız. Günümüzde distopyanın meşru ve yaygın olmasının insanın bencilliği, bireyciliği, tahammül-süzlüğü ile olan bağlantısına odaklanmaktan ziyade, daha çok var olma biçimimi-zin bir diğer adı olan, iyiliğin ve güzelliğin ulaşılabilirliğine dokunmak istiyorum. Bunu yaparken de jineoloji eksenli yaptığımız bazı somut araştırmalardan örnekler vermeye çalışacağım. Bu, aynı zamanda iyiliğin ve güzelliğin örgütlenmesi gibi bir iddiası olan jineolojinin beslendiği iyi ve güzel kaynakları, dili, eylemi az da olsa an-lamaya çalışma çabasıdır.

Güzel Olmak ve Kolektif Ölçüler

Güzel olanın bilgisine ulaşmanın bilimi olan estetik, felsefe ve sanatın alanına sı-kıştırılamayacak kadar geniş bir kavramdır. Yine, estetiğin erkeklerin arzularına hitap eden kadın bedeni olarak ele alınması, kapitalist modernitenin bilinçli bir algı yaratma girişimidir. Yaşama değer katan ve güzelleştiren her şeyin kutsal ve güzel sayıldığı zamanlardan örneklerle kavramı tanımlamak daha anlamlıdır.

Abdullah Öcalan'ın, “Ahlaki ve politik toplum dışındaki güzelliği güzellik saymı-yorum. Güzellik, ahlaki ve politiktir”⁵ söylemi, güzelliğin temel ölçüsünün ne ol-ması gerektiğini bize anlatır. Nitekim tüm kültürlerde var olan kahramanlar, tanrıçalar, mezhepler; güzelliğin, iyiliğin ve doğruluğun yolunu gösteregeldi. Kadın,

³ Yunanca bir kelime, kötü anlamına gelen “dis” öneki ile yer anlamına gelen “topya” kelimesinin birleşiminden meydana geliyor. Distopya, ilk defa John Stuart Mill tarafından kullanılıyor. George Orwell'in 1984'ü ya da Margeret Orwell'in Damızlık Kızın Öyküsü kitabı, edebiyatta distopik eserler olarak ele alınıyor.

⁴ Yunanca bir kelime, iyi ve güzel anlamına gelen “üs” öneki ile yer anlamına gelen “topya” sözcüğünün birleşiminden meydana geliyor. Ütopya, ilk defa Thomas More tarafından kullanılıyor ve “Utopia” isimli kitabını çıkarıyor.

⁵ Abdullah Öcalan, *Demokratik Uygarlık Manifestosu: Özgürlük Sosyolojisi*, Diyar-bakır: Aram Yayınları, 2009.

bu kültürlerde kutsallıkların cisimleştiği bir güzellik kaynağı olarak tarif edildi. Paleolitik ve mezolitik dönemlerde toplumun kutsallık ve güzellik değerlerini belirleyen beslenme, üreme ve korunma olanaklarını arttıran şeyler oldu. Bu da karşılığını daha çok kadın emeğinde buldu. Ve kadın emeğinin adaleti, birinci kadın devrimi olarak da adlandırdığımız neolitik devrimde toplumsallaşmanın ilk adımlarını oluşturdu.

Kadına dayalı tarım toplumları için güzellik, bereket, iyilik ve doğruluk; tanrıçalık inancında anlam buldu. İnanna, İştâr, Demeter, İsis, Astarte, Kubaba, Atargatis, Anahita, El Uzza, Afrodit başta olmak üzere; bütün tanrıçalar bereketin, aşkın ve güzelliğin kaynağı olarak tarif edilirken burada temsil edilen, toplumun tarım geleneği ve ahlaki politik yaşam biçimi oldu.

Ondan sonra tanrıçaların yanında tanrılar görüldü: İnanna'nın yanında Dumuzi, İştâr'ın yanında Tammuz, Astarte'nin yanında Baal, Kibele'nin yanında Attis, İsis'in yanında Osiris, Afrodit'in yanında Adonis. Tanrıçanın güzelliğine ve bereketine methiyeler dizilen kutsal evlilik ritüelleri, günümüze de Mem û Zin, Kerem ile Aslı, Leyla ile Mecnun gibi anlatılarda devam edegeldi. Burada methiyeler dizilen kadınlar, daha çok yaşam ve güzellik kaynağı olan tanrıçalar oldu. Ve onların zamanlarına duyulan özlem, her daim diri kaldı.

Güzelliğin bir diğer önemli tanımı da kolektif değerler ile anlam buldu. “Mütevazi kuşku, bilgenin feneridir.”⁶ sözünü şiar edinenler, cesur ve fedakâr olanlar, komünal yaşayanlar, haksızlıklara karşı duranlar, adaleti temsil edenler; güzel bulundu. Şiirler, resimler, destanlar, hikayeler, deyişler, dengbêjî ve daha nice sanat; bunu aşıladı, bunu anlattı. Heykeller, notalar, tablolar, mimari başta olmak üzere; birçok sanat eseri, bunun temsiliyi yaptı. Sağlıklı bir yaşam için şifacılık geleneğine kendini adayan şifagerler, güzelliğin kaynağı olarak görüldü. Kısacası güzelliğin ölçüsü, komünal yaratı değerleri oldu.

Ancak güzelliğin ölçüsü, devletli uygarlığın gelişimi ile değişmeye başlamıştır. Yunan felsefecileri, güzelliğin ölçüsünü matematiğin ideal sayı ve orantıları ile tanımlamıştır. Güzel olanın kavranması gerektiğini ve bunun oranının da matematikteki altın oran olduğunu iddia etmişlerdir. Güzellik, şekilsel ele alınmış ve bu bir akım haline gelmiştir. Günümüzde estetik ölçüler diye dayatılan oranlar da kaynağını buradan almaktadır.

Oysaki estetik, yaşamın güzelleştirilmesidir. Yaşamı güzelleştirmedığımız müddetçe tüm güzellikler tehlikededir. Doğanın tüm güzellikleri, sermayedarların hedefi

⁶ William Shakespeare, *Troilos ile Kressida'da*, çev., Mina Urgan ve Sebahattin Eyüboğlu, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2014, 2. perde, 2. sahne.

konumundadır. Doğanın bir parçası olan insan da fiziğiyle, psikolojisiyle, emeğiyle sürekli sömürülmekte ve giderek kendine daha çok yabancılaşmaktadır. Yabancılaşmanın olduğu bir yerde güzellikten bahsetmek imkansızdır.

İyi Olmak

Toplumsal doku ve bireysel yapı ile bağlantılı olan insani ve toplumsal sorunlar söz konusu olduğunda soyut bir kavramı tanımlamak oldukça zordur. Bu soyut kavramlar aynı zamanda görelidir. Bana göre iyi olanın, başka birine göre kötü olması ihtimal dahilindedir. Burada belirleyici olan bakış açısıdır.

İyi'nin tanımı ve ahlak ile olan bağlantısı, onu din ve felsefe konusu haline getirmiş, bilim bu kavramın uzağında kalmıştır. Bilimin pozitivizmin sınırlarında seyretmesi ve anlam ile olan bağını yitirmesi bunda belirleyicidir. Oysa "Bilim, anlam yorumudur." diyen Abdullah Öcalan, anlamın olduğu her yerde bilimin olduğunu ifşa etmektedir. Anlam, aynı zamanda değer katma biçimidir.

İyi
olanın evrensel
bazı ölçüleri vardır. Müte-
vazi olmak, iyi olmanın bir öl-
çüsüken sanal alemde bu bir
zayıflık olarak değerlendirilir. Din-
lemek, bir erdem iken şimdi en kült
eylem, çok konuşmak olarak sür-
dürülür. Empati kurmak, en güzel
insan özelliklerinden biri iken
bencillik, şimdi daha bir
rağbet görür.

"Saygınlığımız, tümüyle düşünceye dayanır. İyi düşünmeye çabalayalım öyleyse. Etiğin ilkesi budur."⁸ cümlesinde ifşa olan gerçek ise iyi düşünmenin önemini anlatır. İyi olan, yararlı olandır. İyi olan, güzel düşünendir. İyi olan, adil olandır. İyi olan, toplumsal ve bireysel olana katkı sunan, güçlendiren, anlamlandıran, mutlu edendir. Ancak bazıları için iyi olanın bazıları için kötü olması da ihtimal dahilindedir. Çünkü iyi olana pragmatist bir yaklaşım da sergilenmektedir. Düşünce sistematüğün, hangi bilgi yapılanmalarına dayandığını hem sosyal hem bireysel anlamda neye göre bir yaşamı seçtiğini; bu iyi düşünme yöntemini belirler. Belki de bütünlük duygusunun en fazla tezahür

⁷ Abdullah Öcalan, *Demokratik Uygurlik Manifestosu: Özgürlüğün Sosyolojisi*, Diyarbakır: Aram Yayınları, 2009.

⁸ Blaise Pascal, *Düşünceler*, çev., Devrim Çetinkasap, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2017.

Michael Shermer, *İyilik ve Kötülüğün Bilimi*, çev., Sinem Gül, İstanbul: Varlık Yayın-
evi, 2004.

ettiği alan olan iyi'yi anlamak için, sonuç kadar sonuca nasıl gidildiğinin de önemini göz ardı etmemek gerekiyor. Bütünlük duygusu iyi ve güzel kadar, doğru ve anlamlı olanı tanımlar.

İyi olanın evrensel bazı ölçüleri vardır. Mütevazı olmak, iyi olmanın bir ölçüsüyken sanal alemde bu bir zayıflık olarak değerlendirilir. Dinlemek, bir erdem iken şimdi en kült eylem, çok konuşmak olarak sürdürülür. Empati kurmak, en güzel insan özelliklerinden biri iken bencillik, şimdi daha bir rağbet görür. Ne pahasına olursa olsun doğruyu söylemek ve savunmak, iyi olanın temel bir özelliği iken çağımızda bunun ölçüsü pragmatizm ile bağlantılı ele alınır. Tüm bunlar liberalizmin yarattığı sonuçlardır. Liberalizmde esas olan her şeyden önce kişinin çıkarı, istemi, duygu ve güdüleridir. İyi düşünmekten ziyade, kılı kırk yaran bir yaklaşım esas alınır.

Liberalizmde şaha kaldırılan, bireycilik ve onunla bağlantılı güdüler olmuştur. Demokratik sosyalizmde ise kişi ve toplumun iyilik ölçülerini belirleyen; birbirini tamamlama, bütünleme, geliştirme, mutlu etmedir. Bireyin, özelde de kadının “Ben benim” iddiası ile “Kendini bilmek” öğretisini birleştirmesidir ölçüyü belirleyen. Bireyin tarihsel toplumsal gerçeğinin bir parçası olduğunun bilincine varmasıdır ya da.

Yaşamın bütünlük içinde olduğu zamanlarda ekonomiden sağlığa, siyasetten kültüre yaşamın bütün alanlarında bilimsel olmanın ölçüsü, topluma yararlılık ilkesi idi. Şimdi ise bilim; toplumsal kaynakları, ilişkileri düzenleyen bir edim olmaktan ziyade, topluma şekil vermeye çalışan üstten bir organizasyondur.

Yaşamı kurma, güzelleştirme, iyi olanı görünür kılma ve kurumsallaştırma mücadelesinde jineolojî ne yapabilir? Jineolojî iyi ve güzeli nasıl değerlendiriyor? Bu konuda jineolojî akademisinin sosyolojik anlamda yaptığı kimi araştırmalar ve analizler, iyi ve güzelin dilini ve eylemini anlama ve kuramlaştırma konusunda ön açıcı olacaktır. Güzeli ve iyi olanı esas edinen ve yüzyıllarca birlikte yaşamayı başarmış olan halkların sözlü ve yazılı kültürel değerlerini, duygu öğretilerini, düşünce dünyalarını araştırmak ve bir kurama kavuşturmak, jineolojî akademisinin en temel araştırma alanlarından biri olmak durumundadır. Bu konuda yapılan araştırmalarla ilgili birkaç örnek vermek yararlı olacaktır.

Gilani Kadınlarda İyi ve Güzelin Eylemi

İyi ile güzel arayışımızda esas alacağımız zamanlar, toplumun birlikte yaşama gücünün hayatın dokusu ile uyumlu olduğu zamanlardır. Kendini bilmek ilkesini şiar edinen ve bununla bağlantılı birlikte yaşama gücünü gösteren bu toplumlarda

“bir sanat yapıtı olarak görülen yaşam”⁹ ve buna dair örnekler çeşitlidir. Kuzey İran’da Hazar Denizi’nin kıyısında bulunan Gilan eyaletinde yaşayan Gilani halkı, buna örnek olarak verilebilir. Aryen halklardan biri olan Gilanilerin yaptıkları üretimin yaşamlarını belirlemesi çok çarpıcıdır. Son derece incelik ve emek isteyen pirinç ve çay toplama işi, yaşamlarının bütününe de nüfuz etmektedir.

Ve Gilani kadınlar, bu üretimdeki belirleyici yönleriyle bağlantılı olarak yaşamda da belirleyici oluyor. Gilaniler üzerinde yaptığımız araştırma derinleştikçe köklerinden beslenen bu halkın komünal değerlerini korumak için Babek ve Hurremiler direnişine öncülük ettiğini de görüyoruz. Komünal bir karaktere sahip olan her iki direnişe de öncülük eden Gilanilerin kendi köklerinden beslenen bir halk olması kadar, kolektif bir yaşam tarzının içinde müzik, dans, şiir, resim ile birlikte bir bütün olmanın mutluluğunu ifadeye kavuşturmaları önemlidir. Bunu yıkmak isteyenlere karşı kadınların öncülüğünde kolektif bir şekilde direnmeleri de son derece önemlidir.

Köklerine dayanmanın erdemini de yaşayan Gilan halkının özellikle nilüfer çiçeğini sevmesi ve onunla ilgili yaptıkları şiir ve şarkılar da dikkate değerdir. Su tanrıçası olan Anahita’nın¹⁰ çiçeğini sahiplenme ve bugüne taşıma biçimleri ise hem kökleriyle bağları hem de hafızayı bugünde canlandırma arayışlarını ifade ediyor. Bu ve benzeri daha nice örnek, şimdi belleksizleştirilmeye çalışılan insan için de alternatif bir yaşamın mümkün olduğunun müjdesini veriyor.

Gilani kadınların Afrin direnişine öncülük eden Afrinli kadınlar ile kendi aralarında benzerlik kurmaları ise vurgulanmayı gerektiriyor. Afrinli kadınların doğa ve toprak ile olan bağlarının onların direnişine zemin olduğunu belirten Gilanili kadınların ellerinde pirinç sepetleri ve rengarenk elbiseleri ile ettikleri dans ise üretimin estetiğe nasıl yansıdığına dair çarpıcı bir örnek sunuyor. Özü biçime yansıtmayı başaran, müzik ile dillendiren, giyim ve kuşamı ile yansıtan, yaşamsallaştırdıkları değerler ile aslında kuramını oluşturan Gilani gibi halkları, daha çok araştırmak, zengin toplumsal dokuyu keşfetmek; jineolojinin de beslendiği kaynakları güçlendirmesini sağlayacaktır.

⁹ Sever Işık, “Foucault’ta Kendilik Etiği ve Sanat Yapıtı Olarak Yaşam”, *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı:17, Bahar 2014, 101-116.

¹⁰ Nilüfer, özellikle Asya’da ruh temizliğine ve saflığa ilişkin kutsal bir simgedir. Kirlilik içindeki saflığı, temizliği simgeler. Bu nitelikte bir simge olarak geniş bir coğrafyaya sahiptir. Eski İran’da tanrıça Anahita’nın gülü olarak değer taşır. Aydın Afacan, “Nilüfer’de Mythopoetik Dinamikler”, *Folklor/Edebiyat Dergisi*, cilt: 20, Sayı:80, 2014/4, 119-128.

Mondine’ler ve Direnişleri

Avrupa’nın en büyük pirinç üreticisi olan İtalya’da “mondine” adı verilen pirinç işçisi kadınlar da Gilani kadınlar ile ilgili verdiğimiz örneği tamamlar niteliktedir. İtalya’da 1940-1965 yılları arasında çalışan pirinç işçisi kadınları araştıran Flora Derounian, araştırmasının temeline mülakat projelerini ve belgeselleri aldığını ifade ediyor.¹¹ Mayıs ayından Temmuz ayına kadar çalışan bu kadınların çalışmalarının ayrıca incelenmeye değer olduğunu belirten Flora Derounian, “Sular altındaki pirinç tarlalarının cam aynaları her ne kadar pastoral gibi görünse de çeltikler sıklıkla işçilerin protest şarkılarının sesiyle yankılanırdı. Çalışma zamanı sırasındaki konuşma cezasını önlemek için, genellikle sefil çalışma koşullarına ve sömürücü patronlara ağıt yakan çok sesli aşık atışmalarından oluşan inanılmaz bir repertuar geliştirmişlerdi.”¹² demektedir. Pirinç işçisi kadınların çalışma koşullarının çok zor olduğunu ifade eden Flora, şöyle devam ediyor: “Aktris Silvana Mangano’ya, 1949’daki kült Bitter Rice filmindeki rolünde pirinç işçilerini nasıl canlandıracağı gösterildiğinde şöyle dedi: Böyle bir iş için günde bir milyon verseniz bile bu işi yapmam.”¹³

İtalya’nın Nazi işgalinden kurtulması için mücadele eden, bunun için kimi zaman tarlalarda çalışmayı reddeden, kimi zaman sol örgütlerde çalışan, savaştan, kuryelik eden pirinç işçisi kadınlar, yaptıkları işin inceliği ile yurtlarını savunmanın inceliğinin birbirini tamamladığının farkındaydılar belki de... Bu farkındalık durumunu tam olarak anlamamız mümkün değil belki ama şarkıları ve kıyafetleri ile bir külte dönüşen bu kadınların şarkılarının bugün korolarda ve genç rock gruplarında seslendirilmesi, bize yaşamın bütünlüğü konusunda çok şey anlatıyor.

Bu örneklerimiz; yaşamın bütünlüğüne, etik ve estetiğin birlikteliğine dair bir vurgudur sadece. Böylesi halklar çok fazladır. Onları “ilkel ve geri”

İtalya’nın Nazi işgalinden kurtulması için mücadele eden, bunun için kimi zaman tarlalarda çalışmayı reddeden, kimi zaman sol örgütlerde çalışan, savaştan, kuryelik eden pirinç işçisi kadınlar, yaptıkları işin inceliği ile yurtlarını savunmanın inceliğinin birbirini tamamladığının farkındaydılar belki de...

¹¹ “İtalya’da Faşizme Kafa Tutan Pirinç İşçisi Kadınlar”, *Evrensel*, 18 Mart 2018, <https://www.evrensel.net/haber/347977/italyada-fasizme-kafa-tutan-pirinc-iscisi-kadinlar> (Son Erişim: 14 Kasım 2022)

¹² a.g.e.

¹³ a.g.e.

görmekten ziyade içlerinde taşıdıkları hakikate ve etik-estetik değerlere odaklanmak, jineolojinin en temel araştırma konularından biri olmaktadır.

Dünyanın 70 ülkesinde geleneksel yaşam alanlarından kopmayan halkların yaşam biçimlerini tanımak da önemlidir. Bugün sadece Latin Amerika’da 400’ü aşkın yerli halkın olduğu ifade edilmekte ve yerli halkların geleneksel yaşam alanlarını, modern istilaya karşı koruyarak biyo-çeşitliliğin korunmasını sağladığı ifade edilmektedir. Merkezi, Roma’da bulunan Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu’nun sağladığı verilere göre ise yerli halkların geleneksel yaşam alanları, biyo-çeşitliliğe olağanüstü oranda zemin sunuyor. Fon’a göre dünyadaki karasal biyo-çeşitliliğin yüzde 80’i, yerli halklar sayesinde korunabiliyor.¹⁴

Eko-sistemin koruyucu konumunda olan bu yerli halklar, modernizmin ölçülerine göre ise “geri” olarak tanımlanmaktadır. Bu bile başlı başına modernizmi sorgulamak için bir nedendir. Modern yaşamın istilası, yeni tarım alanları, sanayileşme gibi faktörler dünyanın birçok yerinde doğaya zarar vermekteyken yerli halkların eko-sistemi koruması, en önemli etik-estetik ilke olarak kaydedilmeyi hak etmektedir.

Farklı Olmak ve Çingeneler

Çingeneler ile ilgili her birimizin farklı anlatıları vardır.¹⁵ Konya’nın Karatay mahallesinde, İstanbul’un Dolapderesi’nde, Ankara’nın Çinçin mahallesinde ve en son Efrîn’in Mahmudiye mahallesinde tanıdım onları... “Çingeneler Zamanı” filmini izledim. Yine Tony Gatlif’in filmlerinde özellikle de Gadjo Dilo’da anlamaya çalıştım. Hep kendilerine ait olan bir mahalleleri, bir rıhtımları, bir çadırları vardır. Kendilerini ait hissettikleri mekanlar buralardır. Yersiz yurtsuz bir felsefenin neferleri olarak bilinirler yine... Çingenelerin yaşam tarzlarına bakıp da çok iyi ya da çok güzel diyeni bulmak zordur. Çünkü var olan normlara pek uymazlar. Düzenli bir yaşamları yoktur. Mahallede kapının önünde oturup yüksek sesle konuşmak, tarlaların ortasında kurdukları çadırlar, rıhtımlara yakın yerlerde renkli elbiseleri, cilveli hareketleri, şuh bakışları ile etrafı süzen genç kadınlar... Ve en çok da müzik... Nerede olursa olsunlar bir davulun, bir dümbeğin ya da zurnanın sesine ritim tutanlar...

¹⁴ “Yerli Halklar Biyo-çeşitliliğin Yüzde 80’ini Koruyor”, *Demokrathaber*, 26 Nisan 2017. <https://www.demokrathaber.org/yerli-halklar-bio-cesitliligin-yuzde-80ini-koruyor> (Son Erişim: 14 Kasım 2022)

¹⁵ Bu konuyu anlatırken bireysel bir üslubun yazıma hakim olması, bu yazı ile fark ettiğim bir realite oldu. Yazı dilinin de kendine ait incelikleri ve anlatılan konuyla bağlantılı duyguyu kendi inisiyatifinde yönlendirmesi durumu da bu konuyla bağlantılı keşfettiğim bir yön oldu.

Ancak çingeneleri her gördüğümüzde neyi düşüneceğini bilememenin rahatsız edici huzursuzluğu... Seslerine, davranışlarına, danslarına yansıyan enerjileri cezp etse de hep böyle nasıl algılayacağını bilememe duygusu... Bu duygu hali, aynı zamanda iyiye ve güzele dair olan algımızı anlamak açısından önemli. Çingenelere dair en genel kanı; toplumdan dışlandıkları, uyumsuz oldukları, toplumun ahlaki normlarına uymadıkları, düzene disipline gelmedikleri ve benzeri şeklindedir. Bu haliyle bir önyargı oluşturmakta ve akışkanlıkları, rahatlıkları bir çekicilik yaratsa da mesafeli durma konusunda bir yargıya götürmektedir.

Çingenelerin rahat olmasından rahatsız olmamız, akışkan olmalarının bizde durgunluğa neden olması; ayrıca ele alınması gereken bir konu aslında... Özgünlükleri ile özgürlüklerini birleştirmiş bir halktan bahsediyoruz... Burada belirtmek istediğimiz husus, iyi ya da güzelin kıstasını neye göre verdiğimiz, algılarımızı neyin belirlediğidir.

Zira farklı olanı baştan olumsuzlamak, çağımızda çok sık rastlanılan bir önyargıdır. Farklı olanın iyi ve güzel olabileceğine inanmamak da bu önyargının devam etmesini beraberinde getirir. Burada algımızı belirleyen ölçüler ise yeni zamanın yani, modernizmin ölçüleridir. Bunların doğru olduğunu iddia etmek de modernizmin yarattığı en önemli zihinsel yapılanmadır.

Oysaki iyi ve güzelin ölçüsü doğrudan bir yargıya varmaktan ziyade, çingenelerin mitolojilerini, felsefelerini, inançlarını ve dünyaya bakış açılarını anlama yönünde olmalıdır. Yine çingenelerin kolektif bir yaşam örgüsünü nasıl sağladıklarına bakmak önemlidir. Çünkü devlet organizasyonuna dayanmadan kendi yaşam dokularını koruyan bir yapıya sahiptirler.

Aynı şekilde alışlagelen bir dini yapılanmaları olmayan çingenelerin söylenceleri, mitleri, inançları ve kutları ise hala yaşamsal bir şekilde varlığını sürdürmektedir. Mesela Ağaç kültü, bunların arasında en çok dikkat çekenlerden biridir. “Tüm Tohumlar Ağacı” olarak isimlendirdikleri mitosları vardır. Mitosa göre bu ağaç, tüm bitkilerin ve tohumların kaynağı olarak görülmektedir. Ağacın kökleri bir yılanın ağzında, dalları gökyüzüne kadar uzanmakta ve tepesinde sonsuz şimşekler çıkmaktadır. Şimşeklerin ağaçtaki şifalı bitkileri çalıp Nivasilere (erkek su cinleri) götürdüğüne, Nivasilerin de bitkileri kadın büyücülere teslim ettiğine inanılmaktadır. “Tüm Tohumlar Ağacını” görmek, özellikle de Noel gecesi, isteyen birinin bir söğüt ağacıyla bir çam ağacını evlendirmesi gerektiği de belirtilir. İki ağacın yan yana toprağa dikilmesi ile yapılan, sonra kırmızı

¹⁶ “Çingenelerin Ağaç Evlenme Söylencesi”, *GaiaDergi*, 3 Temmuz 2018, <https://gaiadergi.com/cingenelerin-agac-evlenme-soylencesi/> (Son Erişim: 14 Kasım 2022)

bir ipin ağaçların gövdesine dolanması; özellikle bunun için gerçekleştirilen bir ritüeldir. Dikilip evlendirilen iki ağacın Noel gecesinin ertesinde yakılmasıyla, küllerinin kadınların doğurganlık gücünü arttıracağına inanılmaktadır. Böylece ölüm ve yaşam iç içe geçmiş olmaktadır. Bu kısa mitolojik anlatı dahi Çingenelerin doğaya, eş yaşama ve ritüellere olan bağlılıklarının bir ifadesi olmaktadır.

Paradigmasal Bakmak ve Anlamak

Bu örnek başta olmak üzere; farklı olanı çözümlemek paradigmasal bir yerden bakmayı gerektiriyor. Mekanik paradigmaya göre ele aldığımızda Çingeneler, modernizmin kıstaslarına uymayan bir halk olarak tanımlanır. Newton fiziğinin düzenlilik kanununa da uymamaktadır. Neden-sonuç ilişkilerini de alt üst etmekte, pozitivizmin olgulara dayanan gerçekliğini de boşa çıkarmaktadır.

Birlikte yaşamak için kendinden taviz vermeye gerek duymayan bir halk gerçeğinden bahsediyoruz. Yine müzikleri canlı, yaşam tarzları renkli, ses tonları yüksek, ekonomileri göçebe zanaatçılığına, pazarcılığa, kazancılığa, çoğu yerde de toplayıcılığa dayanıyor. Modernizmin çekirdek ailesinde yaramazlık yapan bir çocuğa, “Eğer uslu durmazsan çingenelere veririz.” ya da “Seni çingenelerden aldık.” denilmesi tesadüf olmasa gerek... Çünkü genel kanı; çingenelerin hırsızlık yaptığı, tokatçılık yani dolandırıcılık ile uğraştığı, haraç kestiği, bohçacıların bu işi hırsızlık için edindiği yönündedir.

Farklı
olanı çözümlemek
paradigmasal bir yerden bak-
mayı gerektiriyor. Mekanik para-
digmaya göre ele aldığımızda
Çingeneler, modernizmin kıstaslarına
uymayan bir halk olarak tanımlanır.
Newton fiziğinin düzenlilik kanununa
da uymamaktadır. Neden-sonuç ilişki-
lerini de alt üst etmekte, pozitiviz-
min olgulara dayanan
gerçekliğini de boşa çı-
karmaktadır.

Devletli uygarlığın dayandığı bilgi yapılanmalarını temsil eden mekanik paradigma ile baktığımızda karşımıza her anlamda topluma zararlı olan bir halk gerçeği çıkmaktadır. Bu halkın iyi ve güzel olduğunu söylemeyi bir yana bırakalım onlar hakkında olumlu tek bir tanımlama yapmak bile itham altında kalma gerekçesidir.

Diğer yandan demokratik uygarlığın dayandığı bilgi yapılanmalarını temsil eden demokratik, ekolojik, kadın özgürlüğüne dayanan paradigma ile ele aldığımızda bambaşka bir gerçeklik ile karşılaşırız. Bu paradigmanın kaynağı Hermetik paradigmadır. Hermetik paradigmada Hermes’in en önemli öğretisi şudur: “İlim kuvvetin, iman kılıcın, sukut da delinmez zırhın olsun. Hakikati herkesin anlayış

derecesine göre açıkla. Ruh üstü örtülü bir nûrdur ki ancak *Aşk* ile ebedi olarak parlar; aşksız ise sönüp gider.” Hermetik paradigma, ayrıca ele alınması gereken kapsamlı bir konudur. Vurgulamak istediğimiz boyut; demokratik, ekolojik, kadın özgürlüğüne dayalı paradigmanın çok köklü bir geçmişinin olduğu gerçeğidir.

Dayanağı devletleşmeden ziyade, halkların ortak bir arada yaşama iradesi olan bu paradigmada farklılıkların birliği, canlılık, akışkanlık, özgürlük, belirsizlik gibi ilkelere dayanmaktadır. Bununla bağlantılı kuantum fiziğine dayanan bir yapılanma olarak ele almakta sakınca yoktur. Bu paradigmaya göre ise Çingeneler; doğal yaşayan, özgürlüklerini hiçbir bağımlılık ilişkisine dayandırmayan, ekonomik anlamda serbest ekonomiyi esas alan, müziğe, eğlenceye önem veren, rahat, özgün bir halktır. Ancak modernizmin kimi olumsuz etkilerini de içinde taşımaktadır. Burada belirtmek istediğimiz, farklı olanın iyi ve güzel olma ölçüsünün ne olduğudur. Farklılığı, bir önyargı kaynağı olarak değil, tam tersine paradigmasal bir zenginlik olarak ele almak önemlidir. Biraz bu paradigmanın kıyısından geçen kişilerin de “Çingeneler için ne düşünüyorsun?” sorusuna ilk etapta, “Çok güzel bir halk bence. Çok özgür...” demeleri de bir gerçeği ifşa etmektedir.

Ancak bununla birlikte olumlu yönleri kadar olumsuz yönlerini de adaletli bir şekilde ele alan ne tümünden reddeden ne de tümünden kabul eden bir yaklaşımın varlığı da ayrıca vurgulanmaya değer bir yöndür. İyi ve güzel algımızın neye göre olduğuna dair bu örnekten yola çıktığımızda algılarımızı, düşünce biçimimizi belirleyen; her şeyden önce dünyaya hangi pencereden baktığımız gerçeği olduğu aşıkardır. Bu, paradigmasal bir bakış açısını ifade etmektedir.

Bir Güzellik Kaynağı Olarak Rojava Kadınlar

Güzelliğin örgütlenmesi, savunma gücünü oluşturması ve tüm haksızlıklara karşı mücadele etmesi, bir kadın devrimi olarak da nitelendirilen Rojava devrimi ile daha net ortaya çıkmıştır. Kadın devrimini özgür yaşamın güzelleştirilmesi olarak ele aldığımızda devrimde rol alan Kadın Savunma Birliklerinin ne kadar belirleyici olduğunu anlamak güç olmayacaktır. Özellikle dünyanın en karanlık gücü olarak tarih sahnesine sürülen DAİŞ’e karşı mücadele eden savaşçıların sadece Kürdistan’ı değil dünyayı da karanlıktan kurtaran kadınlar olarak ele alınması önemli bir yöndür.

Karanlığa karşı aydınlığın temsilini yapan kadın savaşçıların fotolarının dergi kapaklarına taşınması ve savaşan güzel kadınlar olarak fetişleştirilmesi ise özel üretilen bir durumdur. Burada kadınların mücadele gücünden, beslendikleri mücadele geleneğinden, dayandıkları paradigmadan, hedefledikleri amaçlarından ziyade, biçimsel güzelliğe objektifi odaklayan ve onu öne çıkaran bir yaklaşım sergilenmiştir. Aydınlığı temsil eden bu genç kadınları güzelleştiren mücadele değerleri ise

hemen hemen hiç bahsedilmeyen bir konu olmuştur. Dünyada birçok dergi, örneğin kadın ve moda dergisi Elle ile Avustralya'nın moda dergisi Mary Clair, bu konuda fotolar çekmiş ve kapaklarına taşımışlardır. Yine NBC News, Foreign Policy, Mas-hable gibi haber kaynakları da bu konuda fotolar çekmiş ve haberler yapmışlardır. Ama yapılan bütün haberlerde ölçünün erkek olması, "Erkek kadar güçlü, inançlı, cesaretli..." gibi tanımlara sıkça rastlanması da güzellik ve güç ölçüsünün erkek eksenli ele alındığını ortaya koyan iyi bir örnektir.

Güzelliği kolektif yaşayan ve siyaset, ekonomi, kültür başta olmak üzere; bunu yaşamın her alanında yaratan bir gerçeklik ekseninde ele almaktan ziyade, kadın savaşçıları ünlü aktrislerle benzeten, beden üzerinden algı yaratmaya çalışan yaklaşım dikkat çekmektedir. Elbette biçim ve öz birbirini tamamlayacaktır. Güzelliğin ölçüsü özün ve biçimin birbirini tamamlaması gerçeğidir. Tek yönlü ele almak, sistemin en temel özelliğidir. Oysa bizler yaşamın tüm alanlarında etik ve estetik değerleri hâkim kılabilirsek ancak o zaman gerçek güzelliğe ulaşabilir, güzellik kaynağı olabiliriz. Bu açıdan yaşamı güzelleştirmek, her şeyden önce etrafımızdaki çirkinliklerle, kötülüklerle mücadele etmekle gerçekleşir. Kadının yaşamı güzelleştirme sorumluluğunu bilimsel bir şekilde jineolojî ile gerçekleştirmesi de özgür ve güzel bir yaşamın olmazsa olmazlarından. Böylesi bir kadın gerçeği, güzelliğin kaynağı olduğu gibi ahlaki politik toplumun da temel momentini olmayı başarır.

Sonuç

İyi ve güzelin dili, eylemi ve kuramını oluşturan ve bunu yaşamsallaştıran, özgürlüklerini ve özgünlüklerini mücadele güçleri ile korumayı başarmış örnekler daha da çoğaltılabilir. Özgürlüğe kayıtlı, kolektif değerler ile anlamlı, bireysel yaratıcılık ile bütünlüklü olan iyi ve güzele ulaşmak, imkânsız değil çünkü. Bu, her şeyden önce var olma biçimimizdir. Belki de birlikte var olmamızın kuramını daha güçlü yapmaya ihtiyacımız var. Bu kolektif değerleri daha fazla öne çıkaracak araştırmalar yapmaya ve materyaller hazırlamaya... Bu değerlerin insanın mutlu ve zinde kalmasını sağladığına; Gilani kadınlar, Mondine işçileri, Çingeneler ve Rojava kadın savaşçıları üzerinden örneklediğimiz gibi bunun imkânsız olmadığına inanmamız gerekiyor belki de... Manevi değerlerin değersizleştirildiği, ütopyanın bilinçli bir şekilde imkânsız bir ideal olarak tanımlandığı bir çağda ve sistemde, en çok da iyi ve güzelin bilgisi ile jineolojî ile dayanmanın mümkün olduğuna inanmak... Yani verili distopyaya karşı ütopyamıza sarılmak...

Varoluşun Erdemli Duruşu: Direniş¹

Nagihan Akarsel

Yaşamının direnmek ile özdeş olduğu bir coğrafyadan bu yazıyı kaleme alıyorum. Coğrafyanızın bütün anlamlarını kuşanan bir sözcük; direniş. Yaşamın ta kendisi... Varoluşun erdemli duruşu. “Yaşamak direnmektir” cümlesi ile başlayan çağın en büyük özgürlük hareketinin manifestosu. Bu cümleye tutunarak hakikati arayan, koruyan, savunan bir bilinç örgütlenmesinin formülü. Deleuze’nin, “İktidar hayatı hedef aldığı anda hayatın kendisi iktidara direniş olur” sözüne zaman ve mekân bağlamında bütünsel bir ses ile karşılık gelen bir varoluş biçimi...

Yaşanılanı yazmak zor bir edim. Yaşanılanın anlamını, hak ettiği yerden ifade etmek ise daha zor. Bu duygu, yapmak istediğiniz bütün girişleri alt üst edebilir. Çünkü; direnişin anlamını kuşananların, kalp atışlarının sayılmaya başladığı bir zaman dilimindesinizdir. Coğrafyasının bütün acılarını bedenini hücre hücre yaşama adayarak direnenlerin... Direnişin anlamını, yaşamları ile ifşa eden çağın en güzel insanların...

Ve bu zamanda, tarihe kaydedilen direniş mekânlarına uğrarsınız. Kobanê’nin büyük annesinin kofisi gibi yani güneş gibi koktuğunu söyleyen Mahmut’un yaralarını henüz sardığı bir yerde durursunuz. Mınbiç’ta iktidar güçlerinin bütün hesaplarının bilgelik ile kadın bilgeliği ile boşa çıkarılacağını bilen Türkmen bir annenin direnişine tanık olursunuz. Efrîn’in rüzgarını gözlerinde bir damla gözyaşı ile taşıyan Şirin’in umudunu kuşanırsınız. Şehba’da yaşamı yeniden yaratan kadınların pozitif enerjileri ile birbirini nasıl tamamladıklarını görürsünüz. Halep’te, Şeyh Maksut’ta

¹ Nagihan Akarsel, “Varoluşun Erdemli Duruşu: Direniş”, *Jineoloji Dergisi*, Sayı: 12, 2019, 10-21.

yıkık bir evin önünde, capcanlı duran asmanın yeşiline takılır gözleriniz. Her şeye rağmen direnen yaşamı hayranlıkla izlersiniz. Şengal’de kadın direniş çizgisine yaslanan annelerin, kucağında kutsalları ile dağlara nasıl yol aldığını anlatan Hedar’ın sesine kulak verirsiniz... Her birisi farklı direniş yöntemlerini anlatır bize. İktidar güçlerinin, 21. Yüzyılda büyük bir hızla işgal etmeye çalıştığı bir coğrafyada, “Yaşamak direnmektir” diyerek toprağına, kültürüne, değerlerine sahip çıkan bir yaşamın, direnişin felsefesini anlatır.

Bu yazının her bir sözcüğü saatin ibrelerinin direnişten yana döndüğü bir zaman diliminde, mekânın direniş ile özdeşleştiğı Kobanê, Mınbıç, Efrîn, Şehba, Halep ve Şengal’de yazılmaya çalışıldı. Direnişin yaşam ile özdeş olduğu bir coğrafyada, yaşamı kadın ile bir tutan kültürel kodları esas aldı. Direnişin evrensel tanımlarına yerelde ki direnişin kodlarını çözerek az da olsa katkı sunmayı amaçlamakta... Evrensel ile tikel arasında olan bağı dayanan bir yöntemi esas almakta.

Paradigmasal Bir Kavram: Direniş

Karşılığı, paradigmasal bir anlama denk düşen bir kavramdır direniş. Türkçe sözlükte ki karşılığı; “dayanma, koruma” olarak geçer. İngilizce’de; boykot, protesto anlamına gelen “resistance” sözcüğü kullanılır. Almanca’da; karşı duruş anlamına gelen “Widerstand”, İspanyolca’da da “resistencia” sözcüklerine karşılık gelir. Kürtçe de ise “berxwedan”, bütün imkanlarını direnmek için seferber etme olarak tanımlanır. Farsça ve Arapça’da ise “mukavemet” olarak geçer.

Bütün dillerde dayanma, kabul etmeme, karşı durma gibi anlamları kapsıyor. Ayrıca görsel, şiirsel, çizimsel bütün anlatılarda da direniş, bir karşı duruş olarak ifade edilir. Ancak ‘neye’ dayanma? Ya da ‘neyi’ boykot etmek? Neye karşı durmak? İşte burada çoğunlukta işgale, soğuşa, açlığa, haksızlığa, acıya, zulme, savaşa, korkuya, sömürgeciliğe, soykırıma şeklinde sıralayabileceğimiz bir dizi cevap çıkar karşımıza.

Bu cevaplar bir anlamı ifşa eder. Bir zihniyeti. Bir vicdanı. Bir paradigmayı... Burada paradigma kavramını tanımlamak gerekmektedir. Paradigma; bir perspektif, bir kuram, bir dünya görüşü olarak tanımlanabilir. Kavramı bildiğimiz anlamda ilk kez kullanan Thomas Kuhn, 1962’de yayınlanan “Bilimsel Devrimlerin Yapısı” adlı çalışması ile bilimde o güne kadar en yaygın biçimde kullanılan kavramları sarsar. Bilimde değişimin evrimsel olduğu, bilim insanlarının çalışmalarının bir süreklilik sergilediğı, bilimde değişim ve gelişmenin bir duvarın örülmesinde tuğlaların üst üste konulması gibi sürekli, birbirine bağı ve birikimsel bir süreç olduğu tezlerine dayanan geleneksel anlayışa karşı “paradigma” kavramını geliştirir Kuhn. “Her paradigma, bir alanda yığılmış belli bir sorunlar demetine yanıt olarak ortaya atılır.

Bunun bir göstergesi, o alanda belli bir sorgulamanın başlamasıdır. Eleştiriler yükselir. Yeni arayışlar ortaya çıkar. Tartışma hararetlenir.”² der. Örneğin, 17. ve 18. yüzyılın Aydınlanma Dönemi ile birlikte “Akıl Çağı” denilen dönem başlamıştır. Ancak Bacon, Descartes, Galileo, Newton, Wesley, Voltaire, Rousseau, Locke, Hume, Kant ve Adam Smith gibi isimlerle anılan ve kökleri M.S 1500’lere dayanan paradigma, artık düşüştür. Akıl Çağı’nın akılmendlerinin hepsinin erkek olması, ayrıca incelenmeyi gerekli kılan bir konudur. Adı Pozitivist/akılcı olan bu paradigma, kapitalist modernitenin dayandığı paradigma olur. Bu paradigmaya dayanarak gerçekliğin basit, hiyerarşinin düzenin ilkesi, evrenin mekânîk, gelecek ve yönün belirli, değişimin niceliksel ve birikim şeklinde olduğunu iddia etmişlerdir. Ve nedensellik ilişkisine dayanan bir ilişkiler bütünlüğü ile nesnelliğin zorunlu olduğunu kanıtlamaya çalışmışlardır. Newton’ın “Matematiğin İlkeleri” (Principia Mathematica) adlı eseriyle başladığı için, bugün bilime egemen olan paradigma “Newtoncu Bilimsel Paradigma” olarak tanımlanır. Bu paradigmada bir makinenin işleyişi, evrenin işleyişine adapte edilir. Dolayısıyla dünya görüşü de mekânîktir. Bugün postmodernizmden tutalım, postkapitalist, postyapısalcı yaklaşımlara kadar bildiğimiz neredeyse bütün post-yaklaşımlar, bu büyük Newtoncu paradigmatik dönüşüme dayanır.³

Ancak bu paradigmanın yaşamı, toplumu, doğayı ve kadını tanımlamadığını ve iktidar eksensiz olduğu açısından, Abdullah Öcalan bilimin paradigmatik bir devrime ihtiyacı olduğunu belirterek;

“Demokratik uygarlık güçlerinin temel paradigma ve yapılanmalarında ciddi bir kusur ve yanlışlıklar zinciri olmasaydı, bu kadar başarısızlık olmazdı. Yeni bir derin teorik yaklaşım metoduna ihtiyaç var. Sayıların kalabalığına boğulmuş sosyolojik yöntemlerin, gerçeği açığa çıkarmaktan ziyade perdelemesi söz konusudur. Resmi moderniteyi meşrulaştıran söylemlerden uzaklaşmak gerekir. Bu konuda köklü bir bilimsel devrime ve yöntemsel çıkışa ihtiyaç vardır”⁴ demiştir.

Demokratik Modernite ile beraber her şeyden önce zihniyet devriminin temel olduğu dile getirilmiştir. Ulusal ve sosyalist mücadelelerde genel olarak eylem yönünün önde olduğunu dile getirerek “Bir Halkı Savunmak” kitabında aslında paradigma değişikliğinin temelinde yatan bilgi yapılanmalarını anlamak açısından, kuantum

² Hasan Şimşek, *21. Yüzyılın Eşiğinde Paradigmalar Savaşı- Kaostaki Türkiye*, İstanbul: Sistem Yayıncılık, 1997, 9.

³ A.g.e., 9.

⁴ Abdullah Öcalan, *Demokratik Uygarlık Çözümü*, 3. Kitap: *Özgürlük Sosyolojisi*, Diyarbakır: Aram Yayınevi, 2009

fiziğinin ele alınması gerektiğini özellikle vurgulamıştır. Kuantum dünyası ve kozmosun özgür tercihlere dayalı, sezgiselliği ve özgürlüğü ifade eden dünyasının anlaşılmasının önemine işaret etmiştir. Kuantum dünyası bir nevi neolitik dönemin canlı doğa, sezgisel yöntem, özgür akış özelliklerini ifade eden dünyasıyla benzerdir. Bu temelde Kuantum fiziğinde yaşanan gelişmelerin yeni bir paradigma ihtiyacını ortaya koyduğunu belirtmiştir. Newton fiziğini aşan Kuantum fiziğinin yeni bir paradigmanın alt yapısı olduğunu dile getirmiştir.⁵

Paradigma, bu yönüyle zihniyet ve vicdanın dayandığı bilgi yapılanmalarını ifade etmektedir. Bu bilgi yapılanmaları aynı zamanda o sistemin bakış açısını anlatmaktadır. Bu açı bireyden topluma, muhabbet toplayan insanların müziği olan Çigan müziğinden Frida Kahlo'nun acıya direnen çizgilerine, çiçeğin soluk almasından taşın dokusunda saklı olan tarihe kadar yaşamı bir bütün olarak kapsamaktadır. Bu paradigma yaşamın direniş ile aynı anlamı kuşandığı ahlaki politik toplumların birikimine dayanmaktadır.

Zerdüş'ten Mani'ye, Terzi Hermes'ten Hallac-ı Mansur'a Ortadoğu bilgelerinin felsefesinin temelinde de bu anlayış yatmaktadır. Abdullah Öcalan; bu felsefenin kadın eksenli tarım-köy toplumundan beslendiğini çok net dile getirmektedir. Yine kuantum fiziğinin, mikro kozmos olarak tanımladığı insan evrenini, *ikinci doğa* olarak tanımlaması önemlidir. Evrende aranan her şeyin insanda bulunabileceğini anlatmaktadır. *Kendini Bil!* ilkesi bu nedenle çok anlamlıdır. Çünkü evreni kaba bir madde yığını olarak değil de canlı bir organizma olarak görmektedir. Yaşamı kuran ve yaşam ile doğal bir bağı olan kadınların tarım-köy devrimi temelinde öncülük ettiği, doğal toplumda var olan animizm bu anlayışın temelidir. Her şeyin canlı ve kutsal olduğunu bilmek, hakikatin kendisine varmanın temel yollarından biridir. Her şeyi canlı ve birbiriyle bağlantılı görmek bu düşünüşün yöntemidir. Bu görüşte doğanın tüm bileşenleri “bir”dir, birliktedir.

Toplumsallaşma ile anlamına kavuşan insanlığın, bütün direniş hikayelerini de bu perspektiften okumak önemlidir. Mitolojinin, dinin, felsefenin ve bilimin tersyüz ettiği bu direniş hikayelerini anlamlı bir yaşamın kaynağı olarak ifadeye kavuşturmak, Kürdistani bir yerden varlığını toprağı ile anlamlandırmanın bilgisini kuşanmak, yereli anlamlandırdıkça evrenselleşileceğinin bilgisini oluşturmak, bütün bunları yaparken toplumsal gücüne dayanmak birkaç yöntem olarak belirtilebilir.

Zulüm İle Özdeşleşen Bir Kavram: İktidar

Bütün direniş örneklerinde, genelde varlığa kasteden bir taraf vardır. Ve o kasteden

⁵ Abdullah Öcalan, *Bir Halkı Savunmak*, İstanbul: Amara Yayıncılık, 2015.

tarafa karşı bir duruş sergilenmektedir. Ki bu karşı duruş en çok da kötülüğe karşı bir duruştur. Burada zulüm, haksızlık gibi tanımlamalar çıkar karşımıza. Bu tanımlamalarda bir var olma biçimini anlatır. İktidar, tahakküm, tecavüz, savaş, yıkım, göç ile var olmayı... Kapitalist modernitenin esas aldığı bir var olma biçimi de diyebiliriz.

Kapitalist modernitenin dayandığı bilgi yapılanmaları da bu var olma biçimini meşrulaştıran bir işlev görmektedir. Bir başka deyişle modern bilimin kaynaklık ettiği bir var olma biçimi. Çünkü insanın doğaya egemenliğini ilan ettiği büyük bir altüst oluş ile gerçekleşti modern bilim. Oysa başlangıçta insan doğayı içinde yer aldığı bir bütün olarak ele alıyor, kavramaya çalışıyordu. Bu ilişkinin devletli uygarlık ya da onun bir temsili olarak kapitalist modernite tarafından tersine çevrilmesi, doğayı insanın dışında bir nesne haline getiriyor. Bir bilgi ve bilme nesnesi. Sayıya, ölçüye ve mantıksal ilişkiye indirgenen bir nesne... Ve iktidar, nesne olarak ele aldığı doğa, toplum ve kadın üzerinde hükmünü sürdüren bir güç olarak varlığını sürdürür. İktidarın da paradigmasal bir karşılığı olduğunu belirtebiliriz. İktidar deyince de genelde devletli uygarlık ile yukarda bahsettiğimiz mekanik yani pozitivist akılcı paradigmanın gelmesi tesadüf değil.

Oluşu sadece insana özgü kılmak, insan merkezci yaklaşımların bir sonucu. Oysa yaşamın dinamiklerini içinde taşıyan, zaman ve mekân bağlamında yaşayan her canlının bir oluş süreci vardır. Bu süreçlerin göz ardı edilmesi ve sadece insanda tanımlanması iktidar olgusunun da çıkış noktasını ifade etmektedir. Örneğin; siyasal iktidarlar ekseninde ele aldığımızda, hep bir devlet ve kurumları ile birlikte varlığın, var olageldiğini görürüz. Bu aynı zamanda bedenın siyasal iktidara ve onun ekonomik amaçlarına uyumlu olmasını şart kılan bir durumu ifade etmektedir. Buna uymayanların ise dışlandığı bir gerçeklik yaşanmaktadır. Böylesi varlıklar ise adı sanı olmayan gölgeler olarak varoluşlarını sürdürmektedirler. Bireyin korku ile terbiye edilmesi kadar, onu aşan mitsel ve tanrısal simgelerin bilgisi de köleşmeye katkı sunmaktadır. Sonsuz evrende kendini değersiz hissedenden, her yaptığı eylemden suçluluk duymaya hazır bir karakter oluşturulmaktadır.

İktidar özne olma halini, nesne olarak ele aldığı doğa, toplum ve kadın üzerinde ki hükmünü her şeye razı olan bedenlerin oluşturduğu kitleleri çoğal-

Bütün
direniş örneklerinde,
genelde varlığa kasteden bir
taraf vardır. Ve o kasteden tarafa
karşı bir duruş sergilenmektedir. Ki
bu karşı duruş en çok da kötülüğe
karşı bir duruştur. Burada zulüm, hak-
sızlık gibi tanımlamalar çıkar karşı-
mıza. Bu tanımlamalarda bir var
olma biçimini anlatır. İktidar, ta-
hakküm, tecavüz, savaş,
yıkım, göç ile var ol-
mayı...

tarak sağlamaktadır. İnsan bedenini makineleştirerek onda temel bazı korkular yaratmaktadır. Rojava Üniversite’sinde seminer veren Profesör Doktor David Graeber, bunu iki temel korku ile izah eder: “Birincisi iktidar boş zamanlarında kendini kötü hisseden kişiler yaratır. Bir diğeri ise sürekli işini kaybetmekten korkan ve bu nedenle de durmadan çalışan bireyler oluşturur. Bunun sonucu ise düşünmeyen, emir ile hareket eden topluluklar demektir. Yani makineleşen nesneler de diyebiliriz. Dayanışma ve paylaşmanın yerini, rekabet ve hırsın aldığı bir yaşam tarzından bahsetmek mümkün. Bunun sonucunda ise kendi varoluş kaynaklarına yabancılaşan bir insan gerçeğinin oluştuğunu belirtebiliriz.

“İktidar Sizi En Çok Nerenizden Yaralıyorsa Orası Kimliğiniz Olur.”

Yaşam, zengin direniş biçimlerini içinde barındıran aktif bir organizasyon aslında. Bir savunma biçimi. Öz savunma ve meşru savunma da direnişin bir ifadesi. Pasif direniş, aktif direniş, sivil direniş, kültürel direniş, ahlaki direniş, ekolojik direniş vb. çok sayıda direniş yöntemi de Milan Kundera’nın; “İktidar sizi en çok nerenizden yaralıyorsa orası kimliğiniz olur” cümlesini doğrularcasına, yaralı olduğun yerden yükselen bir ses, bir eylem, bir duruş, bir yaşam tarzı oluyor.

Örneğin Gandhi; “Kimseye kirli ayaklarıyla beynimde gezme fırsatı vermem” diyerek “Satyagraha” adını verdiği direnişi esas alır. Satyagraha; doğruyu ve şiddet kullanmadan hakkını kullanmayı ilke edinen bir direniş biçimidir. 11 Eylül 1906 yılında Gandhi Güney Afrika’nın Johannesburg kentinin bir tiyatro salonunda toplanan üç bin Hintliye; ırkçı ve ayrılıkçı politikayı protesto etmek için yeni bir strateji olarak tanıttığı Satyagraha’yı önerir ve uygular. Düşmanla iş birliği içinde bulunmama, şiddet karşıtlığı, sivil itaatsizlik, uzlaşmacılık, çilecilik, açlık grevi, aylar süren yürüyüşler gibi önemli kişisel fedakarlıklar içeren yöntemler de bu direniş biçimine örnek olarak verilebilir.

Bir başka direniş yöntemi de özellikle yaşamın bir ağ ile çerçevelenmesini ve denetimini esas alan mekanik paradigmanın zihniyet yapılanmasının bir aracı olan bio-iktidara karşı direnişin bio-politikasıdır.⁶ Kişinin elindeki özgür mekânları denetim altında tutma yöntemi olan bio-iktidar, bireyin hiçbir yere kendini ait hissetmemesini sağlamaktadır. Foucault’un dediği gibi; “bu insan okul, kışla, hastane, hapisane gibi yerlerde uysallaştırılmaktadır.” Görünmez bir şiddet söz konusudur. Dizilerden, sinemalara, müzikten resme kadar birçok yöntem ile bu yapılmaktadır. Görünmez olan bu iktidar şiddetine karşı, bio-politikayı geliştirmek önemlidir.

⁶ Kurtul Gülenç, *Frankfurt Okulu Eleştiri, Toplum ve Bilim*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2016.

Ekolojik direniş örnekleri de son yıllarda artmıştır. Özellikle küresel ekonomik kriz ile başlayan işgal ve direniş hareketlerine Arap Baharı, Wall Street’i İşgal Et, İspanya Öfkeli Hareketi, Yunanistan İsyanı, Gezi Parkı Direnişi, Brezilya Evsiz İşçiler Hareketi, Amazon Yerlileri Direnişi, Honduras Yerli ve Halk Hareketleri Yurttaş Meclisi, Arjantin İşçi Fabrikaları Hareketi, Şili Eğitim Savaşı, Arjantin Şili Patagonya Mapuche Hareketi, Fransa ZAD İşgal Hareketi, Almanya Hambach Forest Direnişi, Dakota Standing Rock, Artvin Cerattepe, Alakır Nehri Kardeşliği, Hasankeyf’i Yasatma Direnişleri örnek verilebilir. Alternatif yaşam ve direniş alanları olarak bu direnişler yeni direnişlere de moral kaynağı olmuştur. 2017 yılında kurulan Birleşik Örgütlenme ve Birleşik Mücadelesi ile Çevre ve Ekoloji Mücadeleleri İletişim ve Dayanışma Ağı da birer mücadele ve direniş yöntemi olarak literatürde yerlerini almıştır.

Bir Kadın En Çok Neresinden Yaralanır?

İktidarın ilk kurumlaştığı alanlardan biri olan kadın varlığı, iktidarın en çok yaraladığı kimliktir aynı zamanda. Egemen erkekliğin iktidar alanı haline gelen kadın varlığının tanımı bu nedenle çok önemlidir. Burada kadın doğasını tanımlama ihtiyacı doğmaktadır. Bu konuda bilimin önemi ortaya çıkmaktadır. Özellikle bir kadın biliminin neden gerekli olduğu yönünde sorulan sorulara cevap vermek önemlidir. Bu konuda Matematik’in 3 bin 500 dalını, insan vücudunun her organını hatta onun detaylarını inceleyen bilim dallarının neden kadınları incelemeyeceği sorusu akla gelmektedir.

İktidar kadını en çok da dört alanda yaralamıştır. Birincisi; baskı, tecavüz, hakaret ve katliamlar ile kadını bir üreme aracı haline getirmiştir. Kadını ilk ev kölesi haline getiren iktidar, kadını bu statü içinde tutarak mutlak bir mülk haline getirmiştir. İkincisi; kadının günümüzde cinsel dürtünün ve iktidarın aracı haline getirilmiş olmasıdır. Üçüncüsü; ücretsiz, karşılıksız bir emekçi haline getirilmesidir. Dördüncüsü; kadının kapitalizm ile beraber metalaştırılması gerçeği olmuştur. Kadın bedeni, kadın emeği, kadın bilinci ve ruhu katliamlardan geçirilmiştir. Kadın kimliği yaralanmıştır.

Bu anlamda, bir kadının varoluşunu nasıl tanımladığı, anlamak ve anlaşılır kılınmak istenenin ne olduğuna dair sorulara verilecek yanıtlar önemli olmaktadır. Yaşam ve kadın sözcüklerini birbirini tamamlayan bir yerden ele aldığımızda anlam ile özdeşleşen özünü iyi tarif etmek gerekmektedir. Anamlı yaşamın kadınla olan bağı iyi, güzel ve doğru bir şekilde yapmak için jineolojinin önemli olduğunu vurgulamak önemlidir.

Varlık olarak kadın tanımı önemlidir. Spinoza varlığın özü nedir sorusuna, “Arzu duyarak çaba (conatus) harcamak”, Nietzsche, “güç istemi”, Marx, “emek gücü” demiş. Heidegger ise böyle bir ayrımın gerekli olmadığını savunmuştur. İbn-i Sina ise varlığı iki temel ilke ile açıklamaya çalışmış bunlara; illiyet yani sebep sonuç ilişkisini esas alan teori ile sudur yani çıkış teorisi demiştir. Her bir teori, varlığın özünü tartışmaktadır.

Yeni an’larda parçacık olma potansiyeli ile varlık tanımını yapan Kuantum fiziği ise koşullara ve gözlemciye bağlı olarak bu potansiyelin harekete geçtiğinde varlık kazandığını belirtmektedir. Atom altı parçacıklarının hem dalga hem de parçacık olma durumu üzerinden gelişen belirsizlik teorisi ile gözlemcinin de dahililiyetinde bir etki üzerinden gözlemlendiği an’da dalga ya da parçacık olduğunu deneyimlemektedir.

Bu konuda Abdullah Öcalan;

“Öncelikle kadını tanımlamak ve toplumsal yaşam içindeki rolünü belirlemek, doğru yaşam için esastır. Bu yargıyı, kadının biyolojik özellikleri ve toplumsal statüsü açısından belirtmiyoruz. Varlık olarak kadın kavramı önemlidir. Kadın tanımlandığı oranda erkeği tanımlamak da olasılık dahiline girer. Erkekten yola çıkarak kadını ve yaşamı doğru tanımlayamayız. Kadının doğal varlığı daha merkezi bir konumdadır. Biyolojik açıdan da bu böyledir. Erkek egemen toplumun, kadının statüsünü alabildiğine düşürmesi ve silikleştirmesi, kadın gerçekliğini kavramamızı engellemelidir. Yaşamın doğası, daha çok kadınla bağlantılıdır. Kadının toplumsal yaşamdan alabildiğine dışlanması bu gerçeği yanlışlamaz, tersine doğrular. Erkek zorbaca ve yok edici gücüyle kadın şahsında aslında yaşama saldırmaktadır. Toplumsal egemen olarak erkeğin yaşama düşmanlığı ve yok ediciliği, yaşadığı toplumsal gerçeklikle yakından bağlantılıdır”⁷ demektedir.

Kadının varlığı, erkek merkezli paradigmlar içinde her zaman erkeğe göre tanımlanmıştır. Yani kadın “erkek olmayan”dır. Bu tanımlama kadını ifade etmediği gibi çarpıtıyor. Yapılan diğer bir tanımlama da kadını canlılar dünyasındaki diğer “dişiler” gibi sadece biyolojik özelliklerine dayalı dişil cins olarak tanımlamadır. Elbette biyolojik etkenler vardır ama asıl olan kadın şahsında gerçekleşen toplumsal kültürün incelenmesi, kadının da bunun içinde ele alınmasıdır. Varlık eğer kendi doğası, dili, kültürü ile bütünlüklü bir yapılanmayı ifade ediyorsa kadının kendi doğasını açığa vurmasının önü alınmıştır. İdeolojik yönelimlerle bu yapılmıştır. Bir varlık

⁷ Abdullah Öcalan, *Demokratik Uygarlık Çözümü*, 3. Kitap: *Özgürlük Sosyolojisi*, Diyarbakır: Aram Yayınevi, 2009

olarak kadının ifadeye kavuşması erkeğin de tanımlanmasını mümkün kılacaktır. Kadına atfedilen duygusal zeka ile erkeğe atfedilen rasyonel zeka arasındaki sınırın yıkılması da kadın varlığının tanımlanması ile gerçekleşir. Kadının kendi varlığına anlam biçerken yabancılaştığı-yitirdiği öz değerlerini yeniden kazanması, kadının geliştireceği kendine dönüşüyle mümkün ve etkili olacaktır. Kadın kendini tanımladıkça doğayı, evreni, insanlığı tanımlayacaktır. Zira kadın evrensel, toplumsal, tarihsel ve kaynağını doğadan alan bütünsel bir varlıktır.

Kadının kendi varlığını tanımlaması bilme halini gerekli kılan bir durumdur. Kendini bilmek aynı zamanda farkındalığını geliştirmektir. İnsanı “evrenin bir özeti” olarak ele almak, tarihsellik içinde tanımlamak, sosyolojik bir varlık ve kültürel bir canlılık olarak ele almak önemlidir. Kendini birinci doğa yani evren içinde gerçekleştiren ikinci doğasında toplumsallaştıran insanın, irade ve düşünce gücü kazanmış bir varlık gücü olması söz konusudur. Toplumsallık kendini yaratma eylemini ve zamanını ifade etmektedir. Kadın direnişini ya da kadın varoluş yöntemlerini anlamak gerekmektedir.

Kadın Direnişi ya da Varoluşunun Yöntemleri

Kadın direniş yöntemleri aynı zamanda kadının var olma yöntemleridir. Kadın direniş yöntemlerini açığa çıkarma kadın varlığını tanımlamayı da beraberinde getirir. “Kadın gerçeğine dayalı bir araştırma yöntemi”⁸ ile “Kadın etrafında geliştirilecek bilimin doğru sosyolojiye ilk adım olduğu”⁹ gerçeğine dayanan ve bir kadın ve yaşam bilimi olan jineolojinin, kadın direniş yöntemlerini açığa çıkarması bir nevi varoluşun tanımını da açığa çıkaracaktır.

Burada kadının saklı hakikatini anlamaya çalışırken bu hakikatin direniş ile var olduğu gerçeği ortaya çıkar. Yaşamın direnmek ile özdeş olduğu bir coğrafyadan bu yazıyı kaleme alıyor olmak da önemli veriler sunmaktadır. Merkezi hegomonik iktidara, öz gücü ve iradesiyle direnen savaş, yıkım ve göçe rağmen topraklarını, kültürünü bir bakıma varlığını terketmeyen bir coğrafya. “Yaşamı uğrunda ölecek kadar çok sevenleri ve onların yoldaşları olarak yola çıkanların” direnişleri sürerken bir var olma biçimi olan direnişin coğrafyamızda kuşandığı anlamın, yaşamın ta kendisi olduğu gerçeğini anlatmak bu nedenle çok önemli olduğu kadar çok zor...

Bir oluş halinde olan jineolojinin tanımları bu açıdan önem arz ediyor. Jineolojinin mevcut pozitivist bilim anlayışının karşısında durduğunu da ayrıca vurgulamak önemli. Pozitivist bilim anlayışının yaşam, toplum ve doğa ile zayıflayan bağına,

⁸ Abdullah Öcalan, a.g.e.

⁹ Abdullah Öcalan, a.g.e.

kadın eksenli bir eleştirisi geliştiren ve alternatifi oluşturmayı amaçlayan bir bilim jineoloji... Varoluş sorununa çözümler araması ve alternatifler üretmesi de bu bilimin doğası gereği canlı ve dinamik bir süreci kapsamakta...

Bir anlama eylemi olarak anlam bilimin tarih ve sosyoloji ile bağını açığa çıkarmak da bu anlamda önemli. Tarihin sosyolojik bir varlık, sosyolojinin tarihsel bir bütünlük olarak varlığını sürdürdüğüne dair verilere jineolojik bir bakış açısıyla dokunmak önemli bir yöntem. Tarih ve sosyolojinin böylesi bir bakış açısı ile yeniden ele alınması, kadın direniş yöntemlerinin aynı zamanda kadının varlığının ve yaşamın temel momentleri olduğunu açığa çıkarmakta. Ve bu momentler kadının taşıdığı ve koruduğu toplumsallığın günümüze ulaşan kodlarını içinde taşımaktadır.

Kadın Direnişinin Kuramsal Dayanaklarına Birkaç Örnek

Kobanê’de, ataerkil sistemin en karanlık gücü olan DAİŞ’e karşı savaşan kadınlar, Efrîn’de toprağının bilgisini kuşanarak NATO’nun ikinci büyük ordusuna karşı çağın direnişine imza atan kadınlar, kadın direniş çizgisini günümüze kadar koruyan ve kök hücre rolünde olan Şengal’de tecavüze, soykırıma, kadın kırımına karşı kültürü ve savunma gücü ile direnen kadınların deneyimleri, kadının varoluş yöntemlerinin çağımızdaki en önemli örneklerindendir. Kendi kökleri üzerinde yeşeren Kürdistan Kadın Özgürlük Hareketi’nin, birinci kadın devriminin mekânında, ikinci kadın devrimini gerçekleştirmesi de bu diyalektiği ortaya koymaktadır.

Kendi kökleri üzerinde yeşeren Kürdistan Kadın Özgürlük Hareketi’nin, birinci kadın devriminin mekânında, ikinci kadın devrimini gerçekleştirmesi de bu diyalektiği ortaya koymaktadır. Kadın direnişinin her şeyden önce kendi köklerini, tarihsel hafızasını ve kültürel canlılığını koruması ve ona dayanması belirleyici olmaktadır.

Kadın direnişinin her şeyden önce kendi köklerini, tarihsel hafızasını ve kültürel canlılığını koruması ve ona dayanması belirleyici olmaktadır.

Kadının yaşadığı yabancılaşmayı, en çok da hemcinsiyle ortak iradeleşerek aşması gerekmektedir. Kopuş teorisi ve onunla bağlantılı kadının kendi doğasının bilincine varması, hemcinsini sevmesi ve hemcinsinin gerilikleriyle savaşması da önemli bir yöntem olmaktadır. Bu yöntem Kürdistan Kadın Özgürlük Mücadelesi’nde ordulaşma, partileşme ve konfederasyonlaşma şeklinde tanımlayabileceğimiz bir örgütlenmenin de kaynağı olmuştur.

Varlığın bir yönünün kadın, bir yanının erkek olduğu gerçeğinden hareketle erkeğin değişim dönüşü-

münü esas alan bir yerden mücadele etmek de önemli olmaktadır. Erkeğin değişim ve dönüşüm projesi, kadının özgürlüğünün toplumun özgürlüğü olduğu yönündeki teze de gerçeklik kazandıran bir yerde durmaktadır. Erkeği değiştirme dönüştürme projesinden özgür eş yaşam kuramına uzanan bu zorlu yolda, kadınların tanımları ve mücadele yöntemleri belirleyici önemdedir. “Özel olan politiktir” belirlemesini esas alarak kamusalın özel, özelin kamusal kılınması, en mahrem ilişki olarak tanımlanan kadın erkek ilişkisinin evrenselliği ve toplumsal bağları temelinde çözümlenmesi önemlidir. Bu yöntem sosyolojik bilginin dayanaklarını doğru bir şekilde oluşturma da yöntemi olmaktadır.

Nasıl yaşamalı sorusuna yanıtlar arayan kadınların tapınaklardan bilinç yükseltme odalarına, ocaklardan eğitim platformlarına kadar uzanan bir yelpazede paylaştıkları deneyimin bilgisi hayati bir öneme sahiptir. Deneyimin bilgisine dayanan jineolojinin, kadın varoluşunun dinamikleri olan bu yöntemleri açığa çıkarması en öncelikli görevlerinden biri olmaktadır. Bu bilginin paylaşımı sırasında uygulanan analiz etme, empati kurma ve hissetme, diyalog geliştirme, eleştiri ve özeleştirme gibi yöntemlerde ayrıca ele alınması gereken konular olmaktadır.

Sonuç

Direnişin bireyden topluma, kadından erkeğe, canlıdan cansıza bütün evreni kapsayan anlamlarını bir yazıda vermek mümkün değil. Yaşamın direniş ile olan bağlantısına odaklanan yazımızda amacımız, “Yaşamak direnmektir” sözünün güncellendiği bir coğrafyada kadının direniş yöntemlerinin kadının, varoluş yöntemleri olduğunu vurgulamaktır. Kadını bir cins olmanın ötesinde sosyolojinin özü olarak tanımlayan demokratik, ekolojik, kadın özgürlüğüne dayalı paradigmanın dayandığı direniş ile mekanik paradigmanın dayandığı iktidar arasındaki ilişkiye bir giriş yapmaktır. Kadın direnişinin, kadının en çok yabancılaştığı doğa, toplum ve yaşam ile bağını güçlü kurması ile olacağının bilgisinin önemine işaret etmektir. İçinde bulunduğumuz zaman ve mekânda, bu anlamda direnişin canlı ve dinamik örnekleri yaşanmaktadır. Özgürlüğe canları pahasına bağlı olanların güzelliğini esas alarak bu güzelliği dünyaya anlatan kavram, kuram ve kurumları oluşturmaktır.

Tarihin bütün direnişçilerinin emeğine dayanan, onların direniş bilgisini kuşanan ve alternatif bir yaşam perspektifini içinde taşıyan Demokratik Modernite sistemi ve onun demokratik ekolojik ve kadın özgürlüğüne dayanan paradigmasının temel varoluş yöntemlerinden olan direnişin felsefesini, kuramını, örgütünü daha güçlü oluşturarak “berxwedan jîyane” şiarını “serkeftin jîyane” olarak yaşamsallaştırmanın çağındayız artık.

Demokratik Siyasete Dair Bir Anlam Çerçevesi¹

Nagihan Akarsel

“Bu dünyadan gitmek zorunda kalacağımız gün, arkamızda daha iyi bir dünya bırakmak, iyi bir insan olmuş olmaktan daha önemli olacaktır.”

Hannah Arendt

Zaman ve mekân bağlamında ezberlerden uzak, dogmalardan azade bir şekilde bilinenin güvenliğine sığınmadan yeniyi inşa etmek çok zor. Kurgusu egemen tanımların gölgesinde muğlaklaşan kavramların gerçek anlamını kavramak ve anlatmak daha da zor.

Düşünsel ve ruhsal iklimimizi neye göre, nasıl ele aldığımız, böylesi tanımlamalarda belirleyici oluyor. Evreni anlama, yaşamın anlamına erme, toplumsal dokuyu kavrama ve bunun içinde birey olarak oluşunu gerçekleştirme şeklinde sıralayabileceğimiz sonsuz edimin beslendiği düşünsel ve ruhsal dünyamız, içinde bulunduğumuz zamandan ve yaşadığımız mekândan doğrudan etkileniyor. An, geleceğin yükünü taşıırken geçmişin birikimini temsil etmekte, mekân ise sosyal, kültürel, ekonomik tüm dokumuza oluş zemini sunuyor. Aksi durumda Fernand Braudel’in Maddi Uygarlık kitabında dile getirdiği gibi insanlığın değerli birikimi “boş olaylar yığını” olarak ele alınmaktan kurtulamıyor.

¹ Nagihan Akarsel, “Demokratik Siyasete Dair Bir Anlam Çerçevesi”, *Jineoloji Dergisi*, Sayı: 14, 2019, 10-21.

Zira birikimin yığına dönüşmesi, değerin belli bir kesimin tekelinde olması, iktidar ve sermaye güçlerinin insafında olan bir toplumsal yapılanmanın alt yapısını oluşturmakta. İktidar odaklı, tekellerle ve talanlarla kendini ikame eden devlet odaklı bir realitenin içinde demokratik siyaseti tartışmak ise her şeyden önce paradigmasal bir yaklaşımı gerektirmekte.

Bir sistemin dayandığı bilgi yapılanmalarını ifade eden paradigma², evreni algılama yöntemimizden her davranışımızın -farkında olalım olmayalım- hangi ideolojiye hizmet ettiğine kadar yaşamı bir bütün belirleyen bakış açısıdır. Zamanı, iktidar ve sermaye güçlerinin yoğunlaşmış ifadesi olan devletin çıkarları temelinde belirlenmiş bir mutlaklık, mekânı da “tek” olan bu gerçeğin çıkarlarının gerçekleştiği alan olarak tanımlayan mekanik paradigmayı tek doğru olarak kabul etmek baştan, sıkı belirlenmiş olanın tuzağına düşmek, batağına saplanmak ve nihayetinde hakikatten uzaklaşmak olur. Çünkü bu kavrayış toplumsal hafızanın çoğulluğuna, farklılığına, zenginliğine rağmen hatta onu yok etme konsepti ile varoluşunu gerçekleştirmiştir. Ve bu varoluş, kolektif hafızanın bileşenlerini yaralamış, sakat bırakmış, ötekileştirmiştir. Toplumsal dokuya nüfuz eden ve tek elden inşa edilerek mutlak doğru olarak dayatılan dünyanın anlamsal ve yapısal açıdan analiz edilmesi ve neye göre belirlendiğinin tespit edilmesi, bu nedenle çok önemli. Bir o kadar da hassas. Çünkü anlama çabamız, anlamak için gerçekleştireceğimiz okuma, sembolik anlam dünyasının inşasından söylencelerin ezgilerine, masalların kozmik temsillerinden felsefenin yaşamı anlamlandırma çabasının somutlaştığı bilgilere, bilimin hakikati kavrama arayışından mutlak egemenliği kurumlaştırma yöntemlerine kadar insanlığın düşünsel serüvenini doğru okumayı gerektiriyor.

Halihazırda mekanik paradigma ekseninde kavram, kuram ve kurumlarını oluşturarak iktidar ve sermaye tekelinde toplumsal yaşamı tahakküm altına alan ve denetleyen devletli uygarlık ile demokratik, ekolojik ve kadın özgürlüğüne dayalı bir paradigma ekseninde özgür bir yaşamın inşasını esas alan ve tam belirginleşmeye de “demokratik uygarlık”³ olarak ifadeye kavuşmaya başlayan sistemi, iki ana nehir belirlemesi üzerinden ele almaya çalışacağız.

Sosyal Bilime Dayalı Bir Siyaset Anlayışını Geliştirmek

Özne-nesne ayrımı üzerinden inşa edilen kapitalist sistemde insan ve özelde de te-kelleri elinde bulunduran insan -ki bu da erk’tir- temel belirleyici güç olarak ifşa

² Thomas Kuhn, *Bilimsel Devrimlerin Yapısı*, çev., Nilüfer Kuyaş, İstanbul: Kırmızı Yayınları, 2015.

³ Abdullah Öcalan, *Demokratik Uygarlık Manifestosu*, 3. Kitap: *Özgürlüğün Sosyolojisi*, Diyarbakır: Aram Yayınları, 2009.

edilir. Devlet ve iktidar yapılanmaları ile sistemi kuran bu güç, toplumsal alanı, üzerinde tahakküm kurulması gereken bir alan olarak tanımlar. Bu konuda yapılan parça ve yapı analizleri ise farklılıkları bir ayırım hattı haline getiren sermaye ve iktidar birikim organlarına hizmet etmektedir. Bu sistemin aşılmasına olanak sağlamak için her şeyden önce demokratik siyasetin işlevsel olması ve toplumsal inşa gücünün olması gerekmektedir. Bu nedenle bir demokratik uygarlık inşası olarak da ele alabileceğimiz demokratik siyasetin ne olduğunu anlamaya çalışırken sosyal bilime dayalı bir siyaset anlayışını oluşturmak önemli olmaktadır.

Mevcut bilimsel verilere dayalı, yaşamı ve toplumu anlamaktan ve tanımlamaktan öte tahakküm kurma üzerine kurulu olan kavram, kuram ve kurumlar toplumsal yaşamı felç etmiş durumda. “Bilimin” en gelişkin çağında yaşamamıza rağmen dünyanın ekolojik bir yıkımın eşiğinde olması, savaşların günlük yaşamımızın bir gerçeği haline dönüşmesi, kadın kırımı, en gelişkin teknolojilerin yok ettiği yaşam gerçeği, yeni bir sosyal bilim anlayışı ile yaklaşmayı zorunlu kılmakta. Ve burada Abdullah Öcalan’ın, “Bilimin bu olağanüstü gelişmesine rağmen, halen yaşamı ve toplumsal bağlamını tanımlamaması oldukça tuhaf gelmektedir. O zaman sormak gerekir: Neyin bilimi ve kimler için bilim? Bu soruların yanıtı verildikçe, sosyal bilimcilerin neden en temel soruya, yani “yaşam nedir ve toplumla bağı nasıldır?” sorusuna yanıt vermedikleri anlaşılacaktır.”⁴ değerlendirmesi akla gelmektedir.

Bilimin doğa, yaşam ve toplum ile arasındaki mesafenin gün geçtikçe açılması, anlam yitimlerine neden olup sanal bir dünyanın tek gerçek olarak sunulmasına olanak sağlamakta. Beşerî ve fiziki bilimlerin ayırım gözetmeksizin her şeyden önce sosyal olduğu ve yaşamı anlama gibi sorumluluğu olduğu gerçeğinin göz ardı edilmesi toplumsal sorunların derinleşerek katmerleşmesine neden olmaktadır. Mekanik (Newtoncu) paradigma üzerine kurulu pozitivist sosyal bilimin, toplumu nesneleştirip üzerinde inceleme yapılacak bir olgu olarak tanımlaması canlı bir organizma olan toplumun anlamlarını köreltebilmektedir. Burada belirleyici olan güç bireycilik ve onun ideolojisi olan liberalizm olmaktadır. Ve bu ideolojinin kurucusu olan iktidar-sermaye ve devlet güçleri... Ve düşünsel alanı denetleyen, yönlendiren üniversite, bilim merkezleri ve think-tank kuruluşları. Aynı zamanda rahip, şaman, askeri şef üçlüsünün, din adamlarının, filozofun, bilim adamının konumunu güçlendiren bir sosyal bilim anlayışı. Tüm bunlarla bağlantılı ciddi bir toplumsal yenilenme ve sistem kurulumu için sosyal bilimin yeniden ele alınması gerekmektedir.

⁴ Abdullah Öcalan, *Demokratik Uygarlık Manifestosu*, 3. Kitap: *Özgürlüğün Sosyolojisi*, Diyarbakır: Aram Yayınları, 2009.

Özellikle aydınlanma dönemi ile beraber İngiliz ekonomi politikçileri, Fransız sosyalistleri ve Alman tarihçi ve felsefecileri tarafından kavram ve kurama kavuşturulan sosyal bilim Aguste Comte tarafından olgulara dayanan sosyoloji ile meşru bir zemine kavuşturulmuştur. Bu yaklaşım tek doğru olarak dayatılmış, zaman ve mekân ile olan bağlantısı bilinçli olarak ötelenmiştir. İktidar ve sermaye güçlerinin insafında olan bir toplumsal yapılanmanın maddi alt yapısını oluşturan bu sosyal bilimin çözülmesi ve aşılması için Abdullah Öcalan “Bilimin paradigmasal bir devrime ihtiyacı var”⁵ der ve bilme alanındaki tahakküm ilişkilerinin aşılması gerektiğine vurgu yapar.

Fransız şair Joe Bousquet’in “Yaralarım benden önce vardı” cümlesini yorumlayan Monica Ferrando da “Yaranın fiili bir durum olarak şimdi, burada ve ben’de, bir potansiyel olaraksa benim mevcudiyetimden çok daha önce bulunduğu”⁶ gerçeğini dile getirerek bize bir yöntem sunmaktadır. Toplumsallaşmanın ana gücü iken en yaralı kimliğine dönüşen kadın kimliğinin anlaşılmasını referans göstermektedir. Zihniyet ve vicdan yapısının iktidar ve sermaye güçlerine göre inşası sırasında politik alanın dışında bırakılan kadınlar, halklar, inançlar, kabileler, aşiretler, tarikatlar yeni bir sosyal bilim anlayışının temel momentleri nitekim. Özellikle politik alan inşa edilirken sakat bırakılan ana kaynağın yani kadının bu alana yeniden öz iradesi ve öz gücü ile girişi tüm toplumsal sorunların çözümü açısından da belirleyici önemde. Abdullah Öcalan’ın “Kadınsız demokratik siyaset olmaz”⁷ belirlemesini, kadının düşünsel, örgütsel, siyasal, bilimsel güçlenmesi, toplumsal doğanın aydınlanması ve öz dinamiklerine kavuşması anlamına gelmektedir şeklinde de okuyabiliriz. Sosyal bilime dayalı bir devrimciliğin önemine dikkat çeken Abdullah Öcalan şunları belirtiyor;

“Siyasetimizin arkasına sosyal bilime dayalı zihniyetimizi esas kılmak önemlidir. Ve bununla bağlantılı toplumsal ahlakı egemen kılmaktır. Demokratik, ekolojik ve kadın özgürlüğüne dayalı bir toplum yapılanması için her şeyden önce kendi sosyal bilim yapılanmasına ihtiyacımız vardır. Sosyal bilimin en kapsamlı genellemesi olarak felsefe, toplumun özgürlük bilinci olarak ahlak ve dönüştürme iradesi olarak politika üçlüsünün ortak ifadesi demokratik sosyalizm olmaktadır.”

⁵ Abdullah Öcalan, a.g.e.

⁶ “Yaralarım Benden Önce Vardı: Uygarlığın Kuruluş Mitlerine Dair Feminist Bir Okuma”, *e-skop*, 5 Mayıs 2019, <https://www.e-skop.com/skopbulten/yaralarim-benden-once-vardi-uygarligin-kurulus-mitlerine-dair-feminist-bir-okuma/4991>. (Son Erişim: 12 Kasım 2022)

⁷ Abdullah Öcalan, a.g.e.

Demokratik sosyalizm ideolojisini esas alan demokratik siyaset anlayışına geçmeden önce siyasete dair devlet ve toplum odaklı yapılan tanımlamalara değinmekte fayda var.

Siyasete Dair Devlet ve Toplum Eksenli Tanımlamalar

Siyaset kavramı, demokrasi, siyaset ve özgürlük kavramları ekseninde yeniden tanımlanmaya ihtiyaç duyarken 20. yüzyılın ortalarında bu ihtiyacı en derinden hissedilen ve bunun arayışına giren Hannah Arendt olmuştur. Arendt, siyaseti özgürlük amacıyla yapılan, insan eyleminin gerçek anlamda ortaya çıktığı, insan özgürlüğünün ortaya konabildiği bir çoğulluk alanı olarak ifade etmiştir. Ve başka bir dünyanın mümkün olduğunu belirtmiştir.⁸ Fatmagül Berktaş da “Siyasete katılmak, kolektif eylemde bulunmak, siyasetin bugün var olan o kötü anlamını yıkıp gerçek anlamda sorumluluk üstlenmek aynı zamanda özgürleşmemizi de getirecek bir şeydir”⁹ diyerek Arendt’i tamamlamaktadır.

Ancak siyaset kavramı ile ilgili tanımlamalara başvurduğumuzda bir yandan iktidar, sermaye ve devlet diğer yandan özgürlük, demokrasi ve toplum kavramları ile beraber kullanıldığına tanık oluyoruz. Bir yanda tahakküm, denetleme, kural, yasa, esas momentler olurken diğer yanda özgürlük, sorumluluk, açıklık, ikna, anlamak, “toplumun hayati sorunları çözme sanatı”¹⁰ gibi tanımlamalar dikkat çekiyor.

En bilinen tanımlama üzerinden bir giriş yaparsak siyaset ve politika terimleri eş anlamlı olarak kullanılmakta. Siyaset doğuda, politika ise batıda kullanılan birer sözcüktür. Siyaset Arapça, politika Grekçe kökenli. Siyaset “sys” kökünden gelmekte, atların bakımını yapan, onları tımar eden, eğiten adamdan yani seyisten adını aldığı iddia edilmekte. Siyaset, batıda ise poitika, politics, politica kavramına denk gelmektedir. Politika sözcüğü Grekçedeki “polis-/polit-/poli” kökünden türemiştir. “polis-/polit-/poli-“ kökü şehir, devlet; yönetim metodu/yolu; vatandaşlık, hükümet gibi anlamlar taşımaktadır.” “-ikos” ise hem ev hem de -ile ilgili, ilişkin anlamına gelir. Sonuç olarak politikos yönetimle ilgili, yönetim metoduna ilişkin anlamlarını barındırır. Genel olarak şehir yönetimi anlamını karşılıyor. Güncel anlamda her iki kavram da devlet işlerini düzenleme ve yürütme ile ilgili özel görüş ya da devlet yönetme ve yönetim anlamlarında kullanılıyor.

⁸ Prof. Dr. Fatmagül Berktaş, geçen yıl yüzüncü doğum yıldönümünde Türkiye’de de anılan Alman düşünür Hannah Arendt’in siyaset teorisi üzerine çalışıyor. Berktaş ile Açık Gazete’den Çiğdem Şahin, Arendt ve görüşlerinin günümüze yansımaları konuşt. 8 Şubat 2007

⁹ Açık Gazete’den Çiğdem Şahin’in Fatmagül Berktaş ile yaptığı aynı röportajdan.

¹⁰ Abdullah Öcalan, a.g.e.

Devletli uygarlık tarihi boyunca siyaset üzerine hem doğuda hem batıda çok sayıda kitap yazılmış, kavram açıklanmaya çalışılmıştır. Platon Devlet, Aristo Siyaset, Mac-hivelli Prens, Montesqueiu Kanunların Ruhu, Tocquevelli Amerika'da Demokrasi, Weber Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu kitapları ile siyaseti tanımlamaya çalışmışlardır. Doğuda ise İbn'i Haldun'un Kitabı'l İber adlı yedi ciltlik kitabına yazdığı Mukaddime'si, Farabi'nin İhsan'ül Ulum (İlimlerin Sayımı) kitabı, Gazali'nin Nasihatü'l Mülûk kitabı, Maverdi'nin El Ahkamu's Sultaniye, Nizamülmülk'ün Siyasetname gibi kitapları örnek verilebilir. Siyasetnameler hükümdarlara yönetimde izleyecekleri politikaları gösteren tavsiye kitapları olarak Doğu hafızasında yer almıştır. Ayrıca dönemin siyasal durumunu, sorunlarını ortaya koyan layihalar da kaynak niteliğinde olan belgelerdir. Genelde devlet ile ilgili konular ele alınmakta ve yöneticinin yapması gerekenler sıralanmaktadır.

Öz itibarıyla bürokrasiye, orduya ve yasaya dayanan devlet eksenli siyaset, iktidar olgusuyla bağlantılı tahakküm anlayışını doğuran bir yerde durmakta. Burada iktidarı yönetim ile aynı kefeye koyan yaklaşımlar ise konunun açılmasını daha da zorlaştırmakta. Oysa iktidar daha çok hâkim olma anlamına gelmekte yönetim ise toplumun kendini sürdürmesinin meşru yöntemi olmakta. Bu anlamda devlet eksenli siyaset tanımlamalarında “toplum en iyi nasıl yönetilir ve ihtiyaçlarına cevap olunur” sorusundan ziyade “toplum en iyi nasıl denetlenir ve iktidarın çıkarına hizmet ettirilir” anlayışı öne çıkmaktadır. Devlet eksenli tanımlamalarda dikkat çeken temel husus siyasetin savaş, şiddet gibi anlamları çağrıştı-

ması ve çıkarlardan bağımsız yaklaşımın imkânsız olduğu algısıdır. Bu nedenle genel olarak iktidarı kullanma, kıt kaynakların bölüşümü, aldatma ve manipülasyon yapma gibi kavramlarla birlikte ele alınmaktadır. Yine siyasetin bugün büyük çoğunlukta belli kişilerin işi ya da yalan, hile, şiddet vb. ile sürdürülen kirli, uzak durulması gereken bir alan olarak tanımlanması, egemen cins, sınıf ve ulusun, kendisi dışında kalan kesimlerin uzak durmasını sağlamak amacıyla yarattıkları algı ve bununla bağlantılı yaşanan bir durum olmaktadır.

Demokratik uygarlıkta ise siyaset toplumsal-lıkla bağlantılı ele alınmaktadır. Siyasetin devletleşmeden çok önce topluma ait olan ve toplumsal sorunlara çözüm bulmak için esas alınan bir yapılanma olduğu tezine dayanıyor ki burada siyaset, zora ve şiddete değil ikna ve söze dayalı

Demokratik uygar-
lıkta ise siyaset toplumsal-
lıkla bağlantılı ele alınmaktadır.
Siyasetin devletleşmeden çok önce
topluma ait olan ve toplumsal sorun-
lara çözüm bulmak için esas alınan bir
yapılanma olduğu tezine dayanıyor ki
burada siyaset, zora ve şiddete değil
ikna ve söze dayalı geliyor. Ve
birlikte yaşamı ören ortak akıl
olarak siyaset belirleyici
rol oynuyor.

gelişiyor. Ve birlikte yaşamı ören ortak akıl olarak siyaset belirleyici rol oynuyor. Bu konuda ana soylu toplumlari referans gösteren Heide Göttner Abandroth siyasetin ya da politikanın tüm kararlarda görüş birliğı yani konsensüs olduğunu ifade ederken böylesi bir ilkenin hayata geçmesi için toplumun özel olarak buna göre örgütlenmiş olması gerektiğini de belirtir. Ayrıca “Konsensüs ilkesini uygulamak, topluluk düzeyinde ve yerel/bölgesel düzeylerde karar verme bakımından birbirine bağı olan küçük ya da büyük bir meclisler sistemi geliştirmek anlamına gelmektedir.” diyerek bu örgütlenme tarzında meclislerin önemine dikkat çekmektedir.¹¹ Aslında bu karar mekanizmalarına ve işleyiş biçimlerine aşina olduğumuzu toplumsal yaşamın doğal akışında fark ettiklerimiz ya da aktarılanlarla bir kez daha anlıyoruz. Bu anlamda, farklı halkların ve inançların birlikte yaşadığı bir kent olan Hasekî’de bir jineolojî dersi esnasında 60 yaşlarında Dayê Ayşe isimli Êzîdî bir kadının siyaset tanımlamasını da buraya almak istiyoruz. Dayê Ayşe, “Siyasetin atları hile, yalan dolan ile terbiye eden kişilerle tanımlanması doğru değil. Siyaset sorunları ortak irade ile çözme, birlikte karar alma, bunun için toplantılar yapma, eğitimler vermedir bence. Eskiden bir topluluğun ileri gelen kadınları bir ağacın gölgesinde bir araya gelir sorunlara çözüm arar, toplantı yaparlardı” diyerek siyasetin toplumsal karşılığına dair bir tanımlama yapar. Sorunların ortak bir şekilde bir ağacın gölgesinde tartışıldığını belirten Dayê Ayşe, aktardığı pratik üzerinden siyaset tanımlamasını yaparken, yaşanan deneyimi teorize de etmektedir.

Halkın İrade ve Karar Gücü Olması

Hem devlet hem de toplum eksenli siyaset tanımlamalarında bir diğer önemli yön buna en uygun yönetim biçiminin ne olacağı sorusu olmaktadır. Bu anlamda, her iki eksenin de başvurduğu demokrasi kavramının açılma ihtiyacı doğmaktadır. Anayasal vatandaşlık hakları temelinde bulunduğu ülkeye dahil olan yurttaşların tümünün çıkarlarını gözeten, yürütmeye seçtiklerini denetleyen, düzenli aralıklarla seçim yapan, toplumsal sorunları bütün kesimlerin haklarını gözeterek çözmeyi esas alan bir yönetim biçimi olarak da demokrasiyi tanımlayabiliriz. Kısaca halk yönetimi anlamına gelen demokrasi kelimesinin anlamına da uygun bir şekilde halkın irade, bilinç ve karar gücü olması olarak da.

Bu anlamda demokrasinin sınıf karakteri başta olmak üzere uygulanma biçimlerine kadar esas alınan yönlerine göre tanımlamaları yapılabilir. Özellikle günümüzde bürokratik işler ile tanımlandığı, seçim dışında pek bir anlamının kalmadığı, siyasal yönetimlerin küresel işletme gibi hareket ettiği aleni bir durum. Milliyetçiliğin, ırkçılığın, fanatizmin, cinsiyetçiliğin körüklendiği de bir diğer gerçek. Ama burada

¹¹ Heide Göttner Abandroth, “Matriarkan Ekonomi”, *Jineoloji Dergisi*, Sayı:3, Bahar 2016.

esas olan demokrasinin 21. yüzyılda halklar, kültürler, inançlar, ideolojik ve ekonomik tercihler başta olmak üzere birçok kesim için kapsamlı bir birlikte yaşam imkânı sağladığı gerçeği. Yine özgürlük, farklılık ve eşitliğin geliştiği bir öz yönetim biçimi olarak ortak kabul görmesi durumudur.

Bir Özgürlük Alanı Olarak Siyaset

Toplumsal alanın 1960'lı yıllardan beri karardığı ve siyasetin anlamını yitirdiği tespitini yapan Hannah Arendt'in siyaseti bir özgürlük alanı olarak ve dünyaya yeni bir şey getirmenin aracı, yine ne olduğumuzu ortaya koyan bir eylem olarak tanımlaması önemli. Siyasetin var olduğu alanın toplumsal alanda eylem, söylem ve karşılıklı tanınma olduğunu ifade eden Arendt, yurttaşların kendi aralarında oluşturdukları ve kendilerini ilgilendiren kararlara katıldıkları çoğulluğu ise ortak paydada buluşma olarak tarif ediyor.¹²

Bu anlamda özgürlük kavramını nasıl ele aldığımız önem kazanmakta. Birçok filozofun, halk hareketinin, kadın mücadelelerinin, farklı inançların, kültürlerin arayışının temelinde olan özgürlük sayısız tanımlamayla ele alınmış bir kavram. Nietzsche'ye göre "Özsaygı istenci", Bakunin'e göre "İnsanın zeka, onur ve mutluluğunu geliştirebilecek yegane araç", Tolstoy'a göre "Her insanın kendi kanaatlerine göre yaşaması ve eylemesi", Russell'e göre "Sahip olmadan üretmek, kendini kanıtlamadan eylemek, hükmetmeden gelişmek", Schopenhauer'e göre "Ölümle müzakere etmek", Spinoza'ya göre, "Cehaletten çıkış ve anlam gücü", Donah Zohar'a göre "Yaratıcılığımızın varlığımızın anlamına yakın durması"... Köken olarak organik toplumun ana merkezli ortamından ya da cömert bir ana olarak anlaşılan "amargi" sözcüğünden gelen özgürlük kavramının "kutsal ana, doğaya dönüş" şeklinde tanımlanması da indirgemeci ve benmerkezci yaklaşımları alt üst etmekte.

Abdullah Öcalan ise, "Adeta özgürlük evrenin amacıdır diyesim geliyor" diyerek özgürlüğü sadece insan ve insan toplumu sınırları içinde tanımlamanın eksik olacağını belirtmekte. Zekâ yoğunluğu en gelişkin doğa olarak toplumun kendini gerçekleştirmesinin özgürlük ile mümkün olduğunu ifade eden Öcalan, özgürlüğün en çok da toplumsallık ile ilişkisinin ele alınması gerektiğine vurgu yapıyor;

¹² Hannah Arendt, "Başka bir politika mümkün mü? İstanbul Tabip Odası Felsefe Buluşmaları", Fatmagül Berktaş 2017 Konuşmalarından derlenmiştir.

“İnsan toplumundaki zekâ düzeyi ve esnekliği toplumsal inşanın gerçek temelini teşkil etmektedir. Özgürlüğü bu anlamda toplumsal inşa gücü olarak da tanımlamak yerindedir. İlk insan topluluklarından itibaren buna ahlâki tutum denildiğini biliyoruz. Toplumsal ahlâk ancak özgürlükle mümkündür. Ahlâka özgürlüğün katılmış hali, geleneği veya kuralı da diyebiliriz. Eğer ahlâki seçim özgürlük kaynaklıysa, özgürlüğün zekâ, biling ve akılla bağı göz önüne getirildiğinde, ahlâka toplumun kolektif bilinci (vicdanı) demek daha anlaşılır oluyor.”

Bu temelde Öcalan,

“Özgürlük istiyorsak, en başta toplumun kolektif vicdanı olan ahlâki ve ortak aklı olarak politikayı tüm yönleriyle ve entelektüel gücümüzle yeniden ayağa kaldırıp işlevsel kılmanın” elzem olduğunu ortaya koyar. “Toplumsal politikanın en somut hali demokratik siyasettir. Dolayısıyla demokratik siyaset özgürleşmenin gerçek sanatı olarak da tanımlanabilir. Politikanın işleri ne kadar demokratik özneler yarattırsa, demokratik siyaset de toplumu o kadar politikleştirir, dolayısıyla özgürleştirir.” demektedir.

Hannah Arendt ise siyasetin gerçekleştiği alan olarak ifade ettiği özgürlüğü, eylemde ya da başkaları ile birlikte olmak şeklinde ele alıyor. Özgürlüğün felsefe geleneğinde siyasetten kopuk felsefi bir konu olarak ele alınmasını eleştiren Arendt, özgürlüğün başlangıçta Antik Yunan’da güçlü olan siyasi bağının filozoflar tarafından siyasi yaşamın dışında bir olgu olarak tanımlanmasına karşı çıkıyor. Helenistik dönem düşünce akımlarında özellikle öne çıkan içsel özgürlük tanımlaması ve yine Hristiyanlığın, siyasetle bağdaşan özgürlük anlayışının üzerini örtmesi başta olmak üzere özgür olmanın siyasetten uzak olmakla özdeş tutulmasının bütün bir orta çağa damgasını vurduğunu belirtiyor. 17. ve 18. yüzyılda Hobbes ve Spinoza’nın yapıtlarında, özgürlüğün siyasi alanın dışında düşünülmesi ve güvenlik ile özdeşleştirilmesini eleştiren Arendt, 19. ve 20. yüzyıllarda ise özgürlük ile siyasi yaşam arasındaki açıklığın daha da büyüdüğünü belirtmektedir. Özgürlüğü siyasetin bittiği yerde tanımlayan liberalizmin insanın varlık tanımını da etkilediğini belirten Arendt, totaliter rejimlerinde tüm alanları siyasetin denetimine almasının yanlış olduğunu belirtmektedir.¹³ Arendt, denetim ve egemenlik içermeyen bir siyasal özgürlük anlayışı geliştirmekte, özgürlüğü insanın iradi olarak bir eylem yapması şeklinde tanımlamaktadır. Eylemde bulunma halini ise, başka insanların varlığına bağlı olarak, bireysel (özel) değil, kamusal bir faaliyetin içinde bulunmak şeklinde düşünmektedir.¹⁴

¹³ Zafer Yılmaz, “Hannah Arendt’in Özgürlük Anlayışı”, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı:1, 2007.

¹⁴ Zafer Yılmaz, a.g.e.

Demokratik Siyasetin Özellikleri

Dinamik bir siyaset anlayışını temsil eden, toplumsal sorunları çözmek kadar özgür bir yaşamın inşasına dayanan demokratik siyaset, var olan sistemin dışında yeni bir yol, çizgi ya da alanı ifade etmekte ne devlet ne toplum ya da ne kapitalizm ne sosyalizm sarmalında ele alınan üçüncü yola bambaşka bir anlam yüklemektedir. Hem devleti hem toplumu demokratikleştiren bir siyaset tarzı olmakla beraber esas olarak demokratik sosyalizm ideolojisi temelinde özgür bir yaşamı inşa etmenin siyaseti olmaktadır. Özellikle demokratik konfederalizmin anlamsallığa ve yapısalığa kavuşmasını sağlayacak bir siyaset anlayışı olarak ifadeye kavuşmaktadır. En çok da kadın ve gençliğin öncülüğünde gelişen bir siyaset anlayışı olarak halkların, kültürlerin, inançların kendilerini özgürce yaratacakları ve ifade edecekleri alanların inşa edilmesini amaçlayan bir siyaset tarzı olmaktadır. Ekolojik denge başta olmak üzere toplumsal tüm ilişkilerde evrensel bir yaklaşıma dayanan akışkan ve yapıcı bir inşa tarzıdır aynı zamanda. Ekonomik, kültürel, sanatsal, sosyal, sportif, bilimsel, çevresel ve teknik alanlar ile siyasal alanda temsilini bulan ve sivil toplum alanı da denilebilecek kurumlaşmalara dayanması bir diğer önemli özelliği olmakta. Bu özellikleri demokratik uygarlığın niteliğini belirleyecek bir kapasiteyi sırtladığını göstermektedir.

Biat etme ya da tahakküm kurma yerine barışı ve demokratik uzlaşmayı, ikna ve inşa etme temelinde ele alan demokratik siyaset, ekonomiden politikaya, insan haklarından çevreye, kültürden sağlığa, eğitimden barışa kadar her konuda araçlarını geliştirmek durumunda. Örgütlü bir toplumu esas aldığı için kongreler, meclisler, yerel komünler, kooperatifler, sivil toplum örgütleri, insan hakları kurumları ve vakıflar, belediye örgütlenmeleri, partiler, barolar, medya, çalışma grupları ve birçok kamusal amaçlı ulaşım, ticari, mali ve sinai nitelikte örgütlenmeler, sağlık ve eğitim gibi kamusal kurumlar, sanat ve sporun kurumlaştırılması, halk kültür evleri, şehir meclisleri, şehirlerarası belediye birliklerinin oluşturulması ve bunlar arasındaki bağ, yine toplumsal sorunlara çözüm arayışı içinde olan farklı kesimlerle ittifakların geliştirilmesi vb. önemli yer tutmaktadır. Demokratik siyaseti yürüten organlar kadar bu organların içinde demokratik kriterlerin esas alınması, demokratik oluşum ve yönetimleri, seçim sisteminin en az yılda bir gerçekleştirilmesi de demokratik siyasetin en temel özelliklerindendir.

Demokratik siyaset, tekelden pay almayı ifade eden iktidarın aksine toplumun ortak hayati çıkarları için doğru karar alma gücünü ifade ettiği için bu karar gücünü en çok eğitim çalışmaları ve öncüleri ile gerçekleştirmesi ise olmazsa olmaz kabilinden bir durumdur. Siyasetin işlevselleşmesi de demokratik öznelere yani öncülerin güçlü olmasıyla olabilir. Bu konuda ideolojik kaynakların hangi paradigmaya göre olduğu belirleyici olmakla birlikte demokratik siyasetin özgürlüğün yaşandığı bir alan, bir okul olduğunun bilinci çok önemli. Farklılıklara saygıyı esas alan, ikna yöntemini

uygulayan, ahlaki bir duruşa öncelik veren, bilinçli yaklaşım sergileyen, siyasi cesaret sahibi, şeffaflık ilkesi başta olmak üzere ilkeli bir duruşu esas alan ve toplumun komünal değerlerinden beslenen yaratıcılığa ve eğitime önem veren öncüler ile gerçekleştirilmeyi bekleyen bir siyasettir diyebiliriz.

Kadını bir cins olmanın ötesinde tüm sistemin özeti,¹⁵ sosyolojinin özü,¹⁶ toplumun özü ve tortusu,¹⁷ ilk ve son sömürge¹⁸ olarak ele almak ve kadının bir obje olmaktan çıkıp özgür bir özne haline gelmesi¹⁹ belirlemeleri demokratik siyasette kadının belirleyiciliğini ortaya koymaktadır. Özellikle kadının siyaset başta olmak üzere yaşamın bütün alanlarında eş başkanlık ve eşit temsiliyet temelinde yer almaya başlaması, Kürdistan Kadın Özgürlük Hareketi'nin Kadın Kurtuluş İdeolojisi temelinde yaşamın bütün alanlarında özgün örgütlenme ve iradesini oluşturması ve bunun en somut ifadesinin Rojava Devrimi'nde ortaya çıkması da bu niteliği ortaya koyan bir durum olmaktadır.

Bir diğer önemli husus da bürokratik yöntem ve araçlarla savaşın, şiddetin, katliamların ve kırımların meşrulaştırıldığının bilinciyle insan yaşamına uygun yaşamın demokratik siyaset ile inşa edilebileceğinin ve bunun en yoğunlaşmış ifadesinin öz savunma bilinci olduğunun farkında olma gerekliliğidir. Toplumların uzun süredir sınıflı ve iktidarlı olduğu gerçeğini göz önünde bulundurarak öz savunma anlayışını içte gerici yaklaşımlara dışta saldırılara karşı geliştirmek önemlidir.

Demokratik siyasette eylem ise halkın dili özelliğini kuşanmaktadır. Toplantı, yürüyüş, seçim, miting, protesto, grev gibi yasal direnme ve ayaklanmalar ise an sosyolojisi olarak da ifade ettiğimiz özgürlük sosyolojisi ekseninde yerinde ve zamanında yapılması gereken eylem biçimleri olmaktadır. Örgütlü olma iradesiyle gelişen eylem gücü aynı zamanda ne kadar başarılı olunduğunu gösteren bir durum olmaktadır.

Kültürel farklılıkları esas alan, toplumun devleti, devletin toplumu yok etmesinden ziyade demokratik uzlaşma yöntemini uygulayan, hukuk yerine ahlaka, bürokratik idare yerine siyasete yer veren demokratik siyaset en uygun

¹⁵ Abdullah Öcalan, *Bir Halkı Savunmak*, İstanbul: Amara Yayıncılık, 2015.

¹⁶ Abdullah Öcalan, *Demokratik Uygurlik Manifestosu*, 5. Kitap: *Demokratik Ulus Çözümü*, Diyarbakır: Aram Yayınları, 2009.

¹⁷ 7 Aralık 2013 tarihinde Abdullah Öcalan ile yapılan görüşme notundan alınmıştır.

¹⁸ Abdullah Öcalan, *Demokratik Uygurlik Manifestosu*, 3. Kitap: *Özgürlüğün Sosyolojisi*, Diyarbakır: Aram Yayınları, 2009.

¹⁹ Abdullah Öcalan, 18 Şubat 2009 tarihli görüşme notundan alınmıştır.

karar alma gücünü ifade etmektedir. Burada devlet olma, dinsel tercih yapma ya da demokrasi dışında bir rejim peşinde koşma arayışı yoktur. Toplum mühendisliğinden ziyade toplumun ahlaki ve politik değerlerini anlamaya ve özgür temellerde işlevine kavuşturmaya çalışan bir yerde durmaktadır.

Sonuç olarak halkların, inançların, cinslerin özgür iradeleriyle birlikte yaşamalarının önünde engel olan iktidar-devlet-sınıf ve ataerki gibi kavramların toplumsal doğada olmadığı bilinciyle konuya yaklaşmak önemlidir. Demokratik toplumlarda, toplumsallıkla bağlantılı ele alınan siyaset her şeyden önce daha iyiye nasıl ulaşılacağına bilgisini kuşanmakta ve burada inşa etmek, yaratmak en temel eylemlilik olarak sürdürülmektedir. Etik ve estetik değerlerle hem birlikte yaşamının koşullarını yaratmak hem de kendisi için iyi, doğru, güzel ve özgür olanı inşa etmek en temel amaçlarından biri olmaktadır. Bu anlamda demokratik siyaset toplumun kendi hakkında karar alması ve nasıl yaşayacağını seçmesidir.

Kadın Mücadelesinde Parti İhtiyacı¹

Nagihan Akarsel

“Yasadır ansıtalım;

Tohum ekenlerin,

fide dikenlerin

Kimse durduramaz yağmurunu

Güneşini kimse kesemez”

Gülten Akın²

Kılavuzunu arayan bir yolun başındayız. Güzergâhını belirlemeye çalışan bir yüzyılın... 21. yüzyılın ilk çeyreğine damgasını vuran neoliberalizmin yaşamı zehirleyen ve bunu bilimcilik ile meşrulaştıran cinsiyetçi, dinci ve ırkçı politikaları teşhir olmuş durumda. 1950’lerden bu yana ruhsal ve düşünsel dünyamıza sürülen “tarihin sonu”³, “ideolojilerin sonu”⁴, kapitalist moderniteyi postmodernizm ile cilalama teorileri ekolojik yıkım, toplumsal hoşnutsuzluklar ve sermayenin üst üste yaşadığı krizler ile geçerliliğini yitirdi.

¹ Nagihan Akarsel, “Kadın Mücadelesinde Parti İhtiyacı”, *Jineoloji Dergisi*, Sayı: 17, 2020, 86-107.

² “Sardunya” adlı şiirden.

³ Francis Fukuyama tarafından ‘Tarihin sonu’ denemesinde ifade edildi. Andrew Heywood, *Siyaset*, çev., Bekir Berat Özipek, Bahattin Seçilmişoğlu, Atilla Yayla, Hasan Yücel Başdemir, Ankara: Adres Yayınları, 2017.

⁴ 1950’lerde Siyasi Fikirlerin Tükenişi Üzerine (1960) adlı çalışmasında Amerikalı sosyolog Daniel Bell tarafından dile getirildi.

Ancak radikal çözümlerden ziyade her reform ve restorasyon, nefesimizi daha fazla kesip hafızamıza kastederken merkezi hegemonik sistemi daha fazla güçlendirdi. Toplum, yaşam ve kadın kırımının toplam ifadesi, şimdilerde nefes kırımı olarak pandemiye ilan etmekte. Hafızanın bilge temsilleri uzay çağında bir virüsün işgaline uğruyor. Çıkamaz bir yolun labirentlerinde nefesini kaybetmenin, kaybolmanın paniğini yaşıyor. Bu nedenle can çekişen dünyanın, tünelin ucundaki ışığa inançla, bilinçle yol alanların anlamsal ve yapısal formlarına her zamankinden daha fazla ihtiyacı var. Gülten Akın'ın dediği gibi "Tohum ekenlerin fide dikenlerin durdurulamaz güneşine yağmuruna" ihtiyacı var. Reforma ve restorasyona değil radikal bir iradi müdahaleye ihtiyacı var. Furuğ Ferruhzad'ın "Yüreğini yitirmiş bu zamandan korkuyorum"⁵ dizelerindeki zamanın nefesimizi kestiğinin farkındalığıyla zamana kadın yüreği ve aklını sürece kadar cesaretli bir müdahaleye ihtiyaç var. Çünkü dünyamızın kalbi, "güneşin altında iltihaplanmakta/hafızası yeşil hatıralardan usul usul boşalmakta..."⁶

Hani her birimizin yaşamında dünyayı değiştirme motivasyonunun güçlü olduğu yıllar vardır ya, daha çok öğrencilik yıllarına tekabül eden... Kaç kuşak için özellikle sol yayınlarından beslenen bir motivasyon. Ve istisnasız sarı ya da turuncu kaplı olan sol yayınlarının her sayfasından bize seslenen, "objektif koşulların objektif tahlili" ilkesi. Bu ilkeyi işlettikçe önümüzde belirginleşen eşik. Evet dünyanın 21. yüzyılın ilk çeyreğinde yaşadığı pandemi ve dayatılan politikasızlık, çözümsüzlük, buna karşı yükselen halk ayaklanmaları ve kadın eylemleri bir eşiğe işaret etmekte. Ve ciddi bir gelecek problemi ile karşı karşıya olduğumuzu göstermekte. Bu nedenle toplumsal coğrafyamızı ve tarihsel evrenimizi neye göre nasıl kuracağımız, gelecek tahayyülümüzün, anlamsal ve yapısal formunun ne olacağı cevaplanmayı bekleyen bir soru.

Anlamsal form ideolojik ve bilimsel dayanakları; yapısal form ise iradi müdahale gücü olan kolektif bir iradeyi yani örgütlenmeyi koşullamakta. Kuşkusuz bu ideolojik, bilimsel ve örgütsel güç yüzyılın kaderini de belirleme potansiyeline sahip. Ve bu potansiyelin öznesinin kaderi yüzyılın kaderinin tayin edilmesi anlamına gelmekte. Sol yayınlarından beynimize kazınan ve 20. yüzyıla damgasını vuran, "ulusların kendi kaderini tayin hakkı" ilkesinin öznesi 21. yüzyılda kadın. Çok katmanlı, sistematik, bilinçli bir baskı

⁵ "Acıyor Bahçeye" adlı şiirden.

⁶ A.g.e

ve sömürü ile toplumun en eski ve en derin çelişkisini yaşıyor çünkü. Toplumun gelişimini etkilediği gibi toplumun gelişiminden de etkileniyor. Ve oluşturacağı ideolojik öncü güç ve yapısal form gezegenimizin kaderini değiştirme potansiyeline sahip. Kadın özgürlük probleminin tanımlandığı, kadın kurtuluş programının hazırlandığı ve bunun ideolojik, bilimsel, örgütsel dayanaklarının kurulduğu anlamsal ve yapısal bir form bu nedenle belirleyici önemde.

“19. yüzyıl nasıl burjuva partilerinin, 20. yüzyıl emeğe dayalı partilerin yüzyılı olmuşa, 21. yüzyıl da kadına dayalı partileşmenin yüzyılı olacaktır.”⁷ belirlemesi bu nedenle çok önemli. 21. yüzyılın öznesinin kadın partileri olacağı öngörüsüyle temel çelişkiyi doğru tanımlamak, ideoloji ve parti başta olmak üzere muğlaklaştırılan kavram, kuram ve kurumları açıklamak, parti öncülüğü ihtiyacını ortaya koymak, kadın partilerinin rol ve işlevlerini açığa çıkan örnekler üzerinden ele almak bu yazının konusunu oluşturmaktadır.

Temel Çelişkiyi Doğru Tanımlamak

Yüzyılımıza damga vuran üç temel çelişki bulunuyor. Bu çelişkiler 2003 yılında DEHAP programında şöyle ifade ediliyor:

“Birincisi dünya ölçeğindeki zenginliklerin çoğunu her türlü baskı ve tahakküm aracını da kullanarak elinde bulunduran bir avuç sermayedar ile tüm insanlık arasındaki çelişki. İkincisi sınırsız hükmetme ve tüketim hırsının yok olmayla karşı karşıya getirdiği doğa ile insan arasındaki çelişki. Üçüncüsü ise yeni dünya düzeni ve küresel kapitalizm ile doruk noktasına varan erkek egemen sistemin barındırdığı cins çelişkisi.”⁸

İdeolojik öncü gücün anlamsal ve yapısal formunu her üç çelişkinin de çözüm gücünü içinde barındıran başat çelişki olarak cins çelişkisi oluşturacak. Bir başka ifadeyle çağın karakterinin kadın özgürlüğü sorununun çözülmesi ile çözüleceği iddiasındayız. “Neoliberal politikalardan ve kapitalizmin krizinden en fazla etkilenen ve aynı zamanda hesap sorma gücü olan kesimi kadın olarak tespit etmek, yine kapitalist modernitenin bu gücü elimine etmek için yürüttüğü politikaların farkında olmak ve bunun karşı-

⁷ Abdullah Öcalan, *Demokratik Kurtuluş ve Özgür Yaşamı İnşa: İmralı Notları*, Neuss: Mezopotamya Yayınları, 2015.

⁸ 2003 yılında kurulan Demokratik Halk Partisi (DEHAP)’ın Parti Programı

sında geliştirilen mücadele”⁹ bu iddiayı güçlendiriyor. Aynı zamanda “ilk ezilen sınıf ve ulus olarak kadın”ın aydınlanması toplumun aydınlanmasını da beraberinde getiriyor.

Her üç çelişki de paradigmasal bir yaklaşımı şart kılmakta. Tam da burada yüzyılın başında Abdullah Öcalan tarafından önerilen ve her üç çelişkinin de çözümünü sırasıyla içeren Demokratik, Ekolojik ve Kadın Özgürlüğüne dayalı Demokratik Modernite paradigmasının insanlığın en büyük şansı olduğunu vurgulamak istiyoruz. Dünyanın yaşadığı temel çelişkilerin çözüm stratejisini paradigmanın eksenine yerleştiren ve bunun sistemini oluşturan Abdullah Öcalan, İmralı Notları’nda “Kadını obje olmaktan çıkarıp özgür bir özne haline getirmek önemli. Kadın bir özne seviyesine yükselirse, özgürleşirse toplumu da kenti de demosu da halkı da komünü de özgürleştirir.”¹⁰ diyerek bu özneliğe dikkat çekiyor.

Özneleşen kadının ideolojik, bilimsel ve örgütsel doğrultusunu güçlü kurması tarihsel bir devrim niteliği taşımaktadır. Kadın kurtuluş ideolojisi ve partisi ile bir birikim oluştu. Bu birikimin bilimsel doğrultusunu da edinmesi gerekiyor. İktidarla özdeşleşen bir bilim bu doğrultuyu veremez. Demokrasi ile bağını güçlü kuran, kadın gerçeğini açığa çıkaran, yaşamı tanımlayan, toplumsal aydınlanmayı sağlayan ve erkek egemen sistemle hesaplaşmayı içeren bir bilim anlayışı -ki bunu jineolojî olarak ifade edebiliriz- ile kadın devrimini başarmak şimdi her zamankinden daha mümkün.

Kadının sınıf ve ulus gerçekliğini aşan hem tarih hem sosyal kapsamı geniş bir hakikatinin olduğu ve bunun açığa çıkarılması gerektiği gerçeği, önemli bir eşiktir. Kadının öz gücüne ve öz iradesine dayalı siyaset arayışı ve mücadelesinin ekolojik ve demokratik bir topluma giden yolun yapıtaşı olduğu da. “Siyaset yerelden evrensele, bireyden topluma kendi kimlik problemlerini tartışma ve kendi kimliğini özgürce, edebi bir şekilde ifade etme sanatıdır. Demokratik siyaset işte böyle güzel bir şeydir.”¹¹ belirlemesi ekseninde siyasete

İdeolojik öncü
gücün anlamsal ve yapısal formunu her üç çelişkinin de çözüm gücünü içinde barındıran başat çelişki olarak cins çelişkisi oluşturacak. Bir başka ifadeyle çağın karakterinin kadın özgürlüğü sorununun çözülmesi ile çözüleceği iddiasındayız.

⁹ Aynur Özuğurlu, *21. Yüzyıl Feminizmine Doğru, Neoliberalizmin Ötesinde Bir Kadın Hareketi İçin Tartışmalar*, İstanbul: NoteBene Yayınları, 2016.

¹⁰ Abdullah Öcalan, a.g.e.

yaklaşmak önemli. Kadın mücadelesinin, iktidar yerine demokrasiyi, muhalefette kalmak yerine alternatif sistemi yaratmayı esas alması ve bu sistemin öznesi olarak ideolojik ve ahlaki kurumlarını oluşturması ve dayandığı sosyal bilim anlayışı belirleyici öneme sahiptir. Bunu yapmayı başardığı oranda özneleşerek yeni yüzyılda rolünü alabilecektir.

Bu ekseninde, 21. yüzyıl, cins çelişkisinin çözülmesi ile bağlantılı olarak kadınların yüzyılı olmaya aday bir yüzyıl. Ancak belirttiğimiz gibi bu kendiliğinden gelişecek bir süreç olmayacak. Cins çelişkisinin tanımı, neye göre, nasıl çözüleceği, ideolojik ve bilimsel dayanakları, bunun teori, program ve eylem gücünün ne olacağı konusu dolayısıyla çok önemli.

Kadın Özgürlüğü Problemi ve Çözüm Çabaları

Sosyal bakımdan sınıf ve ulus gerçekliğinden daha kapsamlı bir sömürüyü ve hafızayı içinde barındıran cins çelişkisi, kadının en eski sömürge ve sınıf olması gerçeği ile bağlantılı toplumun en derin çelişkisidir. Dolayısıyla oldukça karmaşık olan bu çelişkiyi tanımak kadar, bu çelişkinin özgünlüğünü ve gücünü açığa çıkarmak zor bir edimdir. Çünkü kadın etrafında örülen ağların binyıllara dayanan bir hafızası bulunuyor. Kapitalist modernitenin gen yapısını oluşturan cinsiyetçilik, milliyetçilik, ırkçılık, dincilik ve bilimcilik yaşamın her alanında liberalizm ile güçlü bir ideolojik hegemonya kurmuş durumdadır. Bu hegemonya erkek egemenliğine dayanmaktadır. Dolayısıyla kadın özgürlüğü problemi, cins çelişkisini aşan boyutlarda derinleşmektedir. Bu sistemde, kadının öz gücüne ve öz iradesine dayanarak varlığını oluşturması, bilinç kazanması ve bunun formunu oluşturması haliyle büyük bir mücadeleyi gerektiriyor.

Cins çelişkisinin çözülmesi bir kadın özgürlüğü problemidir. Cinsiyete dayalı bir şekilde ele alınmasının tarihi referansı son iki yüzyılda kadının hak ve özgürlükleri temelinde gelişen kadın özgürlük hareketleri olmuştur. Bu süreçte kadının tarih ve toplum gerçeğinin açığa çıkarılması yönünde kapsamlı araştırmalar ve eğitimler yapılmış, mücadeleler verilmiştir. Kadının örgütlenmesi, kendi öz gücünü ve iradesini açığa çıkarması, teorisini, program ve yapılarını oluşturması yönünde önemli adımlar da atılmıştır. Kadınların gücünün muazzam bir politik potansiyelinin olduğu açığa çıkmıştır.¹²

¹¹ Abdullah Öcalan, a.g.e.

¹² Cinzia Arruzza, Bhattacharya Tithi ve Nancy Faraser, *%99 için Feminizm: Bir Manifesto*, çev., Utku Özmkas, İstanbul: Sel Yayıncılık, 2019.

Kadınlar sömürüye karşı hep başkaldırı halinde olmuştur. Kadın tarikatları, birlikleri, hareketleri, isyan grupları, gizli örgütlenmeleri, radikal eylemler yapan oluşumlarla bu başkaldırı farklı formlarda süregelmiştir. Sadece eylemsel olarak değil; teorik olarak da bu başkaldırı beslenmiştir. Kadınlar feminizmle güçlü çözümler yapmış, kadın sorunları ve haklarını görünür kılmıştır. Mesela Anarko feminizmin öncüsü sayılan Emma Goldman, kadın üzerindeki tahakkümün bütün kötülüklerin kaynağı olduğunu belirtmiş ve devlet zihniyeti ile olan bağına ortaya koymuştur. Ancak eylem ve söyleminde güçlü olduğu halde kadın özgürlüğünün nasıl gerçekleşeceği ve ne yapılacağı konusu belirsiz kalmış ve Emma'nın "kadın özgürleşmesi trajedisi"¹³ söylemini geliştirmesine neden olmuştur. Yine Aleksandra Kollantai, "1905'te bir kadının kendisi hakkında konuşmasının ya da yeni haklar talebinin işitilmediği tek bir sokak köşesi yoktu." diyerek 20. yüzyılın başında Rusya'da kadınların durumuna dikkat çeker. Zira Ekim Devrimi'ne giden süreç aynı zamanda kadın haklarının her anlamda dillendirildiği, kadın mitinglerinin yapıldığı bir dönemdir. "Kadınlara Eşit Haklar Birliği", sendikalar ile sıkı iş birliği içinde mücadele etmiş hem sınıfsal hem toplumsal sorunlara eğilim göstermiştir. Komünist Parti bünyesinde kurulan Zenodel ya da Jenotyel, kadınların özgürlüğü için mücadele eden bir oluşum olarak tarihe kaydedilmiştir. Kadınların yaşamın her alanında aktif katılımını sağlayan etkili bir oluşum olduğu halde politik karar gücü olmaması yüzyıla damga vurmasının önüne geçmiş diyebiliriz. Yüzyılın başında, mücadele içinde kurulan kadın partilerini de görüyoruz. Rusya'da 1905'te kurulan, çıkardığı Kadın Haberleri dergisi ile kadın sorunlarına çözümler arayan İlerici Kadın Partisi bir örnektir. Bu partinin en temel özelliklerinden biri de erkekleri parti içerisine almamalarıdır. Türkiye'de 1923'te Nezihe Muhiddin öncülüğünde kurulan Kadınlar Halk Fırkası, parti olarak devam edilmesine izin verilme de önemli bir girişimdir. Ayrıca, Kadınlar her dönemde var olan siyasi parti ve oluşumların içinde yoğun bir şekilde yer almış, toplumsal, ulusal, sınıfsal mücadelelere aktif bir şekilde katılmış, ağır bedeller ödemiş, grevlerin öncülüğünü yapmışlardır. Cinselliğin Diyalektiği (The Dialectics of Sex) adlı eseri günümüzdeki önemli metinler arasında yer alan Shulamith Firestone, 19. yüzyıldaki ve 20. yüzyılın başlarındaki Feminist Hareketin "tarihteki en önemli devrim'in yalnızca ilk hücumu" olarak görülmesi gerektiğini belirtmiştir.

¹³ Kemal Bakır, "Emma Goldman'ın Anarsizminde Kadının Özgürleşme Trajedisi" *Artvin Çoruh Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 2, Kış 2015, 49-78.

Peki bu “ilk hücum”un devamı nasıl gelecek? 19.ve 20. yüzyıl koşullarındaki örgütlenme ve mücadele yöntemlerinden bugüne dair nasıl dersler çıkarılabilir? Sonuçta bu mücadelelerin önemli kazanımları olmuşsa da kadının özgürlük sorunu tüm şiddetiyle devam ediyor. Direniş gerekçeleri ve imkanları artmakla birlikte nasıl bir mücadele ile kadın direnişlerinin zafere ulaşabileceği konusunda yönüzlük, muğlaklık bir sorun olarak önümüzde. Bu mücadelenin yol ve yöntemi ne olacaktır? “Tarihteki en önemli devrimin” gerçekleşmesi için 21. yüzyıla iradi bir müdahaleyi gerçekleştirmek gerektiği açık. Peki nasıl bir politik model veya yapılanma ile 21. yüzyılda kadınlar iradi bir mücadele gerçekleştirecektir? Kadınların partileşmesi bu iradi müdahaleyi geliştirmek için önemli avantajlar sağlayabilir. 21. yüzyılın kadın partilerinin yüzyılı olabileceği, sadece siyasal örgütlenmenin biçimine ilişkin bir önerme değil. 21.yüzyılın mücadele karakterinin tahliline de bir çağrıdır. Bu yüzden ideoloji tartışması yürütmeden, iradi müdahaleyi gerçekleştirecek siyasal yapılanmaları tartışmak yönüzlük sorununu aştırmayacaktır.

21. Yüzyılda İdeoloji İhtiyacı

İdeoloji ile hakikati açıklamak ve izah yöntemlerini geliştirmek, örgütlenme ile oluşu gerçekleştirmek içinde bulunulan zamanın ve mekânın koşullarını iyi tahlil etmekle mümkündür. Bu da bütünlüklü bir yaklaşımı ve toplumsal-siyasal hayatla doğru bir

bağın kurulmasını gerekli kılmaktadır. Varlığın gerçekleştiği kültürel havuzda hangi geleneğin ve ideolojik esasların hâkim olduğu, bilincin gelişiminin nasıl etkilendiği ve bununla bağlantılı olarak açığa çıkan form da doğrultuyu açığa çıkaracaktır. Zamanın karakterini de bu yaklaşım belirleyecektir. Kadın özgürlük mücadelelerinin doğrultusunu da hangi ideolojik esaslara dayandıkları belirler. Yakın tarihimizde durmadan alev alan halk ayaklanmalarının, kadın isyanlarının sonuna bakalım. Bir formu, doğrultusu olmayan hareketler sönmekten kurtulamıyorlar. İsyanlar bitmiyor şüphesiz; ancak yeniden alev alacak enerjiyi toplayana kadar sistem kendini toparlamış oluyor zaten. Politik forma kavuşmuş, süreklilik kazanmış bir mücadele doğrultusunun açığa çıkması bu döngüyü kırmak için önemli. Buradan yola çıkarak ideolojiye dönelim.

21.

yüzyılın kadın partilerinin yüzyılı olabileceği, sadece siyasal örgütlenmenin biçimine ilişkin bir önerme değil. 21.yüzyılın mücadele karakterinin tahliline de bir çağrıdır. Bu yüzden ideoloji tartışması yürütmeden, iradi müdahaleyi gerçekleştirecek siyasal yapılanmaları tartışmak yönüzlük sorununu aştırmayacaktır.

Kavram olarak Grekçe bir kelime olan “eidos” ve “ogos” kelimelerinden gelen ideoloji “düşünceler bilimi” anlamına gelmektedir.¹⁴ Abdullah Öcalan, “irade haline gelmiş ortak fikirler paketi, toplumsal ahlak”¹⁵ ya da “kendini tanımlamanın diğer adı” olarak tanımlamaktadır, toplumsal ideolojiyi¹⁶. Bu, bir iradeleşme ve özneleşme sürecidir aynı zamanda. Toplumsal dönüşümü toplumun çıkarları ekseninde hedefleyen ideolojiler olduğu gibi sadece bir çıkar grubunu esas alan ideolojiler de var olagelmıştır. Devletin ideolojik aygıtları bu misyonu yerine getirmiş ve bir bilinç oluşturmuşlardır. Marx, devletin ideolojik aygıtları ile “yanlış bilinç” oluşturulduğunu belirtmiş, bir yabancılaşmanın olduğunu söylemiştir. Althusser de devletin ideolojik aygıtlarının din, eğitim, hukuk, siyaset, medya, kültür-sanat ve aile olduğunu ve bunların sürekli bir yanlış bilinç oluşturduklarını belirtmiştir. Yanlış bilinç ve ideoloji arasındaki bu ilişki, ideolojinin negatif kullanımına da yol açmıştır. Terry Eagleton ile Pierre Bourdieu arasındaki bir sohbet, ideolojinin negatif kullanımının sonuçlarını çarpıcı bir biçimde yansıtır. Bu sohbette Bourdieu, “Özellikle ideoloji sözcüğünden uzak durmaya çalışıyorum. Bu sözcük çoğunlukla muğlak ve yanlış bir şekilde kullanılıyor. Kavramı korumak için sembolik güç gibi kavramları kullanmayı tercih ediyorum” demektedir. İdeolojinin günümüzde “ideolojilerin sonu” söylemiyle bağlantılı olumsuz algılandığını belirten Eagleton ve Bourdieu, kanaat ya da sembolik güç gibi kavramları ideoloji kavramını korumak için gerekli olduğunu tartışmaktadırlar.¹⁷

Elbette bir yanda devlet ideolojilerinin yarattığı “yanlış bilinç”, diğer yandan özgürlükçü ideolojilerin yaşadığı dogmatizm, eleştirilmesi gereken konulardır. Ancak bu artık, ideolojilere gerek kalmadığı anlamına gelmemektedir. İnsanın her davranışının her sözünün, duygusunun bir ideolojiye hizmet ettiği gerçeği söz konusuysen ideolojisizliği savunamayız. Zira ideoloji, fikir, düşünce, bakış açısı, kimlik sahibi olmayı karşılıyor. Bu anlamda yüzyılın yoğun bir şekilde ideolojisizliği savunan yaklaşımlarının da başlı başına bir ideolojik saldırı olduğunu bilmek önemlidir. Bu nedenle toplumsal ideoloji ve iktidar ideolojisi olarak ayrıştırma ihtiyacı duyuyoruz. Hayali kurulan toplumsal yaşamı kendi pratiklerinde, yaşamlarında somutlaştıran ideolojik örgütlenme, yapı ve kadrolar dolayısıyla çok önemlidir.

¹⁴ Yves Bonnefoy, *Dinler Mitolojiler Sözlüğü II*, çev., Levent Yılmaz, İstanbul: Alfa Yayınları, 2018.

¹⁵ Abdullah Öcalan, *Bir Halkı Savunmak*, Çetin Yayınları, 2004.

¹⁶ Abdullah Öcalan, a.g.e.

¹⁷ Slovej Zizek, *İdeolojiyi Haritalandırmak*, çev., Sibel Kibar, Ankara: Dipnot Yayınları, 2013.

Bu ekseninde 21. Yüzyılın ideolojisinin ve bu ideolojiyi somutlaştıran formların nasıl olması gerektiği de bir tartışma konusu olmaktadır. Kadın özgürlük sorununa yaklaşımlarda ideolojisizlik, formsuzluk giderek öne çıkartılırken parti kavramını yeniden tartışmak ve belki de çağın ihtiyaçlarına göre yeniden tanımlamak oldukça önemli.

İdeolojik Yol Gösterici Güç Olarak Parti İhtiyacı

Tarihin devinimini bilmek ve “an”ı doğru tahlil etmek geleceğin öğretisini şekillendirdiği gibi bu öğretinin öznesinin etrafında gelişen örgütlenmeler de zamana yön verebilmektedir. İhtiyacı net bir şekilde ifade etmek, çağa iradi müdahaleyi gerçekleştirerek yön verecek kolektif ideolojik, bilimsel ve örgütsel dayanakları, doğrultuyu belirlemektedir. Belli bir amaç etrafında örgütlenerek sonuç almayı hedefleyen çok sayıda birlik, dernek, hareket, blok, kolektif, konfederasyon, ağ vb. olmuştur. Her birisi belli bir ideolojiye dayanan bu örgütlenmeler yaşanan sorunun çözümü ekseninde yaşam bulmuş, her birisi belli bir işlevi yerine getirmiştir. Belki, “Parti de bu formlardan biridir. Bunlar varken partiye ne gerek var!” denilebilir. Ancak partinin işlevi ideolojik ve pratik örgütleyici güç olması ekseninde gelişmek, bir nevi çekirdek yapılanma görevini yürütmektir.

Tarihte bu ideolojik pratik örgütleyici güç kimi zaman peygamberler, filozoflar, rahipler, bilge kişiler olurken kimi zaman politik kimlikler ve etrafında oluşturulan okullar, tarikatlar ve mezhepler olmuştur. Mesela Atina felsefe okulları, Hristiyanlığı oluşturan ve “yoksulların ilk enternasyonalist partisi”¹⁸ olarak nitelendirilen Esseniler Tarikatı, sosyalizmin ilk tartışmalarını yürüten Saint Simoncular, Fourierciler gibi. Yine pozitivizm, Marksizm, Analess Okulu, Frankfurt Okulu ideolojik örgütleyici olmuşlardır. 19. yüzyılın karakterini belirleyen işçi parti modeli olarak Leninist parti modeli veya 20. yüzyılın kaderini belirleyen ulusal partiler ve örgütsel yapılanmalar buna örnek olarak verilebilir. 1956 yılında Adorno ile Horkheimer arasında Leninist bir manifesto için yürütülen tartışmada sosyalist parti ihtiyacını somut bir şekilde gözler önüne seriyor. Adorno bu tartışmada Marx ve Engels gibi komünist bir manifesto ve parti gerekliliğinin önemine odaklandıklarını belirtiyor.¹⁹

Tüm bu örneklerde öngörünün ve öğretinin öznesi çağın karakterini belirlemektedir. Başlarken feyz aldığımız Gülten Akın’ın şiirinde geçen tohumu, fideyi ekenlerdir bu özneler. Aynı şiirin devamında geçen, “Artık siz istemeseniz

¹⁸ Abdullah Öcalan, *Sümer Rahip Devletinden Halk Cumhuriyetine Doğru Özgür İnsan Savunması I*, İstanbul: Mem Yayınları, 2000.

¹⁹ Theodor W. Adorno, Max Horkheimer, *Teori ve Pratik Üzerine Bir Tartışma (1956)*, çev., Orhan Kılıç, İstanbul: Metis Yayıncılık, 2013.

de/Açar tohumunu yayılır toprağınızda” dediği durumdur. Çağın ruhuna, toprağın sesine uygun olduğu zaman istenmese de tohumunu toprağa yayan bir realite yani. Edebi olarak bu şekilde ifade etsek de siyasi literatürde bu örgütlenmelerin ideolojik ve örgütlü öncü gücü, parti olarak ifadeye kavuşmaktadır. Tohumu, fideyi eken kadınların zamanındayız bir kez daha. Artık biz istemesek de yayılıyorsa tohum toprakta bu realiteyi örgütleyecek özne olduğumuzun farkındalığıyla bir kez daha düşünelim partileri.

Peki Parti Dediğimiz Nasıl Bir Oluşumdur?

Kapitalist modernite ile beraber partiler ülkenin sorunlarına ilişkin program, örgütlenme, kaynak ve toplumsal desteğe sahip olma zorunluluğu ile bağlantılı ele alınmıştır.²⁰ Siyasal partiler türleri, temel örgütsel nitelikleri, ideolojileri, toplumsal tabanları gibi çeşitli yönleriyle farklı biçimlerde sınıflandırılmıştır. İlk örnekleri Amerika ve Fransa’da görülmeye başlanmıştır. 1680’li yıllarda Britanya’da kurulan Whigler ve Toryler, parlamentoda yer almak için kurulan partilerin ilk örnekleridir. Bu partiler daha sonra Liberal Parti ile Muhafazakâr Partinin temellerini oluşturmuşlardır. 1790’lardan sonra ilk siyasi partilerin ortaya çıktığı yer ise ABD olmuştur. Şimdi merkez sağ ve merkez sol olarak tarif edebileceğimiz birçok parti bu gelenekten gelmektedir. Parlamenter sistemde parti, iktidarı ele geçirme ya da karar alma sürecini ifade eden bir yapılanma olarak tanımlanmıştır. Daha çok iktidar muhalefet ilişkilerine odaklanan, seçim sisteminin etkileri ile partiler arası rekabeti esas alan ilişkiler söz konusudur. Kadınların oy hakkı mücadelesi yürüttüğü dönem açısından bu partilere üye olabilmek, seçme ve seçilme hakkına sahip olabilmek için ciddi bedeller ödenmiştir. Ancak sonuçta günümüzde dahi kadın kotası gibi ilkeler olmasa kadınlara yer verme ihtiyacı duymayacak bir sistem söz konusudur. Hakeza bu partilerdeki kadın varlığının biçimin ötesine geçtiği örneklerin yok denecek kadar az olduğu görülüyor. Yine 20. yüzyılın ortalarından itibaren Avustralya, Finlandiya, Polonya, İngiltere, Almanya, İsrail, Hindistan, İran, Mısır gibi ülkelerde de kadın partileri kuruluyor. Merkez sağ ya da merkez sol partileri ile aynı zihniyeti paylaşan bu partilerin de amacı seçime katılma ekseninde oluyor. Bunlar önemli oluşumlar olmakla beraber biçimsel kalmaktan öteye geçemiyor. Kadınların siyaset yapma potansiyellerini bu partiler içinde tüketmekten başka yollar açması önemli.²¹

²⁰ Ender Akyol, “Siyasal Partiler”, *Kamu Politikaları Ansiklopesi* içinde, Ed., H.Altunok, F.G.Gedikkaya, Ankara: Nobel Kitabevi, 2016, 318-322.

²¹ Ayrıntılı bilgi için bkz., Özgür Önder ve Fatih Kırıışık, *Kamu yönetimi ve Siyaset Biliminde Karar Verme*, Ankara: Detay Yayıncılık, 2015; Sançar Sefer Süer, “Catch All: Siyasi Partiler” *TBB Dergisi*, Sayı: 96, 2011, 49-90.

Yine kadınların büyük bir enerjiyle katıldığı, emek verdiği sosyalist harekette yaygın olan bir devrimci parti modeli olarak Leninist parti modelinin tarihine bakalım. K. Marx ve F. Engels tarafından da parti, ideolojik ve politik bir organ olarak ele alınmıştır. Komünist Parti Manifestosunun programı olarak yazıldığı Komünistler Ligi, enternasyonal parti veya örgüt formatındaki ilk birlik çalışması olarak tarihe geçmiştir. Komünist Manifesto, 1848 yılında gerçekleşen Avrupa halk devrimlerinin genel programı olarak ele alınmıştır. O dönem dernekler ya da birlikler aracılığı ile çeşitli bir araya gelişler mevcut olmakla birlikte siyasal parti anlayışının oturduğu dönem daha çok 19. yüzyılın sonu 20. yüzyılın başı olmuştur.²²

Marksist öğretideki “kendiliğinden sınıf”ın “kendisi için sınıf”a dönüşmesindeki sürecin iyimser bir evrimci bakış açısıyla kendiliğinden gerçekleşmeyeceği düşüncesi devrimci parti fikrinin temelini oluşturur. Lenin bu temelde, işçi sınıfına siyasal bilincin taşınması gerektiğini belirtecek, Leninist Parti modeli Komünist Hareket tarafından kabul görecektir. İşçi birliğinin merkezileşmesi, idare edilmesi, olası bir ayaklanmanın generallliğini üstlenmesi gereken bir öncü partinin varlığı Marksistler arasında evrensel bir ilke haline gelecek, Leninci parti anlayışı dünyanın dört bir yanına yayılan siyasal bir parti modeli olarak tarihe geçecektir. Partinin çarlık koşullarında idare edebilmesi ve varlığını sürdürebilmesi kaygısı partiyi şekillendirmede etkili olmuştur. Bu kaygıyla merkezi bir önderliğe (merkez komite) önem verilen Leninist Parti Modeli, iktidar hedefine odaklanmış siyasal kadroların birikimine dayanan bir modeldir. Lenin'in parti yapısının en önemli ilkesi demokratik merkezizetçilik olmuştur; ancak bu sonra devrimin dinamizmini sürdürmede ciddi sorunlara yol açmıştır. Rosa Lüksemburg, Lenin'in ortaya koyduğu merkezizetçi anlayışa karşı çıkmış, onun yaratacağı tehlikelerden bahsederek eleştiri yöneltmiştir. Lüksemburg, Lenin'e şu şekilde bir eleştiri yöneltmiştir:

“Hareketi kımıldayamaz hale getirecek ve onu merkez komitenin manipüle ettiği bir otomata bu bürokratik deli gömleğinden daha keskin biçimde genç bir işçi hareketi, iktidara aç bir entelektüel elit karşısında köleleştirecek başka bir şey yoktur. (...) Gelin açık konuşalım. Tarihsel olarak gerçek bir devrimci hareketin işleyeceği hatalar, en zeki merkez komitesinin yanılmazlığından sınırsız ölçüde daha verimlidir.”

Sonuç olarak devrimden sonra partinin rolü devletin sönümlenmesi gereken noktada, devleti daha da güçlendiren bir konumda kalmıştır.²³ Öcalan ise Leninist Parti Modelini şöyle değerlendirmektedir:

²² Karl Marks ve Frederic Engels, *Gotha ve Erfurt Programlarının Eleştirisi*, çev., Erkin Özalp, İstanbul: Yordam Kitap Yayınları, 2017.

²³ Serkan Üstün, “Lenin ve Parti”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Siyaset bilimi ve Kamu yönetimi Seminer Dersi*, 2015, https://www.academia.edu/19659797/Lenin_ve_Part_i (Son erişim: 14 Kasım 2022)

“Parti reel sosyalizmde sınırsız bir otorite ve iktidar kaynağına dönüştü. Ulus devlet modeli, en çok partileşme yolu ile kendini üretirken ulus devletlerde partiler ulus devlet iktidarını ele geçirmenin veya aynı iktidarı topluma taşımanın ve meşrulaştırmanın aracı rolünü oynadılar. Reel sosyalizm bu anlayışın en çok uygulandığı ve tekleştirildiği sistem oldu. Tek partili sistem olmak parti devleti olmak anlamına geliyordu. Bu anlamda çözülüşten sonra eski Ortodoks reel sosyalist anlayışta ısrar eden komünist partiler ile ikinci olarak geçmişte kapitalist ülkelerde kök parti rolünü oynayan liberal partilerin liberal demokrat kanadına dönüşen partiler oldu.”²⁴

Dünyadaki Marksist-Leninist partilerin prototipi olarak ele alınabilecek Sovyetler Birliği Komünist Partisine dönük eleştiriler değil konumuz.²⁵ Ancak ideolojinin pratik öncülüğü yapmanın aracı olan partinin amaç haline gelerek, bürokratikleşmesinin ve iktidarı dağıtan değil iktidarın biriktiği merkez olmasının yarattığı sonuçları kadınlar olarak mücadele yöntemlerimizde değerlendirebilmeliyiz. Bununla birlikte Leninist parti modelinin dayandığı kadro kimliği bugün kadın mücadelesinin muzdarip olduğu yönsüzlüğün aşılmasında bir ihtiyaç olarak açığa çıkıyor.

Partilerin toplumlardaki rolü konusunda Gramsci’nin siyasal parti kuramına değinmekte de fayda var. Gramsci temel olarak, kapitalist toplumlarda siyasal yaşamın temel dinamiğinin toplumsal gruplar ve sınıflar arasındaki hegemonya süreçleri olduğu varsayımından hareket etmiştir. Bu çerçevede de siyasal partileri toplumsal grupların ve sınıfların siyasal yaşamdaki temsilcisi olarak görmektedir. Gramsci siyasi parti kuramını yönetici sınıfın hegemonya süreçleri ile ezilen sınıfların karşı hegemonya çabaları şeklinde iki açıdan açıklamıştır. Birincisinde liberal demokrasinin işleyişini ve yönetici sınıfın hegemonyasını örgütleme yönüyle ele alırken ikincisinde, yeni bir toplumun kuruluşuna yönelik dönüştürücü bir toplumsal iradenin oluşturulması bağlamında ele almıştır. Gramsci, daha eşitlikçi ve özgürlükçü yeni bir toplum kurma çabasının da benzer biçimde bir siyasal önderliği gerektirdiğini belirtmiş ve bu önderin bir birey değil kolektif iradenin biçimlendiği bir “siyasal parti” (modern prens) olabileceğini ifade etmiştir. Gramsci siyasal partiyi kolektif aydın olarak tanımlamakta, yeni bir toplumun kurulabilmesi için gerekli dönüştürücü gücün modern prens olarak tanımladığı siyasal partiden geçtiğini belirtmektedir.²⁶ Gramsci kolektif bir irade ve onun tarihsel rolü konusundaki görüşlerini partinin örgütlenme ve strateji konusundaki görüşleri ile tamamlar. Temsil edilen ile temsili

²⁴ Abdullah Öcalan, *Bir Halkı Savunmak*, Çetin Yayınları, 2004

²⁵ Detaylı bilgi için bkz. Abraham Ascher, *Rus Devriminde Menşevikler*, çev., Celal Kanat, İstanbul: Metis Yayınları, 1992.

²⁶ Faruk Atalay ve Ceren Kalfâ, “Modern Prens’ten Post Modern Prense Gramsci’nin Siyasal Parti Kuramı” *Akdeniz İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Sayı: 15, 2008, 26-49.

yapan partiler arasında mekanik olmayan birbirini etkileyen ve besleyen organik bir ilişki olduğunu belirtir. Partinin kitlesi toplumsal gruplar ve sınıflar olurken siyasal partiler de temsilcisi oldukları kitleyi örgütlü ve özbilince sahip bir özneye dönüştürerek siyasal yaşama aktif bir şekilde katılmasını sağlamaktadır.

Kolektif iradenin örgütlü gücü olarak partinin, kitlenin temsilcisi olması olarak tanımlanması partinin dönüştürücü etkisini daraltır. Partinin, toplumsal grupların kendileri için siyaset yapabilecek ve harekete geçebilecekleri gücü sağlayan canlı, dinamik bir organizma olarak tanımlanması günümüzün kadın mücadelesinin çoğulcu yapısına denk bir form olabilir. Diğer yandan kolektif iradenin forma kavuşmuş hali olarak parti, kadınların özneleşme mücadelesinde dayanacakları bir özsavunma mekanizması, nerde olurlarsa olsunlar yön bulmalarını sağlayacak bir pusula olabilir. Bu konuda Öcalan şöyle demektedir:

“Yüzyılımızı da özgür kadın iradesinin yükseleceği bir toplumsal zaman olarak görmek gerçekçidir. Kadınlar için belki de yüzyıl gerekebilecek kalıcı kurumlar düşünüp oluşturmak gerekir. Kadın Özgürlük Partilerine ihtiyaç olabilir. Özgürlüğün temel ideolojik ve politik ilkelerini sağlayıp pratikleşmesini yürütmek, denetlemek, bu partilerin hem gerekçeleri hem temel görevleri olmalıdır.”²⁷

Küreselleşme ile Beraber Öznenin Yeniden Tartışılması

Sovyet Birliği’nin dağılmasının ardından hızla tarihin ve ideolojilerin sonu geldiği ilan edildi. Bu yeni dünya düzeninde (ABD) imparatorluğu(nu)n her yerde herkes için geliştirdiği politikaların sonuçlarıyla baş etmek yeni siyaset biçimlerini de geliştirdi. İmparatorluk hegemonyası küreselleşirken, sistem karşıtı güçler de küresel çapta mücadelenin yöntem arayışlarına girdiler. Küreselleşme ile birlikte siyasal partilerin kamu politikası belirleme sürecinde etkinliklerinin giderek azaldığı, siyasal partilerin yerine toplumsal hareketler ve baskı çıkar gruplarının daha etkili olduğu yönündeki tartışmaların kaynağı bu yeni yöntem arayışları olmuştur. 1970’lerden sonra klasik sistem karşıtı hareketler yerine çevrecilik, feminizm, ırkçılık, savaş ve nükleer karşıtı hareketlerin gelişmesi ve etkili olması, yeni küresel düzende politik özne tartışmalarına dayanak olmuştur. Sınıf temelli hareketlerin yerini kültür temelli hareketler, evrensel eşitlik ve özgürlük ideallerinin yerini kimlik politikaları almıştır. Bu nedenle alternatif yaratacak siyasi projelerin içeriği ve toplumsal öznesi yeniden tartışılmaya başlanmıştır. Tam da 21. yüzyılın başında 2000 yılında IMF yıllık

²⁷ Abdullah Öcalan, *Demokratik Kurtuluş ve Özgür Yaşamı İnşa: İmralı Notları*, Neuss: Mezopotamya Yayınları, 2015.

toplantısına karşı yapılan kitlesel gösteriler, küreselleşme ile birlikte yeni siyasal aktörlerin tarih sahnesine çıktığını göstermiştir. Bu yeni aktörler, küresel şirketlerin egemenliğine karşı, ekolojik sorunları, kültürel farklılıkları, insan haklarını ve demokrasiyi vurgulayan aktörlerdir. Her kesimden insanın katıldığı küreselleşme karşıtı hareketler yaygınlaşıp giderek kitleselleşirken bu hareketlerin geleceği, nereye evrileceği de tartışılmaktadır. Gill, bu hareketlere, Macchiavelli ve Gramsci'yi takip ederek, "postmodern prens" adını vermektedir. Bu tanımla, "çoğul ve farklılaşmış, evrenselcilikle iç içe geçmiş ve yeni bir küreselleşme formunun kurucusu olan ve elbette hareket halindeki sosyal ve politik güçlerin bütünü" nü'kast ettiğini belirtmektedir.²⁸ Bu hareketlerin birleşmesi gerektiği, aksi taktirde marjinalleşeceklerinin farkında olduğunu belirten Gill, farklılıkları kolektif kimlik ve dayanışma içinde birleştirmenin önemine değinir. Böylece kolektif irade giderek somut bir biçim alacaktır. Bu "postmodern prens" hem bir eğitim kurumu hem de kültürel bir hareket olacaktır.

Gill'in işaret ettiği birbirinden farklı örgütlenmelerin giderek belirli bir liderlik yapısı olmayan bir "postmodern uluslarüstü siyasal parti"yi oluşturma arayışı tartışmamız açısından önemli. Postmodern olarak tanımlamak yerine, dönemin ihtiyaçlarını, karakterini gözeterek ihtiyacımız olanı tespit etmek ve adını koymak gerekiyor. Zira Gill'in referans aldığı Gramsci'nin söz ettiği "toplumun karmaşık bütünlüğünü" oluşturmak, kendiliğinden bir şekilde gelişmeyecek (age). Ve kadın özgürlük sorununun kesişimselliği, birçok farklı mücadeleyi kapsayan boyutları, hareketin ulaştığı çok renkli/sesli ve dinamik yapısı, kadın özgürlük mücadelesinin ulusötesi (transnational) karakter kazanan düzeyi, karşıt gücün (bir diğer deyişle demokratik modernitenin) inşasında bir tutkal/birleştirici olma potansiyelini gösteriyor. Burada anlamsal ve yapısal formunu yani ideoloji, bilim ve örgütsel yapılanmasını oluşturmuş kadın partilerinin çekirdek öncü güç rolünü oynaması mümkün. Çağa damgasını vuracak olan kadın partileşmeleri de doğrultuyu belirleme potansiyelini açığa çıkarmaktadır.

Kadın Partilerine Neden İhtiyaç Var?

21. yüzyıla girerken yerel ve lokal olarak başlayan birçok hareketin, sonrasında sorunlarının çözümü için küresel çözümlere yöneldiğini gördük. Oluşturulan küresel ağlar, konfederasyonlar, sosyal forumlar ve benzeri deneyimlerinden açığa çıkan dersler, bu formların zayıf ve güçlü yanlarını da gösterdi. Kadın hareketleri açısından da belirgin olan bu durumda, ideolojilerini yani kimliklerini koruyan hem yerel hem evrensel olan bir bağ açığa çıkarmanın gerekliliği açıktır. Bu bağın oluşması

²⁸ Faruk Atalay ve Ceren Kalfa, a.g.e.

için “toplumun karmaşık bütünlüğünü” kurmada birleştirici rol oynayacak rehber ilkelere, ortak programların varlığına olan ihtiyaç görülüyor. Tek bir partinin küresel aktör olacağı bir durumdan bahsetmiyoruz. Ancak yerelde partileşme sürecinde açığa çıkardıkları deneyimler üzerinden bir ortaklaşma sağlanabilir. Örneğin Kadın Özgürlük Partisi’nin deneyiminden süzülen kadın kurtuluş ideolojisi, sosyal bilim anlayışı jineolojî, yerelden evrensele doğru bir bağ olabilir. Gabriela Kadın Partisi’nin toplumsal sorunlara çözüm yöntemleri bir başka bağ olarak değerlendirilebilir. Yerel deneyimlerden süzülen bilgi, düşünce gücüyle oluşturulacak ve hem yerel hem küresel düzeyde üzerinde ortaklaşılan bir kadın kurtuluş programı, 21. yüzyılın kaderini tayin etmemizde belirleyici olabilecektir. Zira kadınların ortak ilke ve programlar etrafında iradeleşmesini sağlayacak kadın partisi aynı zamanda sosyal, düşünsel ve kültürel devrimin kurucu organları da olacaktır. Çünkü kadının iradeleşmesi, cins eksenli bir yaklaşımı aşan, kadının kendini ve toplumu değiştirme iradesini ifade etmektedir. Kadın partisi, işçi sınıfı için belirtilen kendiliğinden olan hareketin kendisi için olması yönünde önemli bir adımdır.

Bu adımı atarken ilk yapılması gereken, kadının özgürlük probleminin analiz edilmesi, kadın kurtuluş programının oluşturulması ve “tohumu ekecek, fideyi dizecek” ideolojik kadın kadrolaşmasının oluşturulmasıdır. Kadın özgürlüğü probleminin ideolojik ve bilimsel analizinin yapılması ve bu eksenle kadın kurtuluş programının açığa çıkarılması önemlidir. Kadın gerçeğinin esas alınması doğal olmalıdır. Bu gerçek aynı zamanda toplumsal gerçekliği belirleme gücü ve demokrasi kültürünü geliştirecek dinamiktir. Zira demokrasi kültürünü geliştirmek kadın partilerinin öncelikli görevleri arasında gelmektedir. Demokrasi kültürünü geliştirmekle yükümlü olan kadın partilerini Öcalan, “özgür kadın akademisi” olarak ele almaktadır. “Parti örgütlenmesini bir kadın özgürlük akademisi olarak görüyorum. En soylu çabaları ile demokrasi mücadelesi temelinde yer alacaklar ve başarıyı büyük çaba belirleyecektir.”²⁹ derken kadın partisinin klasik siyasal bir partinin ötesinde anlamlar taşıdığına işaret eder. Bu temelde zihniyet mücadelesinin yürütüldüğü kadının özgün ve özerk örgütlenmesi, ideolojik gücü, bilimsel dayanağı kadının öz savunma, meşru savunma sistemidir aynı zamanda.

Kadın partisinin bir diğer temel özelliği de ideolojik kadın kadrolaşmasını esas almasıdır. Kadın partisi sistemden ve egemen erkek ilişkilerinden kopuşu sağlamış, cins mücadelesini ve egemenlik biçimlerinin her türüne karşı direnen kadınlarla örgütlenir. Kadın düşünce yapısını ve aklını, özgür düşünme kişiliğini ve duruşunu, nasıl yaşamalı arayışını her alanda gündemleştirecek, kılcallara taşıyacak damarlardır, öncü kadın kadrolar. Toplumsal teori ve programı, uygulama gücüne

²⁹ Abdullah Öcalan, *Demokratik Kurtuluş ve Özgür Yaşamı İnşa: İmralı Notları*, Neuss: Mezopotamya Yayınları, 2015.

dönüştüren kadronun varlığıdır. Dinamik bir kolektif güç olma iradesinin bütün kadınlara mal edilmesi amacı kadro ve kitle arasındaki bağı oluşturur. Kitleyi bu doğrultuda örgütleyecek, ideolojik esasları taşıracak olandır kadro. Ancak kadrolara dayanan bir kadın partisi, kitleselleşebildiği yani temsil ettiği değerleri toplumsallaştırabildiği oranda devrimci karakterini sürdürebilir.

Neden kadın partilerine ihtiyaç duyduğumuzu öngörüler üzerinden değil, somut deneyimlerin etki ve sonuçlarından yola çıkarak da tartışmaya ihtiyacımız var. Bu anlamda Kadın Özgürlük Partisi ve Gabriela Partisi'ni iki örnek olarak verebiliriz.

Kadın Özgürlük Partisi

Anlamsal ve yapısal olarak yüzyılın öncü kadın partilerinden Kadın Özgürlük Partisi Kürt Özgürlük Hareketinin içinde doğmuş bir partidir ve “devrim içinde devrim” niteliği taşıyan bir diyalektiğe sahiptir. Kürt Özgürlük Hareketi, kadının devrime katılımını ideolojik ve siyasi bir ilke olarak ele almış, kurucuları arasında kadınlar da yer almıştır. İdeolojik ilkelerini ve programını ilk sömürge olarak tanımladığı kadın özgürlüğüne bağlamıştır. 21. yüzyılın sosyalizm anlayışı, paradigmasal dönüşüm tartışmalarının ana eksenini de kadın özgürlüğü oluşturmuştur. Bu açıdan Kadın Özgürlük Hareketi içinde gelişen kadın partileşmesi sadece kadınların örgütlenmesi değil; bir bütün partinin yapısı, ideolojisi ve örgütlenmesini etkileyen boyutta rol oynamıştır.

Yöntem olarak özgün ve özerk kadın örgütlenmeleri sistemin dışında, geliştirilmiştir. Bu sürecin hazırlığı ise kadınların ideolojik, siyasi açıdan yetkinleşmesini sağlayacak pratiklere ve bunların yarattığı düşünsel birikime dayanmıştır. Bu açıdan bakıldığında kadın partileşmesi kadınların savunma alanı ile toplumsal ve ideolojik alanlarda oluşturdukları birikimin üzerine inşa edilmiştir. Bu birikimin büyük bölümü ise zorlu savaş koşullarında gerçekleşmiştir.

Sistemin birey üzerindeki etkileri çözümlemeler ile analiz edilmiş, cins ilişkisi, cins bilinci cins sevgisi ve cins mücadelesi pratik deneyimden süzülen kuramları olmuştur. Kadının kapitalist moderniteden “sonsuz boşanma” ekleninde eskiyi yıkmaya, yeniyi oluşturma arayışı, yol ve

21.
yüzyılın sosyalizm
anlayışı, paradigmasal dönüşüm tartışmalarının ana eksenini de kadın özgürlüğü oluşturmuştur. Bu açıdan Kadın Özgürlük Hareketi içinde gelişen kadın partileşmesi sadece kadınların örgütlenmesi değil; bir bütün partinin yapısı, ideolojisi ve örgütlenmesini etkileyen boyutta rol oynamıştır.

yöntemleri geliştirilmiştir. Başından itibaren kadınlar örgütlenme çalışmaları içinde yer almıştır. 1987'nin 8 Mart'ında iki bin kadının katılımıyla, "Kadın sorunu tüm ezilenlerin sorunudur ve kadın kurtuluşu toplumun kurtuluşu sorunudur, kadının özgürlük düzeyi toplumun özgürlük düzeyini belirler." tespiti yapılmıştır. Bu tespitle kurulan Yurtsever Kadınlar Birliği, Kürt Kadın Özgürlük Hareketinin ilk özgün özerk örgütlenmesi olmuştur. Kopuş teorisi ile başlayan eşitlik ve özgürlük komitelerinin kurulması ile devam eden ve büyük bir güce dayanan ve şimdi dört parça Kürdistan'da farklı yapılara kavuşan bir diğer önemli tarihsel duraktır. Toplumsal sözleşme, "Özgür Eşyaşam Kuramı" ve "Eşbaşkanlık Sistemi" ile toplumsal boyutunu konfederasyonlaşma ile sağlayan şimdi farklı örgütlenmelerle toplumun kılcal damarlarına nüfuz etmektedir. Tüm bunlar kadın devrimi hedefini dayandığı sosyal bilim anlayışı olan jineolojî ile yürümektedir. Kadın kurtuluşunun ideolojik, bilimsel ve örgütsel dayanaklarını, kırk yılı aşkın bir mücadele dinamiğinin içinden geçtiği bu tarihsel duraklar ile oluşturmuştur. Bugün dünya "Kadın Konfederalizmi" ile de bu iddiasının evrensel boyutunu ortaya koymaktadır.

Sistem içinde değil; sistem dışına çıkarak ve alternatif kadın sistemi ile cins mücadelesini vermek Kürdistan Kadın Hareketinin özgünlüğü olarak belirginleşmiştir. 21. yüzyıl kadın hareketi ve feminizme dair yürütülen tartışmaların ortaya koyduğu gibi sistem dışı olabilmek ve alternatifi oluşturabilmede ciddi handikaplar söz konusudur. Neoliberalizmin inceltilmiş politikaları birçok radikal mücadele ve örgütlenmeyi liberalize etmekte ne yazık ki oldukça başarılıdır. Kadın Özgürlük Hareketi açısından kadın partileşmesi buna tedbir oluşturan bir mekanizmadır. Kadın özgürlüğünün büyük bedeller göze alınmadan yürütülmeyeceğinin ispatı olacak pratikler parti örgütlenmesi ile gerçekleştirilmiştir. Sadece Şengal'deki kadın kırımında ortaya çıkan tablo bunu somutlaştıran karakterdedir. Bir kadının satışa çıkarıldığı şehre, o şehri özgürleştiren kahraman olarak girişi bu gerçekliği ifade eder. Sistem içi çözümde bu kadınlar için adalet arayışı, rehabilitasyon imkanları, zararlarının tazmini için hukuki mücadele öngörülebilirdi. Ki zaten bunun kahramanı yapılmaya çalışanlar da var. Ancak sistem dışı çözüm, hesap sorabilmek, bir daha böylesi bir durumun gerçekleşmesinin önünü alacak mekanizmaları oluşturabilmektir. Bunu ancak bedel ödemeyi göze almış kadın direnişçiliği ile gerçekleştirebiliriz. Bu anlamda kadının özgür kadın kimliği idealiyle sistem dışında örgütlenmesinin, Kürt toplumunda ve kadınlarda yarattığı etki hareketin kitleselleşmesinde önemli olmuştur. Kadının kendi kaderini kendisinin tayin etme ve kendini yönetme yeteneği, toplumun her alanında gelişen özgün özerk kadın örgütlenmeleri adeta birer okul olmuştur. Yine bu örgütlenmelerle erkekten, aileden başka gidecek yeri olmadığını düşünen kadınların özsavunma gücü kazandıkları, özneleştikleri alanlar oluşmuştur.

Özgür kadın mücadelesinin radikalleştirilmesinde kadro kişiliği ve öncülüğü etkili olmuştur. Bu anlamda kadrolara toplumda duyulan yüksek güvenin avantajları ve

dezavantajları da olmuştur. Kadroların partide biriken değerleri topluma taşıma düzeyi, kadrolara ve partiye duyulan güvenin temeli olmuştur. Bir kadronun bu düzeyi karşılayamaması durumunda sorgulanması ve etkisini yitirmesi partinin örgütlenme düzeyini etkileyebilmiştir. Bununla birlikte, ideolojik öncülüğün yetkinleştirilmesine duyulan ihtiyaç ile kurulan kadın partisi bünyesinde oluşturduğu değerler topluma taşındıkça güçlenmiş, kitleselleşmiştir. Konfederal sistemleşme ihtiyacı böylece açığa çıkmıştır. Kürdistan Kadın Konfederalizmi, kadının toplumsal örgütlenmesi olarak ortak program ve ilkeler doğrultusunda hareket eden kadın örgütlülüğünün çatısıdır. Kadın sistemini konfederal birlikler biçiminde tanımlayan bu örgütlenme modelinde kadın partisi, ideolojik parti olarak kendini tanımlanmıştır.

Kadınların savunma alanları, kadın kurtuluş ideolojisi ve partileşmesi, toplumsal sözleşme, konfederasyonlaşma ve kadın devrimi gündemleri özgür yaşam arayışında hayatını ortaya koyan kadın kadrolar düzeyiyle gündeme gelmiştir. Egemen erkek ideolojilere karşılık kadın eksenli ideolojiyi geliştirerek ve erkek egemen kurumlaşmaları kadın kurtuluşuna dayalı sistemler ile aşmak sürecin ana karakteridir. Kadın ve erkek ilişkilerini özne nesne ikileminden çıkararak, kadının karar gücünü oluşturan, kadına dayalı bir sistem anlayışı açığa çıkmıştır. Kadının kendi kaderini tayin hakkı ekseninde gelişen devrim, sosyal devrim özelliği kazanmış ve bu en son Rojava Devrimi ile somutluk kazanmıştır. Yani Rojava Kadın Devrimi kadın partileşmesinin somut bir kazanımı olmuştur. Özgün örgütlenmelerle birlikte siyaset alanında eşbaşkanlık sistemi, özsavunma alanında, basın alanında, ekonomi alanında, eğitim alanında kadın akademileri, kültür alanında farklı kurumlar örnek verilebilir. Partileşme ile ideolojik ve siyasi öziradesini oluşturan kadın Kürdistan Özgürlük Mücadelesinde de değişim ve dönüşüm yaratmıştır ve yaratmaya devam etmektedir.

Bu temelde kadın partisi dinamik ve eğitilmiş bir yapıya sahip ideolojik kadroları toplum ile sürekli etkileşim halinde olan, aynı zamanda akademi görevini yerine getiren canlı ve dinamik bir partidir. Toplumsal ilişkileri kadın kurtuluş ideolojisi ve jineolojî ile analiz eden bir programa dayanan, yerel ve küresel düzeyde dayandığı ittifaklar ağı ile devrim stratejisini oluşturan demokratik bir yapılanmadır. Kadın şahsında toplumun sorunlarına çözüm üreten ideolojik, bilimsel bir organdır.

Gabriela Kadın Partisi

Gabriela Kadın Partisi, Filipinler'de mücadele yürüten bir kadın partisidir. Kadın mücadelesi anlamında uzun bir tarihsel geçmişe dayanan Filipinler'de, 1760'lı yıllarda İspanyol sömürgeciliğine karşı savaşan Gabriela Silang' tan ismini almaktadır. Gabriela Silang general unvanı alan ilk kadındır, aynı zamanda. Filipinler'de kadın mücadelesi ise Filipinler Feminist örgütünün 1905'te kendini deklare etmesi

ile başlıyor. Orta ve üst sınıfa mensup kadınların oluşturdukları bu ilk kadın örgütü daha çok sosyal hak taleplerine odaklı faaliyetler yürütmüştür. Fakat daha o yıllarda ve takip eden dönemde baş gösteren anti-emperyalist direniş odaklarında kırsal bölge kadınları da belirleyici roller almıştır.

1972’de sıkıyönetimin ilanı ile kitle örgütlerinin yasaklanması sonucunda komünist çizgideki Yeni Kadının Özgür Hareketi (Makibaka), yeraltına çekilmiştir. Hemen sonrasında Filipinler Komünist Partisi-Yeni Halk Ordusu önderliğinde kurulan ve Marcos diktatörlüğüne karşı direnişi örgütlemeye başlayan Ulusal Demokratik Cephe’nin (NDFP) de ilk katılımcı örgütlerinden birisi olmuştur. Bu anlamda sayısı binleri bulan bir kadın gerilla gücü bulunmaktadır. Bu kadınlar, NDFP’nin içinde kendi özgün örgütlenmeleriyle yer almaktadırlar.

1984 yılında, Marcos diktatörlüğüne karşı direnişin iyice yükseldiği dönemde, adalar ülkesinde hayatın bütün alanlarından kadınlar başkent Manila’da 10 bin kişilik bir yürüyüş gerçekleştirmiştir. Bu büyük yürüyüşün hemen ardından 200 kadın kuruluğu bir araya gelerek ulusal kadın komisyonunu oluşturmuştur. Bu koalisyon sömürgecilğe karşı yürütülen ayaklanmanın önderi, ülkenin ilk kadın generali Gabriela Silang’ın anısına ve mücadele gücüne atfen Gabriela adını almıştır. Kongre tarzı örgütlenen Gabriela, Ekim 2000’de yine aynı isimle bir parti kurarak seçimlere katılma kararı almıştır. Gabriela Kadın Partisi, Gabriela’nın organik bir parçası olarak kadın mücadelesinin taleplerini daha fazla alanda duyurma, erkeklerle

rin ağırlıkta olduğu parlamentoda arıza bir ses olmak amacıyla kuruluyor. En büyük gücünü ise güçlü bir taban hareketine dayanmasından alıyor. Birçok yerel kadın örgütünden oluşan ve şu an ülkenin en büyük kadın örgütleri ittifakı olan Gabriela’nın arkasında Filipinler’de yüz binlerce kadın yürümektedir.

Gabriela Kadın
Partisi, dayandığı
200 kadın örgütü ve
binlerce üyesi ile Filipin-
ler’de kalıcı barışı ve sosyal
adaleti tesis etmek için par-
lamento dahil olmak üzere
yaşamın her alanında
yoğun yaşanan kadın so-
runlarının çözümünü
arayan bir kadın
partisi

Gabriela Kadın Partisi, dayandığı 200 kadın örgütü ve binlerce üyesi ile Filipinler’de kalıcı barışı ve sosyal adaleti tesis etmek için parlamento dahil olmak üzere yaşamın her alanında yoğun yaşanan kadın sorunlarının çözümünü arayan bir kadın partisi aynı zamanda. Programında bu sorunların çözümüne dair hedefler yer alırken aynı zamanda bilimsel sosyalizme dayanan bir ideolojik ekseninde hareket ediyor. Sadece kadınlara dönük değil, erkeklere dönük de politikalar geliştiren Gabriela’nın “mor erkekler” gruplarıyla erkeklerin

mücadeleyi destekleyeceği, mücadele edecekleri mekanizmalar oluşturduğu da biliniyor. Kadın erkek ilişkilerine gelenekselliğin dışında çözüm araması, toplumsal yaşamın dönüştürülmesindeki rolü, kadınlar arasında geliştirdiği fiziki ve manevi dayanışma ağı ile Gabriela, militan kadın gücüne dayalı kitleleşmeyi gerçekleştirebilen partilerden.

Kadın Partileşmesinde Las Tesis İddiası

Kadın Özgürlük Partisi ve Gabriela Kadın Partisi'nin ideolojik, bilimsel ve örgütsel deneyimleri, kavram, kuram ve kurum tanımlarının muğlaklaştırıldığı çağımızda kendiliğinden yükselen kadın eylem ve hareketlerinin politik bir irade haline gelmesine önemli bir katkı sunuyor. Bu deneyimlerin açığa çıkardığı iradeyi, bilinci, yöntemi ve mücadele gücünü kadın hareketlerine taşımak, ortak ilkelerde buluşarak kadın kurtuluş programı ve konfederalizmi hazırlamak belirleyici önemde. İdeolojisizliği ve formsuzluğu savunan liberal ideolojinin tuzaklarına düşmeden alternatif bir sistemin mümkün olduğunu kanıtlamakta. Zira demokratik reformların geliştirilmesini ve devlet başkanının değiştirilmesini talep eden halk hareketlerinin ülkeden ülkeye yayılarak, zaman zaman sönümlenip sonra yeniden başladığı bir dönemden geçiyoruz. Arap Baharı, Gül Devrimi, Turuncu Devrim gibi isimlerle anılan bu ayaklanmalarda kadınların öncülüğü gözle görülür düzeyde.³⁰ Kadınların, dahil oldukları bütün eylemselliklerden etkilenen bir mücadele dinamiği söz konusu. Bu eylemlerde kadınların öncülüğünün görüldüğü ülkelerden biri olan Şili'de feminist kadın partisi kurulacağı kararı bu nedenle çok anlamlı ve heyecan verici. Konunun güncelliğinin anlaşılması için de ufuk açıcı bir örnek.

Şili 2019 yılında toplu ulaşım hizmetlerine yapılan zamlardan sonra başlayan gösterilerin kısa zamanda kitleleşmesi ile gündeme geldi. En son Las Tesis Dansı ile yerelden başlayıp küreselleşen eylem örneklerine bir yenisini ekleyen Şilili kadınlar, bir kadın partisi kurma kararı aldıklarını duyurdular. Kadın hareketinin genel olarak güçlü olduğu, yine sendika ve çevre hareketlerinin de kadın örgütlenmelerinin bulunduğu Şili'de, bütün kadınları bir araya getiren bir çatı örgütü bulunuyor. Ancak kadın hareketi bu örgütlenmeyi yeteri kadar radikal bulmadığını ifade ederek feminist parti kurma kararı aldığını ifade etti. Bu kararın içeriğinde yer alan “radikal” tanımlaması heyecan ve umut yaratmakla beraber partinin dayanacağı ideolojik, bilimsel ve örgütsel hattın doğru belirlenmesi ve bunun kadın öncülüğünde toplumsal sorunlara çözüm üreten bir programa kavuşması hayati önemde.

³⁰ Gizem Türkaslan, “Kadın Hareketi ve Siyasal Partiler, Türkiye ve Tunus Örnekleri”, *academia*, https://www.academia.edu/35208600/Kad%C4%B1n_Hareketi_ve_Siyasal_Partiler_T%C3%BCrkiye_ve_Tunus_%C3%96rnekleri (Son Erişim: 13 Kasım 2022)

Bahsettiğimiz kadın partileri başta olmak üzere kadın özgürlük deneyimlerinin aktığı, zihniyet ve vicdan devrimini esas alan, sadece sistem karşıtı olmayı değil alternatif bir sistemi yaratma iddiası taşıyan bir oluşturmaya çalışması belirleyici konumda. Bu nedenle makalemizde dile getirmeye çalıştığımız partilerin avantaj ve dezavantaj olabilecek yönlerinin güçlü tartışılması önemli. Zira kadın partisinin misyonu ve rolü, kadın kurtuluş programı, küresel kadın hareketiyle bağını nasıl kuracağı gibi tartışmalar ile netleşecektir.

Sonuç Yerine

Sonuç olarak partiler, ideolojik, politik ya da ahlaki olarak ifadeye kavuştukları kimlik ekseninde temsil ettikleri toplumsal kesime yol gösteren, kolektif iradenin ideolojik rotasını koyan organlardır. Kadroları ile “tohum eken, fide diken” oluşumlardır. Öncü bir irade olarak topluma taşırılacak değerlerin açığa çıkarıldığı bir proto-modeldirler. Küresel emperyalist hegemonya içinde erimemek, gelişmek ve kendini savunmak isteyen toplumlar için parti yapılanması belirleyici olmaktadır.

Herhangi bir toplumsal soruna kolektif anlamda geliştirilen iradi müdahalenin en örgütlü formu olarak partiler, bu anlamıyla kadın devriminin örgütleyici kaynağıdır diyebiliriz. İdeolojik bir direniş formudur. Küreselleşen kadın mücadelesinin birleştirici tutkalı, birleştirici öznesi olma özelliğine sahiptir. Bu ekseninde bütün toplumsal hareketlerin ortak bilincini temsil etme gücüyle bağlantılı anlam ve kimlik kazanacak, kolektif bir evrensel proje içinde tüm kadınların sadece işlevsel değil organik bir şekilde birleşmesinin harcını karacaktır. Gülten Akın’ın dediği gibi, “Ne güzel ne güzel Tanrım/Fesleğen ekiyor, sardunya dikiyorum/Bitiyorum arsızlığına çimenin çiçeğin/ Arsızlık bugünden geri/ Umut ve direnç demektir/ Sokulmak demektir yaşamın koynuna/ Özdeşlik demektir yaşamla. / İnan olsun dostlar, inan olsun/ Dalından kopan sardunya/ Bozulmadı bikez, eğmedi başını/ Açmayı sürdürdü diktiğim toprakta...”

Doğalar Arası Aheng İçin...¹

Nagihan Akarsel

Yerin yüzünde bozulan ahengin sancılarını yaşıyoruz. Varoluşun bütünselliğe yaslanan dili toplumsal evrenimizde paramparça. Canlılar arasında yaşanan yabancılaşma anlam yitiminin en temel sebeplerinden biri. İnsanın toplum ve doğa ile arasındaki mekânsal ve zamansal kopuş tahakküme dayalı kurduğu ilişkilerin bir sonucu. Var olan ekolojik ve toplumsal sorunların kaynağında yer alan doğaya hükmetme fikri insanın insan tarafından tahakküm altına alınması ile başlamaktadır.² Ve insanın insan tarafından tahakkümü de esasında erkeğin kadın üzerinde ki tahakkümü ile gelişiyor. Kadının erkek tarafından tahakküm altına alınması gerçeği bin yıllardır toplumdaki doğaya doğru genişliyor. Yani evrenin oluş ilkesi olarak varoluşun diyalektiği, kadın ile erkek arasındaki tahakküm ilişkileri ile bozuluyor. Erkek egemen zihniyetin doğa ve toplum üzerindeki tahakkümü ile bu, derinleşerek devam etmektedir.

Yaşamın bütünsel döngüsüne haiz olan insanın doğayla ilişkisi başta doğayı anlamak ve kutsallaştırmak üzerinden gelişmiştir.³ Doğa, hayatın kaynağı ile bilgilerin

¹ Nagihan Akarsel, “Doğalar Arası Aheng İçin...”, *Jineoloji Dergisi*, Sayı: 19, 2020, 12-30.

² Murray Bookchin, *Geleceğin Devrimi ve Doğrudan Demokrasi, Ekolojik Kriz ve Toplumu Yeniden Yaratma Zorunluluğu*, çev. İbrahim Yıldız ve Soner Torlak, Ankara: Dipnot Yayınları, 2015, 65.

³ Abdullah Öcalan *Bir Halka Savunmak* isimli kitabında doğanın toplumun zihniyetinde kutsallıklar ve tanrısallıklarla yüklü olduğunu belirtir ve “Doğa aynen insan gibi canlı kabul edilmektedir. İnsana hava, su, ateş, her tür bitkisel ve hayvansal besin sunduğu için tanrıyla eş tutulmakta, daha doğrusu tanrısallığın en güçlü ögesi olmaktadır. Tanrı ve tanrısallık kavramının en güçlü nedenlerinden birinin bu gerçeklikte yattığı yoğunca gözlemlenmektedir” demektedir.

kaynağının aynı olmasını istemiştir ya da.⁴ Empedokles'in doğa şiiri evrenin ateş, hava, su ve toprak gibi dört yok edilemez öğeden oluştuğunu, bunların karşıt sevgi ve nefret ilkelerinin etkisi ile ayrıldığını öğretir. Ya da Goethe'nin dediği gibi: "Doğa! En küçük bir çaba harcamadan ve mükemmel bir kusursuzlukla en basit maddeden son derece farklı şeyler yaratıyor. Hepsinin üzerine de ince bir tül örtüyor. Yarattığı her bir parçanın kendine has özellikleri, her bir durumun ayrı açıklaması var ama sonuçta hepsi birlikte bir bütünü oluşturuyor". Dünyanın kendi etrafında döndüğünü sanan insanın zaafına vurgu yapan Albert Einstein ise insanın bütün yiyecekleri, hayvanları ve doğayı kendine sunulmuş bir nimet saymasına dair öfkesini dile getirerek şöyle der:

"İnsan evren dediğimiz bütün içinde kendini diğer canlılardan ayrı tutuyor. Çevreyi istediği gibi kullanıyor. Yıkıyor, yok ediyor. Halbuki insanoğlu bu evrende zincirin sadece küçük bir halkası. Bunu reddederek aslında kendisine bir hapisane yaratıyor. İnsanın bu yanılgıdan kurtulması en büyük özgürlük. Tabii bu da tam olarak mümkün olmayabilir. Ama bu çabanın kendisi de bir özgürlük"

Burada insanın doğaya yaklaşımının bir özetini sunmaktadır. Zira ekolojik sorunların kaynağında da bu tahakküm ilişkileri yer almaktadır. Bu nedenle toplumsal kriz ile ekolojik krizi bir ve aynı gerçeğin ürünü olarak ele almak önemli olmaktadır. Hiyerarşi, iktidar, devlet yaratımları buradan kaynağını almakta, iktidarın kadının, doğanın, toplumun sömürüsüne dayalı sistemi ile yarattığı doğa karşıtı yaşam, ekolojik sorunların nedenini oluşturmaktadır.

Ekolojik Krizin İdeolojik Boyutu

Bilim ve tekniğin kapitalist modernitenin aşırı kar hırsı ekseninde toplum ve doğa aleyhine kullanılması bilimdeki kriz ve sistem krizi ile bağlantılıdır. Bu anlamda ekolojik krizin çağımızda en üst düzeyde olması tesadüf değildir. Zira kapitalist modernitenin topluma ve kadına olduğu gibi, doğaya yaklaşımı da ideolojiktir. Çünkü ruhsal ve düşünsel dünyasını tarım köy toplumuna karşıtlık üzerinden geliştirmiştir. Kapitalist modernitenin varlığı bu karşıtlıktan beslenmektedir. Bu nedenle ekolojik krizin bu boyutunu görmek önemlidir. İktidar ve sömürü tekellerinin doğaya yaklaşımı tamamen kullanma ve kendi hizmetine alma temelinde olmuştur. Geliştirdikleri savaşların hepsinin toplum, doğa ve kadın karşıtı olmasının böylesi

⁴ Michel Foucault, *Kliniğin Doğuşu, Tıbbi Algının Arkeolojisi*, çev., Temel Keşoğlu, Ankara: Epos Yayınları, 2017. Foucault, "Doğa bilgilerimizin kaynağı ile hayatın kaynağının aynı olmasını istemiştir, yaşamak için izlenimler edinmeliyiz, bilmek için izlenimler edinmeliyiz" demiştir.

varoluşsal bir nedeni vardır. Kapitalist sistemi oluşturan devlet, kent ya da sınıfları aşmak içinde krizin temelinde bilimin bu ideolojik yönünün olduğunu görmek gerekmektedir. Bu konuda Abdullah Öcalan, *Özgürlüğün Sosyolojisi* kitabında şöyle demektedir:

“İdeolojik olmayan bilimin olamayacağını anlamak gerekir. Önemli olan hangi toplumun ve sınıfın ideolojisi olarak bilme ve bilim olduğunu fark edip ona göre tutum belirlemektir. Ekoloji en yeni bilimlerden biri olarak bu çerçevede konumunu belirlerse sadece çevrenin değil, toplumsal doğanın da ideal çözüm gücü olabilir.”⁵

Olgulara boğulan, her yeni güne beraber yeni bir disiplin oluşturan, bilim dallarını paralı bir mesleğe dönüştüren anlayış ekolojik sorunların da kaynağıdır. Doğanın ve toplumun kaynaklarının parsellenmesi, bilim merkezlerinin sorun üreten merkezlere dönüşmesi de bu gerçeğe bağlantılıdır. “Bilimin toplumdaki, özellikle kadından koparılışı aynı zamanda yaşam ve çevreyle koparılışı anlamına geliyor. Aynı zamanda analitik zekâ ile duygusal zekâ arasındaki bağın köklü kopuşu ve aralarındaki mesafenin sürekli büyümesi de birlikte geliyor.”⁶ Bunun yarattığı sonuç ise 21. yüzyılda en üst düzeyde yaşanan kadın, yaşam ve toplum kırımı olmaktadır.

Bilginin güç, bilimin iktidar ile özdeş kılındığı ataerkil zihniyetin hüküm sürdüğü kapitalist modernite sisteminin yaşama, topluma, kadın ile erkeğe dair tanımları da sermaye ve iktidar ilişkileri ekseninde olmaktadır. Yaşamı tanımlayamayan, toplumun ahlaki ve politik değerlerini sermayenin çıkar çarkına emanet eden, doğayı, toplumu, kadını tahakküm kurulması gereken bir nesne olarak ele alan ataerkil zihniyet ve pozitivist bilim anlayışı, yaşamın bütün alanlarında kurumlaşmış durumdadır. Buna karşı anlamlı yaşam arayışını büyütmek, felsefesini oluşturmak ve alternatif sistemini yaratmak “zamanın ruhunu okumak”tan geçmektedir.⁷ Bu ise, felsefeyi “dönemini düşüncede kavramak”⁸ olarak tanımlayan Hegel’in “zamanda olmak”, Öcalan’ın “an’da oluş” ya da “hem yürüyüp hem düşünme” şeklinde formüle ettiği varoluş ilkesine göre olmayı gerektirmektedir.

Sermayenin küreselleşmesi ile yeni bir aşamaya geçen ve sadece büyümeyi esas alan kapitalist modernitenin günümüzde yaşadığı sistem krizinin sonucu, yaşam,

⁵ Abdullah Öcalan, *Demokratik Uygurlık Manifestosu 3.Kitap: Özgürlük Sosyolojisi*, Diyarbakır: Aram Yayınları, 2009.

⁶ A.g.e.

⁷ Abdullah Öcalan, *Bir Halkı Savunmak*, İstanbul: Amara Yayınları, 2015.

⁸ Doğan Göçmen, “Hegel’in Felsefe Kavramı Kavramı Üzerine Bir Deneme”, *Modern Felsefe*, 24 Haziran 2019.

<https://dogangocmen.files.wordpress.com/2009/07/hegelin-felsefe-kavrami-uzerine1.pdf> (Son Erişim: 9 Kasım 2022)

toplum ve kadın kırımıdır. Kapitalizmin sonu gelmeyen bir büyümeye dayanması ile doğal çevrenin çoraklaşması, kadına yönelik şiddetin münferit değil sistematik olduğu gerçeği, toplumu cendereye alan tekelci sermaye ve iktidar güçlerinin ırkçı, cinsiyetçi, faşist yaklaşımlarına karşı gelişen halk ayaklanmaları şeklindeki ilişkiler mücadele alanlarının ne olması gerektiğini de belirlemektedir. Abdullah Öcalan tarafından sunulan demokratik, ekolojik ve kadın özgürlüğüne dayalı Demokratik Modernite paradigması bu gerçekle bağlantılı çağın ruhuna uygun bir çözümü ifade etmektedir. Ekoloji ve jineolojî de zamanın ruhunu anlamada temel iki bilim olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yönüyle bazı anlam yöntemlerine değindikten sonra her iki bilimin ekolojik bir toplum ve yaşam inşasındaki önemine odaklanmaya çalışacağız.

Diyalektiğin Yeniden Yorumlanması

Doğada yaşayan her canlının bir oluş diyalektiği olduğu gibi bir anlam evreni ya da bir toplumsal evreni vardır. İnsan bu anlam evreninin bir parçası olarak yaşadığı dünyayı anlamlandırabilmek ve onunla ilişkilenebilmek için türlü yöntemler geliştirmiştir. Geliştirilen bu yöntemlerin işlerliği yaşamı anlamaya katkı sunmasıyla ölçülmüştür. Yöntem parçalı oldukça doğadan uzaklaşmış, işlevselliğini yitirmiştir. Kullanılan yöntem ya da bakış açısının ufku ne kadar genişse, yaşamın renkliliğini kapsayıcılığı ne kadar yüksekse o kadar hizmet etmiştir yaşamın diyalektiğinin çözümlenmesine. Dolayısıyla yöntemin yaşamın bütünlüklü kavranmasına hizmet etmesi önemlidir. Çünkü

Oysa sezgilerle keşfetmek kadar, olguyu olduğu gibi görme gücünü göstermek, duygusal zekâ ile analitik zekâ arasındaki bağı kurmak önemlidir. Bu nedenle özne ve nesne ya da ruh ve beden gibi ayrımlar yapmak yerine, doğanın ve toplumun bütünlüğünü ve birbirini tamamlamalarını esas alan bir yöntemle yaklaşmak önemlidir.

yöntem, yaşamın anlamına hizmet etmekten öte özne nesne ayrımını keskinleştirerek anlamı parçaladığında yaşam anlamından uzaklaşmaktadır. Bilimsel yöntem Bacon ve Descartes ile beraber temel bir yöntem olarak değerlendirilmiş ve burada özne nesne ayrımı çok net bir şekilde dile gelmiştir. İnsanın öznel bir varlık olduğu ama dünyanın ya da doğanın nesnel olduğu iddiası ile insanın doğa üzerinde her tür tasarrufunu meşru görmektedir. Bu nedenle bu yaklaşımın yaşanan toplumsal sorunların esas kaynaklarından biri olduğunu belirtmek abartılı olmaz. Zira evrenin mekanik bir düzene sahip olduğu iddiası ve bu mekanik düzeni toplum üzerinde de uygulama çabası, bilimsel yöntemin en sorunlu tarafı olmuş, toplumsal doğanın yıkımında da

belirleyici bir rol oynamıştır. Oysa sezgilerle keşfetmek kadar, olguyu olduğu gibi görme gücünü göstermek, duygusal zekâ ile analitik zekâ arasındaki bağı kurmak önemlidir. Bu nedenle özne ve nesne ya da ruh ve beden gibi ayrımlar yapmak yerine, doğanın ve toplumun bütünlüğünü ve birbirini tamamlamalarını esas alan bir yöntemle yaklaşmak önemlidir. Bu yönüyle evrenin oluş ilkelerinden biri olan diyalektiği ele almak konuyu daha anlaşılır kılacaktır.

Karşıtlaştırılan ikilikleri aşmanın en anlamlı yöntemi diyalektik yöntem olarak belirlenmektedir. Yöntem olarak karşıt kavramların, zıtların birliği esasına dayanmaktadır. Bu zıtlar genel olarak büyük-küçük, kadın-erkek, aydınlık-karanlık vb. şeklinde ele alınmıştır. Doğada her şeyin bir zıddının olduğu gerçeği ekseninde diyalektik ile her şeyin açıklanabileceğine dayanmaktadır. Diyalektik yöntemin tez ve antitezin birbirini yok etmesi değil de birbirini tamamlaması şeklinde pozitif yorumuna ihtiyaç vardır. Yaşamdaki oluşlarda karşılıklı besleyici yön tüm bilimlerde göz önünde olduğu halde yok etme üzerine kurgulanması önemli bir yanlışlıktır. Hegel, varoluşa en çok kafa yoran filozoflardan biri olarak diyalektiği hareket ettiren ve herkeste olan çelişki ruhu olarak tanımlamaktadır. Ancak diyalektiği metafizik yorumlaması ve sonuçta her şeyin üstündeki tin yani tanrı-devlet anlayışına varması Hegel'in en temel hatalarından biri olmuştur. Newton fiziği yasalarına dayanarak düz ilerlemecilik ve belirlenimcilik ilkelerini topluma uyarlamaya çalışan yaklaşımla birlikte diyalektik yöntemin materyalist yorumunun da bilimsel sosyalizmde yol açtığı hasarlar bilinmektedir. Kuantum ve kozmos fiziğindeki gelişmeler ile birlikte düz ilerlemeci anlayış geçerliliğini yitirmiştir. Niteliksel gelişmeler kaos aralığında yaşanmaktadır. Kuantum fiziğiyle keşfedilen atom altı dünya evrim ve devrim olgularının daha iyi anlaşılmasını sağlamaktadır.

Temel doğa yasasının karşılıklı bağımlılık şeklinde geliştiğini belirten Murray Bookchin Toplumsal Ekolojinin Felsefesi kitabında diyalektik doğalcılık olarak bunu ifade eder ve “Diyalektik doğalcılık sonluluk ve çelişmeyi herhangi bir idealistik ve doğüstü anlamda eksik değil, şeyler ve görüngülerin gelişimleri açısından bitmemiş ve edimselleşmemiş oldukları anlamında doğal olarak düşünüyor. Diyalektik doğalcılık evrensel gelişim yolunun sonunda bir Hegelci mutlakta sona ermez. Onun yerine farklılaşma ve öznelliğe ait sürekli artan bir bütünlük ve tamlık ve zenginlik vizyonu geliştirir”⁹ diye açıklamaktadır. Aynı şekilde diyalektik doğalcılığın hem geçmiş hem de gelecekte şu anı da kapsayan birikimsel, mantıksal ve nesnel sürekliliğin parçaları olduğunu belirtir. Abdullah Öcalan da diyalektik yöntemin keşfinin muazzam bir kazanım olduğuna vurgu yaparak evrenin diyalektik karakter taşıdığına dair keşiflerin devam ettiğini vurgular. Esas sorunun diyalektiğin nasıl

⁹ Murray Bookchin, *Toplumsal Ekolojinin Felsefesi, Diyalektik Doğalcılık Üzerine Denemeler*, çev., Rahmi G. Ögdül, İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 1996, 142.

tanımlanması gerektiğine ilişkin olduğunu belirten Öcalan ne diyalektiği zıtların yıkıcı birliği ne de değişimi anın zıtsız oluşçuluğu olarak yorumlamanın doğru olmadığını belirterek şöyle demektedir:

“Birinci anlayış kutupları hep düşmanlaştıran en kaba bir eğilime götürür ki, evreni kuraldan yoksun ve hep kaos halinde görmekten öteye bir sonuca götürmez. İkincisi gerilimsiz, zıtlardan yoksun, kendi dinamiğine sahip olmayan, dış bir gücün gereğini hep arayan bir gelişme anlayışına götürür, ki bunun doğrulanması mümkün görünmemektedir. Metafizığe de bu kapıdan varıldığı bilinmektedir. O halde diyalektiği bu iki aşırı yorumdan kurtarmak, arındırmak büyük önem taşımaktadır.”¹⁰

Evrimsel Değişimin Karakteri

Değişimin nasıl gerçekleştiği, canlıların nasıl oluştuğunu anlama arayışlarında bir çatışma alanı olagelen evrim teorisi tartışmaları da kuantumun açığa çıkartıklarıyla farklı bir boyut kazanmıştır. Gelişerek değişme anlamına gelen evrim konusu bilimin ulaştığı düzey, özelde ise biyolojide yaşanan gelişmeler ışığında halen de farklı açılardan yorumlanmaktadır. Tartışmaların özü ise evrimin olup olmadığından öte gerçekleşme biçimi, mantığı ve içeriğine ilişkindir. Evrimi düz bir çizgide ağır ve kesintisiz ilerleyen bir gelişme süreci olarak düşünme biçimi aşılmıştır. Şimdi, fizikte başta ışık olmak üzere varlığın gösterdiği dalga-parçacık özelliği, yine parçacıkların son derece diri, hızlı ve ani dönüşüm gösterme özelliği gibi günümüzde elde edilen bilimsel veriler, evrimin veya genel oluşumdaki değişimin, ağır, kesintisiz, düz ve bir süreklilik biçiminde değil, daha çok ani sıçramalar ve felâketlerle kesintiye uğrayan bir süreç olarak gerçekleştiği ortaya çıkmıştır. Yaşam dâhil doğadaki bütün değişimlerin söz konusu öğelerin ortaklığıyla kurulan organizasyon sonucu belirdiği, bilimsel bir durumdur.

Darwin’in evrim anlayışında ise doğal gelişme “karşılıklı birbirini besleme” olarak değil de daha çok “birbirini yok etme” amacıyla birbirine karşı girilmiş bir savaşım olarak öne sürülmektedir. Doğal seçim (doğal seleksiyon), bu savaşımın yasası olarak ortaya konur. Doğal seçim yasasının topluma uyarlanması sonucuları, felakete varan düzeyde tahribatlar yaratmıştır. Sosyal Darwinizm olarak kuramlaşan bu yaklaşım, doğada gücünün hayatta kalması, zayıfın ölmesi tarzında bir kanunun var olduğundan yola çıkarak toplumsal sömürüye meşruluk sağlamıştır. Bu yaklaşım tam da kapitalist modernitenin doğa ve toplum anlayışını dile getirmektedir. Ve bu algılayış evrimin özüne aykırıdır. Evrimi, dolayısıyla doğal

¹⁰ Abdullah Öcalan, *Demokratik Uygurlik Manifestosu 3.Kitap: Özgürlük Sosyolojisi*, Diyarbakır: Aram Yayınları, 2009.

ilişkiyi Abdullah Öcalan'ın deyimiyle türlerin birbirini yok etmesi üzerinde gelişen karşılıklı bir savaşım olarak değil, daha çok karşılıklı bağımlılık ve birbirini besleme olarak ele almak daha doğru bir yaklaşımdır.

Ekoloji ve Ekolojinin Bilim Olarak Gelişimi

Yukarda ortaya koyduğumuz yöntem arayışları doğayı, yaşamı anlama, anlamlandırma çabalarının bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. 19. yüzyıldan itibaren bu anlama çabasının sistematik bir bilim alanına dönüştüğünü görüyoruz. Başlangıçta yaratanın muhteşemliğini, gücünü göstermek üzere ya da doğayı insanın hizmetine sokmak üzere girilen doğa incelemeleri, doğanın kendi kendini yaratan bir oluş, kendi içinde bir sistem olarak ele alınmasıyla sonuçlanır. Doğadaki varlıklar arasındaki ilişkileri inceleyen bir bilim dalı olarak ortaya çıkan ve günümüzde doğa-insan-iktidar ilişkisini çözümleyen bir sosyal harekete dönüşen ekolojinin hikayesi böyle başlar.

Ekoloji kelimesi ilk kez 1867 yılında Alman biyoloji uzmanı Ernst Haeckel tarafından kullanılmıştır. Hayvanlar, bitkiler ve inorganik çevreler arasındaki karşılıklı ilişkiler için ifade edilmiştir. Yakın zamana kadar da biyolojinin bir kolu olarak tanımlanmıştır. Ancak yirminci yüzyılda insan yaşamının doğa üzerindeki etkisi ile bağlantılı yeniden ele alınmıştır. 1920 ile 1940 yılları arasında ilk başta Chicago sosyologları tarafından kent ekolojisi geliştirilmiştir. 1960-70'li yıllarda da yeşil hareket ortaya çıkmaya başlamıştır. Aynı dönemde özellikle Murray Bookchin tarafından anarşistlerin öncülüğünde toplumsal ekoloji görüşü geliştirilmiştir. Ekoloji tanımı, uzun bir süre çevrecilik olarak anlaşılmıştır. Oysa ekoloji bir yaşam bilgisi, bir yaşam ilkesidir. Bütünselliğin bilimidir. Organizmaların çevreyle ilişkilerini yine toplumun doğayla ilişkisini inceleyen bir bilim olmuştur. Yeni bir bilim olmasına rağmen giderek tüm bilimlerle iç içe toplumsal doğa çelişkisinin aşılmasını sağlamada öncü bir bilim misyonu olmuştur. Sınırlı bir şekilde çevre bilinci olarak gelişen ekolojinin devrimsel bir sıçrama yapma potansiyeli vardır. Bu anlamda ekolojik bilinç, temel bir ideolojik bilinç olarak toplumsal sorunlara çözüm gücü üreten bir bilim olmaya adaydır.

Ekoloji, insanın da içinde olduğu doğanın yapısını ve işleyişini ele alan bir bilimdir. Genellikle inceleme birimi ekosistemdir. Ekosistemin yapısı ve işleyişi üzerine odaklanırken sistemi oluşturan parçalar kendi başına inceleme konusu değildir. Ekosistem belirli bir alanda bulunan tüm varlıkların birbirleriyle ilişkilerini de içeren ve süreklilik arz eden bütün anlamına gelmektedir. Ekosistemde ne kadar çeşitlilik var ise o sistem o kadar istikrarlıdır ilkesine dayanır. Ekosistemde sistemi oluşturan tüm öğeler üç temel işlevle birbirine bağlıdır. Bunlardan birincisi, beslenme zinciri ve enerji akışıdır. İkincisi kimyasal madde döngüleri, üçüncüsü

de popülasyonun denetimidir. Burada da her şeyin birbirine ihtiyaç duymasını anlatan dayanışma ilkesini görmek önemlidir. Bitkinin toprakla, toprağın suyla, suyun atmosferle, atmosferin bitkilerle, bitkinin insanla ilişkisi gibi. Yine canlıların birbirine ihtiyaçlarının olması bağıllık ilkesi ile ele alınır. İnsanlar oksijene, oksijen bitkilere, bitkiler toprağa ihtiyaç duyarlar. Canlılar arasındaki denge belirgin bir yöndür. Yani içsel bir döngü ile en uygun denge oluşur. Yılan-fare, oksijen oranı ya da ölüm yaşam dengesi gibi.

Bu ekosistemi anlamanın bilgisini sunan ekolojiye dair farklı yaklaşımlar açığa çıkmıştır. Bir bilim alanı olmanın ötesinde ekolojinin sosyal bir hareket, bir yaşam paradigması olarak örgütlenmesinde de bu yaklaşımların etkisi görülmüştür. Böylelikle farklı ekoloji ekolleri ortaya çıkmıştır. Ekoloji yaklaşımlarının, iktidarcı zihniyetle en uyumlusu insan merkezci yaklaşım olarak ele alınabilir. Bu yaklaşımda diğer varlıkların hepsinin insanın çıkarı ve iyiliği için kullanılabilecek kaynaklar olarak görme yanılgısı vardır. Burada diğer varlıkların yaşamını hiçe sayma belirgindir. Bu mantık doğanın sorumsuzca tahribini haklı çıkardığı gibi teşvik etmektedir. Doğaya değer atfetmek yerine insanın öz çıkarının merkez olarak ele alınması ile doğa ve çevrenin korunabileceğini savunur. Aslında insan merkezcilikte her şey iktidar için sloganı esastır.

İnsan merkezci yaklaşıma eleştiri olarak, farklı ekoloji ekolleri açığa çıkmıştır. Biyo-merkezcilik olarak da ifade edilen derin ya da mistik ekoloji bunlardan biridir. Bu akım Norveçli bir filozof olan Arne Naess tarafından 1973'te geliştirilmiştir. Naess, diğer ekolojik görüşleri “sığ ekoloji” olarak adlandırmıştır. Mistik ekolojistler bu kez insan merkezli olmamak adına genelde biyocentrizm (yaşam-doğa merkezli) denilen biyolojik eksenli düşünce tarzını temel almışlardır. Derin ekoloji ekolünün temelinde “insan sevmez, anti-teknolojik, anti-ussalcı, doğa ile mistik bir birlik”¹¹ yaklaşımı vardır. Biyo-merkezcilik tüm yaşam biçimlerini, bakteriler ve virüsler de dâhil olmak üzere, her şeyi “içsel değerler” açısından birbiriyle “eş değer” görür. Doğaya yabancılaşmanın bu şekilde ortadan kalkacağını savunur. Malthusçuluk ve sosyal Darwinciliği savunan bu görüşten bazıları, insan türünü evrimsel bir hata ve kanser olarak görür. Ekolojik krizin sorumlusu insandır derken iktidarcı sistemi görmezden gelirler. Sonuçta AIDS ve açlık gibi sorunları doğal bir sonuç olarak görmek, ekolojik krizin aşılmasında bir anlam ifade etmez. İnsanı yok sayarak değer kavramına erişmek mümkün değildir.

Bir diğer yaklaşım ise sistem içi çözüm olarak çevreciliktir. Çevrecilik 1950’li yıllardan sonra yeni keşfedilen çevre krizi ortamında ortaya çıkmıştır. Sanayinin geliştiği batı ülkelerinde ortaya çıkmıştır. Çevrecilik “kirlenme” boyutuyla öne

¹¹ Haluk Bilgin, *Ekofaşizm*, Planlama TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayını, Sayı:1, 2003, 14-19.

çıkardığı sorunları, çevre sorunları olarak teknik bir düzeyde ele alarak çözmeye çalışır. Temel sorunlara inilmeden kirlenmeyi azaltacak teknik gelişmelere bel bağlamaktadır. Çevrecilik kirlilikten, yani sonuçlardan hareket etmektedir. Başlıca tanınmış çevre hareketlerinden biri olan Greenpeace, ilk olarak 1971’de Kanada’da kurulmuştur. Bugün 2 milyon üzerinde aktivisti vardır. Çevrecilik dar, pragmatik, genellikle toplumsal açıdan “tarafsız” olup hava-su kirliliği, zehirli atıklar, gıdaların kimyevileştirilmesi ve benzeri konular üzerine yoğunlaşır. Çevreci hareket temelde “insan-merkezli” bir harekettir. Çevrecilik doğayı sadece edilgen bir yaşam ortamı, nasıl olursa olsun insanların kullanımına “hizmet edebilecek” bir dışsal nesneler ve güçler yığını olarak görür.

Derin ekolojistlere, çevrecilere sistem çözümlemesi yaparak cevap veren bir ekol olarak ekofeminizm, ekolojik krizin tahlil edilmesi ve aşılması mücadelesinde önemli bir yere sahiptir. Feminist ekoloji deyimini ilk olarak Fransız yazar Françoise D’eaubonne 1974 yılında kullanmıştır. Eko-feministler kadının doğaya yakın olduğunu, erkek kültürünün hem kadını hem de doğayı sömürdüğünü belirtirler. Ekofeministlere göre sorunun kaynağı “erkek-merkezli dünya görüşü” dür. Kadın ve doğa aynı kaderi paylaşmış, birlikte sömürülmüşlerdir. Feminizm ve ekoloji mücadelesinin birliğini esas alırlar.

Toplumsal Ekoloji

Bir diğer yaklaşım olan toplumsal ekoloji, 1970’lerde gündeme gelmiştir. Murray Bookchin’in öncülük ettiği toplumsal ekoloji, insan-doğa ilişkilerini inceler. İnsan türünün evrim zincirinin en son halkası olduğu varsayımına dayanır. İnsan eylemlerinin doğa üzerindeki etkilerinin doğrudan açığa çıkmasını amaçlar. Bookchin, çağımızın ekolojik problemlerinin tehlikesi ve özü, bu toplumun geçmişteki tüm toplumlardan daha çok organik evrimi bozuyor olması ile bağlantılı olduğunu belirtir. Toplumsal ekolojinin önemi hem birinci hem de ikinci doğayı esas alan bir yaklaşımın sahibi olmasıdır. Her iki doğayı birleştirme, sentezini yaratmayı esas alır. Birinci doğa, “insani olmayan doğa”, doğal dünyanın özellikle de organik dünyanın birikim-sel evrimi olarak tanımlanabilir. “İkinci doğa” ise insanlar

Çevrecilik 1950’li yıllardan sonra yeni keşfedilen çevre krizi ortamında ortaya çıkmıştır. Sanayinin geliştiği batı ülkelerinde ortaya çıkmıştır. Çevrecilik “kirlenme” boyutuyla öne çıkardığı sorunları, çevre sorunları olarak teknik bir düzeyde ele alarak çözmeye çalışır. Temel sorunlara inilmeden kirlenmeyi azaltacak teknik gelişmelere bel bağlamaktadır.

tarafından yaratılan tüm değerleri içerir. Yani insani ve toplumsal olan her şey ikinci doğa içine alınır. Bir bütün olarak doğanın bu iki gelişimini karşıt ve tamamen düalist bir zıtlık değil de son derece yaratıcı ve paylaşılan bir “evrim” olarak ele alan hemen hemen tek yaklaşım toplumsal ekolojidir.

Murray Bookchin Toplumsal Ekolojinin Felsefesi kitabında birinci doğayı, “...biyolojik doğa canlı ve etkileşimli bir organik dünyası olan sürekli farklılaşan ve giderek karmaşılaşan yaşam biçimlerinin birikimsel evrimi”¹² şeklinde tanımlar. Abdullah Öcalan “Demokratik Uygurlık Manifestosu 3.Kitap: Özgürlük Sosyolojisi” isimli kitabında, birinci doğa kendi içinde çelişkili bir kavramdır diyerek, Bookchin’in birinci doğa tanımını kullanırken canlı-cansız, bitki-hayvan, fizik-kimya, bir adım ötede görünür-görünmez madde, enerji-madde gibi ayrımların sonsuz çeşitlilikte geliştirilebilmesinin getireceği sorunlara da dikkat çeker ve ekler: “Birinci doğa, ikinci doğa ve bu doğalar içindeki ayrımları dikkatle incelediğimizde, öznesne ayrımının derin etkisini taşıdığını görürüz. Bunun sağlıklı bir ayrım olmadığı, en azından koşullu olarak bu ayrımlara gitmek gerektiğini belirtebiliriz.”¹³

Bookchin ikinci doğayı ise birinci doğayı tamamen özümsemiş olan kültürel, toplumsal ve politik doğa olarak tanımlar. İnsanlığın birinci doğaya bilinçli müdahalesini ve etkilemesini olumlayarak ikinci doğanın gelişimini “giderek simgesel açılardan kavramlar oluşturabilen, anlayabilen ve birbiriyle iletişim kurabilen yaşam biçimlerinin gelişimi”¹⁴ olarak belirtir.

Benzer şekilde Bookchin şu ifadeleri kullanır:

“En farklılaşmış ve bütünüyle gelişmiş biçimlerinde bu öz düşünömsel yetenekler kavramsal düşünce ve dildir. İnsan türü var olan hiçbir yaşam biçiminde eşi benzeri görölmeyecek derecede bu yetenekleri taşır. Kendisinin farkında olması, bu farkında oluşu, çevresini felsefe, bilim, etik ve estetik açılardan oldukça sistematik biçimde kavrama düzeyine genelleştirme yeteneği ve sonuçta bilgi ve teknoloji yeteneği insanlığı birinci doğada da var olan öznellik alanının ötesine yerleştirir.”¹⁵

Burada birinci doğa ya da biyolojik doğanın “doğal, öz-bilinç taşımayan” şeklinde tarif edilmesinin insan toplumundan oluşan ikinci doğa ve birinci doğa arasında ister istemez hiyerarşik bir ilişki zemininin kabulüne yol açması eleştiri konusudur.

¹² Murray Bookchin, *Toplumsal Ekolojinin Felsefesi, Diyalektik Doğalcılık Üzerine Denemeler*, çev., Rahmi G. Ögdül, İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 1996.

¹³ Abdullah Öcalan, *Demokratik Uygurlık Manifestosu 3.Kitap: Özgürlük Sosyolojisi*, Diyarbakır: Aram Yayınları, 2009.

¹⁴ Murray Bookchin, a.g.e.

¹⁵ A.g.e.

İnsan dışındaki doğanın evrimini bilinçsiz bir doğal gelişimin sonucu olarak görmek, son tahlilde insanın evrimini genel evrimin dışında tutarak insanın bilinçli edimini tanrısalılaştırır.

Oysa ki doğada her varlığın yaşam döngüsü kendi içinde bir bilince de işaret etmektedir. İnsanın kendini doğanın bir parçası, doğadaki evrimin bir halkası olarak konumlandırmaması, insan-doğa ilişkisindeki diyalektiğin yıkıcı temelde işlemesine yol açar. Birinci doğa ve ikinci doğayı birbirinden farklı doğalar olarak ele almak yerine, ikinci doğayı farklı bir doğa aşaması olarak tanımlayan Öcalan, “Toplum doğasının en önemli ayırt edici karakteristiği zihni kapasitesinin yüksekliği, esnekliği ve kendini inşa etme gücüne sahip olmasıdır. Şüphesiz Birinci Doğada da zihin, esneklik ve kendini inşa gücü vardır. Fakat toplum doğasına göre çok ağır, katı ve yavaş bir işleyişe sahiptir.”¹⁶ der. İkinci doğa olarak toplum doğasını parçalara ayırarak yapı analizine tabi tutmak yerine, alt yapı, üst yapı gibi bölünmelere gitmeden farklılıklara duyarlı diyalektik bir bütün olarak teorikleştirmek büyük önem taşır.

Bookchin her ne kadar ikinci doğanın zorunlu olarak yaratıcı ve evrimsel anlamda bütünüyle öz bilinçli olmadığını söylese de toplumsal evrim ve organik evrim arasındaki farkı vurgulayarak toplumsal evrimin akılla olan bağına vurgu yapar. Burada bilinçlilik durumunu hem negatif hem pozitif yönde etkinleşebileceğini belirterek birinci doğa ve ikinci doğa arasındaki ilişkinin politikliğini de ortaya koymaktadır. Öcalan ise organik evrim ile toplumsal evrime ilişkin şunları ifade eder:

“Organik evrimin içinde temellenmesine rağmen toplumsal evrim organik evrimden çok farklıdır. Bilinçlilik, istenç, değişebilir konular ve ekonomik güçlerin ve tekniğin işleyişi organik dünyayı zenginleştirmek ya da onu yıkım noktasına taşımak için kullanılabilir. Bugün olduğu gibi korkunç nitelermeler özellikle de hiyerarşi, sınıflar, devlet ve özel mülkiyet ve ekonomik rakiplerini birbirlerinin pahasına büyümeye ya da telef olmaya zorlayan rekabetçi bir Pazar ekonomisi ikinci doğaya damgasını vurmaktadır.”¹⁷

Hiyerarşi-sınıf-devlet gibi ekosistemi bozan öğelerin hem toplumsal doğanın hem birinci doğanın yaşam diyalektiğini baltalaması çok da öngörülemez bir sonuç değil. Kanserli hücreler gibi kendi kendini çoğaltan ve sağlıklı hücrelere yaşam alanı bırakmayan bir müdahaleden bahsediyoruz. Öcalan’ın belirttiği gibi ancak bütüncül bir teorik yaklaşımla sermaye ve iktidar birikim aygıtlarının rolü açığa çıkartılıp etkisizleştirilebilir. Öcalan, böylesi bir teoriye şiddetle ihtiyaç olduğunu belirtirken “sayıların kalabalığına boğulmuş sosyolojik yöntemlerin gerçeği açığa çı-

¹⁶ Abdullah Öcalan, *Demokratik Uygurlik Manifestosu 3.Kitap: Özgürlük Sosyolojisi*, Diyarbakır: Aram Yayınları, 2009.

¹⁷ Murray Bookchin, a.g.e.

karmaktan ziyade perdelediğini önemle kavramak gerekir”¹⁸ demektir. Bu teori, birinci doğa ile ikinci doğa arasındaki ilişkiyi etik bir zeminde yeniden kuracak ekolojik toplumun inşasına götürecektir bir teoridir.

Ekolojik toplum, Bookchin’in üçüncü doğa ya da özgür doğa olarak tarif ettiği diyalektiğin vücut bulacağı zemindir. Dolayısıyla bir ütopyadan değil, geleceğini doğanın diyalektiğine pozitif temelde katılımda bulan toplumsal bir etikten ve sistemden bahsedilir. Öcalan, “Üçüncü Doğa yeni bir cennet veya ütopya vaadi değildir; doğalar üzerine bilinç gücü artan insanın kendi farkını koruyarak büyük uyuma yeniden katılım sağlamasıdır. Bu sadece bir özlem, amaç ve ütopyalar vaadi değil, güncel pratik anlamı olan iyi ve güzel yaşam sanatıdır”¹⁹ demektir. Birinci ve İkinci Doğa’nın üst bir aşamada yeniden gerçekleştirdikleri uyumu ifade eden özgür doğa/üçüncü doğa hem paradigmasal hem politik olarak köklü bir devrimi gerektirdiğini belirten Öcalan bu konuda aşağıdaki ifadeleri dile getirir:

“Özellikle merkezî uygarlık sisteminin günümüzdeki aşaması olan kapitalist dünya-sisteminin, yani kapitalist modernitenin aşılması bunda belirleyici olacaktır. Bunun için asgari düzeyde de olsa demokratik uygarlık inşalarının geliştirilmesi, daha ayırt edici hususlar olarak ekolojist ve feminist toplum karakterinde gelişme sağlanması, demokratik siyaset sanatının işlevselleşmesi ve demokratik sivil toplum inşaları başarıyla atılması gereken adımlardır.”²⁰

Bu şüphesiz bugünden yarına gerçekleşebilecek bir sentez değildir, oldukça uzun bir süreyi gerektirir. Dolayısıyla toplumsal ekoloji çerçevesiyle, toplumsal mekanizmaların farklılıklara duyarlı, demokratik ve eşitlikçi bir temelde oluşturulması ve işletilmesi ekolojik krize yapısal bir çözüm anlamına gelir. Tabi bu uzun süreli çözüm perspektifinin yanı sıra krize bugünden müdahale edecek politikalar geliştirmek hayati bir sorumluluk arz ediyor. Birinci doğa ile ikinci doğa arasındaki diyalektik ilişkinin özgür doğaya evrilmesi, ahengi bozan bilgi yapılanmaları ve sistemlerin çözülmesini ve sistem dışı alternatif paradigmaları yaşamsallaştırmayı gerektirir.

Bütün bu ekolleri ele aldığımızda görüyoruz ki ekolojik sorun kendiliğinden oluşan bir sorun değildir. Evrimin kendi diyalektiğini bozan etkenler söz konusudur. Ekofeministlerin ve toplumsal ekolojistlerin haklı bir şekilde işaret ettikleri gibi ekolojik sorunun kaynağında tahakküm ilişkileri yatmaktadır.

¹⁸ Abdullah Öcalan, *Demokratik Uygarlık Manifestosu 3.Kitap: Özgürlük Sosyolojisi*, Diyarbakır: Aram Yayınları, 2009.

¹⁹ A.g.e..

²⁰ A.g.e.

Ekolojik Toplumun İnşasında Kadının Rolü ve Jineoloji

Jineoloji ile bilimsel bilgisine ulaşılmak istenen ve bu bilgi ile toplum ve tarih analizi yapmayı esas aldığı gerçeklik “kadın”dır. Kadın ile ilgili ulaşılmak istenen bilgi, yaşam ve toplum ile olan bağınyı aydınlatmayı amaçlamaktadır. Sosyal bilimler alanında kadın varlığını tanımlamayı esas alan Jineoloji’nin, bu alanda yapılan bütün tanımlarda cinsiyetçi ideoloji ile karşılaşması ve bu tanımların mitolojiden dine, felsefeden bilime geniş bir yelpazede olması tesadüf değildir.²¹ Bu, kadın üzerinden kurulan tahakküm ilişkilerinin, hiyerarşik devlet sisteminin bir sonucudur. Bu yelpazede tahrip edilen, adeta aleyhine kullanılan en doğal özelliklerini yeniden tanımlamak ilk adımlardan biri olmaktadır.

Kadının birinci doğa ile olan bağı ve benzerliği ile ikinci doğanın özelliklerini temsil etmesi onu yaşamla özdeşleştiren tanıma götürmüştür. Bu anlamda doğada yaşam döngüsünü ifade eden ağaç, ay, su, yılan kadınla özdeşleştirilen sembollerdir. “Doğurganlıkla ilgili olan her şey, dolaylı ya da doğrudan biçimde, Ay-Su-Kadın-Toprak yörüngesine girmektedir... Paleolitik çağda, spiral şekli, suyun ve ayın doğurganlığını simgeler; dişi putların üstüne işlenen bu işaret tüm yaşam ve doğurganlık merkezlerini birleştirir.”²² Yenilenmeyi simgeleyen birçok figür ve sembol kadınla özdeş kılınmıştır. Kadının toplumsal ve biyolojik gerçeklikte aylık döngü, akışkan enerji, duygusal zekâ ve doğum gibi özellikleri ve anlamları belirleyici olmaktadır. Kadının köleleştirilmesinde de doğayla olan bu bağı aleyhine kullanılmıştır. Kadın bu özellikleri üzerinden köleleştirilmiş ve bunlar mitoloji, din, felsefe ve bilim ile meşrulaştırılmıştır. Burada kadının aylık döngülerinin kirlilik, hastalık, lanetlilik gibi ele alınması kesinlikle tesadüf değildir. Bu kadının doğa ile olan en nazik bağına²³ karşı da bir saldırıdır. Kadının sezgisel dünyasının, yaşamla bağınyın ve toplumsal zekâsının bir birikimi olan duygusal zekâsının zayıflık olarak nitelendirilmesi de bu tahakkümün bir sonucudur. Duygusal zekâ ile analitik zekâ arasındaki bütünlüğün koparılması kadının güçlü bir yönü olan duygusal zekâsının bütün düşünce yöntemlerinde zayıflık olarak ifadelendirilmesi ile bağlantılıdır. Kadının akışkan enerjisinin büyücülük, cadılık ve benzeri ile tanımlanması da bunun bir sonucudur. Doğum gücünün ise devletli uygarlığın nüfus gücü özelde de erkek olan asker, bürokrat ve işçi gücü olarak üreme makinesine çevrilmesi, bu tahakkümün kadın bedeni üzerinden geliştirilen birkaç örneğidir.

²¹ Jineoloji Akademisi, *Jineolojiye Giriş*, Diyarbakır: Aram Yayınları, 2015.

²² Mircea Eliade, *Dinler Tarihine Giriş*, çev., Emircan İlgin, İstanbul: Kalcı Yaynevi, 2003.

²³ Abdullah Öcalan, *Bir Halkı Savunmak*, İstanbul: Amara Yayınları, 2015.

Tarım köy devrimini gerçekleştiren ve doğayla uyumlu, tüm canlılarla arkadaş olmayı başaran kadının ekonomide, sağlıkta, toplumun ahlaki politik değerlerinde, kültürel yaşamın her alanında doğayla iç içe geliştirdiği bütünlüklü yaşam anlayışı şimdi aşırı bir parçalanma yaşamaktadır. Bu anlamda jineolojinin bilimlerdeki aşırı parçalanma karşısında bilime bütünlüklü yaklaşımı, farklı doğaların varlığı ekseninde birinci ve ikinci doğa arasındaki bağı kadın üzerinden kurması önemli olmaktadır.

Yaşamın anlamına varacak yaşam bilimi olma iddiasını taşıyan jineolojî en fazla anlamsızlığın yaşandığı noktalardan başlamak durumundadır. Ve bu yitimin yaşandığı ilk alan kadın erkek ilişkisidir. “Kadın tanımlandığı oranda erkeği tanımlamak da olasılık dahiline girer. Erkekten yola çıkarak kadını ve yaşamı doğru tanımlayamayız. Kadının doğal varlığı daha merkezî bir konumdadır.”²⁴ belirlemesi kadını tanımlarken diyalektik bir ilişki içerisinde erkeğin de tanımlanması ihtiyacı ve gereğini ortaya koyar. Kadın-erkek ilişkisinin egemenlik-kölelik temelindeki şekillenmesi bu iki farklılığın yapıcı, yaratıcı temelde sentezler oluşturmamasını önlemiştir. Hegemonik ilişkide bu farklılıkların ilişkisinden zengin deneyimlerin ortaya çıkma imkânı yoktur. Ancak her iki cinsin eşitlik, özgürlük

koşullarında, bu ilişkinin yaşamın her alanına dair yaratıcı, anlamlı sonuçları açığa çıkarma potansiyeli oldukça yüksektir.

Jineolojî, kadının yaşam ve toplum ile bağı temelinde kadın özgürlüğüne dayalı bilgileri açığa çıkararak anlamlı bir yaşamın kuramını geliştirmek durumundadır. Bunun için kadınla eş yaşamın köklü bir dönüşüme uğratılması, hegemonik erkeklığe karşı mücadele etmek, kadının kurtuluşunun yaşamın kurtuluşu olduğunun bilincinde olmak önemlidir.

Jineolojî, kadının yaşam ve toplum ile bağı temelinde kadın özgürlüğüne dayalı bilgileri açığa çıkararak anlamlı bir yaşamın kuramını geliştirmek durumundadır. Bunun için kadınla eş yaşamın köklü bir dönüşüme uğratılması, hegemonik erkeklığe karşı mücadele etmek, kadının kurtuluşunun yaşamın kurtuluşu olduğunun bilincinde olmak önemlidir. Yine bir iktidar ideolojisi olan cinsiyetçiliğin deşifre edilmesi, kadın varlığını tehdit eden sistematik tüm şiddet biçimlerine karşı ahlaki, politik ve entelektüel mücadelenin derinleştirilmesi, nüfus artışının ekolojik sorunların temel sebeplerinden biri olduğu bilinciyle kadının söz ve irade sahibi olduğu bir kültürün oluşturulması, hanedanlık ve aile

²⁴ Abdullah Öcalan, *Demokratik Uygurlik Manifestosu 3.Kitap: Özgürlük Sosyolojisi*, Diyarbakır: Aram Yayınları, 2009.

ideolojisine karşı mücadelenin geliştirilmesi, kadınla erkek arasında özgür eş yaşamın kurulması ve bunun toplumsallığının geliştirilmesi önemlidir. Tüm toplumsal sorunların temelinde olan kadın-erkek ilişkisinin kadın özgürlüğü ekseninde bilimsel bir şekilde çözülmesi, demokratik ve ekolojik bir toplumun da temel gücünü oluşturmaktadır. Zira Jineolojî, bu özellikleriyle de demokratik modernitenin dayandığı bilgi yapılanmalarını açığa çıkaran bir bilim olma özelliğini taşımaktadır. Kadın özgürlüğünü ekolojik bilincin kaynağına yerleştirmekte, ekolojik bilgiyi iktidarın aracı olmaktan çıkarmanın mücadele yöntemlerini geliştirmekte, kadının erkekle, doğayla, toplumla ilişkilerinin yaşamın bütünselliğine hizmet edeceği bilincini esas almaktadır. Ekolojik toplum inşasında köklü değişimlerin ancak kadın özgürlüğü temelinde olabileceği gerçeğine dayanmaktadır. Bu yönü en çok da demokratik modernite paradigması ekseninde demokratik ulus inşasını gerçekleştiren Rojava’da oluşturulan Jinwar köy projesinde açığa çıkmaktadır. Jinwar’da oluşturulan bütünlüklü yaşam anlayışına geçmeden önce Rojava Devri’nin temel bazı özelliklerini Jineolojî ile ekoloji arasındaki bağlantı ekseninde vurgu yapmak iyi olacaktır.

Rojava’da Ekolojik Toplum İnşasında Kadın Öncülüğü

Bilindiği üzere üçüncü dünya savaşının merkezi konumunda olan Rojava’da bir diğer ifadeyle Kuzey ve Doğu Suriye Demokratik Özerk Yönetimi’nde hem savaş hem inşa çalışmaları birlikte yürümektedir. Ekolojik toplum paradigması, toplumsal sözleşmenin en temel maddelerinden birini teşkil etmektedir.

Rojava’da yaşanan savaş, ekolojik inşada haliyle belli bir zorlanma da yaratmaktadır. Ama toplumsal doğada özelde hem siyasette hem ekonomide atılan adımlar ekolojik toplum konusunda belli bir model de oluşturmuştur. Şehirlerin hemen hemen hepsinin girişinde “Toprağımızı suyumuzu ve enerjimizi komünleştirelim. Demokratik ve özgürlükçü yaşamı inşa edelim” tabelası devrimin ekolojik özünü ortaya koymaktadır. Halkın kendi kaynaklarına, insan gücüne, toprağına, varlığına inanması zorlu savaş koşullarında 21. yüzyılın ekolojik devrimini gerçekleştirmesine ve birçok ekolojistin yönünü Rojava Devrimi’ne vermesine neden olmuştur.

Özellikle devlet tekelciliği ve şirket tekelciliğine düşmeden üçüncü bir yol olarak ekolojik bir toplumun inşasının en önemli yapıtaşları olan komün sistemi ve kooperatif ekonomisi örgütlenmelerini geliştirmesi, ekolojik toplumun özünü oluşturmaktadır. Komün üzerinden kooperatifler oluşturulurken diğer taraftan kooperatiflerin komünal topluluklara yol açması esas alınmaktadır. Bunun için de hem köylerde hem kentlerde komün ve kooperatif olan her yerde meclislerini oluşturarak Bookchin’in bahsettiği liberter belediyeciliği kurması, farklılıklara saygı ve katılıma dayalı bir sistemin ifadesi olarak demokratik konfederal sistemi

geliştirmesi söz konusudur. Bu örgütlenme biçimi ile merkezi hegemonik sistemin devletlerinin, çetelerinin planlarını boşa çıkarmayı başarmıştır. Baas Rejimi'nin buğday, zeytin ve pamuk ambarına dönüştürdüğü topraklarına, petrol ve gaz gibi yeraltı zenginliklerine sahip çıkmaları, ambargo ve savaşa rağmen ayakta kalmayı başarması komünlerde, akademilerde geliştirdikleri eğitim ve bilinçlenme çalışmaları ile bağlantılı olmuştur. Tüm bunlar her sokak başında, mahalle arasında, dükkân önünde oturan halkın sohbetlerine yansımaktadır.

Rojava'da ekolojik toplum inşasında köklü değişim en çok kadınların yaşama özgürlük katılımı temelinde olmaktadır. Kadınlar ekolojik toplum inşasında öncü konumundadır. Bu Rojava devriminin kadın devrimi niteliğini ortaya koymaktadır. Ademi merkezileşme ya da yerel yönetimlerce şehirlerin merkezileştirilmesi olmaksızın özgür doğaya ulaşamayacağını belirten Bookchin'in teorisi kadınların öncülüğünde yaşam bulmaktadır. Rojava'da oluşturulan demokratik konfederal sistemde kadınların belirleyici olması, yaşamın her alanında öz savunmada, siyasette, eğitimde, sağlıkta, ekonomide, adalette özgün örgütlenmelerini oluşturmuş olması devrimin ruhunu oluşturmaktadır. Bununla bağlantılı ekolojik toplumun temel birimi olarak komünlerin ve kooperatiflerin örgütlenmesinde kadınların çabası belirleyici konumdadır.

Yaşamın her alanında özgün iradesiyle devrime katılımı özellikle eşbaşkanlık sistemi geliştikçe erkeğin değişim-dönüşümünde de devrim niteliğinde gelişmeler yaratmıştır. Bu erkeğin egemen yönleri ile yüzleşmesini ve sorgulamasını beraberinde getirmekte, bir değişim ve dönüşüm yaratmaktadır. Kadını cins eksenli yani temel "namus", "eş", "anne" ve "kız kardeş" şeklinde ele alan yaklaşımlar yerini kadının zihinsel ve eylemsel gücüne güvenen ve ona dayanan bir yaklaşıma doğru evrilmektedir. Özellikle de eşbaşkanlık sistemi ile beraber özgür toplum inşasını gerçekleştiren ortak bir irade haline getirmektedir. Eşbaşkanlık sistemi, bunun sosyal ve siyasal alanda en fazla yansımalarının yaşandığı alan olmaktadır. Kadın ve erkeğin birlikte demokratik ve ekolojik bir yaşamın inşasında yer almasının kökeninde yer alan bu devrimsel değişim ve dönüşümün yarattığı dinamizm, adeta Rojava Devrimi'nin ruhunu oluşturmaktadır. Tarım köy toplumu devriminin gerçekleştiği topraklarda tarih adeta yeniden kendi kökleri üzerinden yeşermektedir. Sosyolojik olarak hala doğal toplumun özelliklerini tamamiyle yitirmemiş olması da bunda belirleyici bir rol oynamaktadır. Ve bu sosyolojiye dayanarak kadın-doğa arasındaki bağın inceliklerini gören yöntemlerle ekolojik krizin aşılmasına dönük çözümler üretilmektedir.

Rojava'da yaşamsallaşmaya başlayan ekolojik toplumun yanı sıra yaşamın bütünselliğinde yitirilen ahenge bir çözüm örneğidir, Jinwar. Kadınların öncülüğünde kadınlar için oluşturulan ekolojik bir özgür yaşam köyü, Jinwar.. Bereketin sembolü olarak bilinen hermel otunun Jinwar'ın sembolü olmasından başlayarak her şey ince

bir kadın duyarlılığı ile bütünlüklü bir anlam ifade etmektedir. Dicle ile Fırat arasında kaybedileni kaybedildiği yerde bulmanın ve kendi kökleri üzerinde yeşermenin devrimi olan Rojava devriminin bağrında oluşturulan bir özgürlük projesidir. Toprak-tan yapılan evler, tarıma dayalı ekonomi, kadının doğayla birlik içindeki sağlık bilgilerini güncelleyen Şifa Jin, çocukların eğitimi için Üveyş Ana Okulu ile oluşturduğu dünya, düşünsel ve ruhsal dünyalarını özgürlük bilgileri ile besleyen akademi, savaşın en zorlu koşullarında kendi öz savunmasını oluşturan bilinci, uluslararası alanda farklı görüşten bir çok kadını ortak bir paydada yani kadın, yaşam ve toplum kırımına karşı bütünlüklü bir yaşam anlayışının mümkün olduğu umunda buluşturan bir kimliktir. Kısaca Jinwar, kadının kendisi olmanın yani xwebûn'un bilgisinin üretildiği bir özgür yaşam alanı. Aynı zamanda doğalar arasındaki aheng için ekoloji ile jineolojinin neden vazgeçilmez iki bilim olduğunu anlatan somut bir örnek... Köy meydanına dikilen ağaçların kökleri derinleştikçe gölgeleri genişleyecek ve o gölgede oturan kadınlar doğayla aramızda bozulan ahengin dermanı olacak...

Köy Meydanına Dikilen Ağaçlar

Hepimizin vardır bir ağaç hikayesi. Hem kişisel hem de toplumsal belleğimizde yer edinen. Mitolojiden dine, felsefeden bilime bütün düşünme yöntemlerinde, halkların yaratılış mitoslarında, kültürlerin anlam diyalektiğinde yaşamı tanımlarken baş vurduğumuz bir başucu kaynağıdır adeta...

Yaşadığımız toplumun ve coğrafyanın özelliklerine göre anlamlarla bezer, bazen yüreğimizi bıraktığımız bir dilek ağacı bazen de dualarımızı emanet ettiğimiz bir yaşam kaynağı olur. Meyvesinden yararlandığımız, gölgesine sığındığımız, soluduğumuz havanın kaynağı ya da. Bazen de yaşama anlam katmada, doğanın bir parçası olduğumuzu hissetmede, evreni anlama arayışımızda sırtımızı dayadığımız bir güven kaynağıdır. Ağaç bize bütünselliğin bilgisini veren bir evrendir adeta...

Nitekim varoluşun kaynağını arayan bütün inanç ve kültürlerde de kökleri, gövdesi ve dalları ile kozmosun üç boyutunun bilgisini taşıdığına inanılır. Yerin altında uzanan kökleri ile yeraltı bilgisine, gövdesi ile yeryüzü bilgisine, dalları ile de gökyüzünün bilgisine haiz olduğu belirtilir. Kökleriyle cehennemi, gövdesiyle yeryüzünü, dallarıyla cenneti kapsadığı anlatılır. Bunun için efsaneler üretilir, ayetler indirilir, yaşamın felsefesindeki yeri tabir edilir, yararları bilimsel olarak sıralanır. Yerin en altının bilgisini taşıyan yılanlar ile göğün en yüksekine bilgisini taşıyan kartalların ağaçları koruduğu belirtilerek bu hayvanlara kutsal anlamlar atfedilir. Ve yerin yüzünde de insan yaşamının nefesi olur. Kadınların çember şeklinde etrafında dönüp aurasına ortak olduğu bir dünya olarak tarif edilir. Doğa, yaşam, tarih, toplum, kültür ve birey ile bağı temelinde bütünselliğin bilgisini bize verir ağaçlar...

Bütünselliğin bilgisini arayan Jineolojî'nin yaşamı anlama arayışında da bir kaynaktır aynı zamanda.

Halkların, inançların, kültürlerin ve kadınların belleğinde yer bulan ağaç hikayeleri, anlamlarla yüklüdür. Selvi hayat ağacıdır. Nar ağacı cenneti ve ebediyeti ifade eder. Çam, kutsal gece ağacı olarak Noel'in yani yeni yılın ağacıdır mesela. Dut ağacı, murat ağacı olarak yaratılış mitolojilerinde yer bulurken çingene mitolojilerinde de dünyanın yaratılışı bir ağaç ile başlar yine... Çin ve Hint kavimlerinde yine Kuzey Amerika Kızılderililerinde ağaç dünyanın eksenini olarak tasavvur edilir. En eski Hint metinlerinde kozmos büyük bir ağaç olarak ifadeye kavuşturulur. Âdem ile Havva mitolojisinde elma ağacından bilginin alınmasına yer verilir. Ağaçlar kadar dallarına da anlamlar yüklenir. Defne dalı zaferin, zeytin dalı barış ve mutluluğun, meşe yaprakları gücün sembolü olarak ifadeye kavuşturulur.

Hayat ağacına dair anlatımlar zamana, kültürlere ve inanışlara göre değişiyor olsa da hepsindeki ortak anlamı “ebedi canlılık ve tanrısal birliktir” mesela. Kâbe’de, Golgota’da, Akdağ’da, Kaf Dağ’ının tepesinde bulunur en çok da. Taş Devrinden uzay devrine kadar dünyayı algılama yolculuğu boyunca yaşam, bereket ve ruhsal alemler ile bağlantıyı sembolleştirmek için kullanılması bu sembolün ırk, din, millet ayrımı olmaksızın tüm kültürlerde başat bir etkisinin olması ağaç kültürünün birleştirici gücünü gösterir.²⁵

Evet tarihsel, kültürel, sosyal, siyasal, bilimsel birçok anlamı olduğu gibi yaşamın bütünselliğini bize anlatır ağaç hikayeleri. Ağaçların aynı zamanda hayvanların, dağların, çeşmelerin hikayeleri de sosyolojinin bir parçasıdır. Bu hikayeler bireylerin, toplumların, kültürlerin doğa ve yaşam ile kurdukları bağın hikayesidir aynı zamanda. Ve doğanın talan edilmesi, yakılıp yıkılması da bu kültürlerin yok edilmesinin hikayesidir. Biz bu bilgiyi hissetmezsek Şengal’de incir ağaçlarının Saddam tarafından neden kesildiğini ya da ağaçlarını sulamak isteyen Êzîdîleri ağaçlarıyla beraber neden yaktığını anlayamayız. Eğer bu bilgiyi derinden hissetmezsek Dersim’de dut ağacının dibinde ağıt yakan Silo Qız’ın acısını hissedemeyiz. Avusturya’da aylarca süren yangınlarda katledilen canlıları, Cudi Dağı’nda aylardır süren yangında yitirilen değerleri, Lice’de yangınlarda can çekişen insanlığı anlayamaz, hissedemeyiz. Üçüncü dünya savaşının merkezlerinden biri olan Halep’te sadece Filistinlilerin yaşadığı bir mahalleye sinen ölüm kokusuna rağmen yıkılmış bir evin duvarların dibinden yeşeren ağacın her şeye rağmen hayat devam ediyor şeklindeki mesajını doğru okuyamayız. Yine bitki ve

²⁵ Salih Işık, “Hayat Ağacı ve Kutsal Ağaçlar: Türk ve Çin Mitolojisi Üzerine Bir Karşılaştırma”, *Uluslararası Beşerî Bilimler ve Eğitim Dergisi (IJHE)*, Cilt 5, Sayı 11, 2019, 546 – 566.

hayvan türlerindeki azalmayı, orman tahribini, akarsu kirliliğini, delinen ozon tabakasını, kirli havayı, nüfus artışını, gen teknolojisi ve hormonlu yiyecekleri, nükleer teknoloji ve radyoaktif atıkları, iklim değişikliği ve afetleri, çoraklaşma ve susuzluğu ve daha nicesini anlayamayız.

Bütünselliğin bilgisini arayan Jineolojî'nin ekoloji ile olan ilişkisinde ağacın hikayesine yaslandık. Çünkü Jineolojî bütünselliğin bilgisinde his ile anlamın birlikteliğini arar. Düşündüğünü hissetmenin, hissettiğini uygulamanın bilgisini açığa çıkarmaya çalışır. Bilmek kadar inanmanın, anlamak kadar uygulamanın önemine odaklanır. Yaşamın felsefesini bütünlüklü bir şekilde tüm doğal ve kültürel öğeler ile iç içe bir şekilde anlamaya çalışır. Bütün anlam yöntemlerinde yaşamın doğal diyalektiğini anlamaya çalışan bir bilim olma iddiasını taşır. Yöntemlerini buna göre oluşturur. Yerin yüzünde bozulan ahengin ancak bütünselliğin bilgisi ile düzeleceğine odaklanır. Her şeyin birbirine bağlı olduğu gerçeğini rehber edinerek yola revan olur. Bu yolda bugüne kadar ister materyalist ister metafizik ister evrensel ister yerel geliştirilen bütün çabalara anlam vermek kadar, yaşamın ilişkilerin bütünselliği olduğu gerçeği ekseninde anlamlı bir yaşam için yaşamla birlik yöntemlere yaslanır.

Tarihin Doğru Tarafında Yer Alanların Hareketi: 1968¹

Nagihan Akarsel

“Yaşamın anlamı, soluk alıp verişlerin, yürek atışlarının bir ideale yol alışın, bitimsiz bir akışın kendisi olduğu gerçeğindedir. Yoksa o duyuların yüceliği anlaşılmaz.”²

Giriş

“Tarihin doğru tarafında olduğumuza dair inancımız tamdı.”³ 1968 Gençlik ve Kültür Hareketinde yer alan Alman bir aktivist Gretchen, zamanın ruhunu özetleyen bir cümleyle sesleniyor bize. Kurduğu cümle, dönemin kolektif bilincinin ve bu bilincin yarattığı ruhsal iklimin bir yansıması adeta. Dönemin düşünme ve hissetme tarzını, zihniyetini ifade ediyor. “Zamanın ruhunu okumak”⁴, bu mücadelenin anlam evrenini anlamaktan geçiyor. Yaşamdan süzülüp gelen ve geleceğin koordinatlarını oluşturan bu ruhu okumak ise ilişkilerin bütünselliğinde anlam bulan yaşamı anlamayı⁵ gerekli kılıyor.

¹ Nagihan Akarsel, “Tarihin Doğru Tarafında Yer Alanların Hareketi:1968”, *Jineoloji Dergisi*, Sayı:23, 2021, 113-127.

² Sakine Cansız, *Hep Kavgaydı Yaşamım*, İstanbul: Aram Yayınları, 2014.

³ Gretchen Dutschke, 1968 Gençlik Kültür Devrimine katılan Alman bir aktivisttir. 1968 kuşağının Almanya’daki önderlerinden Rudi, Dustshke’nin eşi olarak anılmaktadır. Gretchen; hala Almanya’da, bir feminist ve Yeşiller Partisi üyesi olarak yaşamını sürdürmektedir.

⁴ 21 Mart 2013 yılında Diyarbakır Newrozunda okunan Abdullah Öcalan’ın mektubundan alıntıdır.

⁵ Atakan Mahir (İbrahim Çoban), “Yaşam, ilişkilerin bütünselliğidir.” demektedir.

Gretchen’in o zaman kurduğu cümle, şimdiki mücadelesinin de harcını oluşturuyor. Bugün bir ekolojist ve feminist olarak mücadelesine devam ediyor. “Dünyayı kaybedersek hiçbir şeyimiz kalmaz.” diyerek baş koydukları yolda yumuşak ama kalıcı bir kültür devrimi yaratıldığını ifade ediyor. Dünyayı değiştirme iddiası olan 1968 Gençlik Kültür Hareketi’nin dünyayı değiştiremediğini ancak günlük yaşamda değişimlere neden olduğunu anlatıyor. Yani yaşam tarzında bir değişimin olduğunu, ruhsal ve düşünsel dünyalarında her şeyin daha da şeffaflaştığını belirtiyor. Mücadelesini, “Ne istediğini bilen gençler olarak” aynı yolda ama kadın özgürlüğünü eksene alarak yürütmeye devam ediyor Gretchen.

Yazıda Gretchen’in kurduğu cümleden yola çıkarak bazı sorular soralım. Mesela doğru olan neydi? Tarihin doğru tarafında yer almak ne demekti? Neden tarih okumalarımızda 1968 önemli bir eşiktir? Bu eşikte çözümlenmesi gereken tarihsel ve toplumsal koşullar nelerdi? Dönemin devrimci öznesi kimdi? ve bu devrimci özne nasıl bir devrim gerçekleştirmişti? Bu devrimin özellikleri nelerdi? Kadınlar bu devrimin neresinde yer alıyordu? 68’de kuşandıkları inancın kaynakları nelerdi, nasıl bir yaşam tarzına yol açmıştı? O dönemden günümüze ne değişti? Taşındıkları ruhu günümüzde kim, nasıl temsil ediyor? Bu sorularla bağlantılı olarak öncü kişiliklerin temsil ettiği değerler nelerdir?

“Gelecek Uzun Sürer”

Bir düşünceden ve onun ifade gücünden büyülenmek, ilk bakışta aşk gibidir. Bir an’da gerçekleşir. Ancak o duyguyu anlamak ve anlatabilmek uzun sürer. 1968’in açtığı yolun henüz kapanmamış bir parantez olduğunu belirten Althusser’in “Gelecek uzun sürer” belirlemesi, bu hissin bir ifadesi sanki. Çünkü tarihin akışını değiştiren gençlerin doğru eylemidir 1968 Gençlik Kültür Hareketi. Devrimci öznesi gençliktir. Tarihte ilk defa bir sosyal sınıf değil, bir yaş sınıfı devrime öncülük etmektedir.⁶ Ruhsal ve düşünsel iklimi, gençliğin enerjisini kuşanmıştır. Ama bu enerji, devrime akıtılması gereken bir ara sınıfın değil, devrimin ruhunu dokuyan öznenin enerjisidir. Anlam devrimine giden yolda gezegenimizin karşı karşıya kaldığı ekolojik yıkıma, ekonomik tehlikelere, kültürel kırıma, kadın kırımına, sömürgeleştirmeye, “ben devri”ne⁷ bir başkaldırı

⁶ Edgar Morin, 1968’in öncü öznesinin bir sosyal sınıf değil bir yaş sınıfı olduğu belirlemesini yapıyor.

⁷ Adam Curtis imzalı dört bölümlük “Ben Devri”, BBC belgeseline ismini veren bir belirlemedir. Bu belgeselde Freud’un bilinçaltı araştırma teknikleriyle hizmet ettiği kitle manipülasyonu, halkla ilişkilerde belirleyici olan tüketim kültürünü anlatmaktadır.

söz konusudur. Bu hareketin kendini buluş eylemlerine⁸ dönüşmesinin nedeni, inandıkları doğru ile bağlantılıdır. Abdullah Öcalan'ın, "Gençler doğruya en yakın olan kesimlerdir."⁹ belirlemesi bu ekseninde bize yol göstermektedir.

"Kimsenin Girmediği Yollara Gir ve Yürü!"

"Kimsenin girmediği yollara gir ve yürü. Kimsenin düşünmediği fikirlere aç kafanı!" Düzene olan öfke, böyle yazılmıştı Fransa duvarlarına. 68 Mayıs'ında Nanterre ve Sorbonne Üniversitelerinde başlayan öğrenci hareketlerinin kaynağı, bu ruhtu. 1968, 1960'ların ikinci yarısından 1970'lerin başına kadar etkili olan toplumsal hareket dalgasının simgeleştiği bir eşik oldu. Filistin, Cezayir, Vietnam ve Latin Amerika'da var olan hareketlilik bir an'da dünyanın dört bir yanını sardı. Gençlik, bu ruhu sahiplenerek dönemin devrimci öznesi oldu. İlk aşamada öğrenci hareketleri yayıldı, ikinci aşamada binlerce işçi öğrencilere destek verdi. Toplumda geleneksel rollere karşı gelişen ve otoritenin sorgulanmasını beraberinde getiren özerklik, kişisel gelişim, yaratıcılık, birey olma gibi değerler öne çıktı. "Anlatılan senin hikayendir", "Hayal gücü eksik olanlar neyin eksik olduğunu hayal edemez" ya da "Tahayyül edemeyenler nelerden mahrum kaldıklarını bilemezler", "Hepimizin içinde bir polis uyur, onu öldürmeliyiz", "Kafandaki polisten kurtul", "Her iktidar bozar, mutlak iktidar mutlaka bozar" şeklinde sloganlar döneme damgasını vurdu. 1966-80 yılları arasında varlığını sürdüren Kara Panter Hareketi'nin lideri Fred Hampton'un "Umutsuzluk gördüğümde devrim sıfır noktasındadır", "Halkın olduğu yerde güç vardır", "Kelimeler güzeldir, eylem yücedir" gibi belirlemeleri, o dönemin ruhunu ifade eder. Dünyanın dört bir yanında bir ruh kardeşliği yaşanır.¹⁰

"Hüzünlü Olmaktansa Öfkeli Olmayı Tercih Ederim"

Her ülkenin koşullarına göre form kazandı bu ruh. Esnek ve akışkan bir şekilde toplumsal hareketlere dönüştü. Devrimci öznenin ilham kaynağı, bütünlüklü manifesto ya da teorik programlardan ziyade, Frantz Fanon'un Cezayir bağımsızlık savaşı ile bağlantılı söyledikleri, Çin devriminin mimarı Mao'nun kültürel devrim teorileri, Che'nin bütünlüklü enternasyonalist devrim perspektifi, gerilla mücadelesi ile zafere ulaşan Küba devrimi, Filistin mücadelesinin haklılığı, ABD'nin Vietnam işgaline karşı Ho Chi Minh önderliğinde gelişen direniş ve ABD'ye karşı gelişen anti

⁸ "The Baader-Meinhof" filminde geçen bir tespittir.

⁹ Abdullah Öcalan, *Çözümlemeler*, Mayıs 1996.

¹⁰ Ayşen Uysal, "Mayıs 68 ve Toplumsal Hareketlerin Uluslararası Dolaşımı", *1968 İsyan, Devrim, Özgürlük içinde*, ed., Ömer Turan, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2019.

militarist cepheydi. Amerika’da 1965 yılında Malcolm X’in katledilmesi, 4 Nisan 1968’de ırkçılık karşıtı hareketin liderlerinden Martin Luther King’in öldürülmesi ile bağlantılı birçok üniversitede öğrenciler ayaklandı, eylemler düzenledi.¹¹ 9 Ekim 1967’de Latin Amerika’da Che’nin ABD emperyalizmi tarafından katledilmesi, öfkeyi biletti. New York’ta 100 bin kişinin öncülük ettiği savaş karşıtı eylemler, Japonya’da Okinawa’da bulunan Amerikan üssünün kapatılması için yapılan eylemler, Almanya’da Baader-Meinhoff adıyla vücut bulan Kızılordu Fraksiyonu (RAF) gerillaları devrim perspektifini şehirlere taşıdı. Devrim yapılamasa da toplumun dokusunda bir değişime neden olan RAF’ın öncülerinden Ulrike Meinhoff’un egemenlik zincirini şehirden kırmayı hedefleyen düşünceleri yeni bir devrimci profili açığa çıkardı. “Hüzünlü olmaktansa öfkeli olmayı tercih ederim” diyen Ulrike’nin dünyası, 68’in düşünsel ve ruhsal dünyasının özetidir.

“Yol Çok Uzun”

Yaşam tarzını değiştirmeyi esas alan bir devrim olduğu için Wallerstein’in deyimiyle, “yol çok uzun”dur. Bu yolda kavramların anlamı değişir. Bilimsel, felsefi ve sanatsal bağlamlarının önemi keşfedilir. Hakikat, sanat, felsefe, bilim, cinsellik, ruhsal ve düşünsel hayat başta olmak üzere yaşamı ve toplumu ilgilendiren her kavram, yeniden ele alınır. İdeolojik ve sosyolojik çözümlerler iç içe geçer. Yaşam tarzına dönüşmeyen, hissedilmeyen düşüncenin anlamsız olduğu ifade edilir. Bireyin ruhsal ve düşünsel dünyasının kolektif bilinç ile bağına odaklanılır. “Çünkü çözümlenen an değil tarih, birey değil toplumdur.”¹²

Bu yol o kadar uzundur ki Sakine Cansız’ın yolu Arjantinli Alina Sanchez (Legerin Çiya) ile Bernandine Dohrn’un yolu Zeryan Deniz Amed (Ayşegül Kaçar) ile Hüseyin Cevahir’in yolu Çiyager Hevi (Cihad Türkan) ile Hüseyin Çelebi’nin yolu Christa Eckes ile Suphi Nejat Ağırnaslı’nın (Paramaz Kızılbaş) yolu Kürdistan Özgürlük Hareketi’nin kızıl yıldızı (Sterka Sor)¹³ Ali Çiçek ile kesişir.

¹¹ İştan Gündüz, *68 Mayıs’ında Paris*, İstanbul: Parşömen Yayınları, 2009, 78.

¹² Abdullah Öcalan, 1986’da Kürdistan Özgürlük Hareketi’nin 3. Kongresinde bu cümleyi kurmuştur.

¹³ 12 Eylül 1980 faşist darbesi ile cezaevine giren Ali Çiçek 14 Temmuz 1982’de büyük ölüm orucu direnişine Mehmet Hayri Durmuş, Kemal Pir, Akif Yılmaz ile beraber katılır. 17 Eylül 1982’de yaşamını kaybeder. Kızıl yıldız tanımlamasını Hayri Durmuş kendisi için yapmıştır.

Dönemin özgürlük ruhunun ve mücadele gücünün ortak temsilcilerine geçmeden önce “tarihin doğru tarafında” yer aldıklarına inanan bu bilge gençlerin arayışlarına kaynaklık eden “doğru” neydi ona bakalım. Sosyal bilim anlayışı, paradigma değişimi, enternasyonalist ruh, kadın özgürlüğü, ekolojik arayışlar başta olmak üzere zamana yön veren bilimsel, sosyal, siyasal gelişmeler önemli. Zamanın ruhunu birlikte okuyalım.

“Doğru Olan Neydi?”

Doğru olan neydi? Doğru yaşam arayışı mıydı? “Yanlış hayat, doğru yaşanmaz.” diyen Adorno’nun son derece doğru bir belirleme yaptığı halde yaşadığı, umutsuzluk muydu? J.P. Sartre’nin herkese kendini devrimci özne kılma imkânı veren, varoluşçu felsefesi miydi? Deleuze ve Felix Guattari’nin rizom¹⁴ kavramı ile anlatmaya çalıştıkları; çoklukla, oluşla, farklılıkla var olma biçimi miydi?¹⁵ Foucault’un, De-

leuze’nin “Anlamın Mantiği” kitabından sonra “Bu yüzyıl,

Deleuze’nin yüzyılı olarak anılacak.” belirlemesini

yapmaya götüren neydi? Ya da atomun gücünü

keşfeden Einstein’in, “20. yüzyıl sizinle anılacak.” değerlendirmelerine, “Benimle değil, insanın gücünü fark eden Freud ile anılacak.”

demesi miydi? Evet 20. yüzyılda her anlamda çoklu bir mücadele söz konusudur.

İki büyük dünya savaşı, ekonomik krizler,

ulusal kurtuluş mücadeleleri, kadın özgür-

lük arayışları, ekolojik yıkım, reel sosyalist

deneyim başta olmak üzere çoklu ve kıran

kırana bir mücadeledir bu.

Doğrunun tanımına da yaşanılan çağın güçlü

bir analizini yaparak ulaşabiliriz. Doğruyu

doğru yapan an’a ve bireye ve bunun kolektif

bileşkeleri olan zamana ve topluma ne kadar

cevap verdiğidir. Felsefik bir kavramdır. Zira bil-

gelik sevgisi anlamına gelen felsefe de doğru kavramı,

Doğrunun tanımına
da yaşanılan çağın güçlü
bir analizini yaparak ulaşabili-
riz. Doğruyu doğru yapan an’a ve
bireye ve bunun kolektif bileşkeleri
olan zamana ve topluma ne kadar
cevap verdiğidir. Felsefik bir kav-
ramdır. Zira bilgelik sevgisi anla-
mına gelen felsefe de doğru
kavramı, anlam ve gerçek
kavramları ile iç içe
geçer.

¹⁴ Rizom, genellikle toprak altında bulunan ve yukarı doğru filizler, aşağıya doğru kökler veren, kalın ve yatay gövde olarak tarif edilmektedir.

¹⁵ Ne başı ne de sonu olmayan fakat hep oradan büyüyen ve taşan bir ortası vardır rizomun. Diğer anlamı köksapıdır. Çokluğu ve farklılığı ifade eder. Rizom, hiyerarşik yapılardan azadedir. Belli bir mensuba aidiyeti ifade eden soykütük yerine köksapı kullanır.

anlam ve gerçek kavramları ile iç içe geçer. Anlam, zihindeki algıyı; gerçek, dış dünyayı ifade eder. Doğru ne tek başına özne ne tek başına nesne yer alır. Bütünlüklü bir yaklaşımla hem anlamsal hem gerçek boyutuyla özne ve nesne toplamında açığa çıkar.¹⁶ Doğru kavramının karşılığı, bu tanımdan yola çıktığımızda hakikat olarak belirir ve “Felsefe, hakikat araştırmasıdır.”¹⁷ denilebilir. Hakikat tartışmalarının merkezinde ise doğru yaşam arayışı yer alır. Hakikati açıklamayı da bilim, felsefe ve estetik ile başarabiliriz. O zaman doğru, iyi ve güzel bir yaşamın yöntemlerine ulaşabiliriz. Bu anlamda doğru yaşamın yolu da hakikatin toplumsal boyutunu açığa çıkarmakla mümkündür. 1968 gençliğinin Adorno’ya olan tepkisi,¹⁸ doğru yaşam arayışına inanmaması ve hakikati aramaktan vazgeçmesi ile bağlantılı mıydı? Örneklerimizi ve sorularımızı çoğaltabiliriz. Ama burada kısaca belirtmek istediğimiz doğru yaşam arayışının bilimsel, sanatsal ve ahlaksal birçok boyutunun olduğu. Zerdüştlüğün üç ilkesini, “Doğru düşün, güzel söyle ve sağlam yap” olarak formüle eden Abdullah Öcalan, “Doğru düşün bilime, güzel söyle sanata, sağlam yap ahlaka vurgu yapıyor. Bu üç ilke güncelleştirilerek güzel bir yaşama ulaşılabilir.” diyerek bunun formülünü sunuyor.¹⁹ Bu da dönemin sosyal bilim anlayışını, paradigmasal gücünü, kültürel, bilimsel sorgulamalarını incelemeyi gerekli kılıyor.

Sosyal Bilim Anlayışında Değişimler

Sosyal bilim, ikinci dünya savaşından sonra yeni bir döneme girmiştir ve bir kriz yaşamaktadır. Sovyet sisteminin çözülmeye başlaması, ulus devletin refah devleti projesinin iflas etmeye başlaması, klasik sömürgeciliğin tasfiyesi bunun temel sebebidir. 1968 Hareketi, bu değişim sancılarının farkındadır. Pozitivizmden ve Avrupa merkezli düşünce yapısından kurtulma arayışı artmıştır. Bu hakikat araştırmalarının yeni bir aşamaya gelmesi demektir. Toplumsal doğa tüm zaman ve mekanlarda araştırma konusu yapılır. Akıl, özne, zihin, bilgi, cinsellik, yabancılaşma, iktidar başta olmak

¹⁶ Şeref Günday, “Doğru ve Doğruluk Kuramları”, *Dergipark*, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/31873>. (Son Erişim: 14 Kasım 2022)

¹⁷ Sevinç Türkmen Aksu, “Hakikat Sevgisi ve Hakikat Arzusu Olarak Felsefe: Platon ve Spinoza”, *Dergipark*, 25 Ekim 2017,

<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/804398>. (Son Erişim: 14 Kasım 2022)

¹⁸ Abdullah Öcalan, *Demokratik Uygurlık Manifestosu: Özgürlük Sosyolojisi*, Diyarbakır: Aram Yayınları, 2009.

¹⁹ Abdullah Öcalan, a.g.e.

üzere çok sayıda kavram sorgulanır.²⁰ Feminizm, sosyal bilim başta olmak üzere bütün alanlarda kadın bakış açısına dayalı arayışlarını güçlendirir. Kadın hareketleri varoluşlarını kendi öz güçlerine dayalı gerçekleştirme arayışlarına girer. Hak ve hukuk mücadelesinde belli bir aşamaya gelirse de bunun yetmediği anlaşılır. 1950’lerden itibaren gündeme gelen ekolojik yıkım, insan-doğa ilişkisinde yeni arayışları beraberinde getirir. Ekolojik düşünce oluşmaya başladıkça modernizm daha fazla sorgulanır. Malthus’un nüfus teorisi, Darwin’in evrim teorisi başta olmak üzere Bacon ve Descartes gibi düşünürlerin doğaya dair görüşleri yeniden ele alınmaktadır. Birçok kavram yeniden düşünülmekte, sınıf çelişkisi ile beraber insanın doğa ile, kadının ataerkil sistem ile yaşadığı çelişkiler öne çıkmaktadır.

Sosyal bilim anlayışında meydana gelen değişimin sancıları en çok da bu kavramların tanımında açığa çıkıyor. Toplum, zaman ve mekânın ihtiyaçları ön plandadır. Siyasetin anlamı da bununla bağlantılı değişir. Siyaset özerk bir alan olmanın ötesinde farklı alanların bileşkesi olarak ele alınır. Her alana etki eden bir siyaset anlayışının önemi tartışılır. Toplumun siyasallaşmasından ziyade siyasetin toplumsallaşması yönünde tartışmalar gelişir. Yine devrimin araç değil amacın kendisi olduğu en çok bu dönemde açığa çıkar. Devrimci hareketin bizzat devrimin kendisi olduğu dile getirilir.

Paradigmanın Değişimi

Hakikat, bilmenin kendisi olduğu için bilgi ile doğrudan bağlantılıdır. Değerler bütünü veya benimsenen doğruların dayandığı bilgi yapılanmasını ifade eden paradigma kavramının hakikatin ele alınışında belirleyici bir yeri vardır. 1968’de hem ideolojik hem sosyolojik anlamda bir değişim söz konusudur. Abdullah Öcalan Özgürlük Sosyolojisi kitabında 1968’i paradigma değişiminin yaşandığı bir eşik olarak değerlendirmektedir. I. Wallerstein “Dünya Sistemleri Analizi” kitabında 1968 Gençlik Hareketinin öz ve yarattığı sonuçlar itibarıyla 1848 devrimine benzediği tespitini yapmaktadır. 1848 devrimlerinde özne işçilerdi. Paris’te metal işçileri, Berlin’de dokumacılar devrimin öncülüğünü yapıyorlardı. 1848 devriminin beslendiği kaynak, Fransız Devrimi ve sanayi devrimiydi. 21 Şubat 1848’de Marx ve Engels tarafından kaleme alınan Komünist Manifesto, aynı zamanda Marksizmin doğuşunu haber veriyordu. 19. yüzyıl devrimciliğinde önemli bir eşik aşıyor,

²⁰ 1968 Gençlik Kültür Devrimi, sosyal bilimlerde yeni bir dönemin başlamasında oldukça etkilidir. Bu dönem, liberal ideolojinin ve pozitivist bilimciliğin sorgulanmaya başlandığı bir dönemdir. Pragmatizm, varoluşçuluk, postmodernizm, Frankfurt Okulu, Anaes Ekolü gibi birçok felsefi düşünce ve okulu bu sorgulamalarla gelişmiştir.

işçi sınıfının önderliği ilan ediliyordu. Bu, Alman felsefesinde romantizmin ve idealizmin zirveye ulaştığı, aynı zamanda materyalizmin yeni bir derinlik kazandığı ve belirgin olduğu bir dönemdir. Almanya’da idealist felsefe, Fransa’da sosyalist düşünce, İngiltere’de iktisat teorisi gelişmektedir. Bir yandan siyasal ideolojiler, özelde liberalizm, öne çıkar ama aynı zamanda sosyalist düşüncenin kökleri belirginleşir. Diğer taraftan Auguste Comte ile pozitivizm öne çıkar. 1848’in form kazanmış hali, 20. yüzyılın başında gelişen 1917 Ekim Devrimi olur.

1848 işçi hareketleri nasıl bir paradigma değişimini ifade ediyorsa 1968 gençlik hareketleri de bir paradigma değişiminin ifadesidir. Nasıl ki 1848’den sonra sosyalist, sosyal demokrat hareketler ile ulusal kurtuluş hareketleri gelişmişse, 1968’den sonra da ekolojist, kültürel ve feminist hareketlerin geliştiğine tanık oluyoruz. Her iki dönem açısından belirleyici olan, paradigma değişimini ifade ediyor olmalarıdır. Sınıf eksenli yaklaşımdan toplum eksenli yaklaşıma bir geçiş söz konusudur. Öznenin işçi sınıfı değil gençlik olması, en belirgin yöndür. Manevi kültür alanında bir ideolojik devrim olarak ortaya çıkan 1968 ile modern kültürün ideolojik hegemonyası ilk defa kırılmaya uğramaktadır. Birçok kültürel, cinsel, etnik, dinsel ve yerel toplumlar kimlikleri için başkaldırının içinde yer almaktadır.

Kültürel, Felsefik, Bilimsel Sorgulamalar

Bu dönemde toplumsal hareketlenmenin yanı sıra kültürel, felsefik ve bilimsel sorgulamalar da gelişir. Reel sosyalizm, ulusal kurtuluş hareketleri ve sosyal demokrasinin toplumsal sorunlara cevap olmadığı görülür. Bu akımlar, kapitalizmin yaşam tarzını aşamamışlardır. Kapitalizme bir nefret gelişirken bu akımlara karşı da güvensizlik gelişmiştir. Akıl ve özne gibi kavramlar, zihin problemleri, cinsellik sorgulamaları, bilgi, yabancılaşma, iktidar, gibi kavramlar sorgulanır. Eleştirel teorinin alternatif üretmemesi, gençlerin tepkilerine neden olur. Entelektüel alanda aydın sorumluluğu tartışmaları yaygınlaşır. Özellikle proleterya dışındaki kesimlerin devrimin taşıyıcısı olacağını söyleyen Marcuse’nin görüşleri, dışlanan kesimlere ilham kaynağı olur. Sovyet deneyiminin bürokratik, dogmatik kalıpları ve soğuk asık suratlı gerçeği karşısında “Gülmek, devrimci bir eylemdir.” sloganı üretilir. Sosyalizmin sadece bir sınıfın değil bütün sınıfların özgürleşmesi için mücadele olduğu belirtilir. İdeolojik rıza mekanizmaları alt üst edilir. Anti-kapitalist muhalefet büyür. Topluma zorla kabul ettirilen değerlere karşı bir itiraz hareketi gelişir.

Diğer yandan iki kutuplu dünyanın yarattığı umutsuzluk ve çaresizlik duygusu, çarkın bir dişlisi olma riski insanları yeni arayışlara iter. Vietnam Savaşı ve dünyanın iki kutba bölünmesi, ABD’li gençlerin kendilerine dayatılan kültürü reddedip bir alt kültür oluşturmasıyla sonuçlanır. Sol görüşlü olmanın yanı sıra savaş karşıtı olan bu gençlerin oluşturduğu Hippy kültürü, çiçek çocuklar kültürü ya da Woodstock kültürü olarak anılan bir kültür gelişmeye başlar.

Kadın Özgürlüğü

Vahşi bir düzenin ilk ve son sömürgesi olan kadının, bu tarihsel eşikte var olan düzene karşı mücadele etmediği düşünülemez. Her ne kadar Gretchen Dustchke, 1968’in devrimci genç kadın öznesi olduğu halde tarih kayıtlarında Rudi Dustchke’nin eşi olarak geçiyorsa da bu bilinçli bir yaklaşımdır. Aynı durum Türkiye devrim hareketinde yer alan Sevim Belli için de geçerlidir. Tıpkı Bolşevik bir devrimci olan Nadezhda Krupskaya’nın Vladimir Lenin’in eşi, Peru’lu komünist lider ve yazar Hilda Gadea Acosta’nın Che Guevera’nın eşi, Küba Devriminin kalbindeki

kadın olan Celia Sanchez’in Fidel Castro’nun çalışma arkadaşısı olarak bilinmesi gibi. Bu örnekler daha da çoğaltılabilir. Ancak burada vurgulamak istediğimiz, 1968 de dahil olmak üzere tarih okumalarımızda karşımıza çıkan cinsiyetçiliğin farkında olmak ve bunu aşmanın yol ve yöntemlerine odaklanmak.

Hem toplumsal hareketler hem de ideolojik arayışlar boyutuyla kadınlar açısından da oldukça yoğun bir dönem yaşanır. 1960’larda kadın hareketi önem kazanmaya başlar. 68’de kadınların sesi daha gür ve kararlı çıkar. Fethiye Beşer, “Kadın Kurtuluş Hareketi’nin 68’i” makalesinde farklı sınıf ve kültürden kadınların ilk defa ortak bir hak ve eşitlik arayışına girdiklerini ifade ediyor.

Hem toplumsal hareketler hem de ideolojik arayışlar boyutuyla kadınlar açısından da oldukça yoğun bir dönem yaşanır. 1960’larda kadın hareketi önem kazanmaya başlar. 68’de kadınların sesi daha gür ve kararlı çıkar. Fethiye Beşer, “Kadın Kurtuluş Hareketi’nin 68’i” makalesinde farklı sınıf ve kültürden kadınların ilk defa ortak bir hak ve eşitlik arayışına girdiklerini ifade ediyor.²¹ Kadın Kurtuluşu Hareketi (Women’s Liberation Movement), bu minvalde değerlendirilen, Avrupa ve Kuzey Amerika’da aktif bir şekilde çalışan bir

²¹ Ayşen Uysal, “Mayıs 68 ve Toplumsal Hareketlerin Uluslararası Dolaşımı”, *1968 İsyan, Devrim, Özgürlük* içinde, ed., Ömer Turan, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2019.

oluşum olarak öne çıkar. 8 Mart 1968’de “Dünyanın Bütün Kadınları Birleşin!” pankartları açılır. Miss America 1968’i “Özgürlük Tenekesi” adını verdikleri çöp tenekesinde kadını tek kalıba sokmaya çalışan nesneleri (kemer, sutyen, topuklu ayakkabı, kirpik kıvrırma makinesi) yakarlar.²² Çeşitli konferanslar düzenleyerek bilinç yükseltme konuşmaları yapılır. Yanlış bilince neden olacak her şeye karşı mücadele etme kararlılığı belirtilir.

Betty Friedan’ın 1962’de yazdığı “Kadınlığın Gizemi”, Simon De Beauvoir’ın “Kadınlığın Hikayesi”, Katy Millet’in “Cinsel Politika”, Shulamith Firestone’nin “Cinselliğin Diyalektiği”, Valeria Solonis’in “Erkek Doğrama Cemiyeti Manifestosu” gibi eserler, bu dönemin yapıtaşları olarak öne çıkar. Kadınların sırf kadın olduğu için ezildiklerini belirten ikinci dalga feminist hareket, Carol Hanish’i aynı isimli makalesinden alınan “Özel olan politiktir.” belirlemeleri, 68’in ruhunu belirleyen en temel hareketlerden olur. Kadın özgürlük hareketleri, kadın olmanın yarattığı toplumsal sorunlar kadar, özel ile kamusal alan arasındaki ayrımı tartışmaya başlar. Wilhelm Reich’in cinsel devrim ile ilgili teorileri, psikanaliz tartışmaları, döneme damgasını vuran farklı tartışmaları ve arayışları ifade eder. Her birisi kendi başına ele alınmayı gerektiren bu konular, günümüzü anlamının da yöntemini sunuyor.

“Gençler Doğruya En Yakın Olan Kesimlerdir”

1968’in, Kürt gençler üzerinde de etkisi olmuştur. Kürt aydın ve gençlerin öncülük ettiği örgütlenmelerin geliştiği bir dönemdir. Türkiye Devrim Hareketinin önderleri Mahir Çayan, Deniz Gezmiş, İbrahim Kaypakaya’nın fikirlerinden etkilenen Kürt gençlerin, Abdullah Öcalan önderliğinde başlattıkları Kürdistan Özgürlük Hareketi’nin beslendiği ana damardır. 1999 İmralı süreci ile beraber Abdullah Öcalan’ın “üçüncü doğuş” olarak nitelendirdiği paradigmatik değişimin beslendiği kaynaktır. Kürdistan Özgürlük Hareketi, dünyada 1968’in temsil ettiği ruhu, kendi özgünlüğü içinde yaşam tarzına dönüştürme arayışlarını yarım yüzyıla varan mücadelesi ile somutlaştırmaktadır. Sosyalizmin temel değerlerine partileşme pratiği ile katılan demokratik konfederalizm ile toplumsallaştıran bir diyalektik sahiptir. Her anı “devrim içinde devrim” niteliğindedir. Çünkü yaşam tarzını değiştirmeyi, doğru yaşam arayışında derinleşmeyi esas almaktadır. Devrimci öznesi kadın ve gençliktir. Bu mücadelenin içinde kadın özgürlük bilincini ideolojik, sosyal, bilimsel bir ifadeye kavuşturmuştur. Reel sosyalizmin dogmatizme sürükleyen etkilerine paradigma

²² “68 Kuşağı, İkinci Dalga Feminizm ve Cinsel Devrim Üzerine Mukayeseli Bir Değerlendirme”, *Tesaderneği*, 19 Temmuz 2018,

<https://www.tesadernegi.org/68-kusagi-ikinci-dalga-feminizm-ve-cinsel-devrim-uzerine-mukayeseli-bir-degerlendirme.html>. (Son Erişim: 14 Kasım 2022)

değişimi ile cevap veren Abdullah Öcalan'ın demokratik uygarlık manifestosu 1968'de başlayan paradigma değişiminin somutlaşmış halidir. Bu somutluk, bugün Rojava Devrimi ile bir sisteme kavuşmuştur.

68'de kıvılcımı yakılan paradigma değişimi, “Demokratik Uygarlık Manifestosu” ile bir yol haritasına, demokratik konfederal sistem ile de bir forma kavuşmaktadır. Demokratik, ekolojik ve kadın özgürlüğüne dayalı demokratik modernite paradigması, kapitalist modernitenin yaşam tarzını her anlamda aşan bir anlamsallığa ve yapısallığa sahiptir. 21. yüzyılın başında gelişen Rojava Devrimi, tıpkı 20. yüzyılın başında gerçekleşen ve 1848 devriminden beslenen 17 Ekim Devrimi gibi bir anlama sahiptir. Rojava Devrimi de böylesi bir paradigma değişiminin ilk adımlarının atıldığı 1968 kuşağının temsil ettiği değerlerin günümüzdeki yansımasıdır.

Gençlik ve kadın, devrimci öznedir. Gençlik, tıpkı 68'deki gibi mücadelenin, geleceğin öncü güçlerindendir. Tabii bu, devrimin taşıdığı sosyalist özü koruması hem dogmatizme hem de liberalizme karşı donanımlı olması ve sürekli mücadele etmesi ile bağlantılı olacaktır. “Gençlik gelecektir” belirlemesi ışığında geleceği demokratik, ekolojik ve kadın eksenli yaratma arayışı ise başta belirttiğimiz gibi zamanın ruhunu okumak ile bağlantılıdır.

Christa ile Hüseyin'in Mektuplaşmaları

68'in yolunda bir direniş dili yaratıldı. Enternasyonalizm yeni bir ruh kazandı. Farklı coğrafyalarda birbirini merak eden, soran, ittifak arayışına giren bir kuşak belirir. Kızıl Ordu Fraksiyonu (RAF) gerillası Christa Eckes ile Kürdistan Öğrenciler Birliği'nin kurucusu Hüseyin Çelebi'nin yollarını kesiştiren, bu enternasyonalist ruh olur. 1988-90 yıllarında Almanya'nın iki farklı cezaevinde tutsak iki devrimcidir Christa ve Hüseyin. Hüseyin, RAF soruşturmasından sonra Almanya'nın siyasi bir örgüte karşı yürüttüğü en büyük soruşturmanın Düsseldorf davasının tutuklularındandı. Christa RAF'a üye olduğu gerekçeyle tutukluydu. İki devrimci, halkların birlikte mücadele yöntemleri konusunda oldukça kapsamlı tartışmalar yürütürler mektuplaşmalarında. İkisinin arasındaki mektuplaşmalar kitaplaştırılır.²³ Bu mektupları yayınlayan Gisela Dutzi, nedenini “bir gelenek yaratmak için” diye açıklıyor. Bu gelenek başka ruhların buluşmasıyla, ilişkilerin geliştirilmesiyle kuruluyor.

²³ “RAF’lı Eckes ile PKK’li Çelebi’nin Mektuplaşması”, *ÖzgürPolitika*, 23 Ağustos 2021, <https://www.ozgurpolitika.com/haberi-rafli-eckes-ile-pkkli-celebinin-mektuplasmasi-153212>. (Son Erişim: 3 Eylül 2021)

68'in Kürdistan'daki Ruhu: Paramaz ve Kızıl Yıldız

Bu ruhu okuyan Ali Çiçek ile Suphi Nejat Ağırnaslı (Paramaz Kızılbaş) sosyalizme olan inancın, sade yaşamın, militan değerlerin temsilidirler. 14 Temmuz 1982'de Diyarbakır zindanlarında ölüm orucu direnişine katılan Ali Çiçek'e, aynı eylemde yer alan partinin kurucularından Hayri Durmuş tarafından Kızıl Yıldız (Sterka Sor) ismi verilmiştir. Bu isim dönemin en genç temsili olan Ali Çiçek'in taşıdığı gelecek tahayyülünün bir ifadesidir. Ali Çiçek'in sosyalizm ile kurduğu bağ, yerinde duramayan gençlik enerjisi ve emeği ile özdeştir. Bu enerji, Kobanê direnişinde yaşamını kaybeden Suphi Nejat Ağırnaslı'nın (Paramaz Kızılbaş) yaşam diyalektiği ile günümüze kadar akmıştır. Paramaz Kızılbaş, yüzyıldır süren direniş geleneğinin özeti gibidir. Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan'ın avukatlığını yapan Niyazi Ağırnaslı'nın torunudur Paramaz. 1915'te Beyazıt'ta 19 arkadaşıyla katledilen Mad-teos Sarkisyan'ın kodunu almıştır. Suphi ismi, 1921'de katledilen Mustafa Suphi'den, Nejat da parti sekreteri Ethem Nejat'tan alınan isimlerdi. Yaşam diyalektiği Alman, Türk ve Kürt direnişçileri ile kesilmiş en son Kobanê'de direnişin öncü gücü olmuştur. "Her yürek devrimci bir hücredir", "Hayalgücü iktidara" sözleri ile 68'in Kürdistan'daki ruhu olmuştur. Ailesine bıraktığı mektupta, "Sıradan bir genç olarak sıradan çelişkilerden dolayı, sadece bir tercihte bulundum; her şeyden önce bu tercihi kendim için yaptım. Ulvi bir inanç için yola çıkmadım, ulvi olmayan insanlarla hayatı, büyüsüz bir dünyayı, şeyleşmiş bir dünyayı büyülemek istedim o kadar. Çelişkilerimin aşılamayacağını, zira bunlar toplumsal oldukları için ancak insanın çelişkilerini örgütlemeyi, daha üst bir mertebede toplumsallaştırmaya çalışabileceğini öğrendim. Hayatımda hakikate vardığım en yakın nokta budur." şeklinde özetlemektedir.

Bernandine ile Zeryan'da Kesişen Mücadele Gücü

60'lı yıllarda kurulan ve 68'de aktif olan Watherman Devrimci Örgütü'nün²⁴ kurucularından Bernardine Dohrn'un dediği gibi "Tarih boyunca örülmüş en vahşi düzenin içinde yaşarken şiddete başvurmamak mümkün değil." Genç bir kadın olarak vahşi kapitalizme karşı yöntem arayışında olan radikal bir oluşumun kurucularındandır Bernandine. İşgalin her türüsüne karşı öz savunmanın ilanını yapmaktadır. Yarım yüzyıl sonra Şırnak özyönetim direnişlerinde yer alan ve 28 Mayıs 2016'da yaşamını yitiren Zeryan Deniz Amed'de (Ayşegül Kaçar) bu ruh tekrar canlanır.

²⁴ 1960'lı yıllarda ABD'de kurulan "The Weather Underground" öncelikli olarak ırkçılığa ve savaşa karşı çıkan radikal bir gruptur. İlk başta bir öğrenci eylemi hareketidir. "Students for a democratic society" (SDS) adıyla kurulmuştur. Sonrasında şiddet yanlısı olmadıkları için SDS'den ayrılarak Weatherman'ı kurmuşlardır.

Zeryan, “Yaşam savaşı, bütün yoğunluğuyla devam ediyor. Yorgunluk had safhada, fakat yürekler umutlu ve yürekler mutlu. Budur, bizlere her zorluğu yendiren ve her badireyi aştıran. Savaşa, acılara ve zorluklara rağmen gülecek, paylaşacak, bağlanacak çok şey var. Öfke var, sevgi var ve ucunda özgürlük var.”²⁵ diyor.

Latin Amerika’nın ve Kürdistan’ın Kesik Damarlarını Diken İki Kadın: Sakine ve Alina

Özgücünü öz savunma bilinci ve mücadele gücü ile birleştiren Zeryan’ın beslendiği kaynak, Bernandine’nin akranı olan Sakine Cansız’ın ruhu, arayışları ve kavgası. Sakine Cansız, Bernandine ile aynı dönemi ve ruhu paylaşıyor; 68’in özgürlük ruhunu. Kürdistan Kadın Özgürlük Hareketi, Sakine Cansız’ın özgürlük yolunda ideolojik, sosyolojik, bilimsel kavram, kuram ve kurumlar biriktirdi. Yarım asra varan bir mücadeleye geliştirdi. Anlamsal ve yapısal dünyasında çağın ihtiyaçlarına cevap veren bir forma kavuştu. Kadın kurtuluş ideolojisi ile çağın öncü partileşmesini yarattı. Öz savunma gücü Rojava Devriminde bir sisteme kavuştu. Konfederalizm ile toplumsal modelini ortaya koydu. Jineolojî ile çağın temel çelişkilerine ve sosyal bilimin yaşadığı krize çözüm arayışında. Latin Amerika’nın Kesik Damarları’nı teker teker dikenin umudunu kuşanan Eduardo Galeano’nun kitaplarından beslenen Alina Sanchez’in (Lêgerîn Çiya) yolu da yıllar sonra bu ruh ile kesişir. Che’nin “Gerçekçi ol ama imkansız iste.” Sözü, Lêgerîn’in arayışlarını besler. “Gerçeğin ne olduğuna bakmadan onu değiştirmenin bir formülü yok. Bir şeyi değiştirmek içinse önce ne olduğunu görmek gerekiyor. Latin Amerika’daki sorun bu. Onu göremiyoruz. Kendimize körüz, çünkü kendimize başkalarının gözüyle bakmaya şartlandırılmışız.” diyen Galeano’ya “kendi gözümden bakıyorum gerçeğe” der gibidir. Sakine Cansız, “Gerçekliğin görünmesi için gören göz ve yüreğin olması gerek. Yoksa çıplak olana bu defa sen örtülürsün.” diyerek eşlik etmektedir Lêgerîn’in hakikat arayışına.

Cevahir ile Çiyager’in Muhteşem İnançları

Bu yolda, Türkiye Devrimci Hareketinin önderlerinden Hüseyin Cevahir’in yolu Çiyager Hêvî (Cihad Türkan) ile buluşur. Çiyager’de “Kendimde barındırdığım bütün ‘ben’leri bir kenara atıp tamamen hedefime kilitleniyorum.” sözleri ile canlanır. Cevahir’in, “Benden önce gelmiş ressamların resimlerinin bendeki nicel bir kimlerinin bir nitel dönüşümüdür benim resmim.”²⁶ Sözü; Çiyager’de eylem olur, inanç olur. Evet, farklı dönemlerde aynı ruhun iki temsili... Bu, inandıkları doğru

²⁵ Sakine Cansız, *Hep Kavgaydı Yaşamım*, İstanbul: Aram Yayınları, 2014.

²⁶ Cevahir’den Kalan, Hüseyin Cevahir.

ile alakalı elbette. “Ben” devrini yaratmaya çalışan kapitalist moderniteye karşı güçlü bir duruş sergileyip her anları ile tarih olmayı başardılar. Cevahir’in temsil ettiği ruhun Çiyager’inkiyle buluşması, inandıkları doğru ile bağlantılı. Çiyager’e “Ne olursa olsun son muhteşem olacak.” dedirten inancı; Cevahir’in güçlü edebi, bilimsel birikimi ve inancı.

Sonuç: “Sosyalizmde Israr, İnsan Olmakta Isrardır”

1968 Gençlik ve Kültür Hareketi, tarihin doğru tarafında yer aldıklarına inanan gençlerin doğru söze ve doğru eyleme sahip olduğu an’ı temsil etmektedir. Anlam devrimine giden yolda arayış ve sorgulamaların iç içe geçtiği bir dönemdir. Temsil ettiği değerler itibarıyla Althusser’in belirttiği gibi, kapanmamış bir parantezdir. Ruhsal, düşünsel anlamda gelişen arayışlar, yapılan eylemler, gelişen toplumsal hareketler, kültürel, felsefik ve bilimsel sorgulamalar an’a cevap vermektedir. An’da özgürlüğü yaratmanın sosyolojisi olarak ifade ettiğimiz özgürlük sosyolojisinin gerçekleşme diyalektiğine uygun bir yaşamsallaşmadır. Çağın ihtiyaçlarına cevap arayan gençlerin doğru yaşam arayışıdır. Sonuçları yaşamın her alanında bir değişimi ve gelişimi beraberinde getirmiştir. Bugün Rojava Devrimi’nde gerçekleşen bu ruhun form kazanmış halidir. Rojava Devrimi, “Sosyalizmde ısrar insan olmakta ısrardır.”²⁷ Bu ısrar, dünyanın dört bir yanından gençlerin enternasyonal bir ruh ile Rojava Devrimini sahiplenmesini getirmiştir. Bu ısrar, anlam yitimini yaratan, sahte özgürlük anlayışı ile tüketim çılgınlığını arttıran, sanal bir dünyada zamanı dağıtmasına neden olan, “ben”in girdabında umutsuzluğa sürüklenen sisteme karşı bir isyan olmanın ötesinde alternatif bir sistem yaratmanın ısrarıdır.

Anlam ve hisse inanan, sosyalizmi yaşamında forma kavuşturan, düşünsel ve ruhsal dünyasını dogmatizm ve liberalizmin kirlerinden arındıran; ahlaki politik değerleri ile buluşmuş insan ile gerçekleşiyor. Evet, yol uzun çünkü bir isyan değil bir özgür yaşam arayışı ve inşası söz konusu. İsyan, bazı hakları elde etmekle sona erebilir ama inşa bir oluş sürecidir. Ezbere, dogmatik, kolaya kaçan yaklaşımlara karşı oluştaki bir eşiktir 1968. Abdullah Öcalan’ın dediği gibi, “Hakikat aşktır, aşk özgür yaşamdır.” 1968, hakikat arayışında bir duraktır. Doğru yaşam arayışında bir milattır. Hakikat algımızı güçlendirmek de demokratik, ekolojik ve kadın özgürlüğüne dayalı demokratik modernite paradigmasının beslendiği damarı iyi bilmekle bağlantılıdır. Çünkü “Kadınla dolayısıyla erkeklerle doğru, yani bilimsel-jineolojî; iyi-etik yani yeni ahlak bilinci ve tavrı; güzel yani yeni estetik ölçülerle özgür yaşamı başarmamak sosyalist topluma yöneliş başarmamakla özdeştir.”²⁸

²⁷ Sakine Cansız, *Hep Kavgaydı Yaşamım*, İstanbul: Aram Yayınları, 2014.

²⁸ Cevahir’den Kalan, Hüseyin Cevahir.

Geleceği Tahayyül Etmek İçin...¹

Nagihan Akarsel

Viral enfeksiyon virüslerin neden olduğu bütün rahatsızlıklar için kullanılan bir kavram. Virüs ise yeryüzündeki hemen her ekosistemde bulunan biyolojik varlığın en bol türü olarak tanımlanıyor. Canlı hücreleri enfekte edebilen yani bulaşan bir yapıya sahip. Kendilerini yaşayan hücrelerin içinde kopyalayabiliyorlar. Her türlü canlıdan bulaşması mümkün. Ayrıca dijital alanda da virüs kavramı verileri tahrip eden bir bilgisayar programı olarak yer alıyor.

Covid-19 virüs salgını bir diğer adıyla korona virüs de Mart 2020’de Çin’in Wuhan kentinde ortaya çıktı. Dünyaya büyük bir hızla yayıldı. Dünya Sağlık Örgütü 14 Mart 2020 itibariyle dünyada pandemi ilan etti. Dünya genelinde 14 Kasım 2021 itibariyle 253 milyon 105 bin 861 kişi korona virüsüne yakalandı. 5 milyon 98 bin 522 kişi Covid-19 hastalığı sonucu yaşamını yitirdi. İnsanlara 7,5 milyar aşı dozu verildi.²

Bu giriş yaklaşık iki yıldır yaşadığımız pandemi krizinin verilerle kısa bir özeti. Ancak yaşanan bunun çok çok ötesi. Çünkü Covid-19 virüsü bir sağlık krizi olmanın ötesinde kapitalist modernitenin yapısal krizi ve bu kriz yaşamımıza kastediyor. Bir yaşam ve toplum kırımı yaşanıyor. Bu konuda kapsayıcı ve bütünlüklü bir yaklaşıma ihtiyaç olduğu açık.

¹ Nagihan Akarsel, “Geleceği Tahayyül Etmek İçin...”, *Jineoloji Dergisi*, Pandemi Özel Sayısı, 2021, 8-20.

² “Covid-19 Aşıları ile İlgili Son Durum”, *Özgür Politika*, <https://www.ozgurpolitika.com/haberi-covid-19-asilari-ile-ilgili-son-durum-156343/> (Son Erişim: 19 Aralık 2021).

Bu dönemi yaşama dair temel yönelimimizi ifade eden felsefe ve “en gelişkin anlam yorumu”³ bilim ile ele almak çok önemli. Felsefe bilgilerin eleştirisini, sistematizasyonunu gerçekleştiren en genel bilim, bilimlerin bilimidir. Felsefe insanın yaşamını, değerlerini ve amaçlarını sorgulayan, bu alanda insan yaşamının ve eylemlerinin kendilerine dayanacağı en genel ilkelerin bilgisidir.⁴ Abdullah Öcalan beş ciltlik Demokratik Uygarlık Manifestosu’nda sosyal bilimi felsefe olarak ifade etmektedir ve Özgürlük Sosyolojisi kitabında; “Sosyal bilim olarak felsefe tıpkı doğuş sürecindeki gibi bir rolü günümüzde de oynamak durumundadır. İktidarlaşmış bilime karşı felsefeye dönüş özgür toplumun çıkış ilkesidir” demektedir.

Zira iktidar ve sermaye güçlerinin elinde olan bilim tehlikelerin kaynağı durumunda. Bilim adına bilimcilik yapılıyor. Bilimcilik iktidarın bilimdeki hakikat payını kendi tekeline alarak tahakkümünü güçlendirmesi anlamına geliyor. Küresel ısınma, iklim değişikliği, silahlanma, açlık sorunları, pandemi başta olmak üzere yaşanan krizler, son beş yüzyıla damgasını vuran toplum, yaşam ve kadın kırımları bunun bir sonucu. Çünkü yaşamı ve toplumu nesneleştirmek ve bunu en çok da kadın şahsında yapmak bilimciliğin en temel yöntemlerinden biri.⁵ Bu nedenle varolan bilime şüpheli yaklaşmak temel bilimsel yöntem oluyor. Abdullah Öcalan Özgürlük Sosyolojisi kitabında böylesi bir yaklaşıma olan ihtiyacı şöyle dile getiriyor:

“Bana göre kapitalizmin en büyük tahribatı, yaşamın tanımını yok etmesidir. Bilim ve iletişimin en güçlü çağında yaşadığımız söylenir. Fakat bilimin bu olağanüstü gelişmesine rağmen, halen yaşamı ve toplumsal bağlamını tanımlamaması oldukça tuhaf gelmektedir. O zaman sormak gerekir: Neyin bilimi ve kimler için bilim? Bu soruların yanıtı verildikçe, sosyal bilimcilerin neden en temel soruya, yani “Yaşam nedir ve toplumla bağı nasıldır?” sorusuna yanıt vermedikleri anlaşılacaktır.”

Bilimciliğin bir diğer yöntemi de an’ı ve geleceği belirsizleştirmek. “İnsanlığın Tarih Öncésinin Sonu ‘Dünyalıların Geleceği’” adlı metninde antropolog Marc Augé, “Çağımızın en büyük çelişkisi, bilimsel gelişmelerin sonsuz büyük ve sonsuz küçüğün keşfini olanaklı kılmasına karşın, bir türlü geleceği tasavvur etmeye cesaret edemiyor olmamızdır.” diyerek çok önemli bir tespitte bulunuyor.⁶

³ Abdullah Öcalan, *Demokratik Uygarlık Manifestosu 3. Kitap: Özgürlük Sosyolojisi*, Diyarbakır: Aram Yayın-ları, 2009.

⁴ Ahmet Cevizci, *Felsefe Sözlüğü*, İstanbul: Paradigma Yayınları, 1999, 333.

⁵ Ayrıca bkz., Sümeyye Akça, *Sosyal Bilimlerde Etik Sorunlar*, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2018.

⁶ “Marc Augé, Ütopya ve Mümkün Arasında”, *Gazete Duvar*, 19 Ağustos 2021, <https://www.gazeteduvar.com.tr/marc-auge-utopya-ve-mumkun-arasinda-makale-1531884>. (Son Erişim: 14 Kasım 2022)

Şimdiyle geleceğin belirsizleştiği ve geleceksizlik anlatılarının çoğaldığı bir çağda mümkün olan ütopyaya dair değerlendirmelerde bulunuyor.

İktidar güçlerinin yaşam ve toplum karşıtı politikaları ile belirsiz gelecek dayatmalarının en son örneği pandemi krizinde yaşandı. Bu anlamda pandemi sürecinde bilgi üretim sürecinin yaşam üretim süreci olduğunun bilincinde olmak hayati önemde. Yaşam ve toplum ile bağı köklü olan aynı zamanda geleceğe dair ütopyası olan bir sosyal bilim ihtiyacı çok belirgin. Jineolojî kadın gerçeğine dayalı bir araştırma yönteminden yola çıkan ve buna dayanarak yaşam bilimi olma iddiasında olan bir sosyal bilim. Auge'nin tespitine cevaben geleceği tasavvur etmeye dönük cesareti oluşturan bilgi ve değerler sistemini yaratma iddiasında. Yaşam krizini yaşam bilimi olan jineolojî ile aşmak mümkün. Her şeyden önce varoluşumuza karşı duruşumuzu değiştirmek için buna ihtiyacımız var.

Bu temelde yazıda yöntem olarak ilk başta varolan durumu değerlendirmeye, Covid-19 krizi ile birlikte neler olduğuna, neler yaşadığımıza bakacağız. İkinci olarak bu durumu analiz eden filozofların görüşlerine yer vereceğiz. Distopya ve ütopya arasında gidip gelen pandemik tartışmalara değineceğiz. Son olarak da Jineolojî ile nasıl bir çözüm önerebileceğimize dair bir tartışma yürütmeye çalışacağız.

Ne Oldu?

Pandemi küresel bir kriz olarak yaşamımızda yer aldı. Birçok yerde farklı deneyimlense de hükümetlerin aldığı ortak kararlar ile şekillendi. Pandemi ile birlikte 16 Mart 2020'den itibaren okullar başta olmak üzere çok sayıda kamu ve özel alan kapatıldı. Üretim, eğitim ve iş başta olmak üzere toplumsal ilişkiler hızla çevrimiçi alana taşındı. Bu yeni yaşam tarzının eğitim ve öğretimi de ona göre şekillenmeye başladı. Fiziksel mevcudiyet ve toplu tartışma seminerleri kaldırıldı. Bir hayat deneyimi olan eğitim sanallaştı ve öğrenciler bir ekrana hapsedildi. Yüz yüze eğitimler sona erdi. Dersler çevrimiçi formatta verildi, veriliyor.

Kriz en çok sosyal farklılıklardan beslendi. Küreselleşmenin kârı maksimize etme amacına uygun bir şekilde kurgu tamamlandı. İlk başta tüm insanlığı eşitleyen bir süreç olarak işlense de zamanla herhangi bir eşitliğin olmadığı görüldü. Sosyal ve ekonomik güvenceden yoksun olan kesimlerin yaşadığı zorlanmalar daha net ortaya çıktı. Özellikle göçmenler, mülteciler, kadınlar, yoksullar gibi sürekli bir tahakküm ile karşı karşıya olan kesimlerin pandemi sürecinde yaşadıkları zorluklar daha da arttı. Eşitsizlikler, mağduriyetler, ayrımcılıklar büyüdü. Nüfusun belleği olan yaşlılar ile yaşam kaynağı olan kadınlar ve üreticisi işçiler bu krizin en çok kaybedenleri oldu. Bu durumu doğru tahlil edemeyen devrimci sosyalist güçler geleceğe dair öngörülerinde net bir düşünce ve eylemin sahibi olamadı.

Bu tür durumlarda sağlık, eğitim ve ekonomi başta olmak üzere halka dönük güçlü sosyal politikaların olmadığı görüldü. Hem devletler nezdinde hem de alternatif sistem iddiası olan sosyalist devrimci demokratik güçler nezdinde bu açığa çıktı. Yaşamın bütün boyutlarında ihtiyaç odaklı anlamsal ve yapısal inşalar gerçekleştirmenin önemi anlaşıldı.

Bu kriz ile beraber insan olgusu saf bir biyolojik varlığa indirgendi. Foucault'un politika ile biyolojinin iç içe geçtiğine dair tespiti bu dönemde somut olarak yaşandı. Biyo-politika ile siyaset ve biyolojik yaşam ilişkisi aynı zamanda siyasal çatışmaların da merkezinde yer aldı. Bedenler en büyük tehlike olarak ilan edildi. Bu tehlikeye karşı geliştirilen karantina tedbirleri belirsizliği derinleştirdi. Yaşamın temel momenti olan toplumsal ilişkiler digital bir dünyaya endekslendi. Yaşamını koruması için öne sürülen temel şart bedenin hijyeni ve sosyal mesafe oldu.

Ölüm korkusu insanlığın ruhsal ve düşünsel dünyasını kuşattı. Hayata anlam katan sosyallik, yakınlık, dokunmak ve dolaşmak yasaklandı. Temel hakların kısıtlanması doğal karşılandı. Belleğimiz, hatıralarımız anlamsızlaştırıldı. Devletler aldıkları olağanüstü önlemlerin yanına ölüm listelerini dizdi. Ölüler sayılar haline geldi. Tek başlarına, cenaze törenleri olmadan defnedildi. Günlük enfeksiyon çeteleleri kuruldu. Biyo-politik karantinalar dayatıldı. Kitlese bir histeri ve korku ortamı oluştu. İnsan nefesi, vücut ısısı telefonlar üzerinden denetlenerek tehlike alarmları verildi.

Distopik dünyanın ilk emareleri Asya'da dijital gözetleme rejimleri olarak belirdi. Virologlar ve epidemiyologlarının yanısıra bilişimciler ve makroveri uzmanları da virüs ile mücadelede yerini aldı. Her anın gözlendiği, her tıklama, her temas ve sosyal medyadaki her aktivitenin kontrol altında olduğu bir sistem oluşturuldu. Puanlama sistemi üzerinden bu yapıldı. Sınırsız bir veri alış veriş söz konusu oldu. Çin'de özel alan diye bir kavram kalmadı. Örneğin Pekin'de istasyondaki insanların vücut ısısı kameradan kontrol ediliyor ve eğer yüksekse anında o istasyondaki herkese telefon ile mesaj gönderiliyor. Sosyal medyada karantınayı kontrol etmek için dronların kullanıldığına dair tartışmalar oldu, oluyor. Yine teknik veriler üzerinden enfekte olması olası insanları bulmak için dijital araştırma ekiplerinin kurulması da bir diğer boyut. İnsanları kontrol eden dijital bir biyo-politikaydı söz konusu olan. Kore'de virüs bulaşan birinin bulunduğu binaya yaklaşan herkese corona app aracılığıyla alarm sinyali verilmesi, Tayvan'da sms ile virüs bulaşan yerler hakkında yapılan bilgilendirme, virüs bulaşan kişileri arayan iz sürücüler bunlara örnek olarak verilebilir.

Olağanüstü hal o kadar olağan gösterildi ki bunun bir yaşam tarzı olarak benimsenmesi için çeşitli politikalar üretildi. Faşizme varan tüm bu uygulamalar tek kurtuluş yolu olarak gösterildi. Virüsten korunmak için gerekli olduğu söylenen bütün tedbirler, ne kadar bilimsel olduklarıyla savunuldu. Karantinalar, seyahat

kısıtlamaları, sokağa çıkma yasakları ilan edildi. Toplumsal ilişkiler dijital alana taşındı. Aşı uygulamaları yaşamının temel şartı olarak öne sürüldü. Göçmenlere sınır kapıları kapatıldı. Sermayedarlar sağlıklarını koruyabilsinler diye çalışmaya zorlanan çok sayıda işçinin görünmezliği daha da derinleşti.

Kadınlar pandemi sürecinden en fazla etkilenen kesimlerin başında yer almıştır. Aile içinde kadına yönelik şiddet arttığı gibi kadınların ev içi emek yükleri de artmıştır. Tüm dünyada sağlık ve sosyal sektörlerde çalışanların yüzde 70'i kadın olduğu halde kamusal yaşamdan da uzaklaştırılan ilk kesim kadınlar olmuştur.⁷ Zira "Krizlerin cinsiyeti vardır."⁸ Bakım işi kadınların doğal sorumluluğuymuş gibi ele alındığı için işten çıkarılmaları doğal ele alınmıştır. Örneğin kadın işçilerin ağırlıkta olduğu hemşirelik, temizlik, öğretmenlik gibi bakım işleri yaşamı yaratan üretimler olduğu halde değersizleştirilmiştir. Çünkü kapitalizm kâr ile bağlantılı bir sistemdir. Temel amacı daha fazla kar elde etmektir ve piyasanın ihtiyaçlarına göre şekillenir. Bunu da daha çok nesne üretimi üzerinden geliştirir. Yani kapitalizm nesnelerden beslenir. Amacına uygun bir şekilde her şeyi nesneleştirir. Özne ise erkek iktidardır ve onun temel gücü paradır. Kadın bedeni, emeği ve dünyasının en çok nesneleştirdiği yerdir. Kadının statüsü doğurduğu çocuk sayısı, cinselliği ve ucuz işgücü ile belirlenmektedir. İlk başta yaşamak için zorunlu olarak yapıldığı iddia edilen bütün bu uygulamalar son iki yılda bir yaşam tarzı haline getirilmeye çalışıldı, çalışılıyor.

Distopya ve Ütopya Arasında Pandemik Tartışmalar

Bununla beraber bütün bu uygulamaların insan yaşamını korumanın ötesinde anlamlar taşıdığı sıkça tartışıldı. Pandemi sürecinin geçici olduğuna inanmak isteyen insan sözün, bilimin, rasyonel düşünce tarzının ve tahlillerinin yeterli olmadığını gördü, yaşadı. Bir yandan uygarlığın yıkılmaya başladığını belirten teoriler diğer yandan medeniyetin sadece felç olduğunu belirten görüşler öne sürüldü. Virüsün kaynağına ilişkin bilimsel düşünceden uzaklaşma, aşırı kentleşme, doğadan uzaklaşma, laboratuvar üretimi başta olmak üzere çokça görüş dile getirildi. Bütün bunlar gelecek hakkındaki tahayyüllerimizi de etkiledi. George Agamben, Slovaj Zizek, Tithi Bhattacharya, Yan Lianke, Byung Chul Han başta olmak üzere birçok filozof

⁷ "Meclis El Kitabı: COVID-19 İle Mücadelede Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Olmak", *Un Women*, 24 Nisan 2020,

https://www.iknowpolitics.org/sites/default/files/unw_primer_for_parliaments_turkish_0.pdf. (Son Erişim: 14 Kasım 2022)

⁸ Elzbieta Korolczuk, "Krizin Cinsiyeti, Pandemi Günlerinde Kadınlar", *Heinrich Böll Stiftung Derneği Türkiye Temsilciliği*, 4 Mayıs 2020,

<https://tr.boell.org/tr/2020/05/04/krizin-cinsiyeti-pandemi-gunlerinde-kadinlar>. (Son Erişim: 14 Kasım 2022)

değerlendirmelerde bulundu. Yan Lianke hatırlamanın önemine değinerek;

“Geçmişte ve günümüzde bireyler, aileler, toplumlar, çağlar ya da ülkeler neden trajediler ve felaketlerle karşı karşıya kaldı? Ayrıca tarihteki felaketlerin bedeli neden on binlerce sıradan insan hayatıyla ödendi? Bilmediğimiz ya da sorgulamadığımız (ve uysallıkla dinlediğimiz) sayısız unsur arasından biri öne çıkıyor: Biz insanlar (ırk olarak hepimiz, karıncaya benzer önemsizliğimizle) unutkan canlılarız”⁹ dedi.

Yüzyıllar önce gelişen salgınları unuttuğumuz hatta 18 yıl önceki SARS salgını ile Covid-19 salgını aynı olduğu halde hatırlamadığımız ve dolayısıyla hesap sordığımız için aynı “ölüm oyunu”nu yaşadığımızı belirtti. Oysa “Her çağın nevi şahsına münhasır hastalıkları vardı.”¹⁰ ve bu salgınların belleği vardı. M.Ö 430’da Atina’da görülen ve Atina halkının yüzde otuzunu öldüren Atina vebası, M.S 541’de Doğu Roma’da görülen Jüstinyen Vebası buna örnek olarak verilebilir. Diğer yandan 1346-1353 yılları arasında ortaya çıkan ve 18. yüzyıla kadar tüm dünyada yüz milyon insanın ölümüne neden olan Kara Veba, yüz bin insanın ölümüne neden olan Büyük Londra Vebası (1665-1666), 16. yüzyılda Kuzey

Hindistan’da ortaya çıkan koleranın 6 büyük pandemi olarak dünyada ne kadar kırıma neden olduğu biliniyor. 20. yüzyılda görülen İspanya Gribi ile Mart 2020’den bu yana gündemimizde olan Covid-19’da bunun bir sonucu.

Ve bu salgınların nüfus politikaları başta olmak üzere halk sağlığı, çevre sorunları, etik estetik sorunlar, iktidar ve sermayenin azami kâr kanunu ve bu ekseninde gelişen politikaları ile bağlantısı vardı. Dolayısıyla 21. yüzyılın başında baş gösteren Covid-19 salgını ele alırken bunların farkında olmak önemlidir. Zira iktidar en çok belsizlikten beslenir. Kapitalist sermayenin her çağın başlangıcında yaşamı ve toplumu dizayn etme politikası sağlık alanında da salgınlar yoluyla oluyor. Virüs ile beraber bu dizayn sağlık temelinde tüm yaşamı etkileyen bir norma dönüştü.

Bu salgınların nüfus politikaları başta olmak üzere halk sağlığı, çevre sorunları, etik estetik sorunlar, iktidar ve sermayenin azami kâr kanunu ve bu ekseninde gelişen politikaları ile bağlantısı vardı. Dolayısıyla 21. yüzyılın başında baş gösteren Covid-19 salgını ele alırken bunların farkında olmak önemlidir.

⁹ Yan Lianke, “Koronavirüsten sonra ne olacak?”, *Vesaire*, 15 Mart 2020, <https://vesaire.org/yan-lianke-korona-virusu-sonra-ne-olacak/>. (Son Erişim: 14 Kasım 2022)

¹⁰ Byung-Chul Han, *Yorgunluk Toplumu*, çev., Selim Karlıtekin, İstanbul: Açılım Kitap Yayınları, 2019, 8.

Milenyumun tam da başında gündemimize giren SARS virüsü başta olmak üzere yakın ve uzak tarihte gündemimize giren salgınları hatırlamak ve bunlarla baş etme yöntemlerine odaklanmak en başta dikkat etmemiz gereken yöntem oluyor.

Bu dönemde ayrıca küresel neo-liberalizmi sorgulama, küreselciliği baş sorumlu olarak görme gelişti. Giorgio Agamben, “Bir Salgının İcadı”¹¹, “Öğrencilere Ağıt”¹² ve “Yüz ve Ölüm”¹³ makalelerinde virüsün bir istisna hali olduğunu ve bu halin normal bir yönetim paradigması olarak bilinçli kullanıldığını ifade etti. Bu istisna halinin gerçek bir militarizm ve kolektif panik hali yarattığını belirtti. Terörizmin bahane olarak kullanılmadığı durumlarda salgınların icat edildiğini vurguladı.

Slavoj Žizek, salgını şimdiye kadar yaşıyageldiğimiz haliyle devam edemeyeceğimizi ve radikal değişimin gerekli olduğunu gösteren bir işaret olarak değerlendirdi. Herkesin aynı gemide olduğunu belirten Žizek, kuraklık, sıcak hava dalgaları, iklim krizi gibi durumların da yaşandığını ifade ederek bu tür durumlarda paniğe kapılmadan küresel koordinasyon oluş-turmanın önemini belirtti. Komünizmin ulus devlet egemenliğini kısıtlayabilecek küresel bir organizasyon türü olarak bu dönemden çıkışın temel gücü olduğunu anlattı. Will Hutton da benzer şekilde:

“Şimdi, krizlere ve salgınlara yatkın, her tür düzenlemeden azade serbest piyasa küreselleşmesi kesinlikle ölmekte. Ama karşılıklı birbirimize bağımlı olduğumuzu, kanıtlara dayanan kolektif eylemin önceliğini kabul eden başka bir küreselleşme biçimi doğmakta.”¹⁴ dedi.

¹¹ Giorgio Agamben, “Covid-19: Gereksiz Bir Acil Durumun Yarattığı İstisna Hali”, çev., Öznur Karakaş, *Terrabayt Dijital Dergi*, Şubat 2020, 27 Şubat 2020, <https://terrabayt.com/dusunce/covid-19-gereksiz-bir-acil-durumun-yarattigi-istisna-hali/>. (Son Erişim: 14 Kasım 2022)

¹² Giorgio Agamben, “Öğrencilere Ağıt”, çev., Kubilay Cenk, *UniVersus*, 23 Mayıs 2020, <https://uni-versus.org/2020/05/23/agamben-koronavirus-ogrencilere-agit/>. (Son Erişim: 14 Kasım 2022)

¹³ Fikriye Gözde Mocan, “Agamben: Tanığın İzini Sürerken”, *Toplum ve Kültür Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 7, 2021, 88-109, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1704505>. (Son Erişim: 14 Kasım 2022)

¹⁴ Slavoj Žizek, “Koronavirüsü Karar Vermeye Zorluyor: Ya Küresel Komünizm Ya Orman Kanunları”, çev., Serap Güneş ve Koray Kırmızısakal, *Terrabayt*, 12 Mart 2020, <https://terrabayt.com/dusunce/zizek-koronavirusu-karar-vermeye-zorluyor-ya-kuresel-komunizm-ya-orman-kanunlari/>. (Son Erişim: 14 Kasım 2022); Slavoj Žizek, “Koronavirüsü, Kapitalizme ‘Kill Bill-vari’ Bir Darbedir, Komünizmin Yeniden İcat Edilmesine Yol Açabilir”, çev., Öznur Karakaş ve Koray Kırmızısakal, *Terrabayt*, 28 Şubat 2020, <https://terrabayt.com/manset/zizek-koronavirusu-kapitalizme-kill-bill-vari-bir-darbedir-komunizmin-yeniden-icat-edilmesine-yol-acabilir/> (Son Erişim: 14 Kasım 2022)

Virüs ile beraber oluşan panik durumunu ölçsüz olarak değerlendiren Güney Koreli Byung- Chul Han ise bu tepkinin dijitalleşmeyle alakalı gösterildiğini ifade ederek, “Gerçeklik, direnç, düşman kendini virüs kılığında yeniden gösteriyor. Virüse gösterilen bu şiddetli ve abartılı panik reaksiyonu gerçekliğin sebep olduğu bu karmaşa üzerinden açıklanıyor” diyordu. Zizek’in virüsün kapitalizme ölümcül bir darbe indirdiği ve gizli kalmış bir komünizmi uyandırdığı düşüncesine katılmayan Han; “Bunların hiçbirisi gerçekleşmeyecek. Çin artık dijital polis devletini pandemiye karşı başarılı bir model olarak satabilecek. Üstelik sisteminin üstünlüğünü daha da gururla gösterecek ve pandemiden sonra, kapitalizm daha da güçlü bir şekilde devam edecek.” diyerek virüsün kapitalizmi yenemeyeceğini söylüyordu.

Bu dönemin distopyası kapitalist ekonomiyi yeniden başlatacak tekno-totaliter bir sistem olurken, ütopyası da fayda üstüne kurulu moleküler bir toplum modeli oldu. Çin başta olmak üzere Asya’nın bazı ülkelerinde yaşanan dijital gözetim rejimi tekno-totaliter bir sistemin ilk denemeleri olarak nitelendirildi. Tekno-totaliter sistem teknoloji ile sağlamlaştırılan ve mutlak itaati gerekli kılan devlet iktidarıydı.

Bu dönemin ütopyası da fayda üstüne kurulu moleküler toplum modeli oldu. Toplumsal da-yanışma ve bilimsel zeka ile küresel karantinadan kurtulmanın imkanları araştırılırken, neye ihtiyacımız olduğu, neyin üretiminin faydalı olduğu başlıca gündemlerdendi. Birikim ve ekonomik büyüme baskılarının olmadığı bir toplumsal şekillenme mümkün mü tartışmaları yapıldı. Kapitalizmin dayattığı tekno-totaliter denetim sistemine karşı üretim ilişkilerini yeniden düzenlemenin gereği açığa çıktı. Bu üretim ilişkilerinde faydalı olanın üretimi ve kullanım değerinin esas alınması tartışılan temel noktalardan biri oldu.

Piyasanın ihtiyaçları yerine insan odaklı bir toplumun nasıl olabileceği üzerine çalışan Tithi Bhattacharya, toplumsal yeniden üretimi, yaşamın idame ettirilmesini ve yeni kuşaklara aktarılmasını sağlamak için gereken faaliyetler ve kurumlar olarak tanımlayarak bunları “yaşamı yaratan” faaliyetler olarak adlandırdı.¹⁵ Koronavirüs krizi ile birlikte bakım işi ve yaşamı yaratan işlerin toplumun işi olduğunun netleştiğini ifade eden Bhattacharya’nın “İhtiyacımız olan şey ise küresel olarak karşılıklı birbirimize bağımlı oluşumuzu ciddiye alan ve uluslararası ilişkilerin genelde temelini oluşturan eril gerçekçiliğe karşı duran geniş çaplı bir bakım politikası...” önerisiyle toplumların pandemi gibi krizlerle başa çıkabilmesinin önemli koşullarından birine işaret etti.

¹⁵ Tithi Bhattacharya ve Sarah Jaffe, “Toplumsal Yeniden ;Üretim ve Salgın”, *Terrabayt*, 16 Nisan 2020, <https://terrabayt.com/kultur/toplumsal-yeniden-uretim-ve-salgin/>. (Son Erişim: 14 Kasım 2022)

Analizler Alternatif Üretemedi

Çağ çözümlmeleri yine pandemi ile birlikte gündemimize giren teoriler gelecek tahayyüllerini de belirlemektedir. Ancak varolan durumu analiz etmek yeterli değildir. Zizek’in virüsün gizli bir komünizmi uyandırdığı yönündeki belirlemesi önemli olmakla beraber bunun nasıl olacağına dair bir perspektifi yoktur. Aynı durum Agamben ve Byung-Chul Han başta olmak üzere birçok filozof için geçerlidir.¹⁶

Avcı toplayıcı topluluklardan, tarıma dayalı toplumsallığa oradan sanayi devrimine ve şimdilerde bilişim teknolojisine uzanan homosapiensin “en gelişkin çağında” bir virüsün insan yaşamını bu kadar etkilemesi herkes için cevaplanması gereken bir soru olarak hâlâ yanı başımızda duruyor. Öznesi mitsel bağlamda seçkin insan, dinsel bağlamda tanrı, bilimsel bağlamda Descartes’in cogito’suyla bağlantılı etkin özne olan kapitalist sistemin

Avcı
toplayıcı toplu-
luklardan, tarıma dayalı
toplumsallığa oradan sa-
nayi devrimine ve şim-dilerde
bilişim teknolojisine uzanan ho-
mosapiensin “en gelişkin ça-
ğında” bir virüsün insan
yaşamını bu kadar etkilemesi
herkes için cevaplanması ge-
reken bir soru olarak hâlâ
yanı başımızda du-
ruyor.

şimdiki öznesi virüs ya da siborg muydu sahiden?
“Sürmekte olan viral kıyameti en iyi öngören fi-
lozof Donna Haraway’dır” diyordu Franco
Bifo Berardi.¹⁷ Donna Haraway 20. yüzyıl-
daki teknolojik gelişmelerle bağlantılı tari-
hin yeni öznesinin siborg ya da Türkçe
anlamıyla mahlukat olduğunu ifade edi-
yordu. Küçük yaratıkları ifade eden mahlu-
kat kavramı virüs anlamına geliyor. Staying
With The Trouble adlı kitabında tarihin öz-
nesi olan insanın artık evrimin faili olmadı-
ğını belirtiyordu. Günümüzde ayrıca ağdaş
özne ya da dijital yurttaştan da bahsedilmek-
tedir.¹⁸ Ağdaşlık bilişim çağında toplumsallı-
ğın sanal ortamda gelişen biçimi olmakta, ağdaş
özne ise bu sürecin aktif öznesi olarak sunulmak-
tadır. Sistemin toplumsal anlamda ördüğü sanal

¹⁶ Ayrıca bkz., Edgar Morin, “Koronavirüs toplumda yozlaşan dayanışmayı güçlendiren bir yaklaşıma oluştura-bilir”, *BBC News*, 20 Mart 2020, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-51974391>. (Son Erişim: 14 Kasım 2022)

¹⁷ Franco Bifo Berardi, “Çöküşten Öte: Muhtemel Akıbet Hakkında Üç Düşünce”, *Açık Radyo*, 9 Nisan 2020, <https://acikradyo.com.tr/editorden/cokusten-ote-muhtemel-akibet-hakkinda-ucdusunce>. (Son Erişim: 14 Kasım 2022)

¹⁸ Ali Rıza Babaoğlu ve Meltem Banko, *Gezi Parkı Sürecine Dijital Vatandaşın Etkisi*, 2013, <http://www.geziparkikitabi.com/ekitap/GeziParkiKitabi.pdf>. (Son Erişim: 9 Aralık 2021)

ağda çevrimiçi eğitim, bilgi ve belge alma, sanal ansiklopedi, iş arama, internet bankacılığı vb. birçok etkinlikte bulunmaktadır. Varolmak sanalda varolmaktır. Her alanda sanal bir özgürlük alanı oluşmakta bu da toplumsal sorumlulukları zorlamaktadır.¹⁹ Ancak yerine yeni bir özne ikâme edilememekte, bu tek gerçek olarak dayatılmaktadır. Bilişim teknolojisinin gelişmesi ile beraber bu olağanlaştırılmakta toplumsal doku belirsizliğe mahkum edilmektedir. Pandemi ile beraber bu yaşamanın temel şartı olarak dayatılmaktadır.

Ağdaş özne ya da dijital yurttaşlığı yine siborgu tek doğru olarak kabul edemeyiz. Bu kapitalizmin yarattığı toplumsal duruma isim ve tanım koymaktır. Ama faili ve nasıl dönüşeceğini tartışmayan bir durumdur. Bir iktidar sistemi ve onun bilimcilik anlayışı ile oluştu ve bunun öznesi erkek egemen sistemdir. Buna karşı toplumsal ilişkileri canlandırma ve güçlendirme yöntemlerine odaklanmak durumundayız. Abdullah Öcalan'ın Özgürlük Sosyolojisi kitabındaki, "Kadın etrafından geliştirilecek bilim doğru sosyolojiye atılan ilk adım olacaktır"²⁰ belirlemesi buna bir çağrıdır. Bu nasıl olacak? Bunun için sosyal bilim ihtiyacının farkında olmak, üretim ilişkilerini yeniden ele almak, yaşam tarzına dönük alternatifler üretmek önemli. Bu anlamda yaşamın her alanına jineolojî ile bilimsel dokunuşlar yapmak yaşam krizinin çözümüne de götürecektir.

Jineolojî ile Anlamsal ve Yapısal İnşa

Pandemi süreci ile beraber bilimler arası ilişkiyi sağlayacak bir sosyal bilim ihtiyacı daha da belirginleşti. Bilimin felsefi düzlemde yeniden ele alınması temel bir ihtiyaç olarak başgösterdi. Yaşamın anlamına dönük bilgi ve değerler sistemini yaratmanın önemi açığa çıktı. Çünkü virüs ile en çok yaşanan anlam yitimi oldu. Bu anlam yitiminden beslenen kapitalizmin kendini daha fazla güçlendirdiği, ilişkileri dijital alana taşıdığı, aşı uygulamaları ile olağanüstü hali daha da olağanlaştırdığı bir gerçek. Distopya olarak öne çıkan uygulamaların kapitalist modernitenin ilk denemeleri olduğu belirginleşti. Yine sosyalizm ihtiyacı en fazla gündeme gelen konuların başında yer almakla ve faydalı olanın üretimine

¹⁹ Hasan Aydın, "Yeni Özne: Ağdaş", *Eğitim Dergisi*, Sayı: 50, Nisan 2016, http://www.egitisim.gen.tr/tr/index.php?option=com_content&view=article&id=821&catid=61&Itemid=200. (Son Erişim: 14 Kasım 2022); Ayrıca bkz., Hasan Haluk Erdem, "Edgar Morin'de İnsanlık Durumu ve 'Geleceğin Eğitimi' Düşüncesi", *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 13, 2012, 75-88.

²⁰ Abdullah Öcalan, *Demokratik Uygurlık Manifestosu 3. Kitap: Özgürlük Sosyolojisi*, Diyarbakır: Aram Yayınları, 2009.

dayalı moleküler bir toplum modeli ütopya olarak tartışılmakla beraber bununla belirtmek istenilenin ne olduğu anlaşılmadı. Bunun nasıl olacağına dair bir çözüm gelişmedi.

Yaşama dair temel yönelimimizi ifade eden sosyal bilim ile varoluşumuza karşı duruşumuzu değiştirmek mümkün. Bilgi üretim sürecinin bir anlam aynı zamanda anlamlı yaşam üretimi süreci olduğunun bilinciyle hareket etmek önemli. İnsan yaşamının temel dinamiği olan toplumsallığa dayanan jineolojî bu anlamda bilimlerin arası ilişkiyi de sağlayabilecek bir özelliğe sahip. Çünkü kadını salt bir cins olarak değil sosyolojinin özü,²¹ toplumun özü ve tortusu,²² sistemin özeti²³ olarak ele alan kadın eksenli bir bilimdir. Temel bilme dayanaklarını yaşama ve topluma olan saygısından almakta, toplumsal köklerinden beslenmektedir. Özgürlük eksenli etik estetik ölçülere göre bilgi yapılanmalarını oluşturmaktadır. Köklerinden beslenen güçlü bir bellek, ekolojik ve özgürlükçü bir paradigma, ihtiyaca ve faydalı olana dayalı üretim ilişkileri, bütünlüklü ve kapsayıcı bir sosyal bilim anlayışı bu potansiyeli gerçekleştirmede jineolojinin temel avantajlarıdır.

Byung-Chul Han Yorgunluk Toplumu kitabında farkında olunmayan bir paradigma değişiminin olduğuna dikkat çekiyor ve geçmiş çağlar ile 21.yüzyıl arasındaki farklılıklara vurgu yapıyor. Geçtiğimiz yüzyılın tümüyle soğuk savaş lügatçesinin etkisi altında olduğunu vurguluyor ve küreselleşme ile olan bağlantısına vurgu yapıyor. Zira Byung-Chul Han'ın dediği farkında olunmayan paradigma değişimi çağın öznesi, hastalıkları, eğitim yöntemleri, ekonomik arayışları başta olmak üzere yaşamın bütün alanlarında görülüyor. Hastane, hapishane, kışla ve fabrikaların yerini gen laboratuvarları, bürolardan oluşan gökdelenler, alışveriş merkezleri, fitness salonları, bankalar ve havaalanları almıştır. Artık bir disiplin toplumu değil performans toplumu söz konusu olan. Duvarların yerini ekranlar alırken, deliller ve canilerin yerine depresifler ve mağluplar yerleşti. Yasak, emir ve kanunun yerine motivasyon, girişim ve proje ikame edildi.²⁴ Ancak bunun yerine neyin konulacağı çok tartışılmadı.

Bu konuda Abdullah Öcalan, yüzyılın başında Eylül 2000'deki bir avukat görüşmesinde, ABD'li bir düşünürün, "İnsanlık felakete doğru gidiyor. Bütün bunlar sınıflaşmayla mı oldu?" sorusuna dikkat çekerek gezegenimizi kurtarmak için

²¹ Abdullah Öcalan, *Demokratik Uygurlık Manifestosu*, Diyarbakır: Aram Yayınları, 2009.

²² Abdullah Öcalan, 7 Aralık 2013 tarihli görüşme notu.

²³ Abdullah Öcalan, *Bir Halkı Savunmak*, İstanbul: Amara Yayınevi, 2015.

²⁴ "Meclis El Kitabı: COVID-19 İle Mücadelede Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Olmak", *Un Women*, 24 Nisan 2020, https://www.iknowpolitics.org/sites/default/files/unw_primer_for_parliaments_turkish_0.pdf. (Son Erişim: 14 Kasım 2022)

paradigma değişiminin önemini vurgulamıştı. Bu sorunların demokratik kuruluş ile aşılabileceğine ve politik öznenin kadın öncülüğündeki özgürlük mücadelesi olduğuna dikkat çeken Öcalan, ilerleyen yıllarda beş ciltlik Demokratik Uygarlık Manifestosu ile çağ çözümlemelerini ve paradigma değişiminin teorik temelini oluşturdu. Abdullah Öcalan'ın sunduğu demokratik ekolojik ve kadın özgürlüğüne dayalı demokratik modernite paradigması ve yarım yüzyıla varan özgürlük mücadelesinin Rojava'da sisteme kavuşması aynı zamanda bu çelişkilere çözüm stratejisini oluşturmaktadır. Sağlık alanına dönük çözüm önerileri de bu genel bütünlüklü yaklaşımdan beslenmektedir. Yaşamın kutsallığını koruyan bilgi ve değerler sistemi, sağlığını kendi öz imkanlarıyla koruyan bir toplumsal sağlık sistemi, şifacılık geleneğini güncelleyen bir diyalektik, koruyucu hekimlik gibi konularda bu anlamsal ve yapısal inşaya dayanan ve ayrıca ele alınması gereken jineolojî odaklı konulardır.

Sonuç Olarak;

Jineolojî yeni bir bilim olmasına rağmen kökleri üzerinde yeşermenin özgüvenine dayanmak-tadır. Kadın bilgilerinin yaşam ve toplum bilgileri olduğunun bilinciyle kaynak araştırmalarını güçlendirmesi hayati değerdedir. Bilimsel tarih ile siyasal tarihin birbirine en yakın olduğu, iktidarın pandemi başta olmak üzere çeşitli biyo-politika uygulamaları ile düşünsel ve ruhsal anlamda yaşamımıza kast ettiği çağımızda bütünlüklü ve kapsayıcı bir yaklaşımla alternatifini üretmesi en temel ihtiyacdır. Anlamsal inşa yaşamdan süzülen bilgilerle olur. Hissedilmeyen bilginin anlamı yoktur. Yaşama dokunmaz, toplumsal sorunlara çözüm üretmez. Tam tersine iktidarı besler, yıkıcı olur. Mevcut erkek egemen sistem en çok bu yıkıcılıktan beslenmektedir. Bu nedenle jineolojî ile bilmek ve olmak aynı anlamı karşılamaktadır. Bilmek aynı zamanda olmaktır. Abdullah Öcalan'ın Kapitalist Uygarlık kitabında dile getirdiği gibi; “Sorun çok bilmek değildir, bilmeye göre yaşamaktır. Bilmeyi tüm boyutlarıyla bilim, felsefe, sanat-bütünsellik içinde toplumun zihniyet hali olarak sürdürmek toplumsal varoluşun özüdür. Çağımızın yıktığı gerçeklik budur.” Bu yıkıcılık pandemi krizi ile bir kez daha karşımıza çıkmıştır. Tithi Bhattacharya'nın kapitalizmin yaşamı özelleştirirken ölümü toplumsallaştırdığı²⁵ belirlemesi çarpıcıdır. Bilmenin, anlamın ve anlamlandırmanın önemi ile bağlantılı bilgi ve değer üreten, kavram kuram ve kurumlara ruh katan yapısal inşalar yaşam krizi dahil olmak üzere tüm krizlerin çözümüdür.

²⁵ Tithi Bhattacharya ve Sarah Jaffe, “Toplumsal Yeniden ;Üretim ve Salgın”, *Terrabayt*, 16 Nisan 2020, <https://terrabayt.com/kultur/toplumsal-yeniden-uretim-ve-salgin/>. (Son Erişim: 14 Kasım 2022)

Cinselliğin Kadın Meali¹

Nagihan Akarsel

*“Seninle yaşamak için
Aramızda Âdem ile Havva’dan beri
Ekilen karaçalıların sökülmesi
Yükseltilen duvarların kaldırılması gerekir
Bunun için;
İlk sınıf, ilk hâkim
Yalancı ve zalim erkekleğin yenilmesi
Ve uygarlığın çaldığı ateşin alınması gerekir
Bunun için;
Tüm Prometheuslara bedel bir kavgayı göze aldım
Dünyayı karşımda buldum
Ve Promethe’nin memleketinde haince esir düşürüldüm
Ey kutsal ana,
Ve sevda kadını”²*

¹ Nagihan Akarsel, “Cinselliğin Kadın Meali”, *Jineoloji Dergisi*, Sayı 24, 2022, 29-45.

² Abdullah Öcalan’ın 8 Mart 2000 tarihli görüşme notlarında yer alan “8 Mart 2000 Kadınına” isimli şiiri.

Cinsellik, ince elenip sık dokunan bir kök kurguya sahip. Varlığın doğal ve temel yanı olduğu halde en karmaşık denklemi haline gelmiş durumda. Eşcinsellik, cinsel yönelim, cinsel arzu, queer tartışmaları ile daha da karmaşık bir hal almış durumda. Haliyle böylesi bir gerçeğin özgürlükle bağlantılı kadın mealini yapmak kolay değil. Herkesin kendini içinde bulacağı, bir solukta okunacak cümleler kurmak da öyle. Bu zorluğun sebepleri çok. Birincisi, kadın cinselliği nasıl yaşar, nasıl yaşamalı konusu çok çetrefilli. “Üzerinizdeki örtünün ucundan tutularak çekilmesi misali”³. Sahici ve cesur cümleler kurmak, çıplak kalmak gibi. Özel alanın çıplaklığı. Ve bir o kadar da politikliği. “Özel alanın politik”⁴ olduğu bilinci ile yaklaşmak, cinsellik ile bağlantılı dürtü, güdü, duygu, haz, arzu, tutku, aşk, sevgi gibi kavramları tanımlamak önemli.

İkincisi bu tanımları neye göre nasıl yapacağız? Elbette kendimiz olarak yapacağız. Kürtçe’de xwebûn kavramına denk geliyor kendimiz olmak. Ama kendimiz ile aramızda uçurumlar, yükseltlen duvarlar, çizilen sınırlar var. Korkunç bir yabancılaşma yaşıyoruz. Nereye baksak, hangi sayfayı çevirsek, hangi konuşmaya kulak versek din, devlet ve aile çıkıyor karşımıza. Ve onların ürettiği yaratılış mitolojileri, gelenek ve görenekler, beden ve nüfus politikaları, erotik ve pornografik sahneler... “Sahibimiz” olan baba, abi, koca ve oğullar... Hepsi ataerkil sistemin cinsel tahakküm üzerinden kurduğu sosyal, kültürel ve bireysel formlar. Bu formlar içinde üretilen iktidar ilişkileri, kadın köleliği ve erkek egemenliği olarak karşımıza çıkıyor. Cinsellik kadın için tabu, günah, ayıp, suç, yasak. Yani tam bir kördüğüm. Erkek için namus, erk, güç, iktidar. Ya da varlığının temel sebebi...

Bu nedenle farkındalık önemli. Cinselliğin iktidarın objesi haline getirildiğinin bilinciyle yaklaşmak yani. Çünkü bu iktidar kendimiz olmanın da önündeki en büyük engel. Abdullah Öcalan, “Cinsel güdüler doğaldır, her insanda bulunur. Tehlikeli olan cinselliğin iktidarın objesi haline gelmesidir. Mevcut cinsellik bir iktidardır, şaha kalkmış erkekliktir. Hatta erkeği vahşileştiren bir hale getirmiştir. Namus cinayetleri, tecavüz kültürünün altında bu anlayış vardır ve bu anlayış değişmeden ne demokrasi ne de özgürlük sorunu çözümlenebilir”⁵ diyor. Üçüncüsü ise stratejik bir soru olan “Nasıl Yaşamalı” sorusuna verdiğimiz, vereceğimiz cevaplar. Bu soruya xwebûn temelinde cevap vermek ise ideolojik ve örgütsel mekanizmalarını oluşturmayı gerekli kılmaktadır.

³ “Feminist Okumalar: “Kendisi gibi” Yazmak, “Kendisi gibi” Okumak”, *5harfliler*, 12 Ekim 2021,

<https://www.5harfliler.com/hazir-feminist-okumalar-kendisi-gibi-yazmak-kendisi-gibi-okumak/>. (Son Erişim: 14 Kasım 2022)

⁴ Carol Hanisch’in "The Personal is Political" başlıklı 1969 tarihli yazısından yola çıkarak 1970’de gündeme gelen ve ikinci dalga feminizminin sloganı olan bir cümle..

⁵ Abdullah Öcalan ile 4 Ocak 2007’de gerçekleştirilen görüşme notlarından alınmıştır.

Faşizm İki İnsan Arasındaki İlişkide Başlar

İktidarın objesi haline gelen cinsellik onun ideolojisiyle form kazanmıştır. Bu ideoloji cinsiyetçiliktir. Mitoloji, din, felsefe ve bilim ile meşru kılmıştır. Beden ve nüfus politikaları, aşk ve sevgi yalanları ile üstünü örtmüştür. Çünkü, “Bazı adamlar aşkı/İtip odalara karartır...”⁶ Ve bunu gelenek ve göreneklerin desteğiyle, arkasında kocaman bir sistemin olduğunun bilinciyle, müthiş bir ustalık ve özgüven ile yapar. “Bazı kadınları sokaklardan/Çekip alması karanlığa” çok bilinçli bir kurgudur.

Buna karşı ideolojik bir duruş sergilemek hayati bir önem arz eder. Liberalizmin kadının sadece emeğini değil bütün bedenini ve ruhunu metalaştıran sahte özgürlük anlayışına karşı, sosyalizmin özgürlük anlayışını geliştirmek gerekir. Bunun için kadın etrafında örülen ilişkiler ağını çözmemiz ve bununda kadın ile erkek arasındaki cinsel ilişkide başladığının bilincini kuşanmamız önemli. Çünkü, İngeborg Bachmann’ın dediği gibi; “Faşizm iki insan arasındaki ilişkide başlar.” Paul Celan ile iki cümleyle başlayan ve kısa aralıklarla 19 yıl süren aşklarında İngeborg Paul’e, “Sen benim için çöl ve deniz ve bir sır gibi kalacak olan her şey gibisin.” der. Paul ise, “Beni kaplayan karanlık çok daha eski.” diye cevap verir. İngeborg’un bu belirlemesini, Abdullah Öcalan yaklaşık yarım asır sonra, “En eski, en saldırgan faşizm, erkeğin kadın karşısındaki yaklaşımıdır.” sözleriyle tamamlar. Bu nedenle cinsellik konusunda yaşadığımız karmaşa ve gerilime⁷ bu ilişkide belirleyici olduğumuz ve mutlak söz sahibi⁸ olduğumuzun bilinciyle çözümler üretmek hayati önemde. Cinselliğe dair bilgilerimiz, tahakküm altında kölelik kodları ile şekillendiği için rüya ile kâbus, hayal ile gerçek, haz ile üreme, annelik ile kadınlık aradığımız ile yaşadığımız arasındaki gerilime dönüşür. Özne olmak anlamına da gelen xwebûn kavramı burada karşımıza çıkar. Ve bu kavram duygu ve düşünce bütünlüğümüzü sağlamayı dayatır. Çünkü düşüncelerimiz ne kadar gelişkin olursa olsun bizler kendimizi duygularımız ile tanırız. Düşüncelerimizi duygularımız ile hayata geçiririz. Ve neyi, nasıl yaşamak istediğimize bu temelde karar veririz.

⁶ Gülten Akın’ın “Oyun” isimli şiirinde geçen dizelerden alınmıştır.

⁷ Evet, bu konuda ciddi bir karmaşa ve gerilim yaşıyoruz. Sözcüklerimizi ince bir cımbızla seçip, cümleye yerleştiriyoruz. Yazının kurgusunu, neye göre nasıl yapacağım sorusunu sorarken yaşadığım karmaşa ve gerilimden biliyorum.

⁸ Abdullah Öcalan, *Demokratik Uygarlık Çözümü 3. Kitap: Özgürlük Sosyolojisi*, Diyarbakır: Aram Yayınevi, 2009.

Duygusal Yoğunlukların Alanı Olarak Cinsellik

Duygularımız işgal altındaysa bunu yapamayız. Kadınların en büyük handikabı da burada başlar. Çünkü cinsellik duygulanımların, duygusal yoğunlukların alanıdır.⁹ Bir yaşam enerjisidir.¹⁰ Bu enerjiyi tanıma, duygularımızın cüceliği ya da yüceliğinin de ölçüsüdür. Duyguların basit-cüce kalması kapitalizmin çok bilinçli psikolojik inşa süreçleridir. Değersizlik, aşırı kaygılı ve güvensiz ruh hali, seçilmek, beğenilmek, sevmek başta olmak üzere birçok duygu, kapitalizm tarafından yapılan bilinçli duygu üretimleridir. Zihinsel dünya gibi duygu dünyası da üretilmiştir. Örneğin; histeri kavramı yaşanan duygusal taşkınlıklar anlamında, 19. ve 20. yüzyılda kadınlar için sıkça kullanılır. Foucault, kadın bedeninin 19. yüzyılda histerikleşme sürecine tabi kılındığını belirtir. Freud, histerik kadınları iyileştirme üzerinden psikanalizi geliştirir. Feminist yazarlar engizisyonun kapattığı kadınların, modern çağda da psikologlar tarafından histeri ve delilikle tanımlandığını belirtir. Aynı zamanda feministler, kadının çaresizliği ve öz tahribatını içeren bir protesto olarak ele alır. Histerik kelimesinin kadınların cinsel doyumsuzluğu olarak tanımlanması da buna örnek verilebilir.

Oysa, “Bazı kadınlar için aşk/Şöyle bir rüyasız sere serpe/ Şöyle bir korkmadan uyumadır.” Ya da “Üşüyen burnunun kulağının/Parmak uçlarının göz kapağının/Öpüle hohlana ısıtılması”dır. Buluş çağında cinsellik nedir diye soran devrimci bir kadına yengesinin verdiği, “O kadar güzel bir şey ki neredeyse öleceksin.” cevabıdır. Evlendiğinde deneyimlediği bu merakının toprağına, ailesine, arkadaşlarına ihanet eden erkeğin gerçeği ile tam bir kabusa dönüşmesidir. Frida’nın sancısı, Virginia’nın akışı, Simon’un arayışı, Silvia’nın umutsuzluğu, Tezer’in inançsızlığı, Nilgün’ün yalnızlığıdır. Kadınların sevmekten ölesiye korkmasıdır. Ve sonra bunun temel mücadele gerekçesi haline gelmesidir. Erkeğin gerçeği ile karşılaşması, tanınmaz hale gelen duygu dünyası

Cinselliğe dair bilgilerimiz, tahakküm altında kölelik kodları ile şekillendiği için rüya ile kâbus, hayal ile gerçek, haz ile üreme, annelik ile kadınlık aradığımız ile yaşadığımız arasındaki gerilime dönüşür. Özne olmak anlamına da gelen xwebûn kavramı burada karşımıza çıkar. Ve bu kavram duygu ve düşünce bütünlüğümüzü sağlamayı dayatır.

⁹ “Cinselliğin Felsefeye Büyük Geri Dönüşü: Jean-Luc-Nancy Cinsel İlişki, Arzu ve Keyif Üzerine”, *gazeteduvar*, 6 Nisan 2017,

<https://www.gazeteduvar.com.tr/kitap/2017/04/06/cinsel-arzunun-tarihi-nedir>. (Son Erişim: 14 Kasım 2022)

¹⁰ Wilhelm Reich, *Cinsel Devrim*, çev., Leyla Uslu, İstanbul: Cem Yayınevi, 2015.

ile tanışması ve bunun yaşamın her boyutu ile iç içe olduğunun farkına varmasıdır. Ve bu farkındalığını özgürlük mücadelesi ile yeni kültür ve formlara kavuşturma arayışıdır. Bu arayışı tarihsel ve toplumsal gerçeği içinde benlik ve toplumsal inşa olarak özgür duygulara kavuşturması ve yaşam tarzı haline getirme mücadelesidir. Etik estetik olarak, bir sanatçı inceliğinde seveceği, güveneceği erkeği yaratma bilincini kuşanmasıdır. Bu nedenle de her kavram ve kuramı yeniden inşa etmek, xwe-bûn olmak hikayesinin anlama kavuşmasıdır. Bu da duygu, güdü, sevgi, aşk başta olmak üzere bütün kavram, kuram ve kurumların yeniden ele alınması demektir.

Duygu, duyularımız olan ses, tat, koku, görme ve dokunma üzerinden evrenle yaşadığımız canlı etkileşim dünyasıdır. Duygu kavramı olarak bir canlının evrenle iletişime geçebilen tüm duyuları ve enerjisi ile gerçekleşen bir eylemdir. Bunun farkında olmak, kendi varlığına anlam vermektir. Çünkü; “İnsan dışında olup da insanda yeniden bir araya gelip yapılaşmayan, duygu ve düşünce haline gelmeyen hiçbir evren parçası, madde ve enerji bütünlüğü yoktur.”¹¹ Duyu, dürtü, güdü, iç-güdü bu canlı etkileşimin parçalarıdır. Dürtü ihtiyaç duyma halidir. Güdü ise canlıyı bu ihtiyacı karşılamaya yönelten davranıştır. Cinsellik, açlık ve güvenlik gibi ihtiyaçlardır. Bunlar aynı zamanda en eski yaşam bilgisini taşıyan duygusal zekayı ifade eden kavramlardır. Duygusal zeka içtenliğin zekasıdır. Etki ve tepki de duygularla düşünmeyi ifade ettiği gibi yaşamı korumaktadır. Canlı, evrimin başlangıcında geliştiği ve doğa dengesini gözettiği için güçlü ve bütünlüklüdür. Duyu, güdü, dürtü gibi temel yaşamsal işlevlerin duygular ile bütünlüğü bu zekanın gelişkinlik düzeyiyle bağlantılıdır. Aynı zamanda duygusal zekanın gelişmiş olması duyular arasındaki bütünlüğün de sağlanmasıdır. Duygusal zeka ile analitik zekanın birbirini tamamlaması duyguların sağlıklı olmasını sağladığı gibi aklın da akışkan ve üretken kılınmasıdır. Çünkü toplumsallığın her aşamasında farklı norm ve ilkelerle ahlaka bağlanan bir enerjidir. Ve cinsellikte bu enerjinin en yaşamsal alanlarından biri olarak biyolojik olanın ötesinde bu perspektifle ele alınmayı hak ediyor. Bunun tersi yani duygularda yaşanan tikanıklık da insan aklının donmasıdır. “Kapitalizmin en vahşi uygulaması, bu anlamlandırmayı sağlayan ahlaki dokuyu yok saymasıdır.”¹² Yine özgürlük adı altında güdülerin pazarlanması, güdü ticareti¹³ yapılmasıdır. Günümüzde kavramların içini boşaltmak, parçalamak, cins kimliklerini belirsizleştirmek, sonsuzlaştırmak bu pazarın temel malzemesidir. Kadın köleliği ve erkek egemenliğinden beslenen cinsiyetçiliğin, kadın ve erkek kimliklerini sorunsallaştırması bilinçli bir politikadır. Cinsiyetin sorunsallaştırılması, cinsiyetçiliğin görün-

¹¹ Abdullah Öcalan, *Bir Halkı Savunmak*, İstanbul: Amara Yayıncılık, 2015.

¹² Jineolojî Akademisinin hazırladığı “Duyguların Politikleştirilmesi” isimli broşürden alınmıştır.

¹³ Abdullah Öcalan’ın 1995 yılında yaptığı çözümlemelerden alınmıştır.

mez kılınmasıdır. Foucault'un dediği gibi bir biyo-iktidar alanı inşa edilmesidir. Ya da Claude Levi-Strauss'un bir topluluğun idare edilmesi olarak ifade ettiği cinselliğin toplumsallıktan tamamen koparılmasıdır.

Bütünselliğin Bilgisi

Çünkü cinsellik, “Hayatın kutsal bağıdır.”¹⁴ “Yoğun bir duyuşal farkındalık durumudur.”¹⁵ “İnsanın oluş halinde var olan bir paradigma, köklü bir zihniyettir.”¹⁶ Ruhsal, düşünsel ve bedensel bütünselliğin aşk mealidir. Bir “biz” olma ya da sen ve benin dışında yeni bir kimlik oluşturma ve paylaşma halidir. Yaşamı boyunca yarım olduğunu hisseden insanın tamamlanma arayışıdır. “Bir sahiplenme arzusundan öte başkasıyla bağ kurma arzusudur.”¹⁷ Derin ruhsal ve düşünsel yönleri olan bir realitedir. Ve bu yönler birbiriyle bütünsel bir bağ içindedir.

Bu bütünsellik arzusunun çeşitli kaynak kültürlerde ifadesi ise evrenin bütünlük arayışından bağımsız değildir. Örneğin Krişna kültüründe; Hermes’e ait olduğu düşünülen Zümrüt Tabletler’de, İslam’ın bilgelik geleneği İhvan-ı Safa’da, makro kozmos (dünya) ile mikro kozmos (insan) birlikte tek bir şeyin mucizesini gerçekleştirebilirler. Güzel, iyi ve doğru olanın bilgisini taşıyan bir sırdır bu. Bu sır “Her Şeyin Teorisi”¹⁸ dir belki de. Ya da evrenin anlamını taşıdığına inandıkları insanın kadın ve erkek somutunda bütünleşmesi ve yaşam kurmasıdır. Diyalektik bir ilişki içinde birbirini tamamlayan bir bağın etik estetik temelde dokunmasıdır.

Cinsellik ile ilgili olan bütün bu tanımlar birey ile toplum arasında kurulan dokunun tarihsel, toplumsal ifadeleridir. Çünkü kadının kadınla, erkekle, doğayla, yaşamla ilişkisi, başlangıçta anlamaya dayalı bütünsel ve dengeli bir ilişkidir. Yaşamın ilişkilerin bütünselliğinde kutsal görüldüğü bu toplumda, “Kutsamanın kendisi değerklenmek, yüceleşmek, anamlanmak, güzelleşmektir.”¹⁹ Kendi doğal ve besleyici döngülerine dayanan, yoğun bir duyuşal farkındalık durumudur. Doğanın doğal ritimleri ile uyumludur. Ve bu süreç her canlıda her biri birbirine bağlı, kozmik düzenin bir parçası olan bağımsız varlıklar²⁰ tarafından gerçekleşir.

¹⁴ Abdullah Öcalan, *Demokratik Uygurlık Çözümü 3. Kitap: Özgürlük Sosyolojisi*, Diyarbakır: Aram Yayınevi, 2009.

¹⁵ Clarissa P. Estes, *Kurtlarla Koşan Kadınlar*, çev., Hakan Atalay, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2021.

¹⁶ Atakan Mahir’in jineoloji üzerine yaptığı değerlendirmelerinden alınmıştır.

¹⁷ Stephen Hawking, *Her Şeyin Teorisi*, İstanbul: Şenocak Yayınları, 2010.

¹⁸ Abdullah Öcalan, *Ortadoğu’da Uygurlık Krizi ve Demokratik Uygurlık Çözümü*, Diyarbakır: Aram Yayınevi, 2009.

²⁰ Walter Burkert, *İlkçağ Gizem Tapımları*, çev., Sina Şener, İstanbul: İmge Yayınları, 1999.

Cinsellikle ilgili her anlatım yaşamın değeriştir. Sembol, simge ve öyküler kadın eksensidir. Tarımın bereketi ile kadının bereketi birlikte kutlanır. Dionysos bayramlarında birdenbire büyüyen, bağ gibi doğaüstü bir hızda büyüyen ve olgunlaşan buğday, Demeter gizemlerinin bir parçası olur. Bu kimi zaman Eleusis, kimi zaman İsis, kimi zamanda Mitra gizemleri olarak anlam bulur. Bu gizemin en fazla korunduğu alan cinsellik olur. Kadın iradesinin belirleyici olduğu dönemlerde, bu doku sanatsal bir incelikte dokunmuştur.

“İlk sanatsal gösterilerin yalnızca kadınlarla ilgili olması tesadüf değildir.”²¹ Her biri bir sanat alanını temsil eden Müz’ler bir diğer ifadeyle Musa’lar bunun güzel bir örneğidir. İlham perileri olarak da bilinen bu dokuz tanrıçanın her biri, bir sanatı temsil eder. Destan ve epik şiiri Kalliope, tarihi Kleip, aşk şiirlerini Erato, müziği Euterpe, tragedyayı Melpomene, kutsal şiirleri Polymnia, dansı Tersikhore, komedyayı Thalia ve astronomiyi Urania temsil eder. Hafıza tanrıçası Mnemosyne ise anneleri olarak tarih kayıtlarına geçer.²² Özgür kadın topluluklarını ifade eden bu gruplar Orpheus, Maneadlar, Dionysos kültürü ve Bakhalar alayı olarak bilinir. Hint mitolojisinde geçen

Cinsellikle ilgili her anlatım yaşamın değeriştir. Sembol, simge ve öyküler kadın eksensidir. Tarımın bereketi ile kadının bereketi birlikte kutlanır. Dionysos bayramlarında birdenbire büyüyen, bağ gibi doğaüstü bir hızda büyüyen ve olgunlaşan buğday, Demeter gizemlerinin bir parçası olur. Bu kimi zaman Eleusis, kimi zaman İsis, kimi zamanda Mitra gizemleri olarak anlam bulur.

Krişna kültürü de benzer bir kültürdür. Ortak özellikleri doğayla iç içe yaşamaları, müzik, dans ve bilgelik taşımalarıdır. Bilginin akıl ve duygunun yanı sıra bilincin en yoğunlaşmış ifadesi olan sezgi ile keşfedilmesi, maddiyattan arınarak ‘sır’lara ulaşmak, kendini bilmektir. Ve bu minvalde her hareket ve davranışları mikro evreni yani kendini tanımaya hizmet eder.

Büyülü Formlarını Koruyan Kültürlerin Sırrı

Kadına duyulan aşırı saygı ve sevgi, kültürel kodlara sahip bir tapınmanın örnekleridir. Dini olmaktan öte cinsel anlamlar taşımaktadır. Bu anlamlar tahakküme karşı büyülü formlarını ve esas anlamlarını koruyan inanç ve kültürlerin sırrı

²¹ Kuşat Avcı, Kaan Özdedeli, “Kadın Cinselliği ve Kültürel Farklılıklar”, *jag.journalagent*, https://jag.journalagent.com/androloji/pdfs/AND_17_62_224_230.pdf. (Son Erişim: 14 Kasım 2022)

²² Heide Göttner Abendroth, *The Dancing Goddess*, New York: WW Norton Company, 1991.

olur. Örneğin; Êzidîlerde Qawl’lerde²³ dile gelen ilişkilerin şiirsel ahengidir. Yaresanlar’da, ezgiye emanet edilen yaşamın sanatsal yansımasıdır. Alevilerde hakikatin tezahürüdür. Bilgelik ile şair olmak, aynı anlamı karşılar bu kültürlerde. Çünkü; “Şiir, özgür (tahakküm tanımayan) toplumun dili ve hakikatini”²⁴ ifade etmektedir. Mesela şiire Anerka diyen Eskimolarda, Anerka “nefes, soluk” anlamına geliyor. Bu şiire bedensel olanı üfleyen Eskimo kadınları için cinsellik kutsal bir enerji. Bu nedenle şiir ve cinsellik Eskimolar için nefes alıp vermek kadar elzem bir yaşam faaliyeti. Yüreğin ve beynin birlikte soluklanması. Ve bu hakikatin iradesi kadındır. Seçim kabiliyeti kadına aittir. İlişkilerin nasıl yaşanacağına kadınlar karar vermektedir. Bu gerçeklik günümüzde bazı yerli kültürlerde var olan cinsel rol ve kimliklerde de karşımıza çıkmaktadır. İlişkilerde seçim iradesinin kadınlara ait olduğu New Meksiko’daki Zuni yerlileri, Güney Pasifik Okyanusu adalarında erkeklerin beğenilmek için süslenmesi, sevdiği erkekleri kaçıran Êzidî kadınlar buna örnek olarak verilebilir.²⁵

“Cinsellikte zekice usta olmak”²⁶ anlamına gelen müstehcen kavramı kutsallığı anlatır. Ancak bu kavram zamanla kirli, kuşkulu anlamlarında kullanılır. Masumane, gizemli tapımlar, kirli kuşkulu tanımlara sıkıştırılır. Tapınaklarda, büyük bir incelikle yapılan ritüeller kutsallığın işareti olduğu halde bu, tam tersi bir şekilde lanet okunan bir gerçeğe dönüşür.

Kadının canlı, yaratıcı, üretken ve arkadaşlığa dayalı bütünsel ilişki anlayışı birinci ve ikinci cinsel kırılma ile yara alır. İnsanlık anlam ve değer yitimi yaşamaya başlar. Kadın iradesi, ilk olarak kadının kadından ve doğadan koparılması ile kırılır. Çünkü, “Kadınlar ara sıra kendileriyle ya da diğerleri ile baş başa, sadece kadınca bir atmosferde yaşamak isterler. Bu, doğal bir kadın döngüsüdür.”²⁷ Yine Demeter ve Persephone mitolojisi, kadının kendi beden döngülerinden, kadının kadından, annenin kızından, bilincin bilinçaltından koparılışını anlatır. Hades tarafından yer altına kaçırılan Persephone’nin çığlığı tüm kadınların çığlığıdır. “O gece bir mağaranın kıyısındaki yaşlı bir kocakarı, kız kardeşlerin o gün üç çığlık işittiğini anlatmış; biri dehşetle çığlıklar atan genç bir sesmiş biri hüznümlü bir çağrılmış ve üçüncüsü de ağlayan bir annenin sesiymiş”²⁸

²³ Qawl, Êzidî’lerde sözlü kültürün korunduğu, ezgili bir şekilde dile gelen şiirdir. Hem dini bilginin kaynağıdır hem de yaşayan hikayelerden derlendiği için canlıdır.

²⁴ Abdullah Öcalan, *Ortadoğu’da Uygarlık Krizi ve Demokratik Uygarlık Çözümü*, Diyarbakır: Aram Yayınevi, 2009.

²⁵ Şengal’de yaptığımız sosyolojik araştırma sırasında ulaştığımız bilgilerden alınmıştır.

²⁶ Clarissa P. Estes, a.g.e.

²⁷ Clarissa P. Estes, a.g.e

²⁸ Clarissa P. Estes, a.g.e.

Nasıl Yaşamalı?

Kürdistan Özgürlük Hareketi, bu gerçeğin farkındalığı ile güdülerini toplumsal olana bağlamanın mücadelesini, kadın özgürlüğü temelinde geliştirdiği ideolojik ve örgütsel formlarla sağlamaktadır. Sistemin dışına çıkarak, özgür alanlarda yaşamı her ayrıntıda yeniden anlamlandırma ve yaratma süreci çok canlı bir şekilde gelişmektedir. “Her kadının katılımı devrim niteliğindedir.”²⁹ Ve burada yaratılan değerlerin yeni bir yaşam tarzı ve toplum modeli olarak demokratik, ekolojik ve kadın özgürlüğüne dayalı bir paradigmasal karşılığı vardır. Mücadeleye katılan kişinin evli ya da bekar olması, feodal ya da küçük burjuva olması, Kürt ya da enternasyonal olması belirleyici değildir. Belirleyici olan gerekli olan mekanizmaların oluşturulmasıdır. Çözümleme ve diyalog yöntemi, tek mil ve toplantı sistemi, eğitim ve yoğunlaşma grupları, eleştiri ve özeleştiri, platform gibi birçok mekanizma işletilmektedir. İdeolojik bilinç kopuş teorisi, kadın kurtuluş ideolojisi, erkeği değiştirme dönüştürme projesi, erkeği öldürmek, sonsuz boşanma, kadının toplumsal sözleşmesi, özgür eş yaşam kuramları ile örülmektedir. Özgün özerk örgütsel sistemini oluşturması, kadın yoğunlaşma grupları, eşitlik ve özgürlük komiteleri, eşbaşkanlık sistemi, özgür kadın özsavunmaları ve konfederasyonları ile form kazanmaktadır. Ve hepsi birbiriyle denge ve bütünlük içinde kadın özgürlüğü ekseninde gelişmektedir.

Kadın ile erkek arasındaki ilişkilerin dönüşümü ve felsefik bir karakter kazanması için güdülerin çözümlenmesinden eğitilmesine, beden politikalarına karşı bedenini tanıma ve olumlama, kadını sevmek, güvenmek ve kadınla güç olmak, erkek ile arkadaş, dost, yoldaş olmak bu yeni kültürün aşamaları olmaktadır. Bu aynı zamanda devrim içinde devrim niteliği taşıyan sosyal ve kültürel bir devrim anlamına gelmektedir.

Kendisini dağ ve emek tanrısı Dionysos’un yolunda tarif eden Abdullah Öcalan, “Kadın cinsiyetini yücelterek kendini anlamlandır.” diyerek sınıf ve ulus devrimlerinin yerini ruhsal, kültürel, moral devrimlerin aldığını belirtir. Ve “Cinsiyet devrimi sadece kadını ilgilendirmiyor. Son 5000 yıllık sınıflı toplum uygarlığının sorunudur. Erkek kadından da daha batmış bir durumdadır. Bu cinsiyet devrimi aynı zamanda erkeğin de kurtuluşudur.”³⁰ ifadesini kullanır. Bu nedenle nasıl yaşamalı sorusuna özgürlük temelinde cevaplar verilmeye kadar erkeğin kadın üzerinde kurduğu bir tahakküm alanı olan cinsellik alanından uzak durmak, Kürdistan Özgürlük Mücadelesinde bir ilke düzeyinde benimsenir.

²⁹ Sakine Cansız’ın yaptığı bir konuşmadan alınmıştır.

³⁰ Abdullah Öcalan’ın yaptığı çözümlemelerden alınmıştır.

Bu temelde kadın ile erkeğin, toplumsal cinsiyet rollerinin dışında yeni ilişkiler üretebileceğinin inancı ve bilinciyle çok yönlü bir mücadele verilmektedir. Bu ilkeyi, özgürlüğün kısıtlanması olarak ele alan eleştiriler olduğu gibi cinsellik olmadan kadın ile erkeğin bir arada kalmasının mümkün olmadığını savunan anlayışlar da vardır. Yine bu ilke, nasıl yaşamalı sorusuna cevap olamayan, güç getiremeyen kişilerin mücadeleden kopmasının gerekçesi olduğu gibi cinsel perhiz, cinsel bastırma, tabu, dogma gibi değerlendirmeler ile de karşı karşıya kalabilmektedir.

Bu anlamda cinsellik yaklaşımından ruhsal uyuma, yaşamın birlikte paylaşımının kölelik ve egemenlik taşıyan her özelliğine karşı bir savaş verilmektedir. Bu savaş herkesin kendi katılımında tekrar tekrar deneyimlediği bir özelliğe sahiptir. Herkes bu sürecin hem öznesi hem de nesnesi durumundadır. İktidar ilişkilerinin dışında özgür bir yaşam tarzı yaratmanın arayışı ve mücadelesi içindedir. Abdullah Öcalan'ın, "Kendinden başla" ilkesi temelinde benlik ve toplum inşası birlikte gelişmektedir.

Duyguların Yüceltilmesi

Çözümleme ve diyaloglar, güdü sınırında kalan cüce duygulara karşı yüce duyguları geliştirmenin yöntemidir. Abdullah Öcalan, "Duygu veya duyarlılık ilkesi! Duygulanmamız gerek, doğal olanı bu. Bu bir tedbir; yani sosyal, siyasal, duygusal bir tedbir mahiyetinde: Duygularımı bile eğitmem gerekiyor, olmayan duygularımı da geliştirmem lazım." demektedir. Şeffaflık ilkesi bütün tabulara, dogmalara karşı bir tedbirdir.

Duyguların yüceltilmesi, mücadele içinde toprak ve özgürlük bilincinden geçmektedir. Din, aile, ulus, sınıf, savaş, sömürgecilik kısılcığında olan Kürdistan'da nasıl yaşanır ve sevilir sorusu stratejiktir. Mem û Zîn, Siyabend û Xecê, Derwêşê Ewdî ile Adûle, Cembelîyê Mîrê Hekarî ve Binewşa Narîn, Genç Xelil ve Xepsexan gibi trajedi ile sona eren aşk hikayelerinden bağımsız değildir. Kürt aşkı çözümlemeleri³¹ bu şekilde karşımıza çıkar. Bu destanlarda aşkın, toplumsal boyutu ve iki kişi arasında gerçekleşmemesi, edebi bir dille anlatılır. Kadınların duygularının belirgin olduğu bu anlatımlarda ihanet, kahramanlık ve sevgi çok derinlikli işlenir. Savaş ve zafer olmadan, kölelik düzeni yıkılmadan aşkın gerçekleşmeyeceğinin destanlarıdır.

Kürdistan'ın sosyolojik analizi de kadın ile erkek arasındaki ilişkinin analizinde saklıdır. Her bir aşk şarkısı, destanı bu ilişkiyi nasıl, neye göre ele alacağımız konusunda bir kapı aralar, bir soru bırakır. Zeryan da Adûle'nin ağdının açtığı kapıdan

³¹ 1994-1996 yılları arasında "Nasıl Yaşamalı, Sosyal Devrim-Yeni Yaşam, Kürt Aşkı" çözümlemeleri Abdullah Öcalan tarafından yoğun bir şekilde yapılmaktadır.

girerek kolektif aşkın tanımına ulaşır. Ve günlüğünde, “Derwêş yiğit bir Kürt erkeği, savaşkan ve onurlu. Adûle Derwêş’i, yiğidini yitirdiğinde bir ağıt yakar. Delala Derwêşa diye yanık bir ağıt. Derwêş son soluğunu Adûle’nin dizleri üzerinde verir. Kendimi Adûle’ye benzetsem abartıya kaçmaz. Ben de dizlerimin üzerinde Derwêş gibi yiğit Kürt gençlerinin son soluğuna tanık oldum. Öyle candan, içten, hesapsız ve ölesiye... En kutsal sevgi, uğruna ölümü göze aldığındır. Şimdi aşkın gerçek tanımına varıyorum. Bizler yaşamın en zorlu sınavından geçerken sözümüze sahip çıkıyoruz. Demokratik ulusu inşa ederken aşkla tüm zorlukları yeniyoruz. Bizim yaşadığımız kolektif aşktır, işte ben bu yoldaşları kolektif aşkla seviyorum. Bizler çağın Adûle ve Derwêşleriyiz.”³² diyor. Abdullah Öcalan, “Özgürlük görevleri temelinde gerçekleşen ve gerçekleştiren, toplumsal kurtuluşu sağlayan kadınlar ve erkekler, ancak hiçbir köleleştirme ilişkisine yer vermeyen aşkı ve sevgiyi somutlaştırabilirler.”³³ demektedir.

İlk Çelişki

İlk adımda sistemin dışına, özgür alanlara çıkış yapan kadın ve erkeğin yaşadığı temel çelişki ise cins temellidir. Her ne kadar temel gerekçeleri ulus ya da sınıf çelişkisi temelinde olsa da var olan geleneksel roller, cins mücadelesinin gerekliliğini dayatmaktadır. Zira bugüne kadar ulus ve sınıf eklenli birçok savaşta kadın yer aldı. Svetlana Alekseyeviç “Kadın Yok Savaşın Yüzünde” kitabında bu gerçeği çok iyi ifade etmektedir. Yine Güney Kürdistan’da ülkesini savunmak amacıyla peşmerge olan kadınların, iki hafta içinde evlenmek zorunda bırakılması buna örnektir. Çünkü bir kadının “sahibi” olmadan erkeklerle yan yana savaşması mümkün değildir.³³ Özgürlük mücadelesi içinde de kadınları geri cephede tutmaya çalışan, geleneksel rolleri dayatan, kadının savaşacağına inanmayan yaklaşımlar aile, din ve devlet üçgeninde kurulan zihniyetin bir sonucudur. Kadının da kendine, hem cinsine, erkeğe ve topluma yaklaşımı sorunlu. Güç olmayı ya kaba retçi ya da erkek karikatürü olma şeklinde ele alma biçimi gelişiyor. Ya da özgürlük adı altında liberal yaklaşımlar sergileme, küçük burjuva bireyciliğini dayatma, yetkiye dayanma söz konusu olabiliyor.

³² Zeryan’ın günlüğünden alınmıştır.

³³ Abdullah Öcalan’ın felsefe notlarından alınmıştır.

³⁴ Güney Kürdistan’da 1985-95 yılları arasında peşmergelik yapan Maxsuma Mihemed ile yapılan röportajdan alınmıştır.

Kopuş Teorisi

Kopuş teorisi, farkındalık bilincinin örüldüğü özgün mekanlarda, kadınların kolektif iradesiyle örülmektedir. Kadının, “toplumla tanışma, erkekle hesaplaşma, yaşama buluşma”³⁵ diyalektiği olan bu teori, cinslerin hem kendi içlerinde hem de kendi aralarındaki uçurumların, eşitsizliklerin, duvarların farkında olmasının ve kolektif irade ile yıkıp yenisini kurmanın teorisidir. Aynı zamanda sosyalizme, aşk teorisinin eklenmesinin teorisidir. Aşk teorisi kişisel tatminden, beraberlikten öte bir anlam birliğinin oluşmasının adıdır. Kendini tanıma, xwebûn, sevmek ve sevilibilir konuma getirmektir. Sevgi, saygı ve güvene dayalı gelişen ilişkiler ile anlam bulmaktadır. Duygu dünyasını teşhir, dedikodu, dışlanma korkusuna düşmeden paylaşmak ve yalnız olmadığının bilinciyle deneyimleri ortaklaştırıp kadınların cinsellik başta olmak üzere yaşamın her alanında nasıl yaşamalı sorusuna cevaplar üretmek canlı gelişen bir süreçtir.

Hem kadın öncülüğünde özgürlük ölçülerini yaratmak hem de bu ölçüler temelinde erkeği hizaya getirmek kopuş teorisi ile olmaktadır. Kopuşun fiziksel, düşünsel ve ruhsal boyutları iç içe gelişmektedir.

Cins bilinci, cins sevgisi, cins mücadelesi gibi kavramlar belirleyicidir. Cins bilinci, kadının özgürlük tarihi kadar kölelik tarihini açığa çıkarmak olurken, cins sevgisi kadınlar arasına örülen duvarların ve yaratılan rekabetin yıkılmasıdır. Kölelik kodları olan sevilme, beğenilme ve seçilme yerine xwebûn olan, seçen, ölçü veren ve yaratan olmaktır. Cins mücadelesi ile birbirine karşı eleştirel ve özeleştirel olmak, değişim dönüşüm için emek vermektir. Kadın kurtuluş ideolojisinin yurtseverlik, özgür düşünce ve irade gücü, örgütlenmek, mücadele etmek ve güzelleşmek olarak özetleyeceğimiz ilkelere de bunun sonucunda gelişmektedir. Bu anlamda kendisi olmayı yani xwebûn olmayı başaran kadının erkeği değiştirip dönüştürmesi mümkündür.

Cins bilinci, kadının özgürlük tarihi kadar kölelik tarihini açığa çıkarmak olurken, cins sevgisi kadınlar arasına örülen duvarların ve yaratılan rekabetin yıkılmasıdır. Kölelik kodları olan sevilme, beğenilme ve seçilme yerine xwebûn olan, seçen, ölçü veren ve yaratan olmaktır. Cins mücadelesi ile birbirine karşı eleştirel ve özeleştirel olmak, değişim dönüşüm için emek vermektir.

³⁵ Abdullah Öcalan, *Demokratik Uygurluk Çözümü 3. Kitap: Özgürlük Sosyolojisi*, Diyarbakır: Aram Yayınevi, 2009.

Erkeği Öldürmek

Erkeği öldürmek kavramı da bununla bağlantılı hegemonik sistemden gelen bütün özelliklerden kurtulma temelinde gelişmektedir. Bu anlamda erkeği değiştirme ve dönüştürme, bilinçli bir cins mücadelesini gerekli kılmaktadır. Bu konuda epey yol alınmış olmakla beraber -ahlaki politik doku anlamında- bin yılların geleneklerine sırtını dayayan ve kendini değiştirme ihtiyacı duymayan erkeğin daha bilinçli ve inançlı bir mücadele yürütmesi gerektiği açıktır. Bu mücadele yeni yaşam kültürünün belirleyici bir parçası olduğu için önemlidir. Kadınları prangaya vuran gelenekler erkeklerin de zinciridir. Ancak bu yönlü çelişki dahi yaşamayan, cins kimliğinin sıkı dokusunu çözme arayışı gelişmeyen bir realite söz konusu. “Dolayısıyla her kadın ile kendisini seven”³⁶ erkeğin kadına yaklaşımındaki geleneksel kodların aşılması kolay olmamaktadır. Bunun için her şeyden önce erkeğin erkekle arkadaş olması ve duygu dünyasındaki karanlıkları paylaşması gerekmektedir. Kendi içinde samimi ve ciddi tartışmalar yapan erkekler özgürleşebilirler. Kadına sahip olmayı değil kadına inanmayı ve arkadaş olmayı başaran erkekler sevebilirler.

Yine kadın özgürlük ölçülerini uygulamada başarılı oldukça erkeği de değiştirip dönüştürebiliyor. Bu farklı eğitim yöntemleriyle siyaset, etik, estetik başta olmak üzere birçok alanda yapılmaktadır. Yani kadının özgürlük düzeyi, erkeğin de özgürlük düzeyini açığa çıkarmaktadır. Her şeyden önce erkeğe bir cins olarak özgür olmadığının bilinci verilmektedir. Abdullah Öcalan’ın Kesire ile olan ilişkisi başta olmak üzere, bu konuda yaşadığı tüm çelişkileri büyük bir şeffaflık ile paylaşması, erkeğin kendini değiştirme dönüştürmesi için büyük imkanlar sunmaktadır.

Cinsellik alanından neden uzak durulduğunun ideolojik ve sosyolojik nedenlerini anlatan ve bunun için mücadele eden erkek ile özgür eş yaşam kuramının oluşturulması mümkündür. Kürdistan Özgürlük Hareketi’nde kopuş teorisi temelinde yaratılmakta olan kültürün erkekte kabul görmesi ve yaşamsallaşmasından sonraki aşama da bu anlamda özgür eş yaşam kuramı olmakta ve bu toplumsal insanın bir ölçüsü olarak yaratılmaktadır.

Özgür Eş Yaşam Kuramı

Bu anlamda kadın ile erkeğin mücadele içinde yaşadığı değişim dönüşüm, özgür eş yaşam kuramının temelini oluşturmaktadır. Kadının xwebûn temelinde ideolojik ve örgütsel formlarını yaratması, erkeğin mevcut erkekliği öldürme konusundaki çabası özgür eş yaşam kuramının temeli olmaktadır. Kopuş teorisi özgür eş yaşam içindir. Doğru, iyi ve güzel bir ilişkinin hegemonik yönlerden arınması, özgürlük, özerklik

³⁶ Atakan Mahir’in jineoloji ile ilgili değerlendirmelerinden alınmıştır.

ve eşitlik temelinde inşa edilmesidir. Kadın ve erkek kimlikleri yeniden tanımlanmıştır. Abdullah Öcalan; “Özgür eş yaşam derken, klasik bir karı-koca ilişkisinden veya buna benzer modern, postmodern elbise giydirilmiş evlilik ilişkilerinden söz etmiyorum. Sözünü ettiğim özgür eş yaşam, her iki cinsin de eşitlik ve özgürlük temelinde hayatı her yönüyle yeniden inşa ettiği yaşamdır. Zamansız ve mekânsız insan veya toplum olamayacağına göre kadın ve erkek kendileri ile birlikte zamanı ve mekânı da özgürleştirmeli ki üzerinde aşk ve sevgi çiçeklenebilsin.”³⁷ demiştir.

“Kadınla (dolayısıyla erkeklerle) doğru (bilimsel-jineolojî), iyi (etik-yeni ahlak bilinci ve tavrı) ve güzel (yeni estetik ölçüler, özgür yaşam) yaşamı başarmamak sosyalist topluma yönelişi başarmamakla özdeşdir.”³⁸ Bu anlamda eş yaşamın bilimi olarak jineolojî aynı zamanda kadın ile erkek arasındaki ilişkinin bilimsel ve felsefî temellere dayandırılmasının bilimi olmaktadır. Evrendeki bu en harika çiftin derin bir anlamlaşmaya ulaşmaları³⁹ kolektif aşk, platonik aşk, aşkın sosyolojisi gibi kavramları da kapsayan aşk teorisini açıklamayı gerekli kılmaktadır. Bu kendi başına bir yazının konusu olduğu için kısaca değinmekte yarar var. Kolektif aşk Zeryan’ın tarif ettiği gibi; aşkın toplumsal boyutu, platonik aşk ise iki insan arasındaki fiziksel birlikteliği aşan, aşkın felsefî boyutudur. Platon ile anılsa da esasta bir Afrodite rahibesi ve Sokrates’in hocası olan Diotima’nın aşk tarifidir. Sanıldığı gibi uzaktan bir kişiyi gizlice sevmek değildir. Bir bedene yönelen sevgiden ziyade güzel fikir, eylem ve bilgilere yönelen sevgidir. Etik-estetik ilkelerin somutlaştığı kaynaktır. Tasavvufçular için ilahi aşk, dini bütün biri için nirvanaya ulaşmaktır. Aşkı güdülerimizin esiri olmaktan kurtarıp bilgi ve eylem aşkı ile onurlandırmak, aynı zamanda güdülerimizi anlamlı bir yaşama yönlendirmektir.

Sonuç

İktidarın üzerinde kendini ürettiği kölelik ve egemenlik kültüründen sonsuz boşanmak, çok yönlü bir çaba istemektedir. Cinsellikten evliliğe, aileden arkadaşlığa, beden politikalarından nüfus politikalarına her konuda çözümleme ve dönüşümlere ihtiyaç bulunmaktadır. Bilimsel, felsefîk çözümleri jineolojî ile oluşturmak, demografyayı kadın özgürlüğü temelinde inşa etmek gerekmektedir. Bu anlamda Kürdistan Özgürlük Mücadelesinde, geleneksel ve modern ilişki tarzlarını aşacak özgür

³⁷ Abdullah Öcalan, *Demokratik Yaşamı ve Özgür Yaşamı İnşa (İmralı Notları)*, Neuss: Mezopotamya Yayınevi, 2014.

³⁸ Abdullah Öcalan, *Demokratik Yaşamı ve Özgür Yaşamı İnşa (İmralı Notları)*, Neuss: Mezopotamya Yayınevi, 2014.

³⁹ Abdullah Öcalan, *Demokratik Uygurluk Çözümü 3. Kitap: Özgürlük Sosyolojisi*, Diyarbakır: Aram Yayınevi, 2009

ilişki formlarını geliştirmek, kadın özgürlüğü temelinde gelişmektedir. Xwe-bûn olmayı başarmış kadın ile Prometheus imgesindeki gibi özgürlük arayışı gelişen ve kadına inanan erkek imgesi yeni bir cinsellik kültürünü yaratmaktadır. Duyguların yüceliğinde bir bakışa, bir gülüşe, bir seslenişe evrenin özgürlük esintileri yerleşmektedir. Mülkleştirme ilişkilerinin dışında, geri duygulara prim vermeyen, zaman ve mekâna takılmadan birbirini hissedenden ve duygularını ülkesinin özgürlüğüne adanarak birlikte mücadele etmekten haz alan bir kültür oluşmaktadır. Cinselliğin bir paradigma olduğunun bilinciyle yaşamın her alanını güzelleştirmeyi esas alan bir sevgi anlayışı doğmaktadır. Sevmekten korkmayan kadınlar sevmeyi bilmeyen erkekleri eğitmektedir. Bu duygulardan kaçmak, bunları bastırmak yerine çözümlemek, özgürlüğe bağlamak temel bir ilke olarak benimsenmektedir. Huzur ve heyecanı bir arada yaşamamanın mutluluğunu büyük başarılarla odaklayan bir enerji ile bunu yapmaktadır. Neden sevdiğini değil nasıl seveceğini ve yaşayacağını sorgulayan kuşaklar yetişmektedir.

Suç, tabu, günah çemberinde boğulan bu enerjinin, zafere kilitlenmesi için büyük bir savaş verilmektedir. Bu, Sema Yüce'nin, "Bütün beşerî zaafaların gücünü gördüm ve yendim. Özgür yaşam, özgür kadın tutkum bana bunu emrediyor." kararlılığında bir mücadeledir. Hazzın fiziksel, duysal ve duygusal boyutlarının olduğu bilinciyle fiziksele sığdırılan ve ticarete dönüştürülen cinselliğe karşı görkemli bir yürüyüşe bağlanan⁴⁰ bir cinselliktir. Duysal ve duygusal olan cinselliğin gücü keşfedilmektedir. Platonik ve özgür aşk kavramları bunun felsefik, bilimsel ölçüleri olmaktadır. Duygu ve düşünce bütünlüğü yeni etik-estetik değerlerin, edebi ürünlerin, şiirsel bir dilin garantisidir. Cinselliğin ahlaki politik toplumun etik-estetik değerlerine oturtulması şiir tadında yaratılmaktadır. Duygu ve düşünce bütünlüğü edebi ürünlerin, yaşamın anlamlı kılınmasının mücadelesi olmaktadır. Bunu kabul etmeyen ya da kişiliğinde oluşturma gücü bulamayan kişiler ise ya mücadeleden kopmakta ya da farklı bir şekilde katılımını belirlemektedir.

Bu yeni ilişki biçiminin kurumları ve örgütlenmeleri de buna katkı sunmaktadır. Kadın ile erkek arasında kurulan eşbaşkanlık bunun sistemi olmaktadır. Yoldaşlık ilişkileri ve arkadaşlıklar kolektif aşk özelliği taşımaktadır. Özgür eş yaşamın kurulması cinsiyetçiliğin, ataerkilliğin yarattığı bağların ötesindeki büyük anlam birliğidir. Aşk teorisi. Kadın ile erkek arasındaki cinselliğin bir boyutunun üreme olduğunun farkındalığı ile çocuk doğurma, büyütme, eğitime kültürünü de bunun bir parçası olarak ele alan geniş bir perspektife sa-

⁴⁰ Abdullah Öcalan'ın 1997 yılında yaptığı çözümlemelerden alınmıştır.

hiptir. İktidar ve kölelik üreten hegemonik eş yaşamdan kurtaracak eğitsel, düşünsel çalışmalar yapılmaktadır. Kız çocukları başta olmak üzere, bütün çocuklara bu eğitimler verilmektedir. Tüm bunlar ütopya değil, an be an büyük bir savaş ile yaratılmakta, yaşanmaktadır. Hegemonik kültürden boşanmanın ve cinslerin özgürlük temelinde bir araya gelip sonsuz bir aşk yaratmasının adımları olarak Rojava Devrimi başta olmak üzere dünyanın her yerinde yaşam bulunmaktadır. Ve bu aşk, Gurbetteli Ersöz'ün "Yüreğimi Dağlara Nakşettim" şiirinde dediği gibi;

"Özlemek nedir bilir misin?

Ey ay gülüşlü, güneş yüzlü, şimşek gözlu kahraman çocuk

Bilir misin anıların akınca yüreğime vurur göğsüme kafesine

Niye yoksun diyemez dilim

Çünkü yoklugün yaşamak içindir..."

Çağın Arkaik Sesi: Jin¹

Nagihan Akarsel

Çağın duygu ve düşünce çağlayanına çağırın bir sese ihtiyacımız var... Eski, arkaik olduğu kadar şimdiyi anlatan bir ses'e... Evrende yalnız olmadığımızı hissettiren, enerjimizi bütünleyen bir söze. Duyguyu düşünceden, ruhu akıldan, sezgiyi bilgiden, maddeyi enerjiden, yaşamı ölümden, aydınlığı karanlıktan, felsefeyi sosyolojiden koparmayan bir heceye ihtiyacımız var. Zamanın ve mekânın ruhsal ve düşünsel paradigmasını taşıyan...

Bilgelige erişimin bilgisini sunan bir mantraya belki de. Mantra nağmelerle tekrar edilen şiir anlamına gelen Hintçe bir kelime. “Man” zihin, “tra” serbest bırakmak anlamına geliyor. Mantra kelimesi zihnin serbest bırakılması oluyor.

Yalanın ruha ihanet olduğunu haykıran Guarani yerlilerinin² kullandıkları ne'ê gibi... Sözün duyguya ve düşünceye sadık olduğu bir sestir ne'ê. Hem ruh hem kelime anlamına geliyor.³ Anlamı an'da saklıdır. Ruhun ve düşüncenin zamanla sözleşmesidir adeta...

¹ Nagihan Akarsel, “Çağın Arkaik Sesi: Jin”, *Jineoloji Dergisi*, Sayı 26, 2022, 94-109.

² Guarani Güney Amerika'da özellikle Uruguay, Paraguay ile Arjantin, Brezilya ve Bolivya'nın bazı bölgelerinde yaşamaktadır. Guarani dilinin kendine has vurguları ve heceleri bulunmaktadır. Eduardo Galeano'nun bütün kitaplarında bu dilin gizemli bir yönünün olduğuna vurgu yapılmaktadır. Yine Guarani'ye toprak ile olan bağına dair bkz: Claudia Korol, *Feminist Direnişler: Strateji Belirlerken ve Pratikten Teoriler Örerken*, *Jineoloji Dergisi*, Sayı: 12, Bahar 2019, 140-147.

³ Eduardo Galeana, *Yürüyen Kelimeler*, çev., Bülent Kale, İstanbul: Sel Yayınları, 2018, 31.

Hewreman'da⁴ gece ile gündüzün eşit olduğu Newroz gecesinde herkesin elinde meşaleleri ile en yüksek dağlardan en derin vadilere yankılanan sesi, “ab” gibi... Mecnun'un Leyl'e en yakınlaştığı an'da çağlayan bu sesin tılsımına ihtiyacımız var. Bin sesli orkestralara dönüşen yaşam gücüdür bu ses çünkü...

Hinduizm ve Hindistan'a özgü inanç sistemlerinde bu ses “Om” olur. Om “dünyanın sesi” demek. Anlamını takip edince ilişkiler ağı olarak belirliyor. “Om mani padme hun” tümcesi “lotus çiçeğinin içindeki mücevher” anlamına geliyor. Bilincin aydınlanması ile bağı ise araştırılmaya değer.⁵

Hinduizmin kutsal metinlerinin bir derlemesi olan Upanisad'lardan biri olan Mandukya Upanishad Om sesi üzerine ve bölüm şöyle başlamaktadır, “Om, ölümsüz bozulmayan bir kelimedir. Om evrendir. Ve bu om'un sunumudur. Geçmiş, şu an ve gelecek, geçmişte olan, şimdi olan ve gelecekte olacak her şey om'dur. Aynı şekilde zamanın ötesinde olan her şey de om'dur.”⁶

“Önce söz vardı” der tüm tek tanrılı dinler... İslamiyet “kün” ya da “ol” der. Ve bu sesi güç, kudret olarak tefsir eder. Tevrat, “Yaşat” ile başlar. Zebur, “Dürüstlük” ile. İncil “Sev” ile Kur'an “Oku” ile başlar.

Felsefe de bu, Daimon'ları⁷ Sokrates'e anlatan Diotima'nın sesi olur. Delp-hi'de Apollon tapınağının girişinde “Kendini bil” diye yazar. Zerdüşt'ün Zagros dağlarında duyduğu sese karşılık, “Söyle sen kimsin?” sözü ile hayatımızda yer edinir. Zerdüşt'ün felsefesi bu öz'den beslenir.

Ya da Eflatun'un ideaların bilince dönüşü olarak ifade ettiği anımsama ve bunun İngilizce karşılığı olan recorder kelimesi olarak karşımıza çıkar. Nitekim Latince'de re-cordis anlamına gelen anımsama İngilizce'de recorder'dır. Re-cordis

⁴ Hewreman Doğu Kürdistan'da coğrafyası ve dağların eteğine yan yana ve üst üste dizilmiş evleri ile dikkat çeken bir bölgedir. Bu bölge Irak-İran sınırı ile ikiye bölünmüştür. Yüksek dağları ve komünal kültürü yansıtan yaşam tarzları ve mimarisi ile dikkat çeken bölgede yaşam aşk, şiir ve müzik ile özdeşir. Bu da köklerine bağlılık ve komünal yaşam kültüründen kaynaklı alan ayrıca ele alınması gereken bir başlıktır. “Ab” sesi ile ilgili bilgiyi de Hewreman'da yaptığımız alan araştırmasında öğrendik. Newroz gecesini elinde meşalelerle dağlara çıkan insanlar oradan vadinin derinlerine hep birlikte bağırlıyorlar. Bu sesin “ab” olduğu belirtiliyor. Anlamını kendileri de bilmiyor ama bir nevi doğaya seslenme, doğayla iletişim kurma olarak yorumluyorlar.

⁵ “Farklı İnanış, Kültür ve Geleneklerde Om Nedir?”, *uplifters*, 6 Aralık 2018, <https://www.uplifters.com/farkli-inanis-kultur-ve-geleneklerde-om-nedir/>. (Son Erişim: 13 Kasım 2022)

⁶ “Farklı İnanış, Kültür ve Geleneklerde Om Nedir?”, *uplifters*, 6 Aralık 2018, <https://www.uplifters.com/farkli-inanis-kultur-ve-geleneklerde-om-nedir/>. (Son Erişim: 13 Kasım 2022)

⁷ İlham perileri: Sezgi gücü ve iç yoğunlaşma ile elde edilen bilgidir.

“anımsamak” ve “kalbi delip geçmek” ile aynı anlamı karşılar.⁸ Recorder ise deney ve gözlemden bağımsız ruhta bulunan bir ilk bilgidir.⁹ Hegel’in diyalektiği “aufheben” kelamı ile kendini ifşa eder. Hegel en çok bu kelimeyi sever. “Aufheben” hem “saklamak” hem de “silme” anlamlarına gelir.

Ses söz olur. Söz yaşam bulur. Evrenle temas bu sesin büyüünde çeşitli kültürlerde farklı şekillerde anlam arayışını sürdürür. Sesler, semboller, gelenekler, kültürler an’da varlık ve hiçliğin bütünselliğinde anlam bulan oluşun diyalektiğini kuşanır. İnsanın varlığı evrenin varlığı ile birlikte ele alınır. Mühim olan an anlam, öz özgürlük, çağ çağdaşlık bütünselliğinde farkındalığımızı yükseltmektir sadece.

Tahakküm Farkındalığımızı Yaralar

Ancak bu sesler, Sümerlerden günümüze, mesih çağından uzay çağına tahakkümün gölgesinde kalır. Tahakküm farkındalığımızı yaralar. Kayıtlı tarih öğreti ile yaşamı birbirinden koparır. Dualizm birbirini tamamlama değil, birbirini yok etmeye ayarlanır. Yaşamla bağımız anlamaya çalışmaktan öte hükmetmeye kaydolur. Anlamak değil hükmetmek esas alınır. Bilgi ile anlam karşıt kutuplara yerleştirilir. Bilişim çağında anlam yitimi yaşanır. Ancak bu bilgi ile anlamlı bir ilişkinin kurulamaya-çağı anlamına gelmez. Anlam yitiminin farkında olmak bilgi ile anlamlı bir ilişki kurmanın anahtarı olur. Zira bu da felsefe ile sosyoloji arasında kurulması gereken köprüden geçer.

Lakin çağımızda “Felsefenin sosyoloji ile bağı kalmamıştır.”¹⁰ Batı sosyolojisi tüm coğrafyaların ve kültürlerin merkezine oturtulur. “Doğu sosyolojisinden bahsedilmez.”¹¹ Her şeyde olduğu gibi sosyolojide de Batı merkezli bir anlayış öne çıkar. Mitolojide hala canlı olan evren anlayışının izlerine rastlasak da varlık doğaüstü güçlere havale edilir. Dinde ilk hareketin ölçüsü tanrı olur. Pozitif bilimlerde sıkı bir belirlenimcilik ve düz çizgisel bir yaklaşım ile anlam sakatlanır. Batı merkezli yaklaşımın yanına insan merkezli anlayış yerleştirilir. Ve tüm ilişkiler tahakküme ayarlanır. Bu pozitivism ile mutlak bir kesinliğe kaydedilir. Bilimin elde ettiği verilerin kesinliği, doğruluğu ve haklılığı savunulur. Dogmatizmin bilimsel versiyonunun yeni

⁸ Eduardo Galeano, *Kucaklaşmanın Kitabı*, çev., Nihal Yeğinoğlu, İstanbul: Can Yayınları, 2017.

⁹ “Anımsama Nedir?”, *kurdunkalem*,

<http://www.kursunkalem.com/felsefe-terimi/animsama/#gsc.tab=0>, (Son Erişim: 13 Kasım 2022)¹⁰

Eduardo Galeana, *Yürüyen Kelimeler*, çev., Bülent Kale, İstanbul: Sel Yayınları, 2018, 31.

¹⁰ Abdullah Öcalan, *Demokratik Uygurlık Manifestosu*, 3. Kitap: *Özgürlüğün Sosyolojisi*, Diyarbakır: Aram Yayınları, 2009.

¹¹ Abdullah Öcalan, *Demokratik Uygurlık Manifestosu*, 3. Kitap: *Özgürlüğün Sosyolojisi*, Diyarbakır: Aram Yayınları, 2009.

adı pozitivistizm olur. İnsanı tüm evrenden soyutlayıp her şeyin hâkimi kılan bir anlayış geliştirilir. Eklektik bir yaklaşımla anlam parçalanır. Her parça yeni bir iktidar alanı haline getirilir. Pozitivistizm kapitalist modernitenin hegemonik yükselişinin tekeldi ortaklarından olur.¹² Mutlak hakikat, sonsuz ilerlemecilik, nesnelcilik bilimin değil bilimciliğin temel doğruları olarak ilan edilir. Toplumsal yaşamı tehdit eden, sanal bir dünyayı hakikat sayan, amaca varmak için her yöntemi mubah sayan ahlak ve politikadan yoksun bir bilimcilik gelişir. Bilimin en gelişkin çağında tanınmaz hale gelen yaşam Hiroşima, Nagazaki, Halepçe, Çernobil ile yaralanır. Edmund Husserl'in bahsettiği bilimin krizi mutlak bir doğru olarak dogmatizm ile özdeşleştirilen bu yaklaşımdan kaynağını alır. Beşerî bilimlerle doğa bilimleri arasına kurulan setler bu krizin bir başka sebebi olur. Ne salt nesnelcilik ne de öznelciliğin kesinlik için ölçü olamayacağını belirten Edmund Husserl ikisi arasındaki ilişkiden hareket edildiği taktirde doğru olana gidebileceğini belirtir. Hannah Arendt yuvarlak bir masanın etrafında oturan herkesin ortadaki nesneyi kendi açısından görebileceğine işaret eder. Herkes bir yanını görür ve bunların ortaklaşması ile doğru açığa çıkar. Yine pozitivistizmin her şeyi parçalayan anlayışına karşı birbiriyle bağlantılılığına çok sayıda düşünür tarafından dikkat çekilir.¹³

An sesini aramaktan vazgeçmez ama. Oluş düalizme dayanmaktan, parçacık dalga ikileminde bilgi ve sezgiyi bütünleştirmekten vazgeçmez. Belki de bu yaşamın dilidir. Zira yaşamın anlamı doğru ilişkiler ağında saklıdır. Bilgiyle anlamlı bir ilişki kurmak da yaşamı anlama arayışı olan felsefe ile bir ilişkiler ağı olan sosyoloji arasındaki bağı doğru kurmak ile mümkündür. Bu nedenle bilgiyle anlamlı bir ilişki kurmak, felsefe ve sosyoloji arasındaki duvarları yıkmak her şeyden önce sosyal bilim anlayışımızda devrim yapmayı gerektirir. Abdullah Öcalan'ın, "Bilim en gelişkin anlam yorumudur.", "Her bilim sosyaldır.", "Sosyal bilimlerin paradigmasal bir devrime ihtiyacı vardır." ya da "21. yüzyıl devrimciliği sosyal bilimciliktir."¹⁴ belirlemeleri bu nedenle çok değerlidir. Çünkü zamanın ruhunu, yaşamın dokusunu, toplumun ihtiyacını hissediyor. Özgürlüğün öyküsünü anlatıyor. Bu öykünün içinden "Jin" sesi yükseliyor.

¹² Abdullah Öcalan, *Demokratik Uygurlık Manifestosu*, 2. Kitap, *Kapitalist Uygurlık*, Diyarbakır: Aram Yayınları, 2009.

¹³ Bilimin Krizine dair Sinem Yazıcıoğlu anlatıyor;

<https://www.youtube.com/watch?v=fZuomUkXvKk> (Son Erişim: 12 Kasım 2022)

¹⁴ Abdullah Öcalan, *İmralı Görüşme Notları*, Almanya: Mezopotamya Yayınevi, 2013

Çağın Kadim Sesi: Jin

Ve biz bu girişten sonra biraz ürkek biraz kaygılı “Jin” kelimesine yaslanıyoruz usulca.¹⁵ İdealist ya da materyalist yorumlara kaymadan yaşamı olduğu gibi anlatan bu kelimenin zaman ve uzamın bilgisini taşıdığını iddia ediyoruz. Çünkü yerin yüzünde bozulan ahengin ana nedenine dokunuyor. Kadın ile yaşam sömürsünün diyalektik bir bağ içinde olduğunu anlatıyor. Ve bu sömürünün ne zamandan ne de uzamdan bağımsız olmadığının bilgisini veriyor.

Buradan yola çıkarak ruhsal ve düşünsel dünyamızın bütünselliğinde hakikatin izini sürüyoruz. Bu kelimenin bilimini yapıyoruz. Jineolojî bize bu cesareti veren büyüklü bir sözcük. Jin’den besleniyor. Bize kim olduğumuzu söyleyen bir kelam. Bize bilmediğimiz sözcüklerin yanı sıra bilip de yitirmiş olduğumuz, aradığımız sözcüklerin yerini söylüyor. Jineolojî yürekten bir ses olan “jin”e dayandığı için toprağın dokusunda, toplumun gözeneklerinde, yaşamın ahenğinde bilgi ve yöntemlerini arıyor. Ve anlam bilimi tanımına adım adım kadınların sesini yükseltmesi, yaşamla kucaklaşması, topluma dayanması, doğayı keşfetmesi, evreni anlaması ile kavuşuyor. Meksika’dan Tunus’a, Şili’den Kürdistan’a, Amerika’dan Arjantin’e yaşamın her alanında seslerini yükselten kadınlar bu yolda ilerliyor.

Jin’in bilimi olma yolunda jin’i anlamak bu nedenle stratejik bir önem arz ediyor. Ve jin’i anlamak düşündüğünü söyleyen, söylediğini yapan ruhun canlandığı coğrafyaların öykülerini bilmeyi gerektiriyor. Bu öykülerden biri de ne İskender’in ne Timur’un ne Arapların ne Farsların geçemediği Zagros dağlarında yaşanıyor. Zagroslar’da buluşan Ninhursag ile Mizgin Ronahi’nin¹⁶ ruhsal ve düşünsel bütünlüğünü ve gerçeğini anlamaktan geçiyor. Düşündüğünü hisseden, hissettiğini söyleyen ve söylediğini yapan ruhun yeniden canlandığı dağların öyküsüdür çünkü onların öyküsü. Ve bu öykü jin’in ve onun bilimi jineolojinin öyküsü. Bu öykü kendi kökleri üzerinde Mezopotamya topraklarında canlanıyor. Abdullah Öcalan’ın “Ben benim.” sözü ile bizi sar(s)ıyor. “Ben benim. Ben insanım, bilimce açıklandığı kadarıyla zaman bakımından en azından on beş milyar yıl öncesi gerçekleştiği iddia edilen büyük patlamadan (big-bang) bu yana tüm evrene yayılmış gerçekliğin toplamı olduğuna inanı-

¹⁵ Ürkek ve kaygılı olmamın nedeni henüz oluşunu anlama ve anlamlandırma evresinde olduğum bir bilimi sınırlara hapsedme kaygısıdır. Akışkan bir bilime mutlak tanımlar getirmekten kaçınmak temel önceliğimdir. Benim yaptığım akışı anlama arayışı sadece...

¹⁶ Rohîlatê Kurdistanê’nin Makû kentinde dünyaya gelen Halime Efendak (Mizgin Ronahi) 2022 yılının Nisan ayında Zap Kurêjahro direnişi sırasında yaşamını yitirmiştir. Basına yansıyan görüntülerinde Zagroslar’da toprağa ve kayalara ruhunu katan öz’e dokunmuş ve bu ruhun ölmediğini anlatmıştır.

yorum. Bunu seziyor ve biliyorum. Bu anlamda kendini bilmek, tüm zamanı ve evreni bilmekle özdeşdir.”¹⁷ diyor.

Evet ihtiyacımız olan o eskil kadim ses jin’dir. “Jin” Kürtçe’de hem yaşam hem kadın anlamına gelir. Jin kadının ve yaşamın sesidir. Kadın ve yaşam sözcükleri Kürtçe’de olduğu gibi birçok dilin etimolojisinde de birbirine yakındır. Örneğin Hurrice “aş” ve “asta”, Sümerce “nita” ve “ti”, Zazaca “cini” ve “ciwi”, Soranca, “afwatan” ve “giyan”, Hawramice’de “jeni” ve “jîwa”, Farsça “Zen” ve “zendegi”, Yunanca “gyno” ve “bio”, Rusça “zhenshchina” ve “zhizn”, Almanca “frau” ve “leben”, Arapça “mer’e” ve “aiş, hayat” bu anlamı karşılar. Etimolojik olarak bu kelimeler arasındaki ortak bağın üretkenlik, yaratıcılık ve kutsallık olması dikkat çekicidir. Ve “jin jiyan azadi” formülü kadın doğasının özgürlükle olan bağında yaşamın nasıl anlam kazanacağını anlatıyor. Yaşamın gizemli denklemi olmayı başarıyor. Ve bu formülün tüm dünya kadınları için ilham kaynağı haline gelmesi de ayrıca bir yazının konusu olarak ele alınmayı hak ediyor.

Jin kadının yazgısını köleliğe, huyunu çaresizliğe, kurtuluşunu evlilik hayallerine kaydeden sömürgecilığe karşı kadını varlığının bilgisine çağırır. Bedeni efsanelerle lanete, kutsal kitaplarla günaha, filozofların referansıyla denetlemeye, bilim aracılığıyla makineye, reklamlarla işe indirgeyen ontolojik sapmalara meydan okur. Kendinden kaçan, hemcinsiyle rekabet eden, erkeğe yaranmayı yaşam bilen kadının toplumla bağının tabu, günah ve suç üzerinden olmasına karşı çıkar. Bunun farkındalığını yaşadığı ve mücadelesine giriştiği an’larda ise zigguratlardan beyaz saraylara her daim aynı olan en yetkin özel ve psikolojik savaş yöntemleriyle karşı karşıya kalır. Buna karşı öz potansiyelini, bilgisini ve bilgeliğini oluşturma arayışına girer. Yabancılaşmaya karşı kendi olmayı yani xwebûnu öğrenmesi gerektiğini öğrenir. Farkında olduğu an yabancılaşmaya karşı kendi bilgisini oluşturmaya başladığı an’dır aynı zamanda. Ve bu oluş yaşam bilgisini değersiz kılan egemen sistemin bir başka ifadeyle devletli uygarlığın

Jineolojî yürekten bir ses olan “jin”e dayandığı için toprağın dokusunda, toplumun gözeneklerinde, yaşamın ahenginde bilgi ve yöntemlerini arıyor. Ve anlam bilimi tanımına adım adım kadınların sesini yükseltmesi, yaşamla kucaklaşması, topluma dayanması, doğayı keşfetmesi, evreni anlaması ile kavuşuyor.

¹⁷ Abdullah Öcalan, *Demokratik Uygarlık Manifestosu*, 3. Kitap: *Özgürlüğün Sosyolojisi*, Diyarbakır: Aram Yayınları, 2009.

farkındalığıdır aynı zamanda. Bilgilerini oluşturma ile bilgilerinin değerli olduğunun farkına varma iç içe gelişir.

Devletli uygarlık ontolojik olarak kadının doğasında bu köleliği birbiriyle bağlantılı bir şekilde sosyal, psikolojik ve biyolojik olarak inşa eder. Ve ruhumuz, aklımız ve doğal döngülerimiz üzerinden bunu yapar. Çünkü bu uygarlık yabancılaşmayı modernlik, metalaşmayı özgürlük, doğal döngüyü günah, ayıp, tabu olarak sunar. Evrenin oluşumunu bedenimizde hissettiğimiz “doğayla en nazik bağımız”¹⁸, “bitmemiş yaşam akıntımız”¹⁹ olan en doğal döngümüz regl hastalık, günah, suç, ayıp, tabu olur. Oysa ay döngüsü Latince “menstruation”, Sorani “suri mangane”, Türkçe “aybaşı”, Arapça “devreyi şar”, Kurmanci, “heyvik” anlamına gelir. Kutsaldır. Ama uygarlık ile beraber her ay üşenmeden lanet okuduğumuz, gizli saklı geçirdiğimiz bir hastalığa dönüşür. Ayın döngüsü ve çiçeğin filizlenmesi ile eş olan bu yaşam enerjisinin lanetlenmesi insan kutsalına yapılan profesyonel bir saldırı olur. Kutsal olan lanete dönüştürülür. Kutsal ile lanetin savaş meydanı bedenimiz olur. Bu akışkan enerjimizin ve sezgisel dünyamızın tahrip edilmesinin biyolojik boyutu olur. En üretken dönemlerimiz işgal edilir. Özgürlük yetisinden yoksun olduğumuz iddia edilerek kölelik kültürü bedenimizden başlayarak ruhumuza, aklımıza çok çeşitli yöntemlerle işlenir.

Güne güneşe saygı ile başlayan, yerin altında yılanı, yerin yüzünde yaşamı, göğün yüzünde turnayı anlamlandıran ve kutsallaştıran doğamız tahrip edilir. Duygu ve düşünce bütünlüğünde doğayla arkadaş olan, kehanet ve öngörülleri ile yaşama öncülük eden tanrıça kimliği en çok bu dönemde karşımıza çıkar. Riena Eisler Kadeh ve Kılıç isimli kitabında kadeh ile birbirimize ve evrendeki her şeye bağlanmamızın formülünü kılıç ile de bundan kopuşun tarihini anlatır. Tanrıça kültürünü yeniden canlandırmanın, manevi geleneği canlandırmak olduğunu anlatır. Yeniden doğuş kadar insan bilincinin yeniden aydınlanması olan Tanrıça sembolü insan ilişkilerinin ölüme değil yaşama dayanan kültürünün sembolüdür aynı zamanda. Manevi dönüşümün, doğayla ahenk içinde yaşamı anlama arayışının ve bütünselliğin bilgisini taşır. Bu döngüde bilince ve bilgiye jin’in bilgisi ile gitmek dönüşüm ve aydınlanmanın da “jin jiyan azadi” formülüdür. Çünkü Jin’in bilgisi kadın ve yaşam üzerinde kurulan tüm tahakküm ilişkilerinin farkında olmak ve kadının öznelğinde yaşamın bilgisini örmektir.

¹⁸ Abdullah Öcalan, *Demokratik Uygarlık Manifestosu*, 3. Kitap: *Özgürlüğün Sosyolojisi*, Diyarbakır: Aram Yayınları, 2009.

¹⁹ Abdullah Öcalan, a.g.e.

Çatalhöyük'ten Çayönü'ne, Göbeklitepe'den Karahantepe'ye²⁰ birçok arkeolojik veri bu kutsallığı ve doğa ile olan bütünselliği anlatır. Turna kuşunun kolektif yaşam gücü ile tek eşli olma gerçeği birçok sembolde karşımıza çıkar.²¹ Elinde kanatlı yılan asası tutan heykeller adeta yerin altı, yüzü ve üstünün bilgisini verir. Bu anlamlar birçok efsane ile de karşımıza çıkar. Adeta makro evren mikro evrende tanım bulur.

Ancak kölelik süreci ile beraber yaşamın kaynağı büyüleyiciliğini yitirir. Bu büyüleyicilikte akan enerjimiz donar. Enerjimiz cinlerin, pirabokların²², cadıların bilgelikliğini lanetlemek için kullanılır. Duygularımız akıldan koparılır. Sosyal bilincimiz olan duygusal zekamız zayıflıkla özdeşleştirilir. Bilgilerimiz değersizleştirilir. Sezgilerimiz yaralanır. Hayat ile olan tek bağımız kız kardeş, eş ve anne üzerinden şekillenir. Doğum gücümüz ataerkil düzene erkek çocuk doğuran bir makineye dönüştürülür. Evrenin büyüüne merak salan bilge kadınlar katledilir. Belleğimiz parçalanır. Bunun farkında olmak ise büyük emek ve bedeller gerektirir. Çünkü doğduğumuz anda cins kimliğimiz üzerinden değerimiz belirlenir. Aile kurumu ile bu kimlik değersizlik üzerinden inşa edilir. Camiye, kiliseye, sinagoga, okula ilk adımımızı attığımız andan itibaren ise parçalara bölünürüz. Toplumla tanışmamızda ilk karşılaştığımız gerçek bu parçalanmışlık olur. Geçim derdi, soy sürdürme telaşı bizi parçalar, böler. Duyguyu, hissi düşünceden, kalbi beyinden, ideali gerçekten, özneyi nesneden, ahlaki güzellikten, tarihi bugünden, cinselliği sevgiden, özel yaşamı kamu yaşamından, bilgiyi bilgelikten ayırmayı öğreniriz. Doğruyu söyleyen dil, güzeli temsil eden beden, iyiyi arayan ruh yerine güce ve çıkara endeksli bir dil, beden ve ruh ikame ederiz. Bu düzen yabancılaşmayı salık verir. Bizler nesnelliği din yapanların kısılcığında nesnelerin hizmetinde olan nesnelere dönüştürüz. Bu düzen ekonomiyi paraya, kârı özelleştirmeye, kurbanları cezalandırmaya, insanın insanla

²⁰ Seda Ülger, “Yakındoğu İlk Neolitik Kültürlerinde Yapı Kültü ve Yapıların Gömülme Sorunları”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2007.

<http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/TEZ/42050.pdf>, (Son Erişim: 13 Kasım 2022)

<http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/TEZ/42050.pdf>, (Son Erişim: 13 Kasım 2022)

²¹ Esra Öner, Gevher Divanında Kuşlar, *Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Sayı: 5, 2008. Turna kuşu birçok arkeolojik kazıda bulunan temel sembollerden biridir. Ağır kanat vuruşları ile sürüler halinde “V” şeklinde uçarlar. Halk anlatılarında bereket, bolluk, şans anlamına gelir. Turnalara dair nice şarkılar yakılmış, nice şiirler yazılmıştır. Göbeklitepe kazıları ile Çatalhöyük'te çok fazla turna sembolü ortaya çıkmıştır. Bu su kuşu aynı zamanda Mısır Hiyerogliflerinde yazının icatçısı Toth'un sembolüdür. Toth aynı zamanda Hermes, Hürmüz, Enok, İdris, Apollon'dur. <https://www.sunaydemircan.com/single-post/2014/09/14/turnalar>

²² Kürtçe'de korkuyu anlatan ve cinlerin anası anlamında kullanılan bir kelimedir. Farklı kültürlerde hecate, elka şeve, lamia, lamaştı ve lilith gibi kavramlar ile de tanımlanır. Maddi uygarlığın gelişimi ile birlikte kadın enerjisinin lanetlenmesi bağlamında kullanılır.

savaşmasına, konuşan ama üretmeyen politikacılara, oy kullanan ama seçmeyen vatandaşlara, iktidarı güçlendiren bilgi ve iktidara dayanır. Bireyin üretiminin ürün vermediği, emeğinin değersiz olduğu, anlamın sanal yani yalanda boğulduğu bir çağın taşları döşenir.

Köklerine Dayandığı Kadar Akışa İnanan Bir Bellek

Bu düzenden sonsuz boşanmak her şeyden önce bellek ister. Bellek, hafıza ya da tarihi bilinç anlamına geliyor. Aynı zamanda köklerinin farkında olmaktır. Kendi kendini olay ve olgular üzerinden tekrar eden bir bellek değil her gün yeniden doğan hayat dolu bir bellek ister. Köklerine dayandığı kadar akışa inanan bir bellek... Çünkü bellek köklü ve akışkan bir aktarımdır. Sana devredileni olduğu gibi korumayı değil, onun özünü özüne katarak zamanı ve mekânı anlamayı ifade eder. Çatalhöyük'teki Mak'ı²³, Grê Êyndara'daki İştâr'ı²⁴, Göbeklitepe'deki Dara Miraz'ı²⁵ şimdide anlamayı ve nesnenin ötesinde özünün bileşeni olduğunu bilmeyi gerektirir. Çünkü bellek ne saklanılacak gizli bir köşe ne bir sığınak ne de tanımlanamayan bir geçmiştir. “Ol”, “Om”, “Ab” seslerini güncellemek kadar, yukarda bahsettiğimiz seslerin ve bahsedemediğimiz daha nicesini anlamayı ister. Bu sesleri ve Doğu sosyolojisinde henüz farkında olunmayan nice yaşamsal bilgiyi aramayı gerektirir.

Benliğinin bölük pörçük parçalarını birleştirme arayışında olan insanın anlam arayışı buradan beslenebilir. Çünkü Doğuda yaşam felsefe ve sosyolojinin iç içeliğinde gelişir. Bilim bu yaşamın anlamını anlamaya ayarlıdır. Çünkü oluş varlık ile yokluk, parçacık ile dalga, canlılık ile cansızlık, aynılık ile çeşitlilik arasındaki düalistik karakterden gücünü alır. Enerji bu düalitelerin bir araya gelmesidir. Evren ve doğa bu dualiteden beslenerek sınırsız hareket halinde olan bir oluşu ifade eder. Bu oluşun belleğini an'da anlamamanın yolu ise yerin yüzüne dokunmaktan geçer. Mekânın ruhu, gezegenin vadedilmiş toprağında kendini aramayı salık verir. Ve bu en çok anlam ile olur.

²³ Mak Kürtçe'nin Kurmancî lehçesinde “ana, anne” anlamına gelmektedir. Çatalhöyük'te ortaya çıkan kadın heykelleri için “Ana tanrıça” anlamına gelen Mak kullanılmaktadır. Ayrıca bkz: Joseph Campbell, *Batı Mitolojisi/ Tanrının Maskeleri* 3, çev., Kudret Emiroğlu, İstanbul: İmge Kitapevi Yayınları, 2003.

²⁴ Grê Êyndara Rojava Kürdistan'ının Efrin kenti sınırları içinde olan İştâr Tapınağı olarak da bilinen tarihi bir mekandır. M. Ö 1300 yıllarında inşa edildiği tahmin ediliyor. Ayrıntılı bilgi için *Jineoloji Merceğinden Efrin* dosyasına bakılabilir. <http://mezopotamyajansi.com/tum-haberler/content/view/16095> (Son Erişim: 1 Temmuz 2022)

²⁵ Göbeklitepe'nin ilk ismi Grê Miraza yani Dilek tepesi olarak geçmektedir. Alanda bulunan ve halkın dara miraz (dilek ağacı) olarak adlandırdığı dut ağacından ismini almaktadır.

Anlam yeni doğmuş bir çocuğun gözlerindeki ısıltı gibi apaydınlık bakışlar ile ilham verir. Derin bir merak duygusu bu bakışlara eşlik eder. Gözleriyle kendini anlatan insanın inanç dolu, sevgi yüklü bakışları bu parıltıyı taşır. İnanç ve sevgi tek yönlü, maddi düzenlemelerle sınırlı bir oluşun değil ilişkilerin bütünselliğinde anlamlandırılan oluşun bilgisini taşır. Bu bilgi ne anlamı yaşamdan koparıp bir bilinmeyene havale eden idealist yaklaşıma ne de dogmatik sınırlarda neden sonuç ilişkileri içerisinde her şeyi kontrol eden kaba materyalist yaklaşıma benzer. Richard P. Feynman'ın "Kuantum Elektrodinamiği / KEDİ: Işık ve Maddenin Tuhaf Kuramı"²⁶ kitabında tanımladığı gibi, "Doğanın sağduyuya aykırı, kendine özgü olan yanını anlamayı" esas alır. Kuantum kelimesi bu anlamı karşılar. Kuantum fizikçileri ne Newton fiziğine dayanan Durkheim gibi "Duygu bilimin nesnesidir." ya da "Tanrı toplumsallığın kimliğidir." der. Ne de Saint Simon gibi sosyolojinin deneysel bir bilim olması gerektiğini iddia eder. Toplumu bir atölye gibi ele alıp temel işlevini doğaya egemen olmaya indirgeyen yaklaşımlara karşı çıkar. Max Weber'in, "Modern toplumlardaki büyü bozulmuştur." sözünde yiten büyü'nün evreni bütün ikilemlerden soyutlayıp salt akıl ya da salt ruh ile ele alan yaklaşımlar olduğunu söyler.

Belki de bu bozulmanın aklın ve kalbin kopuşu ile başladığını sezer. Bu kopuş insanın insanla, doğayla, evrenle başta olmak üzere her şeyle ilişkilerini zehirler. Ve bu zehrin hammaddesi insanlığın bir yarısını diğeri üzerinden sınıflayan anlayıştır. Gezegenin ve evrenin canlılığını birinci doğa olarak tanımlayan Abdullah Öcalan'ın dikkat çektiği yabancılaşıma bu zehrin sonucudur. Ve bu ikinci doğa dediği toplumsal doğa üzerinden vücut bulur. Üzerimize yağan kimyasal bombalar, lağıma dönüştürülen ırmaklar, çöplüğe çevrilen denizler, otellere dönüştürülen ormanlar sadece insana değil tüm canlılara zarar verir. Bütün bunlar tüm yaşamı yaralar. Maneviyattan yoksun maddi dünya, siborglar üretir. Mad-diyatı inkâr eden manevi dünya din başta olmak üzere bütün ruhsal dünyada hurafeler üretir. Birinci doğa ile ilişkimizi toplumsal doğa ve özellikle kadın doğası üzerinden yeniden kurmanın önemine dikkat çeker.

Üzerimize
yağan kimyasal bom-
balar, lağıma dönüştürü-
len ırmaklar, çöplüğe
çevrilen denizler, otellere
dönüştürülen ormanlar sadece
insana değil tüm canlılara
zarar verir. Bütün bunlar tüm
yaşamı yaralar. Maneviyat-
tan yoksun maddi
dünya, siborglar
üretir.

²⁶ Richard P. Feynman, *Kuantum Elektrodinamiği/KEDİ: Işık ve Maddenin Tuhaf Kuramı*, çev., M. Özgür Akyüz, İstanbul: Pan Yayıncılık, 1997.

Jin'in Öyküsü

İhtiyacımız olan o kadim ses, o kelam 'jin'dir. Ve biz geçmişte kaybolan bu sesimizin farkındayız. Yılanın hayat ve ölüm döngüsünde koruduğu şifalı çingiraklarının, kuşun göğün yüzünde koruduğu özgürlüğün, dağların ve ağaçların kaderinin köklerinde olduğunun farkındayız. "Jin" diyen Bilge ses yarım asırdır kendi kökleri üzerinde yeşeriyor. Öğreti ile yaşam arasındaki kopukluk büyük bir mücadele ile aşıyor. Felsefe ile sosyolojinin iç içeliğinde bu geliyor. Bilgelik zaman ve mekân ile stratejik bağını jin'in bilgisi ile kuruyor. Bilim sosyal bağlamında doğal ve beşerî bilimler şeklinde parçalanmadan bilgelik temelinde yeniden tanımlanıyor. Ve bu özgürlük öyküsü kendi kelimelerini, seslerini, kavram kuram ve kurumlarını yaratıyor.

Öykümüz komünal anacıl toplumdan²⁷ binlerce yıl sonra yeniden kendi kökleri üzerinde Kürdistan dağlarında yeşeriyor. Bu öyküde "Ataerki sistemin ana damarı güçlü ve kurnaz erkeğin yolu"²⁸ çözümleme kadar ona karşı bilgi yapılarını oluşturmaya, örgütlenmeye ve mücadeleyi gerektiriyor. Bu yolda taşlarını ören jineolojinin jin'in bilgisine ve anlamlı yorum gücüne sahip olması da bununla mümkün.

Zira jin sesi suyu sevmek için deniz kabuğunu, toprağı sevmek için fesleğeni, havayı sevmek için turnaları ve hiç yitirmemek için bu duyguyu gizemi torbasında taşır. Ölmemekte ısrar eder. Bize toprak, hava ve su ile birlikte nasıl yaşayacağımızın bilgisini verir. Paylaşımçı komünal bir toplumun ortak üretim ile kurulabileceğini ve doğada her şeyin birbirini tamamladığını anlatır. Yaşam ile ölümün iç içeliğinde zamanı dolan bir canlının doğanın bir parçası olduğunun bilinciyle bunu yapar. "Tohum dahi bırakmayacağız."²⁹ diyen tecavüz kültürüne karşı geleceği çağrıştıran bu ses bize toprağın çocukları olduğumuzu anlatır. En eski gelenekler en yeniye muştular. Bize yabancı olan yegâne gücün sermayedarlar olduğunu deşifre eder.

Öykümüzde anlam, ilişkilerin bütünselliğinde yaşamdaki hakikat potansiyelini anlamaktır. Oluşun bilgisine nail olmak varlık ile yokluk arasında evrenin oluş diyalektiğini anlamak ile eşdeğerdir. Bu potansiyel düz çizgisel ve aynılığı

²⁷ Abdullah Öcalan Ortadoğu savunması kitabında sosyal bilimlerin çoğunlukla ilkel komünal düzen, eski ve yeni taş devri, vahşet düzeni dedikleri düzene karşı komünal anacıl toplum denmenin önemine değiniyor. Buna ek olarak anaerki, ana soylu tanımlamaların yerine komünal anacıl toplum tanımını kullanmak toplumun karakterini daha iyi anlatıyor.

²⁸ Abdullah Öcalan, *Demokratik Uygurlık Manifestosu*, 3. Kitap: *Özgürlüğün Sosyolojisi*, Diyarbakır: Aram Yayınları, 2009.

²⁹ T. C. McLuhan, *Yeryüzüne Dokun: Kızılderili Gözüyle Kızılderili Benliği*, çev., Ece Soydam, İstanbul: İmge Kitapevi Yayınları, 2018.

kapsayan maddi düzenlemenin ötesinde daha derin anlamları içinde barındırır. Zaman ve mekân kendini gerçekleştirme olanağının yaratıldığı mekanlara dönüştürülür. Maddi ve manevi dünya bir bütünlük içinde burada yeniden yaratılır. Kendisi başta olmak üzere hemcinsiyle, erkeklerle, toplumla, doğayla ilişkileri tahrip edilmiş kadınlar yaşamın bilgisini oluşturur. Ve bu bilgi ilk ve son sömürge olan kadının ataerkil sisteme karşı örgütlü bir çıkışı olduğu için kısa zamanda evrensel bir niteliğe kavuşur. Hem kadın hem Kürt kimliği yerel ile evrenselin buluşarak ahlaki, politik ve entelektüel bilgiyi ürettiği özgür özneler olur. Çünkü Kürt olmak evrensel olmaktır.³⁰ Tarihsel ve toplumsal bağlamı içinde ayrıca ele alınması gereken çok önemli bir tespittir. Tel Xalaf kültürü ile dünyada tarım köy devrimine beşiklik eden Rojava topraklarının bugün demokratik, ekolojik ve kadın özgürlüğüne dayalı bir devrimin öncülüğünü yapması tesadüf değildir çünkü.

Bu oluş mutlak doğrulardan azade kendi öz dinamikleri üzerinde akışkan bir hareketlilik içinde gerçekleşir. Hareket dünyanın en acımasız teknolojilerine karşı temel yaşamsal ihtiyaçlardan kendini savunmaya kadar her şeyi yeniden yaratmayı koşullar. Zagroslar başta olmak üzere Kürdistan dağları bunun mekânı olur. Duygusal, düşünsel kopuş yeni bir maneviyyatın yolu olur. Bu kopuşun mekânı ve zamanı eşitsiz savaş koşullarında bir sanatçı inceliğinde fiziksel kopuş ile dokunur. Bu yolda gücün kendisi tanımlanır. Kavramlar asıl ve asıl anlamlarına kavuşur. Ordulaşma bu kopuşun ipleri ile örülür. Partileşme ve konfederasyonlaşma adım adım gerçekleşir.

Toplumsal cinsiyetçilik rollerinden boşanmak tahakküm kültüründen boşanmak ile aynı anlamı taşır. Birlikte yaşamayı değil birbirine rakip olmayı öğrenmiş kadınların yeni bir kültür oluşturması zorlu ve meşakkatlidir ama. Çatışmanın yıkıcı değil üretken kılınması güçlü bir bilinç, sevgi ve mücadele gerektirir.

Bu yolda mücadele yöntemleri de çok çeşitlidir. Her bir an'ı bir kitabın konusu olacak kadar kapsamlıdır. Çünkü yaşanan sosyal bir devrimdir. Devrim içinde devrim niteliği taşıyan bir zihniyet ve kültür devrimidir. Toplumun ürünü olan bilimin bütün felaketlerin kaynağı haline gelmesine karşı bir duruş, bir kültür geliştirilmektedir. Canlılık, anlam, sevgi, bilgi, duygu, düşünce iç içe gelişmektedir.

³⁰ Ronahi Serhat, *İsyan Kadınlaşıyor*, Newaya Jin Gazetesi

Zihnini değiştirmenin formülü bugünün sosyal bilimcilerinin yaptığı gibi bir madde değildir.³¹ Psikodelik ya da LSD maddesinin önemli olumlu etkileri olsa da bunu temel çözüm olarak sunmak özünde bütün çılgınlıkların kaynağında yer alan bilimin kullanım ve yönetim tarzı ile ilgilidir. Kürdistan’da ise zihniyet değişiminin zaman ve mekân bağlamında sosyal ve kültürel doku ile olan bağı inşa edilmektedir. Ve nesnellik adına nesne olmayı salık veren pozitivist bilimin hegemonik karakterine karşı yaşamı esas alan bir bilim ile anlam ve anlama arayışı sürdürülmektedir. Bu kapsamlı bir mücadele ile geliştirilmektedir. Yaşamın her anı ve alanı zihniyet değişimi ve dönüşümü için mücadele alanıdır. Yurtseverlik toprak ile bağı anlamsızlaştıran küresel hegemonyaya karşı temel bir değer olmakta, örgütlenme liberalizmin bireyciliğine karşı toplumsallığın iradesini ve eylemselliğini oluşturmaktadır. Düşünce ve anlam gücü buradan üretilerek etik ve estetik ilkeleri kuşanan bir kurtuluş ideolojisi sunulmaktadır. Dogmalardan azade canlı bir ideoloji ile varlığının anlamına varan kadınlar kopuş teorisinden özgür eş yaşama uzanan yolda toplumsal sözleşmelerini hazırlamaktadır.

Burada kendini sevmek hemcinsini sevmek ile eşanlamlıdır. Kendisiyle arasındaki duvarların taşlarını ören erkek egemen zihniyeti anlamak ve aşmak ise kendini tanımaktan, kendini bilmekten geçmektedir. Çünkü kabul ve red ölçüleri bulanıktır. Günlük tutması³² kendisiyle arasındaki mesafenin kapanması için bir yöntemdir. Hemcinsiyle yaşamayı, sohbet etmeyi, üretmeyi öğrenmesi ise bir diğer yöntemdir. Bunun için önce kendini sevmesi gerekmektedir. Ve bu da bilinçle olacaktır. Devrimci ortamlarda tek-mil, toplantı, eğitim, çözümleme, platform, eleştiri özeleştir bu bilinci ören yapı taşlarıdır. Bunlar yavaş yavaş toplumsal ortamlara da sirayet eden yöntemlerdir. Belleğini tanıdıkça doğasına, gücünü açığa çıkartıp anlamlandırdıkça yaşama, birbirini tanıyıp sevdikçe toplumsal tarihe yaklaşır. Ve bunların adı cins bilinci, cins mücadelesi ve cins sevgisi olarak anlam bulur. Ve bu bilinç, sevgi ve mücadele yeni bir kültürün oluşturulmasının yapı taşları olur.

³¹ Bkz: Zihninizi Nasıl Değiştirirsiniz konulu Netflix’te yayınlanan mini bir belgesel dizi. Michael Pollan’ın aynı isimli kitabından uyarlanan belgeselde Pllan LSD, psilobin, mdma ve meskalin gibi psikodelik maddelerin tarihini ve kullanım alanlarını anlatıyor. Ve zihnin bunlarla değiştirilebileceğini iddia ediyor. Sosyolojik bağlamdan soyutlayan biyolojik bir yaklaşım var. Yerli kabilelerden şifacı kadınların bilgileri ile de bunu teyit ettirmeye çalışıyor. Elbette bu maddelerin olumlu etkileri bulunuyor ancak zihnin değişimini sadece buna indirgemek doğru değildir.

³² Abdullah Öcalan 1982 yılında militanın görevleri çözümlemesinde militanın ilk görevinin günlük tutmak olduğunu belirtmektedir.

Bu kültür Riana Eisler’in *Kadeh ve Kılıç* kitabında andronik kültürden gilanik kültüre dönüşüm olarak tanımladığı Kültürel Dönüşüm Teorisi’nden habersiz kadınların öncülüğünde dağlarda inşa edilir.³³ Ya da şimdi dünyada cins kimliklerinin sorunsallaştırılması, toplumsal cinsiyetçiliğin belirsizleştirilmesine karşı adeta sezgisel ve özlü bir çıkış olarak gelişir. Dağlarda müthiş bir pozitif dönüşüm enerjisi oluşturulur. Bu gerçeğin gücünün yaratılması anlamına gelir. Güç ilişkileri yerine gücün kendisi tanıma kavuşturulur. Tahakküm ilişkileri yerine etik estetik bir yakınlık inşa edilir. Beslenme, üreme ve korunma gibi savunma ihtiyaçlarının yerine kendini gerçekleştirme kültürü yaratılır. Aşırı maddiyata boğulmuş, ruhsuz bir dünya yerine manevi bir dünya oluşturulur. Jin’in bilimi dağlarda bütünlüklü bir şekilde evreni anlamayı esas alır. Ve bu bilim tabaka ve hiyerarşilerin yerine tüm canlılar arasındaki ilişkilere kadın ile erkek arasındaki ilişkiyi temel birim yaparak odaklanıyor. Batı sosyolojisinin mekanik, hiyerarşik, aşırı derecede kategorize edilmiş ilişkilerinden radikal bir ayrılışı ifade ediyor. Jean Baker Miller’in “yakınlık”, Jessie Bernard’in “aşkın/görevin kadınca ruhu” ve Hz. İsa, Gandhi ve diğer manevi liderlerin basitçe aşk diye adlandırdığı bu içsel ilişkililikten³⁴ bihaber kendi kaynaklarından beslenerek akıyor. Ve aşk teorisini oluşturuyor.

İnanalım Temiz Suyun Türküsüne

Sonuç olarak hatırlanmayan ama yaşamın dokusunda semboller, hikayeler, efsaneler, desenler ve ezgiler ile devam eden hakikatin zamanına gidelim diyoruz. Bunu başarabiliriz. Oradan bize seslenen jin büyümlü bir hece. Büyüsü maneviyatı mistisizme eviren pozitivizmin olguculuğunda değil yaşam gücünde ve bu gücün kaynağı olan ilişkiler ağında saklı. Ve bu ağ kendinle kurduğun ilişkiden başlayarak doğayla, toplumla ilişkilerine uzanıyor. Ruhi ve akli bütünlüğü esas alan demokratik, ekolojik ve kadın özgürlüğüne dayalı paradigmanın bilgilerini açığa çıkarıyor. Bu bilgileri lanetleyen, değersizleştiren iktidar ve sermaye güçlerine meydan okuyor. İnsanı tahakküm altına almaya yönlendiren pozitivist bilimi deşifre ediyor. Objektiflik ve bağımsızlık adına sezgi ve duyguların dışlanması kabul etmiyor. Düşünce ve duygu gücünün enerji olduğunun farkındalığı ile bu enerjiyi tanıma ve tanımlama arayışını sürdürüyor.

³³ Eisler’e göre Kültürel Dönüşüm Teorisi, bir tahakküm toplumundan başka bir tahakküm topluma geçişin yerine kadın değerleri ile donatılmış gilanik bir kültürel dönüşüme olan ihtiyaçtır. Yazar bir tür “bilinç devrimi” olarak bunu ifade eder. Riane Eisler, *Kadeh ve Kılıç Geçmişimiz, Geleceğimiz*, çev., Orhun Burak Sözen, İstanbul: Maya Kitap, 2015.

³⁴ Riane Eisler, *Kadeh ve Kılıç Geçmişimiz, Geleceğimiz*, çev., Orhun Burak Sözen, İstanbul: Maya Kitap, 2015, 194

Tahakküm ilişkilerinin dışına çıkarak bunu yapan Kürdistan Kadın Özgürlük Hareketi yeni bir kültür oluşturuyor. İnsanın kendine, doğaya, topluma yabancılaşmasını aşmak için dokulara sızan kölelik kodlarına karşı savaşıyor. Bunu yine, yeniden kendi kökleri üzerinde ve köklerinden beslenerek Zagroslar'dan Rojava'ya inşa ediyor. Bu mücadelenin her bir an'ı çağın büyümlü anlamlarını içinde taşıyan hakiki bilgiyi taşıyor.

Kadınları bilimden uzak tutan hâkim düzenin bilim anlayışına karşı kendi sosyal bilimini ve akademilerini oluşturuyor. Toplumsal ahlak yolunda bilimle yoğrulmuş bir bilinç geliyor. Varlığını sürdürme ve varlığın dinamikleri ile uyum içinde olma bilgisini pozitivist bilimin aksine sadece deney ile değil deneyim ile gerçekleştiriyor... Bilgi ile maneviyat arasındaki boşluğa köprü olma yöntemlerini oluşturuyor. Empatiyi güçlendirme, feminen enerjiyi keşfetme, toplumsal dönüşümcülüğü esas alma, toplumsal ahlak ve bilinci açığa çıkarma, özne nesne ayrımını aşma arayış ve yöntemleri ile bunu yapıyor.

Ruhla doğa, kadınla erkek arasındaki çatışmaların kaynağının hiyerarşik ilişkiler olduğunun bilinciyle hareket ediyor. Çelişkilerin çözümünü çatışmaya değil üretkenliğe ayarlıyor. Bu nedenle güç hegemonik bir güce değil birlikteliğin farklı renklerine dönüşüyor. Bir tahakküm toplumundan başkasına değil sahiden alternatif bir topluma doğru geçişin bilgisi, özgürlüğün sosyolojisi geliyor. Rekabetin iş birliği ile bireyciliğin sevgi ile dengelendiği bir bilinç geliyor. Demokratik konfederalizm ile küresel iş birliği ruhunu yaratıyor. Hem bugüne hem geleceğe cevap veren ve bunu an'da anlayarak gerçekleştiren bir ahlak geliyor.

Özgür ortaklık ile şekillenen yeni bir dünya sistemi yeni bir paradigma şekilleniyor. 23 yıldır İmralı adasına hapsedilen bu paradigmanın iradesi oluyor. Çünkü tanrıça kültürünün izlerini kendinde keşfeden bir insan “an’a” “jin” hecesi ile dokunarak “olmak” fiiline anlam katıyor. Ve bu anlam yaşamın dokusunda keşfedilmeyi bekliyor.

Yeter ki inanalım. Fûruğ'un, “Ve bilmiyordu kimse /yüreklerimizden uçan/ üzgün güvercinin/ inanç olduğunu” dizelerine atıfta bulunarak bu güvercinin bu inancın canlandığının müjdesini verelim. Şimdi dağlarda çağın tüm teknolojilerini alt üst eden bir irade ile direndiğini bilelim. Bilelim ki “İnanalım suyun temiz türküsüne...”